A TREIA EUROPĂ

Colecția „A TREIA EUROPĂ” apare în cadrul programului cu același nume al Fundației pentru o Societate Deschisă.

Această carte a fost realizată cu sprijinul financiar al Fundației pentru o Societate Deschisă (Open Society Foundation). Opiniile exprimate în cuprinsul său nu reflectă opiniile sau punctele de vedere ale Fundației.

Coordonatori: Adriana Babeți și Cornel Ungureanu

Redactor: Daciana Branea

Editura POLIROM –
B-dul Copou nr. 3, P.O. Box 266, 6600 Iași
București, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale:
Sacher-Masoch / coord.: Adriana Babeți,
Cornel Ungureanu – Iași: Polirom, 1999
336 p., 18 cm – (A TREIA EUROPĂ. Seria „Caiete”)

ISBN: 973-683-190-6

I. Babeți, Adriana (coord.)
II. Ungureanu, Cornel

1. Sacher-Masoch, Leopold von

830.09 Sacher-Masoch, Leopold von
929 Sacher-Masoch, Leopold von

Printed in ROMANIA

A TREIA EUROPĂ
Seria Caiete

SACHER-MASOCH

POLIROM
1999

Cuprins

Argument

Centrul de studii comparate central-europene „A Treia Europă” propune cititorului român un nou tip de instrument de lucru. Conceperea sa a fost stimulată în primul rând de interesul manifest al publicului pentru problematica Europei Centrale (pe care cele 11 volume și o revistă apărute în colecția noastră la Polirom și Univers au pus-o în circulație), dar și de constatarea că teme, autori, opere de notorietate în acest spațiu cultural, autentice bunuri de patrimoniu european, nu sunt suficient sau, uneori, aproape deloc cunoscute în România (evident, cu excepția puținilor specialiști). Încercarea noastră are, de aceea, prioritar un rol recuperator, de restituire, cu mijloacele unei munci de „șantier”, ale cărei rezultate ar avea intenția declarată de a sensibiliza un public intelectual mai larg și de a-l familiariza cu o arie culturală europeană dintre cele mai fertile în secolul XX.

Vor fi oferite cititorilor – în anii ce urmează – o suită de întâlniri cu mari autori central-europeni, a căror creativitate a stimulat gândirea științifică și artistică a veacului nostru, între care Sacher-Masoch, Otto Weininger, Karl Kraus, Martin Buber, Hermann Broch, Witold Gombrowicz (în seria *Caiete*), câteva dezbateri pe teme de acut interes cu invitații Centrului nostru, prestigioși specialiști în domeniul literaturii central-europene, istoriei ideilor, politologiei : Michael Heim, Tony Judt, Vladimir Tismăneanu, Adam Michnik (în seria *Seminar*), precum și un număr de cercetări aplicate, determinate de câteva elemente specifice literaturii central-europene : patologia identitară, conjuncția idilic/grotesc, metamorfoza, agonicul, imaturitatea (în seria *Teme*).

Inaugurăm *„Caietele”*, deloc întâmplător, cu *Sacher-Masoch*, deoarece importantul autor – produs tipic al Europei Centrale din veacul trecut – are o capacitate

dintre cele mai spectaculoase de iradiere, oferind (prin operă, dar și prin propria biografie) psihopatologiei moderne unul din cele mai disputate concepte, masochismul, cu toate conotațiile științifice și culturale pe care acesta le presupune.

Krafft-Ebing și pe urmă psihanaliștii au orientat interesul cu precădere asupra câtorva proze care evocau un tip de relație cu lumea. *Venus în blană,* editată și re-editată, a pus în umbră alte numeroase proze care evocă, în premieră, o lume modelată de contactul etnic. *Povestirile evreiești* ale lui Sacher-Masoch delimitează pentru prima oară un spațiu unde evrei și ucraineni, evrei și polonezi sau evrei și polonezi și ruteni și români își dau întâlnire într-un mediu inconfundabil, pe care, mai apoi, cu mijloace superior rafinate, îl vor sonda Joseph Roth, Kuŗniewicz, Danilo Kiš sau Singer. Evreitatea orientală își descoperă în Sacher-Masoch un scriitor care a încercat, fără părtinire, să o înțeleagă. Rapida difuzare a scriitorului în perimetrul francez (și, am spune: chiar în perimetrul românesc) e legată de opțiunea sa caldă pentru acest univers al Galiției. Zola, Dumas-fiul, Daudet, Ibsen, Gounod îl vor omagia în 1883 nu pentru patologia sexuală pe care o numește, ci pentru evocarea unui spațiu multinațional.

Fără îndoială, Sacher-Masoch merită a fi readus în actualitate prin acești doi importanți vectori ai vastei sale opere. Este ceea ce am încercat să facem în paginile care vor urma.

Leopold von Sacher-Masoch: biografia reziduală

Leopold Ritter von Sacher-Masoch este un personaj cultural care refuză prezentările pline de calmul enunțării nude a evenimentului biografic și al discursurilor rezumative. Absorbit de narațiunile care i-au fost consacrate, el a devenit o creatură a limbajului, un om de hârtie.

Principalele surse biografice îndeamnă la precauție. Printre acestea se numără romanul autobiografic al lui Sacher-Masoch, *Femeia divorțată* (1865), cartea lui Carl Felix von Schlichtegroll *Sacher-Masoch și masochismul* (1901), un text adulativ și, drept urmare, inutilizabil, *Confesiunile* soției sale, Aurora Rümelin, publicate în 1906 (considerate astăzi un text clasic al literaturii feministe), și studiul lui Albert Eulenburg, *Sadism și masochism* (1910), prima tentativă de organizare a acestui amalgam de ficțiuni, legende și colportări.

Născut în data de 27 ianuarie 1836, la Lvov, Sacher--Masoch e descendentul unei familii nobile cu o tradiție venerabilă. Cronicile vorbesc despre un Don Mathias Sacher care părăsește Spania însoțindu-l pe Carol Quintul și este rănit în bătălia de la Mühlberg din 1547. Tânărul se căsătorește cu fiica unui nobil din Boemia și decide să se stabilească definitiv la Praga. Leopold von Sacher-Masoch este fiul lui Leopold von Sacher, comandantul garnizoanei din Lvov (Lemberg), și al fiicei doctorului Franz von Masoch, *rector magnificus* al Universității din Lvov, Charlotte von Masoch. Unificarea numelor celor două familii are loc în 1838 printr-un decret imperial.

Aici se termină arheologia biografică, prin care se poate delimita un perimetru denotativ preliminar. Ulterior acest nume intră în terminologia psihiatrică, suferind o alterare substanțială. În anul 1886, psihiatrul vienez

Richard Freiherr von Krafft-Ebing publică *Psychopathia sexualis*, o tentativă de clasificare sistematică a perversiunilor sexuale, consacrând termenul de *masochism*. Lucrarea a fost tradusă la scurt timp după apariția sa în 7 limbi și a cunoscut 17 ediții (dintre care 12 au fost publicate până în anul 1902). Studiul lui Krafft-Ebing se construiește îndeosebi pe cercetarea textelor literare ale lui Sacher-Masoch, în care investigația psihiatrică descoperă o simptomatologie evidentă, însă medierea între elementul ficțional și cel biografic este considerabil estompată. Înclinațiile sexuale ale scriitorului erau deja un fapt cunoscut public în momentul apariției acestei cărți. Astfel, derivarea directă a conceptului psihiatric dintr-un material onomastic reprezintă nu doar o practică științifică, ci și un pas deictic, pentru a folosi un termen neutru. Textele considerate paradigmatice de către psihiatrul vienez sunt, înainte de toate, nuvela *Don Juan din Kolomea* (1866) și romanul *Venus în blană* (1870). Istoria receptării acestui roman e la rândul său semnificativă. Pe de o parte, *Venus în blană* provoacă un comportament mimetic în plan literar (apar o serie de imitații nereușite, iar Sacher-Masoch este el însuși obligat, din motive financiare, să se autopastișeze în texte de duzină, supralicitând, la cererea editorilor și a cititorilor, tematica sexuală). Pe de altă parte, merită amintit faptul că acest text a avut 30 de ediții în Germania și a fost tradus în aproape toate limbile europene. Astfel că ecoului enorm al discursului psihiatric i se alătură prezența masivă a textului considerat exemplar din punct de vedere științific.

Inițiativa lui Krafft-Ebing constituie gestul fondator al unui mit cultural. Eticheta masoch-istă se impune în jurul anului 1890, moment în care activitatea literară a lui Sacher-Masoch se conturase limpede și își epuizase toate rezervele tematice și stilistice. Perspectiva psihiatrică vine să răstoarne un traseu individual, dezechilibrându-l în ultimul moment. Personajul nostru dispare absorbit de o ipostază declarată exemplară și consacrată ca atare. Inocența sau culpabilitatea discursului teoretic sunt irelevante. Acesta poate contura atât un tablou clinic, cât și o simptomatologie culturală. Structura sa constitutivă este neutră față de mesajul pe care-l propagă.

Anexarea culturală a lui Sacher-Masoch efectuată de perspectiva psihiatrică aplică mecanismul prin care un mit deturnează un obiect al universului cultural pentru a-l încorpora într-un discurs ideologic. În termeni semiotici acest proces a fost descris ca un fel de colonialism semiozic, care determină dublarea unui material semiotic preexistent (un discurs-obiect) de către un discurs suplimentar prin care discursul-obiect este resemnificat. Dacă vom considera discursul-obiect drept un domeniu al semnificațiilor brute care determină portretul unui personaj cultural numit Sacher-Masoch, atunci se poate observa ușor modul în care discursul secund de care acesta este invadat confiscă și ocultează semnificații prezente, pentru a elabora o nouă ofertă de semnificație. Sensurile disimulate constituie astfel materialul rezidual al mecanismului mitic. Aceste reziduuri mitologice formează însă materialul care ascunde în sine, prin simpla lui prezență, contradicția potențială care poate submina discursul ideologic.

Răsturnarea perspectivei tradiționale va dezvălui paradoxul care particularizează cazul lui Leopold von Sacher-Masoch. Și anume, faptul că reziduurile imaginii dominante a acestui personaj alcătuiesc un traseu marcat de inițiative îndrăznețe, succese literare răsunătoare (independente de legenda care l-a consacrat) și un angajament ideologic incomod, nu doar tabloul dezolant al unor ruine părăsite.

Venus în blană a fost conceput inițial ca parte a unei construcții literare de amploare. Este vorba despre proiectul cultural major al lui Sacher-Masoch, redactarea unui ciclu intitulat *Moștenirea lui Cain* (*Das Vermächtnis Kains*), care ar fi urmat să compună o frescă enormă a condiției umane, o adevărată teodicee nuvelistică. Structura acestuia includea șase secțiuni, ordonate tematic: 1. *Iubirea*, 2. *Proprietatea*, 3. *Statul*, 4. *Războiul*, 5. *Munca*, 6. *Moartea*. Fiecărei secțiuni tematice îi erau dedicate câte șase nuvele. Primele cinci aveau rolul de a nuanța, din diferite perspective, problema abordată, în timp ce ultima oferea într-un mod nu foarte subtil soluția concepută de autor. Cu toate că din cele 36 de nuvele au fost scrise doar 12, acest proiect balzacian, deși inegal din punct de vedere

literar, dovedește o anvergură a gândirii care contrazice situarea univocă a acestui scriitor în zona pornografiei elevate.

Sacher-Masoch este, în egală măsură, un prozator al utopiei imperiale. Texte precum *Baronul Donski* (1958), *Revoluțiile poloneze. Amintiri din Galiția* (1863), *Hasara Raba* (1874), *Povestiri galițiene* (1875), *Un Rafael al evreilor* (1882) sau *Învățatul* (1882) mărturisesc apartenența la un spațiu al periferiei Imperiului (Galiția) și o opțiune ideologică curajoasă. Înaintea lui Joseph Roth, Sacher-Masoch cartografiază o pată albă în conștiința culturală a Centrului, preferând, însă, lumea rurală sau cea a citadinului mărunt în locul capitalei provinciale, care substituie metonimic metropola. Din punct de vedere ideologic, Sacher-Masoch dovedește un filosemitism moderat, animat de ideea unei umanități profunde care depășește alteritatea rasială sau religioasă – atitudine ce îi va procura admirația nemăsurată a comunității iudaice și o serie de atacuri virulente din partea dreptei antisemite.

Arhitectul unui ciclu epic, prozatorul provinciei în care supraviețuiește utopia multiculturală, intelectualul occidental filosemit într-un mediu dominat de pangermanism și de antisemitismul radical – sunt tot atâtea ipostaze recuperatoare, discursuri ideologice reziduale menite să fisureze discursul ideologic fondator. Leopold von Sacher-Masoch trăiește un destin cultural marcat de inițiative hermeneutice care își domină obiectul, forțându-l să bată în retragere. El însuși rămâne o prezență secundă, depozitată în imaginea indestructibilă prin care a fost naturalizat din punct de vedere cultural, și captiv într-un conglomerat de discursuri corective derivate.

GABRIEL KOHN

Tabel cronologic

27.01.1836

– se naște la Lvov (Lemberg) Leopold von Sacher-Masoch, fiu al lui Leopold von Sacher (comandant al garnizoanei orașului) și al Charlottei von Masoch, fiica rectorului Universității din Lvov, Dr. Franz von Masoch.
– copilul este dat în îngrijirea unei doici rutene (Handscha).
– limba maternă a lui Leopold este rutena.

1838

– se admite prin decret imperial unificarea titlurilor celor două familii, ai cărei descendenți vor purta numele de von Sacher-Masoch.
– Leopold își petrece verile în mijlocul familiei în Winiki, satul natal al doicii sale, aflat în apropierea Lvov-ului.

1845

– la vârsta de 9 ani trăiește o experiență determinantă : este bătut cu nuiaua de o mătușă, fapt care-i provoacă satisfacția.
– învață poloneza și franceza.
– îl însoțește pe bunicul său (Dr. Franz von Masoch) în vizitele sale în ghettoul din Lemberg.

1846

– SM este martor al revoltei poloneze din Galiția împotriva Austriei (Cracovia, care avea statut de oraș liber, este anexată Imperiului Austriac).

1848

– familia scriitorului se mută la Praga, unde tatăl lui SM este numit comandant al poliției ; SM ajunge astfel martor al evenimentelor revoluționare și al asediului orașului.
– SM învață abia acum germana.
– studii gimnaziale în Praga ; se pregătește pentru o viitoare carieră de actor, la care este însă nevoit să renunțe datorită unei boli a gâtului.

1852

– absolvă cu rezultate excepționale gimnaziul și studiază dreptul la Universitatea din Praga.

1853

– familia se mută din nou, de data aceasta la Graz.

– SM își începe studiile de istorie la Universitatea din Graz.

1856

– obține titlul de doctor în istorie și devine conferențiar al Universității din Graz.

– în vara acestui an îl vizitează pe Zadik Liebmann în Sadagora (Galiția).

1857

– publică primul său text : *Der Aufstand in Gent unter Kaiser Karl V* (*Revolta din Gent sub domnia lui Carol Quintul*), teză de doctorat ;

1858

– publică anonim primul său roman : *Eine Galizische Geschichte. 1846* (*O poveste din Galiția. 1846*) ; romanul este republicat în anul următor cu titlul *Graf Donski* (*Baronul Donski*), la Leipzig.

1859

– participă ca ofițer voluntar în războiul dintre Austria și Italia ; este rănit la Margenta (?) și este răsplătit cu o medalie pentru curajul său.

1860

– succesul nuvelei *Der Emissär* (*Emisarul*) îl determină să renunțe la cariera universitară și să se dedice scrisului.

1861

– începutul unei relații de 4 ani cu Anna v. Kottwitz (soția unui medic din Graz, pe care SM îl provoacă la duel, dar acesta refuză să accepte provocarea) ; Anna v. Kottwitz își părăsește familia pentru a trăi împreună cu SM.

1862

– publică studiul istoric *Ungarns Untergang und Maria von Österreich* (*Prăbușirea Ungariei și Maria de Austria*).

1863

– publică anonim, la Praga, volumul *Polnische Revolutionen. Erinnerungen an Galizien* (*Revoluțiile poloneze. Amintiri din Galiția*) ; începe să lucreze la masivul proiect literar *Das Vermächtnis Kains* (*Moștenirea lui Cain*).

– începe o activitate jurnalistică asiduă pentru a o susține financiar pe Anna von Kottwitz.

1864

– termină nuvela *Don Juan von Kolomea* (*Don Juan din Kolomea*) și o comedie cu titlul *Die Verse Friedrichs des Großen* (*Versurile lui Frederic cel Mare*).

1865

– sfârșitul legăturii cu Anna von Kottwitz.

– publică romanul *Kaunitz* și refuză o ofertă din partea Universității din Lvov.

1866

– apare prima ediție a nuvelei *Don Juan din Kolomea*; are loc premiera piesei *Versurile lui Frederic cel Mare*, la Berlin (în prezența autorului); piesa stârnește scandal din cauza caracterului antiprusac al acestei comedii.

1867

– premiera piesei *Der Mann ohne Vorurteil oder Die Freimaurer in Österreich* (*Omul fără prejudecăți sau Francmasonii în Austria*), care are un succes deosebit și este reprezentată în următorii ani pe scenele a 52 de teatre din Germania.

1868

– o întâlnește pe baroana Franziska von Reitzenstein (al cărei pseudonim literar era Franz von Nemmersdorf); relația eșuează datorită înclinațiilor lesbiene ale baroanei.

1869

– o cunoaște pe Fanny von Pistor (baroană Bogdanoff) cu care petrece împreună câteva luni la Baden, lângă Viena; în decembrie are loc redactarea faimosului „contract de înrobire”, prin care SM se obligă să devină sclavul acesteia pe o perioadă de 6 luni, însoțind-o, în călătoriile pe care le face, în calitate de lacheu.

– încheie redactarea romanului *Venus im Pelz* (*Venus în blană*) și a prologului la *Moștenirea lui Cain*, pe care îl intitulează *Der Wanderer* (*Călătorul/Drumețul*).

– termină piesa *Unsere Sklaven* (*Sclavii noștri*).

1870

– călătorește împreună cu Fanny von Pistor în Italia, la Florența, Veneția și Meran.

– publică romanul *Die Geschiedene Frau. Passionsgeschichte eines Idealisten* (*Femeia divorțată. Istoria pasiunii unui idealist*), prelucrarea literară a relației cu Anna von Kottwitz.

– apare *Aus dem Tagebuch eines Weltmannes* (*Din jurnalul unui om de lume*).
– publică primul ciclu de nuvele din *Moștenirea lui Cain*, având titlul *Die Liebe* (*Iubirea*), care cuprinde : *Der Wanderer* (*Călătorul*), *Don Juan von Kolomea* (*Don Juan din Kolomea*), *Der Kapitulant* (*Capitulantul*), *Mondnacht* (*Noapte cu lună*), *Die Liebe des Plato* (*Iubirea lui Platon*), *Venus im Pelz* (*Venus în blană*), *Marzella*.

1871

– SM se stabilește la Graz după o ședere mai îndelungată la Salzburg.
– are o relație cu actrița Caroline Herold (al cărei nume de artistă era „Clairmont”), care devine mama primului său copil : Lina ; în același timp, SM se logodește cu actrița Jenny Frauenthal.
– începe o corespondență asiduă cu Aurora Rümelin, o mănușăreasă care adoptă numele eroinei din Venus în blană, Wanda von Dunajew.

1872

– stabilește o întâlnire la un bal mascat cu Wanda, care se dă drept o doamnă căsătorită din înalta societate ; în data de 15.11. are loc o ceremonie de căsătorie neoficială.
– publică la Paris, în *Revue des deux mondes*, nuvelele *Don Juan din Kolomea* și *Capitulantul*.

1873

– se mută împreună cu Wanda la Viena pentru a scrie un reportaj despre *expoziția mondială* ; SM este corespondent al ziarelor *Floh* (*Puricele*) și *Neue böse Zungen* (*Gurile rele*).
– se naște fiul său, Leopold, care moare însă după câteva zile.
– în data de 12.10., se căsătorește la Graz cu Aurora Rümelin.

1874

– 7.10. : se naște fiul său, Alexander.
– 10.10. : primește vestea morții tatălui său.
– apare partea a doua din *Moștenirea lui Cain*, care cuprinde ciclul *Das Eigentum* (*Proprietatea*), din care fac parte nuvelele : *Volksgericht* (*Tribunalul poporului*), *Der Hajdamak* (*Haidamacul*), *Hasara Raba*, *Das Testament* (*Testamentul*), *Basil Hymen*, *Das Paradis am Dnjestr* (*Paradisul de pe Nistru*).

– publică în Franța, la editura Hachette, partea întâi din *Moștenirea lui Cain*.
– publică romanul istoric *Sklave und Gemahl* (*Sclav și soț*).

1875

– 25.11.: i se naște cel de-al treilea fiu, Demetrius.
– publică romanul *Die Ideale unserer Zeit* (*Idealurile vremurilor noastre*) și *Galizische Geschichten* (*Povestiri galițiene*).
– devine redactor al revistei *Wiener Leben* (*Viața vieneză*), printre ai cărei colaboratori se află și Robert Hamerling și Theodor Storm.

1876

– apar primele semne de criză în relația cu Wanda (aceasta îl închide în casă și îi impune o normă zilnică de scris).
– îi apare un alt roman, *Der neue Hiob* (*Noul Iov*).
– în martie are loc premiera budapestană a *Omului fără prejudecăți*.
– edițiile franceze ale textelor sale au un succes deosebit; astfel, *Journal de Genéve* scrie: „Sacher-Masoch împletește temperamentul lordului Byron cu măiestria formală a lui Merimée"; Henri Rochefort intenționează să realizeze o adaptare scenică a nuvelei *Emisarul*, în care rolul principal îi era destinat lui Sarah Bernhardt și care urma să fie jucată la Théâtre de l'Odeon.

1877

– se mută la Graz, unde trăiește în condiții financiare precare; este obligat să-și vândă mobila, renunță la corespondență pentru a economisi banii de timbre; directorul teatrului din Graz îi comandă un libret pentru o operetă, dar teatrul dă faliment înaintea premierei.
– începe, în noiembrie, un schimb epistolar romantic cu un admirator anonim care semnează „Anatol" (numele personajului principal al nuvelei sale homoerotice *Iubirea lui Platon*); întâlnirea dintre cei doi corespondenți are loc în Hotelul Bernauer din Bruck (se presupune că ar fi vorba, în cazul misteriosului „Anatol", de Ludwig al II-lea al Bavariei); SM încearcă să pună în precticā împreună cu Wanda fantasmele erotice din *Venus în blană*.

1878

– stilul de viață al soților Masoch provoacă un scandal public în Graz și cei doi sunt nevoiți să îndure consecințele oprobriului.

1879

– tentativă eșuată de a publica la Graz un săptămânal satiric, *Schwarze Punkte* (*Puncte negre*).
– intră în conflict cu editorul său, Frobeen ; se ajunge la proces.
– SM scrie texte de duzină în popularul stil „masoch"-ist, pentru a ieși din criza financiară.

1880

– călătorie la Budapesta, unde are loc premiera operetei sale (?) *Die Wächter der Moral* (*Păzitorii moralei*) ; soții Masoch sunt vizitați de către Liszt.
– întorși la Graz, se văd nevoiți să-și vândă mobila pentru a scăpa de datorii și se mută la Budapesta ; sunt obligați în cele din urmă să-și amaneteze toate obiectele de valoare.
– SM pierde procesul cu Frobeen și este condamnat la 8 zile de arest pentru ultraj. Wanda solicită o audiență la împărat, care reduce pedeapsa la 4 zile de arest.
– publică nuvela *Die Ästhetik des Häßlichen* (*Estetica urâtului*) și un volum de povestiri, *Basyl der Schatzgräber und andere seltsame Geschichten* (*Basil, căutătorul de comori și alte povestiri ciudate*).

1881

– Soții Masoch părăsesc Budapesta pentru a scăpa de condamnare și se stabilesc lângă Passau, dincolo de granița austriacă ; se mută în cele din urmă la Leipzig.
– publică volumul *Neue Judengeschichten* (*Noi povestiri despre evrei*).
– stabilit la Leipzig, SM fondează revista *Auf der Höhe*, în al cărei număr inaugural semnează Victor Hugo, Giovanni Verga, Hermann Bang, Koloman Mikszath, Ferdinand von Saar, Ludwig Ganghofer.

1882

– deteriorarea relației cu Wanda, care îl părăsește în favoarea lui Jakob Rosenthal (al cărui pseudonim era „R. Armand"), cu care SM scotea împreună revista *Auf der Höhe* ; familia intervine și remediază temporar relația celor doi soți.
– SM o cunoaște pe Hulda Meister, care lucrează ca traducătoare în cadrul redacției.
– apar nuvelele : *Der Judenraphael* (*Un Rafael al evreilor*), *Der Iluj* (*Învățatul*).

1883

– SM este părăsit de Wanda, care îi ia și cei doi fii și face datorii în numele lui (se ajunge la procese și sechestru) ; SM îl recuperează cu forța pe fiul său Alexander, în timp ce Wanda se mută împreună cu celălalt fiu, Demetrius, și cu iubitul ei, R. Armand, în Elveția.

– are loc o festivitate jubiliară organizată în cinstea lui SM la Leipzig, cu ocazia a 25 de ani de activitate literară ; SM este decorat cu Legiunea de Onoare.

1884

– Alexander moare de tifos ; SM intentează divorțul.

1885

– situația sa financiară devine insuportabilă (locuiește într-o cameră mizeră, nu are mobilă și îi rămân doar câteva haine).

– intenționează să se căsătorească cu Hulda Meister, dar este împiedicat de refuzul Wandei de a divorța ; este susținut financiar de Hulda Meister..

– în septembrie apare ultimul număr din *Auf der Höhe*.

1886

– se lasă convins de Wanda să vină la Paris unde urmează să fie sărbătorit drept succesor literar oficial al lui Turgheniev ; se consumă divorțul de Wanda.

1887

– Wanda încearcă să blocheze veniturile lui SM ; Hulda sosește la Paris (unde naște o fetiță pe nume Marfa ; al doilea copil, Ramon, se naște doi ani mai târziu) și îl ia pe SM la Lindheim (Oberhessen).

– publică în continuare proză scurtă : *Die letzten Tage Peters des Großen* (*Ultimele zile ale lui Petru cel Mare*), *Magas, der Räuber und andere Novellen* (*Magas, tâlharul și alte nuvele*), *Die Bluthochzeit von Kiew* (*Măcelul din Kiev*), *Das Erntefest und Die Toten sind unersättlich* (*Sărbătoarea recoltei și Morții sunt lacomi*).

– publică o serie de articole în *Le Gaulois* și *Revue beue*.

1888

– publică, la Paris, nuvela *Contes Juifs*.

1890

– SM se căsătorește cu Hulda Meister în Helgoland (teritoriu aflat sub tutelă britanică) ; Wanda încearcă să conteste legalitatea actului de căsătorie al celor doi și

publică în ziare amenințări privind posibile dezvăluiri legate de viața intimă a lui SM.

1891

– publică un studiu cu tematică semită: *Jüdisches Leben in Wort und Bild* (*Viața evreilor în cuvinte și imagini*) și câteva nuvele: *Die Einsamen* (*Singuraticii*), *Die Abenteuer des Franz von Mieris und andere Novellen* (*Aventurile lui Franz von Mieris și alte nuvele*).

1892

– publică romanul autobiografic *Entre nous* și un altul, *Die Märtyrer der Liebe* (*Martirii iubirii*), sub pseudonimul „Zoë von Rodenbach".

1893

– înființează, la Lindheim, „Oberhessischer Verein für Volksbildung", o asociație culturală cu program iluminist care se ocupă cu fondarea de biblioteci populare, organizarea de prelegeri, concerte și spectacole de teatru în mediul rural; asociația acordă burse tinerilor din mediul rural și sprijină financiar agricultorii din zonă.

1894

– publică romanul *Die Satten und die Hungrigen* (*Ghiftuiții și înfometații*); organizează spectacole de popularizare cu piese de Goethe, Kotzebue, Theodor Körner; activitatea asociației este atacată puternic de forțele antisemite.

1895

– moare în data de 09.03., în urma unui atac cord; corpul lui SM este transportat la Heidelberg și incinerat.

– circulă, totuși, legenda conform căreia SM ar fi fost internat într-un spital de boli nervoase, unde ar fi trăit până în 1906.

– Wanda atacă testamentul lui SM și se declară „văduvă legitimă" a acestuia.

– apar alte volume de proză scurtă: *Fahrende Komödianten und andere Novelle* (*Comedianții ambulanți și alte nuvele*), *Eudoxia, die Sängerin und andere galizische Geschichten* (*Eudoxia și alte povestiri din Galiția*), *Vom Baume des Schweigens. Tag und Nacht in der Steppe* (*Din Pomul tăcerii. Zile și nopți în stepă*).

BIBLIOTECA
SACHER-MASOCH

Traseul cultural al lui Leopold von Sacher-Masoch este unul marcat de inițiative îndrăznețe, succese literare răsunătoare (independente de legenda care l-a consacrat) și un angajament ideologic incomod la vremea sa. Scriitorul a devenit însă furnizor de idei al reflecției științifice. Texte precum Venus în blană *sau* Țarina neagră *(dar și altele, cum ar fi* Don Juan din Kolomea*, pentru a nu aminti decât încă unul) au ieșit din paradigma strict literară, devenind emblematice pentru un autor anexat de un imperialism psihanalitic, sub a cărui influență se produce o derivă aparent irecuperabilă a imaginii scriitorului și a operei sale. Clasarea estetică cedează în fața descoperirii triumfale a unei categorii sexuale. Azi, la peste o sută de ani de la această cenzură hermeneutică, oferta culturală a lui Sacher-Masoch merită, poate, o reexaminare prin propunerea unor texte a căror receptare a fost adesea condiționată de legenda care le-a precedat.*

Venus în blană[1]

(fragment)

De zece zile, fără a pune la socoteală nopțile, nu am mai petrecut nici o singură oră departe de ea. Tânjeam mereu după ochii ei și nu mă puteam sătura să-i țin mâinile într-ale mele, să-i ascult cuvintele, să o însoțesc pretutindeni. Dragostea îmi apărea ca o prăpastie adâncă, fără de fund, în care mă cufundam tot mai mult și din care nimic nu mai putea acum să mă salveze.

După-amiaza ne-am oprit pe pajiște, la picioarele statuii lui Venus ; eu am cules flori și le-am aruncat în poala ei, le-am strâns în coronițe cu care am împodobit fruntea zeiței.

Dintr-o dată, Wanda îmi aruncă o privire stranie și tulburătoare, care-mi făcu pasiunea să ardă în văpăi copleșitoare. Lipsit de putere, mi-am petrecut brațele în jurul ei, privindu-i fix buzele, iar ea, ea mă apăsă la pieptul ei unduitor.

– Sunteți supărată ? am întrebat-o eu atunci.

– Nu mă supără nimic din ceea ce este natural, răspunse ea, mi-e teamă numai să nu suferiți.

– O, da, sufăr cumplit !

– Sărmanul meu prieten.

Îmi îndreptă părul răzlețit de pe frunte și continuă :

– Sper însă că nu din cauza mea.

---

1. Extras din volumul : Leopold von Sacher-Masoch, *Venus im Pelz*, Insel Verlag, Frankfurt am Main, 1980.

– Nu, am răspuns eu, și totuși dragostea mea pentru dumneavoastră a devenit un fel de nebunie. Gândul că aș putea să vă pierd, că, în realitate, va trebui poate să vă pierd mă chinuie zi și noapte.

– Dar nici măcar nu mă aveți încă, spuse Wanda și mă privi iarăși cu acea privire vibrantă, umedă, distrugătoare, care mă mai frânsese deja o dată pe dinăuntru, apoi se ridică și așeză cu mâinile ei mici și transparente o coroană de anemone albastre pe creștetul alb și cârlionțat al lui Venus. Pe jumătate împotriva voinței mele, mi-am încolăcit brațul în jurul trupului ei.

– Nu mai pot exista fără tine, frumoasă femeie, am spus eu ; crede-mă, de astă dată nu e doar un fel de a spune, nu e fantazare, simt în interiorul meu cel mai profund cum se leagă viața mea de a ta ; dacă te vei despărți de mine, mă voi stinge, mă voi prăpădi.

– Dar nu va fi deloc nevoie de asta, pentru că te iubesc, bărbate.

Mă prinse de bărbie :

– Bărbat prostuț.

– Dar tu vrei să fii a mea numai în anumite condiții, pe când eu îți aparțin necondiționat...

– Asta nu e bine, Severin, răspunse ea aproape speriată ; nu mă cunoașteți încă. Nu vreți oare să mă cunoașteți în întregime ? Sunt bună dacă sunt tratată cu onestitate și înțelegere, dar dacă mi te predai cu totul, atunci devin îndrăzneață.

– Dar fii, fii îndrăzneață, fii despotică, am strigat eu plin de exaltare, numai fii a mea, fii a mea pentru totdeauna. Am căzut la picioarele ei, îmbrățișându-i genunchii.

– Iubirea noastră nu va avea un sfârșit bun, prietene, îmi spuse ea serios, fără să se miște.

– Oh, dar nu vreau să ia niciodată sfârșit, am strigat eu înfierbântat. Numai moartea ne va despărți. Dacă nu vrei să fii toată și pentru totdeauna a mea,

atunci *vreau să fiu sclavul tău*, să te slujesc, să-ți îndur orice, numai pentru a putea sta în preajma ta.

– Dar stăpâniți-vă, vă rog, îmi spuse ea, aplecandu-și capul și sărutându-mă pe frunte. Iubirea mea e sinceră, dar acesta nu este drumul cel mai potrivit pentru a mă cuceri și a mă păstra.

– Vreau să fac totul, absolut totul, tot ce voiți, numai să nu vă pierd, am exclamat eu. Numai asta nu, gândul acesta nu-l mai pot îndura.

– Dar ridicați-vă.

I-am dat ascultare.

– Sunteți cu adevărat un om ciudat, continuă Wanda. Vreți să mă aveți cu orice preț ?

– Da, cu orice preț.

– Dar ce valoare ar avea posesiunea mea pentru dumneavoastră... (Căzu pe gânduri și privirea ei dobândi ceva încordat, straniu.) ...dacă eu nu v-aș mai iubi, dacă aș aparține altuia.

Eram copleșit. Am privit-o, stătea în fața mea fermă și încrezătoare, cu ochii strălucind într-o sclipire înghețată.

– Vedeți, continuă ea, numai gândul vă sperie.

Un zâmbet prietenos îi însenină apoi dintr-o dată chipul.

– Da, mă cuprinde groaza când îmi închipui că o femeie pe care o iubesc și care a răspuns iubirii mele mă dă la o parte fără milă, preferând un altul ; mai am eu atunci ce alege ? Dacă iubesc pe această femeie, pot eu oare să-i întorc spatele cu trufie și să mă prăpădesc apoi de durere, să-mi trag un glonte în cap din mândrie ? Am două idealuri feminine. De voi putea găsi o femeie prețioasă și luminoasă, care să-și împartă soarta cu mine benevol și cu credință, o voi face a mea. Dar n-am să mă împac cu jumătăți de măsură ! Prefer mai degrabă să mă arunc la picioarele unei femei fără virtute, fără credință și fără scrupule. O astfel de femeie, în uriașa ei goană după desfătare,

reprezintă de asemenea un ideal. Dacă nu voi putea să gust din plin norocul dragostei, atunci voi voi să sorb până la fund durerea și tortura ; doresc cruzime și trădare din partea celei pe care o iubesc. E și aceasta o desfătare !

– V-ați pierdut mințile ?! exclamă Wanda.

– Vă iubesc cu întreg sufletul, cu toate simțurile, am continuat eu, încât apropierea dumneavoastră, aerul din jurul dumneavoastră mi-ar fi de nelipsit dacă voi vrea să trăiesc în continuare. Alegeți deci între idealurile mele. Faceți din mine ce voiți, bărbatul sau sclavul dumneavoastră.

– Bine, vorbi atunci Wanda, încruntându-și sprâncenele micuțe, dar energic curbate. Sunt tentată să-l am pe de-a întregul în mână pe bărbatul care mă interesează și care mă iubește ; cel puțin are să fie amuzant. Ați fost extrem de lipsit de precauție să lăsați alegerea la voia mea ! Atunci aleg : vreau să fiți sclavul meu, să fac din dumneavoastră jucăria mea !

– O, primesc, am exclamat eu pe jumătate înfiorat, pe jumătate cuprins de entuziasm. Dacă o căsnicie nu se poate întemeia decât pe egalitate și înțelegere, atunci contrariile sunt cele care dezlănțuie pasiunile cele mai mari. Noi suntem astfel de contrarii, care aproape că se dușmănesc unul pe celălalt, de aici și iubirea aceasta a mea, care e și ură, și frică. Nu e mai puțin adevărat că într-o astfel de relație numai unul poate să fie ciocanul, iar celălalt nicovala. Cât despre mine, eu nu pot fi fericit dacă îmi privesc de sus iubita. Vreau să ador o femeie, iar acest de lucru nu se va putea întâmpla decât dacă ea are să fie crudă cu mine.

– Dar, Severin, îmi răspunse ea aproape supărată, mă credeți în stare să fac rău unui bărbat care mă iubește atât de mult ca dumneavoastră și pe care îl iubesc la rându-mi ?

– De ce nu, de vreme ce asta vă va face și mai adorată ? *Putem să iubim cu adevărat numai ceea ce ne este superior* : o femeie care, supunându-ne prin

frumusețe, temperament, spirit și voință, ne devine despot.

– Deci ceea ce pe alții îi face să se dea în lături pe dumneavostră vă atrage?

– Chiar așa. Asta e ciudățenia mea.

– Dacă stau bine să mă gândesc, nici nu e chiar atât de multă ciudățenie și originalitate în pasiunea dumneavoastră, fiindcă, până la urmă, cui nu îi place o blană frumoasă și cine să fie acela care nu știe și nu simte cât de înrudite sunt plăcerea și cruzimea.

– În cazul meu însă, extremele s-au atins, am replicat eu.

– Asta înseamnă că rațiunea are puțină putere asupra dumneavoastră și că dumneavoastră sunteți mai degrabă o fire moale, docilă și simțitoare.

– Erau oare și martirii firi moi și simțitoare?

– Martirii?

– Dimpotrivă, martirii erau oameni care *vedeau dincolo de simțuri, erau vizionari*, ei găseau plăcere în suferință, căutau cele mai cumplite chinuri, inclusiv moartea, cum căutau alții fericirea; și un astfel de om, *un vizionar,* sunt și eu, doamnă.

– Fiți însă cu băgare de seamă să nu deveniți astfel un martir al iubirii, un *martir al unei femei*.

*

Ședeam în micul balcon al Wandei într-o noapte de vară caldă și înmiresmată, având deasupra capului un acoperiș dublu, o dată cel al plantelor cățărătoare, apoi cel al mantiei cerești presărate cu puzderie de stele. Din parc se auzea vaierul șoptit și drăgăstos al unei pisici; eu stau pe un taburet la picioarele zeiței mele și îi povestesc despre copilăria mea.

– De atunci încă ieșiseră la iveală aceste ciudățenii ale dumneavoastră? întrebă Wanda.

– Desigur, nu îmi amintesc să fi existat o vreme în care eu să nu le fi avut; încă din leagăn, îmi spunea

mama, *priveam dincolo*, de atunci am respins pieptul sănătos al doicii, astfel că a trebuit să fiu hrănit cu lapte de capră. Când am mai crescut, am dovedit o misterioasă timiditate în fața femeilor, în care se exprima de fapt un straniu interes pentru acestea. Bolta întunecată a cerului, semiobscuritatea unei biserici mă înfricoșau, în timp ce, în fața altarelor scânteietoare și a portretelor sfinte, mă cuprindea pur și simplu teama. Atunci mă strecuram hoțește, ca pentru a întâmpina o bucurie nepermisă, spre o Venus din ghips care stătea în mica bibliotecă a tatălui meu ; îngenuncheam și îmi rosteam în fața ei rugăcinile, scandând *Tatăl nostru, Lăudată fii tu, Fecioară Maria* și *Crezul*.

Într-o noapte mi-am părăsit patul pentru a o vizita. Cornul de lună mi-a luminat drumul și mi-a arătat-o pe zeiță într-o strălucire de un albastru palid. M-am aruncat la pământ în fața ei, i-am sărutat picioarele reci, așa cum am văzut că fac țăranii noștri când îngheunchează în fața Mântuitorului ucis pe cruce.

Deodată, m-a cuprins un dor nestăvilit.

M-am ridicat și am îmbrățișat acel trup rece și delicat, apoi am sărutat acele buze înghețate ; am simțit atunci cum mă fulgeră un fior adânc și am luat-o la fugă, visând apoi că zeița îmi stătuse în fața culcușului, amenințându-mă cu mâna ridicată.

Am fost trimis de timpuriu la școală, astfel că am ajuns repede pe băncile gimnaziului, luând cu pasiune aminte la toate câte promitea să lumineze în mine civilizația antică. În scurt timp, mă descurcam mai bine cu zeii Greciei decât cu apostolii religiei lui Christos. Împreună cu Paris, i-am dat lui Venus mărul discordiei, am văzut Troia în flăcări și l-am urmat pe Odiseu în peripețiile sale. Arhetipurile frumuseții s-au cufundat adânc în sufletul meu, astfel că, la vârsta în care băieții se mai poartă încă grosolan și mai spun cuvinte obscene, eu am arătat un dispreț de neclintit împotriva a tot ce era josnic, comun și vulgar.

Drept lucru extrem de josnic și de urât i-a apărut tânărului de atunci iubirea pentru femeie, așa cum i se arătase ea în viața de zi cu zi. Am evitat orice atingere posibilă cu sexul slab; pe scurt, eram *vizionar* până la nebunie.

Mama mea a primit în casă o încântătoare cameristă, tânără, drăguță, cu forme pline; aveam pe atunci paisprezece ani. Într-o dimineață, pe când eu îl studiam pe Tacit și mă lăsam încântat de virtuțile vechilor germani, micuța mătura în camera mea; dintr-o dată se opri din lucru, se aplecă, cu mătura în mână, înspre mine și două buze proaspete și dulci le atinseră pe ale mele. Sărutul acestei pisicuțe îndrăgostite mă înfioră, dar mi-am ridicat *Germanii* ca pe un scut împotriva seducătoarei și am părăsit încăperea indignat.

Wanda izbucni într-un râs puternic.

– În realitate, nu sunteți decât un bărbat care își caută egalii. Iertați-mă, continuați...

– O altă scenă din acea vreme îmi rămâne adânc întipărită în memorie, mi-am reluat eu confesiunea. Contesa Sobol, o mătușă mai îndepărtată a mea, o femeie de o maiestuoasă frumusețe și cu un zâmbet fermecător, veni pentru ceva timp în vizită la părinții mei; destul de curând am înțeles că o uram pe această femeie frumoasă pentru că era o Messalina a familiei și pentru că se purta cu mine atât de necuviincios, de răuvoitor și de neglijent de parcă eu aș fi fost propria ei persoană.

Într-o zi părinții mei au plecat în capitala comitatului. Mătușa mea s-a hotărât să profite de absența lor pentru a mă pedepsi pentru răceala ce o dovedisem față de dânsa. Năvăli deci pe nepusă masă în camera mea, îmbrăcată în cațaveica ei îmblănită, urmată de bucătăreasă, de servitoare și de pisicuța pe care o repudiasem. Fără să pună prea multe întrebări, m-au apucat cu forța și mi-au legat mâinile și picioarele, în ciuda încrâncenatei mele opoziții; cu un rânjet

răutăcios pe buze, mătuşa mea şi-a ridicat mâneca şi a început să mă lovească cu o nuia mare. Şi-a făcut treaba cu atâta destoinicie, încât sângele nu a întârziat să ţâşnească, iar eu, în ciuda eroismului meu, am început să plâng şi să cer îndurare. Atunci, a dat ordin să mă dezlege, iar eu a trebuit să îngenunchez în faţa ei, să-i mulţumesc pentru pedeapsă şi să-i sărut mâna.

Priviţi ce s-a ales din nebunul vizionar ! Sub loviturile frumoasei şi înflăcăratei mele doamne, care, în haina ei de piele, îmi apăruse înainte ca o regină mânioasă, se trezi în el, pentru prima oară, interesul pentru femeie. Începând de atunci, mătuşa deveni pentru mine cea mai minunată femeie de pe pământ.

Disciplina mea militărească, timiditatea mea în faţa femeii nu însemnau altceva decât un sentiment al frumosului dus până la superlativ ; senzualitatea a devenit din acel moment un fel de cult al fanteziei mele şi mi-am jurat să nu-i irosesc deliciile sfinte în compania unei femei oarecare, ci să mă dedic unei femei ideale, pe cât posibil zeiţei iubirii.

Am intrat de tânăr la Universitate şi m-am mutat în capitala unde de altfel locuia şi mătuşa mea. Camera în care mă instalasem semăna mult cu cea a doctorului Faust. Se amestecau într-o dezordine desăvârşită dulapuri înalte ticsite cu cărţi pe care le cumpărasem la preţuri de nimic de la un anticar evreu din Servanica, globuri pământeşti, atlanţi, retorte, hărţi cereşti, schelete de animale, cranii, busturile unor mari spirite din trecut. Din spatele sobei mari şi verzi putea să-şi facă apariţia în orice clipă însuşi Mefistofel deghizat în scolast rătăcitor.

Studiam de toate şi alandala, fără sistemă, fără alegere, chimie, alchimie, istorie, astronomie, filosofie, ştiinţe ale dreptului, anatomie şi literatură ; îl citeam pe Homer şi pe Virgiliu, pe Ossian şi pe Schiller, pe Goethe şi pe Shakespeare, pe Cervantes, pe Voltaire şi pe Molière, Coranul, Cosmosul şi memoriile lui Casanova. Cu fiecare zi care trecea, deveneam

tot mai rebel, tot mai fantezist și tot mai vizionar. Purtam întotdeauna în minte o femeie frumoasă și ideală, care mi se arăta din când în când printre coperțile mele de piele și oasele calcinate, o arătare întinsă într-un culcuș de trandafiri, înconjurată de amorași, fie într-o ținută olimpiană, cu chipul server și dalb al acelei Venus de ghips, fie cu cosițele brune și bogate, cu ochii albaștri surâzători, cu cațaveica din catifea roșie, garnisită cu hermină, a frumoasei mele mătuși.

Într-o dimineață, după ce Venus mi se ivi din nou, din aburii aurii ai fanteziei mele, în toată frumusețea surâzătoare a trupului ei, am hotărât să fac o vizită contesei Sobol, care m-a întâmpinat prietenește, ba chiar fericită, oferindu-mi, în chip de bun venit, un sărut ce îmi tulbură toate simțurile. Se apropia binișor de patruzeci de ani dar, așa cum se întâmplă tuturor femeilor în care dragostea de viață rămâne nesecată, era încă atrăgătoare ; purta și acum o jachetă, de astă dată din catifea verde, garnisită cu blană de jder, dar severitatea ei, care mă entuziasmase altădată atât de mult, se risipise cu totul.

Dimpotrivă, era acum atât de puțin crudă cu mine, încât se învoi să mă lase să o ador, fără a-mi cere în schimb aproape nimic.

Nu mult timp după aceea, avea să descopere nebunia și nevinovăția mea de vizionar, găsind amuzant faptul de a mă face fericit. Iar eu, eu eram într-adevăr în al nouălea cer, ca un tânăr zeu. Ce desfătare pentru mine să stau îngenunchiat în fața ei și să pot să-i sărut mâinile care mă făcuseră înainte să sufăr. Ah, ce mâini minunate ! Mâini de o conformație frumoasă, atât de pline, de fine și de albe, și cu ce gropițe adorabile ! Eram, de fapt, îndrăgostit numai de aceste mâini. Puteam să mă joc la nesfârșit ce ele, le lăsam să se cufunde și să iasă la suprafață din blana întunecată, le țineam în lumină și nu mă puteam sătura privindu-le.

Wanda se uită inconștient la mâinile ei ; am remarcat asta și am zâmbit.

– Faptul că, încă de atunci, în atenția mea se afla ceea ce era dincolo de simțuri se putea vedea din aceea că, în realitate, nu-mi iubeam mătușa, ci loviturile cumplite de nuia care îmi însângeraseră trupul ; cât privește pe actrița căreia aveam să-i fac curte aproximativ doi ani mai tărziu, trebuie să-ți mărturisesc că nu ea a fost obiectul pasiunii mele, ci rolurile pe care le interpreta. Mai târziu, am suferit și din pricina unei femei foarte respectabile, care pretindea că întrupează virtutea cea mai înaltă și care, într-un final, m-a înșelat cu un evreu bogat. Vedeți, scumpa mea prietenă, înșelat și vândut fiind de o femeie care trecea în societate drept slujitoarea celor mai severe principii și a celor mai pure simțăminte, am ajuns eu să urăsc astăzi atât de mult aceste viruți sentimentale în care mai cred numai poeții ; arătați-mi o femeie suficient de cinstită să spună : eu sunt o Pompadour, o Lucreția Borgia – și am s-o ador.

Wanda s-a ridicat și a deschis fereastra.

– Aveți o manieră foarte deosebită de a înfierbânta fantezia, de a tulbura simțurile, de a face pulsul să bată mai repede. Dumneavoastră dați viciului o aureolă, cerându-i în schimb numai sinceritate. Idealul dumneavoastră este o curtezană îndrăzneață și genială ; o, dumneavoastră sunteți omul care să strice o femeie de la rădăcină !

*

Pe la miezul nopții, am auzit o bătaie în fereastră. M-am ridicat din așternut, am deschis și o clipă mai târziu încremeneam de uimire. În fața mea se afla Venus în blană, exact așa cum îmi apăruse pentru prima dată.

– M-ați tulburat cu poveștile dumneavoastră, mă răsucesc în așternut și nu pot adormi, vorbi ea ; veniți

acum, vă rog, să-mi țineți companie.

– Într-o secundă.

Când am intrat, Wanda se ghemuise în fața căminului în care ardea un foc mic.

– Toamna se face simțită, spuse ea. Nopțile sunt deja cam reci. Mi-e teamă că aș putea să nu vă fiu pe plac, dar nu pot să-mi arunc blana de pe umeri până ce încăperea nu se va fi încălzit suficient.

– Să nu-mi fie pe plac? Glumiți! Știți prea bine..., mi-am petrecut brațul în jurul ei și am sărutat-o.

– Bineînțeles că știu. Dar de unde această slăbiciune atât de mare pentru blănuri?

– Mi-e înnăscută, am răspuns eu. Am dovedit-o încă de copil. În afară de asta, blănurile au un efect excitant asupra tuturor firilor sensibile, un efect ce se bazează pe legi întru totul firești și naturale. Este un stimul fizic, care produce o excitație rară și căreia nu i se poate sustrage nimeni întru totul. Știința a demonstrat o anumită înrudire între electricitate și căldură; de fapt, ele se înrudesc și prin efectul pe care îl au asupra organismului uman. Un loc fierbinte face oamenii mai pasionali; o atmosferă caldă naște tulburare. De aici influența magic benefică a *pisicilor* asupra oamenilor sensibili și spirituali, de aici faptul că aceste grații cu coadă prelungă ale lumii animale, aceste baterii electrice drăgălașe, împrăștiind scântei, devin preferatele unui Mahomed, Richelieu, Crebillon, Rousseau sau Wieland.

– O femeie care poartă o blană nu este altceva decât o pisică mare, exclamă Wanda, nimic altceva decât o baterie electrică mai puternică.

– Exact, am răspuns eu. Astfel se explică și semnificația simbolică pe care a dobândit-o blana ca atribut al puterii și al frumuseții. În acest sens și-au însușit-o ca semn heraldic monarhii și nobilii imperiali, iar marii pictori au găsit-o potrivită pentru reginele frumuseții. Astfel, nici Rafael, pentru formele dumnezeiești ale Fornarinei, și nici Tițian, pentru carnea

trandafirie a iubitelor sale, nu au găsit un cadru mai minunat decât o blană întunecată.

– Vă mulțumesc pentru erudita dumneavoastră prelegere în știința lui Eros, vorbi Wanda, dar nu mi-ați spus încă totul. Mai există ceva, un lucru extrem de special, pe care îl puneți în legătură cu blana.

– Firește, am exclamat eu. V-am spus-o de atâtea ori ! Descopăr în suferință o tulburare unică, nimic nu este în stare să-mi ațâțe pasiunea mai mult ca tirania, cruzimea și, înainte de toate, necredința unei femei frumoase ; iar această femeie, acest straniu ideal sculptat pe frontispiciul unei estetici a urâtului, acest suflet de Nero închis în trupul unei Phryne, nu poate să-mi răsară în fantezie altcumva decât înveșmântată în blană.

– Înțeleg, răspunse Wanda, blana îi dă femeii ceva bărbătesc, ceva maiestuos.

– Nu e numai asta, am reluat eu. V-am spus că sunt un *vizionar*, că la mine aproape totul își are rădăcina în imaginație, că de acolo își primește hrana. Eram un copil precoce și surescitat când am primit, la zece ani, câteva volumașe în care erau istorisite legendele martirilor ; îmi amintesc cu ce pasiune le-am citit, simțind cum sufletul mi se umple de cruzime, care era de fapt desfătare : cum flămânzeau în temnițe, cum erau așezați pe grătare, cum erau străpunși cu săgețile, cum erau fierți în smoală, cum erau aruncați în fața fiarelor, cum erau răstigniți pe cruce și cum îndurau tot ce era mai cumplit cu un fel de fericire. Să suferi, să înduri chinurile cele mai cumplite nu a încetat de atunci să îmi apară drept o sublimă desfătare, și nimic nu e mai plăcut decât să primești tortura din mâinile unei femei frumoase care, pentru mine cel puțin, concentrează tot ce în lume e poezie și demonie. Încă din copilarie am început să slujesc acest cult al formelor feminine.

Am văzut în senzualitate ceva sfânt, chiar unicul lucru sfânt, iar în femeie și în frumusețea ei, un dar

dumnezeiesc, căci numai ea poate întrupa sarcina cea mai importantă a speciei, aceea a înmulțirii ; ca atare, am văzut în femeie o personificare a naturii, o *Isis*, iar în bărbat, pe preotul ei, pe sclavul ei, asupra căruia ea trebuie să își reverse întreaga cruzime a naturii care dictează că acela care nu mai e de nici un folos se cuvine să fie înlăturat și am așteptat ca el să primească acest abandon, ba chiar moartea însăși, ca pe o voluptate fără seamăn.

L-am invidiat pe regele Gunther, pe care puternica Brunhilde l-a legat în noaptea nunții ; pe bietul trubadur, pe care capricioasa lui stăpână l-a cusut într-o blană de lup pentru ca apoi să-l vâneze ca pe o fiară ; l-am invidiat pe cavalerul Ctirad, pe care viteaza amazoană Șarca l-a făcut prizonier prin vicleșug în pădurea Pragăi, l-a dus în cetatea Divin și l-a tras pe roată după ce și-a petrecut o vreme timpul cu el...

– Îngrozitor ! exclamă Wanda. Vă doresc să cădeți în mâinile unei femei din această rasă sălbatică, să cunoașteți blana de lup, colții ogarilor sau roata. N-ați mai vedea atunci nimic poetic în asta...

– Credeți ? Eu nu cred.

– Cu adevărat nu sunteți în toate mințile.

– Se poate. Dar ascultați mai departe. Am citit de atunci cu sete poveștile în care erau istorisite cele mai cumplite cruzimi și am lăsat ochiul să se desfete cu gravurile în care acestea erau înfățișate, iar pe toți acei tirani sângeroși care s-au suit vreodată pe tronuri, pe inchizitorii care i-au schingiuit, i-au ars și i-au măcelărit pe eretici, pe toate acele femei consemnate în paginile istoriei ca voluptuoase, frumoase și puternice, precum Libussa, Lucreția Borgia, Agnes de Ungaria, regina Margot, Isabeau, sultana Roxolana, laolaltă cu țarinele ruse ale secolului trecut, pe toți aceștia i-am văzut îmbrăcați în blănuri sau în robe tivite cu hermină.

– În acest fel vă trezește blana fanteziile ciudate, exclamă Wanda și, în același timp, începu să se joace

cochetă cu maiestuosul ei palton de blană, astfel că zibelina lucitoare și întunecată îi mângâie tulburător pieptul și brațele. Cum vă simțiți acum ? Vă simțiți deja pe jumătate tras pe roată ?

Ochii ei verzi și pătrunzători poposiră asupra mea ; în ei lucea o desfătare stranie și ironică și, copleșit de pasiune, m-am aruncat în fața ei și am cuprins-o cu brațele.

– Da, ați trezit în mine fantezii ale iubirii de multă vreme adormite, am exclamat eu.

– Și cam care ar fi acestea ? Își așeză mâna pe gâtul meu.

Sub atingerea acestei mâini delicate, sub apăsarea privirii ei cercetătoare, ascunsă pe jumătate de pleoapele lăsate, am simțit cum mă cuprinde o beție dulce.

– *Să fiu sclavul unei femei, al unei femei frumoase ; iată ce iubesc, ce ador !*

– Iar pentru asta să fiți răsplătit cu suferință ! mă întrerupse Wanda râzând.

– Da, să fiu legat și biciuit, să fiu călcat în picioare, în timp ce ea îi aparține altuia.

– Da, și în timp ce dumneavostră, nebun de gelozie, îl veți înfrunta pe fericitul rival, ea se va da lui, lăsând cruzimea la o parte. De ce nu ? V-ar place mai puțin tabloul final ?

Am privit-o pe Wanda înfricoșat.

– Îmi depășiți visurile.

– Da, noi femeile suntem inventive, vorbi ea. Aveți grijă numai ca, atunci când vă veți găsi idealul, să nu fiți tratat cu o cruzime mult mai mare decât poate îndura dragostea dumneavoastră.

– Mă tem că mi-am găsit deja idealul, am exclamat eu și mi-am lipit chipul arzând de poalele rochiei ei.

– În mine ?! exclamă Wanda, și, zvârlind blana pe covor, începu să se zbenguie prin încăpere ; în timp ce coboram treptele, ea mai râdea încă ; chiar și mai târziu, când m-am oprit gânditor în curte, râsul ei nu se stinsese, și îl auzeam cum crește liber și neastâmpărat.

*

– Să fiu eu întruparea idealului dumneavoastră? mă întrebă Wanda ștrengărește când ne-am întâlnit astăzi în parc.

La început nu am găsit nici un răspuns. În mine se confruntau sentimentele cele mai contradictorii. Între timp ea s-a lăsat pe una din băncile de piatră și a început să se joace cu o floare.

– Să fiu sau să nu fiu?

Am îngenuncheat și i-am prins mâinile într-ale mele.

– Vă rog încă o dată, fiți soția mea, femeia mea credincioasă și cinstită; dacă nu, atunci fiți idealul meu, dar întru totul, fără rețineri, fără concesii.

– V-am spus că primesc cererea dumneavoastră și că am să vă ofer mâna mea de azi într-un an. Bineînțeles, dacă mă veți convinge că sunteți bărbatul pe care îl caut, reluă Wanda cu toată seriozitatea. Încep totuși să cred, continuă ea, că îmi veți fi mai recunoscător dacă vă voi împlini fanteziile. Ce alegeți?

– Cred că tot ceea ce mi se arată în imaginația mea se găsește și în firea dumneavoastră.

– Vă înșelați.

– Cred că vă face plăcere, am continuat eu, să aveți un bărbat cu totul în mână, să-l torturați.

– Nu, nu, strigă ea, energic. Sau poate... Se pierdu în gânduri. Nu mă mai înțeleg pe mine însumi, continuă ea, dar trebuie să vă fac o mărturisire. Mi-ați viciat fantezia, sângele mi se aprinde, încep să simt plăcere și încântare în toate lucrurile despre care mi-ați vorbit că ar aduce desfătarea unei Pompadour, unei Ecaterina a II-a sau a celorlalte femei pofticioase, frivole și crude; mă încântă, mă pătrunde până în străfundul sufletului; ceva mă împinge să mă asemăn acestor femei, care, în ciuda răutății lor, au fost adorate până la sclavie, așa încât ele par să mai facă încă minuni chiar și din mormânt.

Până la urmă veți face din mine o tirană în miniatură, o Pompadour de uz casnic.

– Atunci, am vorbit eu tulburat, dacă pasiunea e cuibărită în dumneavoastră, atunci lăsați-vă în voia firii, nu faceți compromisuri. De nu puteți fi o soție credincioasă și cuminte, fiți atunci un diavol.

Eram nedormit și înfierbântat, apropierea frumoasei femei mă prinsese ca o boală molipsitoare, nu mai știu ce am vorbit, dar îmi amintesc că i-am sărutat picioarele și că la urmă mi-am încolăcit grumazul cu unul dintre ele. Ea însă și l-a tras degrabă înapoi și s-a ridicat aproape furioasă.

– Dacă mă iubiți, Severin, vorbea repede, vocea îi era ascuțită și rugătoare, atunci să nu îmi mai vorbiți despre aceste lucruri. Mă înțelegeți ? Niciodată ! S-ar putea ca până la urmă..., zâmbi și se așeză din nou.

– Vorbesc cum nu se poate mai serios, am exclamat eu pe jumătate fantazând, vă implor, voi îndura orice chin, doar ca să pot să-mi petrec toată viața în apropierea dumneavoastră.

– Severin, vă avertizez pentru ultima oară.

– Mă avertizați în zadar. Faceți cu mine ce voiți, numai nu mă respingeți.

– Severin, răspunse Wanda, sunt o femeie tânără și nesocotită, e periculos pentru dumneata să mi te dai întru totul. Veți deveni până la urmă jucăria mea ; cine vă va ocroti atunci când am să vă întorc propria nebunie împotriva dumneavoastră ?

– Ființă divină…

– Puterea te face îndrăzneț.

– Atunci fii îndrăzneață, am strigat eu, calcă-mă în picioare !

Wanda își încolăci brațele în jurul gâtului meu, mă privi în ochi și scutură din cap.

– Mă tem că nu voi fi în stare, dar am să încerc, de dragul tău, pentru că te iubesc, Severin, cum nu am iubit pe nimeni până acum.

*

Ca din senin, astăzi și-a luat pălăria din cui, s-a învelit în șal și iată-mă însoțind-o prin bazar. Acolo a cerut să i se arate o sumedenie de biciuri, biciuri lungi și cu mânerul scurt, care se folosesc la câini.

– Vă mulțumesc acestea? a întrebat-o vânzătorul.

– Nu, sunt mult prea mici, răspunse Wanda aruncând o privire înspre mine. Am nevoie de unul mai mare...

– Din acelea pentru buldogi poate, încercă vânzătorul.

– Da, exclamă ea, de soiul acela, care se foloseau în Rusia pentru sclavii îndărătnici.

Până la urmă, după îndelungi căutări, găsi biciul potrivit, la vederea căruia am simțit că sunt traversat de un fior plin de voluptate.

– Acum, adio, Severin, îmi spuse ea. Mai am de făcut unele cumpărături la care nu ai dreptul să mă însoțești.

Mi-am luat la revedere și m-am mai plimbat de colo-colo. La întoarcere am văzut-o pe Wanda ieșind din cortul unui cojocar. Mi-a făcut semn cu mâna.

– Gândiți-vă încă o dată, spuse ea amuzată, nu am ținut niciodată secret faptul că m-ați acaparat într-un fel cu totul aparte, grație firii dumneavoastră serioase și meditative; mă intrigă desigur să-l știu pe acest domn serios în deplina mea putere, deși, vă mărturisesc, sunt de-a dreptul încântată că-mi stă cuminte la picioare... ceea ce nu știu acum e cât poate să dureze această desfătare. Femeia iubește bărbatul, pe sclav însă îl chinuie și în final îl alungă cu o lovitură de picior.

– Nu mă da la o parte, dacă mă urăști, i-am răspuns eu. Vreau să fiu sclavul tău.

– Constat că în mine stau ascunse pasiuni periculoase, spuse Wanda după ce am mai făcut câțiva pași, le trezești și asta nu e spre binele tău; tu te pricepi să

prezinți deliciul, cruzimea și îndrăzneala atât de ademenitor... Ce-ai zice dacă aș vrea să te pun la încercare așa cum a făcut Dionisos, care l-a lăsat pe descoperitorul taurului de oțel să se prăjească el însuși într-însul, ca să se convingă că într-adevăr jeluirea și ultimele horcăituri ale acestuia sunt aceleași cu mugetul unui taur adevărat.

Poate că sunt un Dionisos feminin?

– Fii, am exclamat eu, și-mi vei împlini astfel visurile. Îți aparțin, la bine și la rău. Alege tu însăți. Pe mine mă împinge înainte destinul care mi-e scris pe piept... destin demonic... copleșitor.

*

Iubitule,

Nu vreau să te văd nici astăzi, nici mâine, iar poimâine abia seara, și atunci doar *ca sclav al meu*.

A ta stăpână,
Wanda.

„Ca sclav al meu" era subliniat. Am citit încă o dată biletul primit chiar în dimineața aceea, apoi am cerut să mi se înșeueze un măgar, un animal cu adevărat învățat, și am pornit-o călare înspre munți, pentru a-mi striga acolo, în splendida natură carpatică, patima ce mă pârjolea.

*

Iată-mă din nou ostenit, înfometat, însetat și, înainte de toate, îndrăgostit. Mă îmbrac repede și, la puține clipe după aceea, mă aflu deja în fața ușii ei.

– Intră!

Pășesc înăuntru. Stă în mijlocul încăperii, purtând robă albă de atlas, care îi curge ca un râu de lumină de-a lungul trupului, și o cațaveică din atlas stacojiu, căptușită din belșug cu hermină. În părul pudrat, alb

ca neaua, vad o diademă din diamante. Își ține brațele încrucișate pe piept, iar sprâncenele – încordate.

– Wanda, mă îndrept grăbit spre ea, vreau să-mi petrec brațul în jurul ei, să o sărut. Se dă un pas înapoi și mă măsoară din cap până în picioare :

– Sclavule !

– Stăpână. Am îngenuncheat și mi-am apropiat buzele de tivul veșmântului ei.

– Așa e bine.

– O, ce frumoasă ești !

– Îți plac ? Păși în fața oglinzii și se privi în ea cu mândrie.

– O, simt că îmi pierd mințile.

Strânse a zeflemea din buze și mă privi disprețuitor, cu pleoapele pe jumătate strânse.

– Dă-mi biciul !

Am privit de jur împrejur.

– Nu, strigă ea, rămâi în genunchi. Înaintă spre cămin, luă biciul de pe poliță și îl privi zâmbitoare. Îl făcu să șfichiuie în aer, apoi își ridică încet mâneca jachetei de blană.

– Femeie minunată, am strigat eu.

– Taci, sclavule ! Mi-a aruncat o privire întunecată și sălbatică, după care m-a plesnit cu biciul. Totuși, în momentul următor și-a încolăcit cu delicatețe un braț în jurul gâtului meu, aplecându-se plină de milă asupra mea :

– Ți-am făcut rău ? m-a întrebat ea pe jumătate rușinată, pe jumătate speriată.

– Nu, i-am replicat eu. Și dacă mi-ai fi făcut, pentru mine durerile cauzate de tine sunt o desfătare. Biciuiește-mă, dacă asta te desfată.

– Dar nu îmi face nici o plăcere.

Din nou, am simțit că mă cuprinde acea stranie beție.

– Biciuiește-mă, am rugat-o, biciuiește-mă fără milă !

Wanda ridică biciul și mă plesni de două ori :

– Acum ești mulțumit ?

– Nu.

– Chiar nu ?

– Biciuiește-mă, te implor, nu e nimic mai plăcut pentru mine.

– Da, pentru că știi foarte bine că nu e serios, îmi răspunse ea, că nu am puterea să-ți fac rău. Îmi repugnă acest joc al cruzimii. Dacă aș fi cu adevărat femeia care să-și biciuiască sclavul, te-ai îngrozi.

– Nu, Wanda, am spus eu, te iubesc mai mult decât pe mine însumi, sunt întru totul al tău, pe viață și pe moarte, poți să faci cu mine ce vrei, la modul cel mai serios, da, fă tot ce te îndeamnă îndrăzneala ta.

– Severin !

– Calcă-mă în picioare ! am strigat eu și m-am trântit la pământ cu obrajii la picioarele ei.

– Urăsc tot ce este prefăcătorie, vorbi Wanda nerăbdătoare.

– Atunci chinuie-mă de-adevăratelea.

Urmă o pauză sinistră.

– Severin, te avertizez pentru ultima oară, începu Wanda.

– Dacă mă iubești, atunci fii crudă cu mine, o imploram eu cu privirea ridicată spre ea.

– Dacă te iubesc ? a repetat Wanda. Prea bine ! A făcut un pas înapoi și m-a studiat cu un zâmbet întunecat. *Atunci fii sclavul meu și simte ce înseamnă să fii în mâinile unei femei.* În același moment, își lipi talpa piciorului de obrazul meu.

– Na, cum îți place, slugă ?

Apoi ridică biciul.

– Pregătește-te !

Am vrut să mă ridic.

– Nu așa, ordonă ea, în genunchi.

I-am dat ascultare și a început să mă biciuiască.

Loviturile cădeau repezi și puternice asupra spatelui și brațelor mele, fiecare din acestea tăind în

carnea mea și arzând-o, dar durerile îmi făceau plăcere, căci veneau de la ea, cea pe care o adoram, cea pentru care eram pregătit în orice moment să-mi curm viața.

Acum s-a oprit.

– Începe să-mi facă plăcere, spuse ea. Pentru astăzi ajunge, dar te avertizez că m-a cuprins o curiozitate drăcească să aflu cât de mult te vor ține puterile. Simt în mine cruda plăcere de a te vedea strivit sub biciul meu, vreau să văd cum te-ncovoi, să-ți aud văicăreala și gemetele de îndurare, iar eu... eu să te biciuiesc în continuare fără milă, până ai să-ți pierzi cunoștința. Ai observat pesemne elementele periculoase din natura mea. Acuma însă, ridică-te.

I-am apucat mâna pentru a o apăsa de buzele mele.

– Ce obrăznicie! izbucni ea și mă împinse cu piciorul.

Piei din ochii mei, sclav nenorocit!

*

M-am trezit după o noapte petrecută în vise ciudate, de parcă aș fi fost cuprins de febră. Se lumină de ziuă.

Ce era oare real din ceea ce îmi plutea în memorie? Trăisem eu cu adevărat asta sau totul se petrecuse doar în închipuirea mea? Biciuit fusesem, nu încape îndoială, căci resimțeam fiecare lovitură în parte. Puteam număra dungile roșii, arzânde, de pe trupul meu. Și mâna ei fusese cea care ținuse biciul. Da, acum înțelegeam totul.

Fantezia mea devenea realitate. Ce simțeam? Mă dezamăgise oare realitatea visului meu?

Nu, eram doar puțin obosit, dar cruzimea ei mă umplea de desfătare. O! Ce mult o iubesc, ce mult o ador! A! Aceste cuvinte nu pot nici măcar pe departe să exprime ceea ce simt pentru ea. Abandonul meu era total. Ce fericire să fiu sclavul ei!

*

Mă strigă din balcon. Urc în grabă treptele spre ea. Iat-o în prag, întinzându-mi prietenoasă mâna.

– Mi-e rușine, spuse ea în timp ce eu o îmbrățișez și o las să își ascundă fața la pieptul meu.

– De ce?

– Încercați să uitați scena oribilă de ieri, vorbi ea cu o voce tremurândă. V-am împlinit năstrușnica fantezie, dar acum să fim cu capul pe umeri și să ne iubim fericiți, iar într-un an am să vă fiu soție.

– Stăpână, am corectat-o, iar eu – sclavul dumneavoastră!

– Nu mai vreau să aud nici un cuvânt despre sclavie, cruzime și biciuire, mă întrerupse Wanda. Din tot ce a fost n-am să mai îngădui nimic, cu excepția hainei de blană. Veniți acum înăuntru și ajutați-mă.

*

Micuțul ceas de bronz, deasupra căruia stă așezat un Amor care tocmai și-a expediat săgeata, bătu miezul nopții. M-am ridicat, voiam să plec. Wanda n-a spus nimic, dar se încolăci în jurul meu, mă trase înapoi pe sofaua joasă și începu din nou să mă sărute, iar eu am simțit cum aceste vorbe mute ale ei erau atât de pline de înțeles, de convingătoare...

Am lăsat-o să-mi spună mai multe. Am început să înțeleg câtă dăruire se afla în ființa Wandei și ce moliciune voluptuoasă puteai descoperi în ochii ei pe jumătate închiși, crepusculari, în șuvoiul ușor tremurând sub pudra albă a părului său, în atlasul alb și roșu care foșnea la fiecare mișcare, în hermina pufoasă a cațaveicii, de care se lipea nepăsătoare.

– Vreau să-ți cer ceva, m-am bâlbâit eu, dar mi-e teamă că ai să te superi.

– Fă cu mine ce vrei, șopti ea.

– Atunci, te implor, calcă-mă în picioare, altminteri îmi pierd mințile.

– Doar ți-am interzis să mai vorbești despre asta ! spuse Wanda cu severitate. Dar se vede că ești de neînduplecat.

– Ah ! Sunt înfricoșător de îndrăgostit. Mă lăsasem în genunchi și îmi apăsam fața aprisă de poalele ei.

– Sunt pe deplin încredințată că toată demonica ta nebunie nu este altceva decât senzualitate fără saț. Nefirescul din noi trebuie că dă naștere unor astfel de boli. Dacă ai fi fost mai puțin virtuos, ai fi fost un om cu totul cuminte.

– Bine, spune-mi cum vrei, am murmurat eu. Mâinile mele îi scormoneau în plete și în blana unduitoare pe care o ridicam și o apropiam de pieptul ei, ca și cum ar fi fost o mare bântuită de valuri, ce-ți tulbura toate simțurile.

Apoi am sărutat-o. Nu, ea mă săruta pe mine, sălbatic, nemilos, de parcă ar fi vrut să mă ucidă cu sărutările ei. Ființa mea era aproape în întregime cuprinsă de delir, rațiunea mi-o pierdusem de mult, și acum eram pe punctul de a-mi pierde și respirația. Am încercat să mă eliberez.

– Ce ai ? auzii vocea Wandei.

– Sufăr cumplit.

– Suferi ? Izbucni într-un râs sonor și jucăuș.

– Cum poți râde, am gemut eu, chiar nu înțelegi...

A devenit dintr-o dată serioasă, mi-a cuprins capul cu mâinile și m-a tras cu o mișcare energică la pieptul ei.

– Wanda, am îngăimat eu.

– Știu, ție îți face plăcere să suferi, spuse ea și începu din nou să râdă. Așteaptă puțin și te voi face eu din nou un om cu capul pe umeri.

– Nu-ți fie teamă, n-am să te mai întreb dacă îmi vei aparține pentru totdeauna sau numai pentru o secundă, am exclamat eu. Vreau doar să-mi savurez norocul ; acum ești a mea și prefer să te pierd decât să nu te am niciodată.

– Acum ești cuminte, spuse ea și mă sărută din nou cu buzele ei ucigașe. Eu i-am sfâșiat febril hermina, apoi lenjeria de dantelă, lăsând sânii ei eliberați să se frece ușor de pieptul meu. O clipă mai târziu îmi pierdeam cunoștința.

Îmi amintesc doar de momentul în care am observat că-mi curge sânge din mână. Am întrebat-o apatic :

– M-ai zgâriat ?

– Nu, cred că te-am mușcat.

În românește de
TINU PÂRVULESCU

Țarina neagră[1]

Peste târgul Halycz-ului, privind peste coamele care străjuiesc râul Dniester ce își împinge undele de la sud către est, se află risipite ruinele vechiului castel al țarilor din Galiția.

Acolo unde, cu secole înainte, crai puternici țineau sfat sau primeau soliile din Bizanț, vulturii își pun acuma cuiburile și vulpile își scurmă vizuinile. Sturzii clocesc acolo ouă, iar gușterii în platoșe verzi-aurii țâșnesc printre ruine ; albinele roiesc în tot locul, bâzâind fără încetare ; flori sălbatice se deschid deasupra mesei lungi de marmoră din spatele căreia, de pe jilțul înalt al paracliserului, se împărțea altădată dreptatea. Puțin mai jos, în urmă, afli resturile donjonului.

Întru-ntâi, în vremea când s-au petrecut întâmplările ce vor fi istorisite mai departe, zidurile împrejmuitoare ale castelului erau însă întregi, crescând amenințătoare în văzduhul însângerat al apusului, iar tencuiala palatului scânteia în toată splendoarea ei orientală.

Marele țar Vladimir ședea lungit la picioarele sclavei sale.

Fereastra era deschisă și bolta ei largă prindea ținutul înghețat într-o ramă strălucitoare.

Ultimele raze ale soarelui incendiau cupolele târgului, iar umbrele adânci coboarau asupra câmpiilor albe care se întindeau cât vedeai cu ochii.

---

1. Nuvela a fost tradusă după varianta engleză din volumul : Leopold von Sacher-Masoch, *Venus in Furs. Together with The Black Czarina*, Senate, Londra, 1996, traducere de H.J. Henning.

Turnurile singuratice ale caselor boierești spărgeau cerul ca niște catarge albăstrii ; cătunele din jur păreau bușteni prăvăliți, și în amurg, linia întunecată a coamelor împădurite se împotrivea albului tare al norilor.

Odaia încăpătoare, în mijlocul căreia se afla un pat larg, era preschimbată parcă într-un cort de faldurile grele ale baldachinului de mătase țesut în fir de aur, care cădea până la podea din calota tavanului.

Blănuri de urs erau întinse din belșug pe pardoseală.

Ridicându-se dintre pernele moi, încântătoarea sclavă dădu să facă un pas, dar piciorul îi aluneca pe trupul stăpânului său și ea se sprijini în el ca într-o proptă.

De sânge rusesc ca și el, femeia era înaltă și subțire, cu mișcări de o grație opulentă.

O haină amplă de mătase închisă la culoare și pelerina de blană sură învăluiau frumusețea ei crăiască într-o îmbrățișare ușoară. Cosițele blonde le purta prinse în agrafe de coral roșu. Liniile feței îi erau moi, parcă topindu-se unele într-altele. Ochii, strălucind negri sub sprâncenele la fel de negre, păreau să adăpostească numai visuri și himere. Dar buzele, pline ca un boboc de trandafir, se strângeau deasupra bărbiei mici, încheind profilul într-o linie scurtă și aspră.

Brațul rotund, de proporții clasice, și mâna cu pielița transparentă brăzdată de vinișoare subțiri se terminau în degete scurte, ca ale asasinilor și tiranilor.

Femeia se juca absentă în buclele marelui țar, în vreme ce, ageră ca un vultur, cântărea ținutul cu privirea.

O frumusețe melancolică îndulcea puțin înfățișarea de o duritate virilă a țarului.

Purta veșminte somptuoase, panataloni largi vârâți în cizme de piele galbenă și tunica tivită cu zibelină. Mâna i se odihnea pe blana unui urs răpus de propria lui lance, iar privirea i se pierdea absorbită

de farmecul iubitei sale, plină de melancolie și de presentimentul suferinței.

Ca din senin, ea tresări sub șocul unei amenințări fără nume, după care se întoarse spre iubitul ei, râzând.

– Ce e? întrebă Vladimir.

– M-ai speriat.

– Cum?

– Prin felul în care mă priveai. Te-am supărat cu ceva, stăpânul meu?

– Nu mă chema așa.

– Dar nu ești tu oare astfel? Cel mai mare țar, domnind peste milioane de suflete, în fața căruia împărații Bizanțului tremură pe tronurile lor de aur? Nu sunt eu sclava de la picioarele tale?

– Tu, sclavă? rosti Vladimir, și sarcasmul cuvintelor sale se sfârși într-un hohot de râs al cărui ecou se izbi de tavan.

– Îți mai amintești cum m-ai cunoscut? spuse ea cu voce joasă, continuând să se joace cu părul stăpânului ei.

– Cum aș putea să uit? Războiul împotriva Kievului abia ce se terminase și ne retrăgeam... Rămăsesem în urmă când, deodată, am zărit în mijlocul convoiului care încremenise...

– ...pe doi dintre curajoșii tăi boieri certându-se furioși pentru o femeie, completă sclava cu buzele tremurând.

– Erai tu, Narda!

– Chiar eu. Unul dintre ei m-a luat cu sine după ce dăduse buzna în casa noastră și-mi ucisese bărbatul.

O lumină sinistră, încărcată de suferință, se aprinse în abisul ochilor ei. Continuă:

– Priveam mulțumită cum unul dintre ei se aruncă asupra celuilalt și îi îndeasă pumnalul în piept. Cel căzut era chiar omul care mă târâse după el, cu mâinile legate la spate, priponită de șaua calului, și acum el zăcea doborât la pământ iar eu puteam să-mi

apăs talpa încălţărilor de creştetul său. Privindu-l cum îşi dă sufletul, râdeam : fusesem răzbunată !

Ţarul privea îngrozit spre frumoasa făptură, simţind un fior de gheaţă pe şira spinării. Narda reluă :

– Atunci începu o luptă de pomină. Toată lumea porni să se încaiere pentru mine. Dincolo de cei ce se luptau am putut zări trecând un călăreţ frumos ca un înger. Pentru câteva clipe, ochii săi s-au oprit asupra mea şi am putut să zăresc într-înşii nu atât pofta nestăpânită, cât tristeţe şi dor. Din fundul sufletului auzii atunci porunca : „Nu poţi să fii decât a lui, numai a lui !” „Cine e barbatul care călăreşte calul acela negru ?” – l-am iscodit pe primul care-mi ieşise în cale. „E măritul ţar” – mi s-a răspuns.

Călăreţul se îndepărtase. Nu mai puteam vedea decât hermelina cu care îi era tivită pelerina răsfirată pe crupele armăsarului. Pentru o clipă cuminţi, spadele prinseseră a se încrucişa din nou. Deodată, un om veni înspre mine, făcându-şi loc printre luptători şi strigând : „Femeia aceasta aparţine ţarului !” Lupta se stinse... astfel am devenit a ta.

Narda se întinse alături de Vladimir şi îl trase cu putere spre sine, încolăcindu-şi braţele în jurul gâtului său.

– Îmi întorci spatele ori de câte ori mă apropii de tine. Răspunzi chemărilor mele printr-o tăcere trufaşă. Ce ai făcut ca să mă mulţumeşti ?

– Nu vreau să mulţumesc, ci să fiu iubită. Pentru a te stârni, am făcut lucruri pe care nici o femeie nu le-ar fi făcut vreodată. Când trompeta răsuna în curtea castelului şi toţi se năpusteau la ferestre să-l vadă pe marele ţar, eu mă aruncam pe pat. Şi când vorbeau despre tine, îmi astupam urechile.

– Nici nu ştii ce nefericit eram. Priveam spre ferestrele castelului şi îmi muşcam buzele. Sărutările şi dezmierdările altor femei îmi făceau greaţă. Într-o zi, vin să te vad. Tu dai să ieşi din odaie. „Stai !”, îţi poruncesc. Tu îţi încrucişezi braţele pe piept şi aştepţi.

„Vino mai aproape”, îți zic. Tu rămâi nemișcată. Vreau să te așez pe genunchi și tu mă respingi. Mă lovești cu palma peste obraz, iar eu, mare țar, mă las pălmuit.

Narda își trecu ușor mâna peste obraz, și-o apropie de buze și o sărută cu toată gura. Apoi răspunse :

– Te-am privit și ți-am spus : „Ucide-mă de voiești, dar nu mă poți sili. Te sfidez. Ești tot atât de neputincios precum un copil”.

– La fel de neputincios precum un copil..., o îngâna țarul cu voce joasă. O dată te-am întâlnit în grădină. Aveai în mână o floare. Ți-am cerut-o. „E un ordin ?”, ai întrebat tu. „Nu”, am suspinat, iar tu ai aruncat floarea în râu, ca să o poarte până la Marea Neagră. Altădată ți-am spus : „Cântă-mi ceva, vreau să-ți aud vocea.” „Chiar vrei ?”, mi-ai răspuns și, cu ochii închiși, te-ai cufundat între perne. Furios, ți-am aruncat lira la picioare. „Cântă !”, am șuierat, strângând din pumni. Am rupt coardele și am aruncat instrumentul înspre creștetul tău. Credeam că o să-mi pierd mințile. În vreme ce alte femei se îmbrăcau în mătăsuri din Bizanț, în blănuri și se acopereau cu perle, tu îți răsuceai cozile aurii, fără să poftești vreo podoabă, frumoasă ca Cypris. Eram cucerit.

– Într-o zi mi-ai spus : „Pleacă, ești liberă”. Când mi-am întors privirea uluită spre tine, ai continuat : „Nu-ți face griji din pricina mea”. Și, spunând asta, te-ai înclinat adânc în fața mea, tu, marele țar. Dar eu te-am ridicat repede și te-am îmbrățișat. Astfel am devenit a ta.

– Deci am schimbat rolurile : tu suverană, eu sclav, spuse țarul.

– Nu îți râde de lucrurile astea.

– Nu te-am iubit eu mai mult ca pe Dumnezeul meu ? Lui îi dăruiesc tămâie, flori, aur și pământuri. Ție mă dăruiesc pe mine. Uite, îți sprijini picioarele de mine ca de o stinghie. Nu ți-e destul ?

– Și cât o să dureze asta ? întrebă sclava, și întrebarea răsuna disperat sub tavanul odăii.

– Îmi pui în cumpănă iubirea? întrebă uluit țarul.

– Tu nu iubești decât aceste cozi, exclamă Narda, lăsând să cadă agrafele de coral.

Perlele săriră din montură asemeni unor picuri de sânge și se rostogoliră mute pe blana de urs. Vălul de aur al părului se eliberă brusc, învelindu-l pe Vladimir în splendoarea lui moale.

– Tu iubești doar aceste bucle în care te poți înfășura ca într-o mantie; doar acești ochi în care strălucește tinerețea; doar aceste buze care aduc primăvara. Tu iubești doar acest trup furat parcă din templul lui Venus.

Își deschise cămașa, înfățișându-și torsul de zeiță.

– Acum, sigur, mă iubești. Mă iubești numai pe mine. M-ai iubi însă dacă aș fi altcineva?

Își îngropă fața în perne, scâncind răgușit. Plângea sau se ruga?

Țarul o cuprinse de șoldurile late, îi sărută spinarea, părul, urechea delicată:

– Sunt al tău pentru totdeauna, spuse el înflăcărat. Poți să faci ce vrei cu mine.

– Minți! țipă ea, ridicându-se cu trupul cutremurat de furie.

– Nu mint deloc.

– Dacă ești al meu, pot să fac ce vreau cu tine?

Sprijinită într-o mână, îl privea. Era ceva inuman, obscur în privirea ei, care nu prevestea nimic bun.

– Tot ce poftești, încuviință Vladimir.

– Jură, șuieră Narda.

Buzele ei se strânseră într-un zâmbet sardonic.

– În numele lui Dumnezeu, îți dau cuvântul meu de onoare, replică țarul pe un ton solemn.

Apoi se cutremură de propriul său legământ. Într-un moment impetuos și sălbatic, drăgălașa sclavă îi apucă mâna:

– Să te cred pe cuvânt?

– Ai cuvântul meu...

Era pierdut. O umbră vicleană trecu pe obrazul femeii.

– Am să fac cu tine ce poftesc, răspunse ea, aruncându-i lui Vladimir o privire parșivă. Să nu uiți acest legământ, mărite țar, și când va fi să-ți spun : „Vreau să fiu soața ta” – tu să chemi Patriarhul și să mă duci în fața altarului...

Țarul păli.

– Vezi, te-am prins. Ai mințit.

Narda izbucni într-un râs gros.

– Ba n-am mințit deloc, spuse Vladimir și chipul său se făcu stacojiu.

– Să nu-ți uiți cuvântul dat.

– Poruncește. Dar nu-ți pricep toana : nu-ți sunt eu deja sclav ? Mai trebuie să mă momești cu un inel ?

– Ai dreptate. Dar setea mea de putere e mare. Vreau hermelina !

Țarul scutură din cap.

– Crede-mă, spuse el ușor, dând la o parte câteva bucle ce-i căzuseră pe fruntea înaltă, are să te plictisească.

– Lasă-mă să încerc.

– Vrei să fii stăpână pentru o zi în Halycz ? întrebă țarul râzând.

– Încuviințezi ?

Narda îl trase cu putere spre ea.

– Bine, ai cuvântul meu.

Ea rămase pentru o clipă tăcută, cu privirea în care mocnea un foc straniu îndreptată spre podea, ținând capul stăpânului ei și mai strâns lipit de inimă.

– Chiar vrei asta ? întrebă el din nou, apăsându-și buzele pe umărul ei gol.

– Vreau.

Exaltarea, maiestatea unui suflet superior o transfigurase.

– Îți dau împărăția mea, supușii mei și pe mine, de la răsăritul soarelui până la apus.

– Dar ziua o să mi-o aleg eu însămi, spuse ea cu însuflețire.

– Hotărăște !

– Mâine, atunci.

– Prea bine, mâine.

II

Primele raze al soarelui începură a se reflecta în inelele baldachinului, luminând chipul palid de veghe al Nardei.

Pe jumătate deșteptată, ea rosti numele țarului ca într-un lung suspin. Nu termină bine și bărbatul se și înfățișă înaintea ei.

Ochii tinerei femei sclipiră. Ea întinse brațele și-și trase iubitul la piept. Îl îmbrățișă aproape disperată, după care își lipi buzele de ale lui cu o pasiune care îl surprinse.

– Ești bolnavă ? murmură el.

– Adio, răspunse ea, țintuindu-l cu privirea în care se amestecau tandrețea infinită și tristețea.

– Ce s-a întâmplat ?

– Nimic.

Pentru o clipă, ochii ei rămăseseră nemișcați și pierduți. Apoi, scuturându-și capul, întări :

– Nimic. Soarele îți laudă puterea, Vladimir. În genunchi, slugă.

Țarul se supuse.

– Sărută-mi piciorul !

Ea îi întinse piciorul ei cu forme pure, alb precum marmora, din care lepădase încălțările. Cuprins de extaz, țarul își lipi numaidecât de el buzele umede.

– Ajută-mă să-mi pun veșmintele.

Țarul se ridică.

– Vreau să fiu ca o regină, porunci ea, acoperindu-se cu hermelina.

– Totul e pregătit.

Vladimir părăsi odaia și se întoarse aducând veșmintele. Pe jumătate îngenuncheat, o ajută să-și

tragă cizmele de piele rusești, bătute în pietre scumpe. Narda coborî de pe canapea și, cu ajutorul țarului, care îi acoperea sânii, brațele, gâtul și umerii cu sărutări înfocate, își isprăvi toaleta.

Câteva minute mai târziu stătea în fața lui gata îmbrăcată. Rochia strălucitoare de mătase albă cădea în urma ei ca o lungă trenă. O tunică roșie, căptușită și tivită cu hermelină, îi cuprindea strâns bustul, alunecând pe șolduri în drapaje ample. Buclele de aur i se răsuceau pe frunte ca o coroană.

– Ei, cum mă găsești ? întrebă.

Vladimir o strânse cu putere în brațe și îi răspunse :

– Măreția ta mă înspăimântă. Pasiunea, delirul ce l-ai aprins în sufletul meu mă răscolește aproape cu cruzime. Dar ce plăcere aleasă în această cruzime ! Bucuria se preface în durere, durerea în bucurie. Aș suferi în tăcere până și cele mai cumplite chinuri la care ai voi să mă dai. Moartea însăși, venind de la tine, e extaz !

Narda își încrucișă brațele și-l privi pe Vladimir cu o curiozitate îngândurată.

– Ești imprudent, spuse ea, mă stârnești. Ce ai să te faci dacă am să iau de bune aceste cuvinte ? Închipuie-ți că am să te tratez ca pe un sclav, că am să te supun la cazne, că am să te ucid. Ai să mă aclami și înainte de a-ți da ultima suflare, ca un martir care strigă numele Dumnezeului său înainte de a se stinge ?

Țarul se înclină în tăcere. Narda îl privea cu o expresie care ar fi făcut pe oricine să tremure. Ce rană sângera în sufletul acestei femei ?

Din când în când, din fundul acestui abis țâșnea la suprafață un ghes sinistru, infernal, și ochii ei străluceau de dorința fanatică de a duce la bun sfârșit lucruri înspăimântătoare.

Toată curtea se adunase în sala tronului, boierii din divan și străjerii.

O melodie monotonă și barbară anunță intrarea suveranului. Vladimir o conduse de mână pe Narda până la tron, ajutând-o să urce treptele. De sus, ea își roti privirea peste întreaga adunare.

– Înalți dregători ai împărăției, spuse țarul, preacinstiți boieri și servitori credincioși ai casei mele, iată porunca mea : astăzi, de la răsărit până la apus, renunț la drepturile mele asupra domniilor voastre și asupra pământurilor pe care le stăpânesc și pun sceptrul în mâna Nardei, sclava mea, aici de față.

Un murmur de surpriză răscoli întreaga adunare.

Vladimir îngenunche solemn și întinse sclavei un mic cerc de aur pe care ea îl apucă avidă și și-l așeză pe creștet. Ca la un semn, toți marii logofeți, boierii, curtenii, servitorii și ostașii se prosternară la picioarele ei.

– Vă mulțumesc pentru credința voastră, spuse Narda cu voce melodioasă, cu capul puțin împins în spate. Fie domnia mea una de pace și de fericire. Cât timp are să dureze, cât sceptrul se va afla în mâinile mele, nici un bărbat nu va avea încuviințarea să poarte arme. Ca semn al păcii și al blândeții, femeile au să-mi fie străjeri.

O sută de oameni să încalece degrabă și fiecare să ia cu sine un sac de aur din visterie pe care să-l împartă poporului meu.

După-amiază, voi ține județ așa cum făceau străbunii mei, în câmp deschis, sub teiul bătrân din fața castelului. Oricine poate să vină și să-și spună păsul. Voi asculta și voi judeca după datină, dar și după ce voi crede eu de cuviință.

Cu două ore înainte de asfințit sunteți cu toții poftiți în sala mare a castelului, la ospăț, ca prieteni și tovarăși ai mei.

Vai însă de cel ce nu se supune poruncilor mele.

Vă cer să-mi dați ascultare fără crâcnire. Și nimeni nu trebuie să uite că de acuma capul său nu e neapă-

rat de trebuință palatului meu și că poate lesne să și-l piardă dacă așa îmi va fi voia.

După ce sfârși, Narda își trecu privirea deasupra adunării, pentru a cântări efectul cuvintelor sale. Țarul privea năucit de admirație spre această făptură ciudată și stârnită.

Cu un gest binevoitor, femeia făcu semn curtenilor să plece, iar aceștia se înșirară la picioarele tronului, trăgând spadele din teci și punându-le la picioarele ei.

După ce trecură cu toții, Narda veni aproape de țar, care o privea căzut în admirație, îi desfăcu cingătoarea de care anina paloșul și îl puse alături de celelalte arme.

Apoi părăsi încăperea.

Țarul vru să o urmeze, dar un gest al ei îl opri.

Sclavele ocupau o aripă întreagă a palatului. Cele mai multe dintre ele zăceau încă leneșe în așternuturi. Doar una stătea pe un scaun, întunecată și mută, cu părul despletit căzând ca o mantie neagră pe umerii ei olimpieni.

Când Narda intră, toate se înclinară înaintea ei. Femeia cu păr întunecat se ridică și îi vorbi :

– Acum tu ești stăpâna. Folosește-ți puterea pentru a mă mântui de suferință. Ia-mi viața !

Narda o mângâie ușor pe creștet :

– Nu vei muri, Olga, spuse ea cu voce dezmierdătoare, vei fi liberă și te vei putea întoarce la bărbatul tău.

– Eu, strigă sclava, înapoi la bărbatul meu ! ?

Privi spre tovarășele ei cu ochi sălbatici și izbucni în râs, în vreme ce lacrimi mari îi șiroiau pe obraz. Apoi se prăbuși la picioarele Nardei ca în fața unei divinități.

– Ești liberă, repetă Narda, și nu numai tu, ci și toate celelalte.

Țipând de bucurie, sărmanele femei se repeziră să sărute picioarele binefăcătoarei lor.

– Am să vă dau drumul cu un ceas înainte de asfințit. Până atunci îmi veți fi străjeri.

– Te vom sluji până la moarte, strigă Olga.

– Până la moarte, repetară celelalte.

Se aflau acolo mai mult de patruzeci de femei de diferite stări și obârșii, unele de o frumusețe clasică, trofee splendide ale numeroaselor campanii victorioase. Găseai printre ele toate soiurile de nuri, toate culorile pielii ori ale părului.

– Unde e negresa ?

– În turn.

– Tigris ? Din ce pricină ?

– Și-a ucis temnicerul.

Narda dădu un ordin scurt și, puțin mai târziu, Tigris se aflã în fața ei. Era o femeie splendidă, a cărei înfățișare, parcă cioplită în abanos, tulbura prin splendoarea nocturnă a trupului de bacantă, prin râsul crud al chipului de felină, ca și prin scânteierea însetată de sânge a ochilor ei voluptuoși.

– Ai ucis ? întrebă cu severitate Narda.

Negresa încuviință.

– Pentru care motiv ?

– Din plăcere, răspunse Tigris, dezgolindu-și dinții.

– În această zi am puterea de a împărți viața și moartea, spuse țarina. Cum să-ți plătesc fapta ?

– Cu moarte. Nu voi putea trăi aici fără a mai ucide pe cineva. Inima mea tânjește după sânge, așa cum buzele tale caută sărutările.

– Bine. Am să-ți potolesc eu setea, spuse țarina tresărind. Nimeni nu are dreptul să poarte arme în împărăția mea. Te iert, Tigris. Vei fi călăul meu.

Negresa scoase un urlet sălbatic, de fiară.

Narda trimise după vistiernic și îi porunci să pregătească arme pentru străjerii ei, după toată rânduiala.

– E cu neputință, murmură bătrânul, cu un aer gânditor.

– Cată de-mi împlinește voia, replică Narda, altfel va fi vai de capul tău.

Fața negresei se lumină. După porunca țarinei, cei mai frumoși cai fură scoși din grajdurile imperiale. Tinerele femei, purtând fiecare arcuri, tolbe cu săgeți aninate la șold și lănci în mâini, săriră pe spinările nobilelor animale și, bucuroase din cale afară, lăsară în urmă zidurile castelului, spre a-și urma stăpâna la vânătoare de urși.

Pădurile înălbite se întindeau până departe. Urme de fiare sfâșiaseră pe alocuri giulgiul alb care acoperea pământul. Câinii erau stârniți, adulmecau mirosul jivinelor și îl urmăreau adânc în pădure. Narda și însoțitoarele ei călăreau printre copaci. Lătrăturile haitei îi anunțară că vânătoarea putea să înceapă.

Deodată, ursul își arătă capul zburlit la marginea crângului și se aventură câțiva pași afară din pădure. Câinii se repeziră la el, agățându-se cu dinții de urechile lui mici. Jivina îi scutură dintr-o mișcare și își arătă colții.

Amazoanele se apropiară strigând. Zece arcuri se sloboziră către fiara încolțită : o săgeată lovi chiar între ochi, iar celelalte își găsiră adăpost altundeva în blana animalului. Furios, ursul se îndepărtă de marginea pădurii și, repezindu-se drept la calul țarinei, își înfipse colții în pântecele bidiviului.

Răsuflarea spurcată a fiarei otrăvea aerul dimprejurul femeilor. Fără a se pierde cu firea, Narda se propti bine în șa, iar când bestia deschise fălcile, dând să apuce cu dinții mâneca largă a pelerinei crăiești, îi înfipse sulița direct în gură. Un val de sânge se revărsă peste țarină. Ursul se ridică în două picioare și, rănit de moarte, se prăbuși cu un horcăit teribil, trăgând după sine harnașamentul scump al calului împărătesc.

Narda își șterse arma de blana animalului, alese alt bidiviu și porni pe cărarea acoperită de zapadă care ducea în pădure.

Femeile traseră săgețile afară din trupul fiarei răpuse și legară ursul de șaua Olgăi.

Puţin mai târziu, ţarina zări o coloană de fum amestecată cu scântei care se ridica deasupra copacilor. În acelaşi timp, auzi loviturile regulate ale ciocanului, urmate de răspunsul nicovalei. O luă într-acolo şi, nu după multă vreme, descoperi într-un luminiş căsuţa neagră şi joasă a unei fierării.

Când ajunse în dreptul ei, trase de dârlogi şi se opri. În faţa ei stătea un om cu pieptul păros, acoperit de un şorţ de piele. Zărind-o pe amazoană care, tremurând, îşi strângea pelerina în jurul trupului, îşi şterse picurii de sudoare de pe frunte cu mâneca şi, dând la o parte şuviţele scurte căzute pe faţa arsă de soare, aţinti asupra femeii o privire morocănoasă.

– Ce tocmeşti ? întrebă Narda cu ţâfnă.

– Un paloş.

– Pentru tine ?

– Pentru mine. Cine ştie când are să-mi fie de folos.

Spunând acestea, bărbatul îşi reluă lucrul. Scânteile săreau în văzduh şi sunetul nicovalei porni să răsune din nou. Scârţâitul zăpezii sub picioarele cailor îl făcu să-şi ridice iarăşi privirea. Se uită spre ceata de femei tinere şi frumoase care îl cercetau pline de curiozitate şi îşi opri ochii asupra Nardei.

– Ai fost la oaste ? întrebă ea.

– Nu, veni răspunsul.

Ciocanul se lăsă iarăşi asupra nicovalei.

– De ce nu îţi slujeşti ţarul ?

– Îmi place liberatea. Pe ţar îl urăsc.

Loviturile ciocanului începură să cadă din ce în ce mai repezi, mai furioase.

– Care ţi-e numele ?

– Igor.

– Mă urăşti şi pe mine ?

– Îi urăsc pe toţi cei care poartă veşminte fine de purpură şi îi înhamă pe bărbaţi la caleştile lor de parcă ar fi dobitoace. Noi am fost liberi, am trăit liberi printre oameni liberi, în casele noastre spoite. Lucram la câmp şi aveam grijă de animale. Toate le ţineam în

devălmășie, pământurile, pășunile, pădurea. Toate pentru fiecare și fiecare pentru toți. Nu aveam războaie, și dacă vreunul strica pacea satului era judecat în fața tuturor. Apoi dinspre nord au coborât asupra noastră oameni străini ce știau mânui mai bine spada decât plugul. Au adus cu ei războaiele și stăpânirea crudă. Cum aș putea să-i iubesc?

Țarina îl privi o clipă, apoi scutură din cap.

– Ai dreptate, spuse ea.

Surprins, Igor își ridică privirile spre dânsa.

Țarina se apleacă spre el și-și așeză mâna micuță pe umărul lui masiv.

– Pe mine mă urăști?

– Nu, pe tine nu.

– Primești să-mi fii supus?

– Primesc.

Mai lovi de două ori cu ciocanul în nicovală, dupa care îi oferi țarinei paloșul pe care tocmai îl meșterise.

Ea îl luă, după care îl înapoie fierarului.

– Sunt stăpâna acestei împărății până la apusul soarelui. Toată puterea este a mea. Țarul Vladimir îmi e sclav. Primești să mă slujești până la apusul soarelui?

– Da.

– Stăpână, spuse o femeie care o însoțea, grecoaică de neam, soarele a ajuns la zenit. E vremea să împarți dreptatea.

Țarina izbucni în râs. Ochii i se luminară de o flamă sinistră.

– Întocmai, strigă ea. Și am să fac dreptate.

III

În fața castelului imperial se află un tei bătrân cu brațe puternice. Ramurile sale, încărcate acum de zăpadă, formau un acoperământ sub care fusese așezată o masă de piatră și tronul judecătorului. Piei

scumpe erau împrăştiate fie pe jos, în chip de covoare, fie aruncate peste jilţul înalt.

Învelită în blănuri călduroase, Narda şedea maiestuoasă, cu diadema sclipind printre şuviţele blonde. În dreapta ei veghea Olga, rusoaica, însoţită de douăzeci de femei îmbrăcate în tunici albastre tivite cu blană, toate având asupră-le lănci. Zoe, grecoaica, îşi înşirase cele douăzeci de amazoane înarmate cu arcuri şi săgeţi, purtând tunici roşii cu marginile de zibelină, la stânga jilţului imperial. În spatele ţarinei, lungită pe o stâncă năpădită de muşchi, şedea Tigris, negresa, în straie de purpură, cu turban sângeriu înfăşurat în jurul capului şi cu un lung iatagan spânzurându-i la cingătoare.

Ţarul se amestecase în mulţimea care, cu creştetul dezgolit, forma un semicerc respectuos în jurul locului sacru. Boierii, îmbrăcaţi în ţinute somptuoase, cu chipurile ursuze, se înşiraseră potrivit rangului pe margine. Ţarina le aruncă o privire care nu vestea nimic bun.

Curând apăru şi Igor, desculţ, călărind un cal mărunţel. La brâu îi atârna paloşul. Ajuns în preajma ţarinei descalecă, îi despuse spada la picioare şi se trase îndărăt.

– Oricine are a se plânge de ceva, începu Narda cu voce solemnă, să vie în faţa lui Dumnezeu şi a noastră şi să-şi spună păsul.

Se lăsă o tăcere grea. Apoi, un unchieş se rupse din mulţime şi, păşind cu hotărâre, se înclină până la pământ în faţa Nardei. Arătând cu mâna spre ţarină, grai :

– Înaintea Domnului şi a Măriei-tale, îl chem la judecată pe Gedmin, vajnicul boier.

Gedmin ieşi în faţă, ţinându-şi cu o mână mantia tivită cu zibelină care flutura în urma lui şi îi aruncă ţăranului o privire ursuză :

– Cum îndrăzneşti, netotule.

– Chiar aşa, răspunse bătrânul, tremurând. Nu eşti tu acela care mi-a luat feciorul şi l-a dus departe, ca să slujească la oaste ?

Gedmin izbucni în râs.

– Dar nu e asta pravila, omule?

– Noi nu suntem ai tăi. Suntem supușii țarului, strigă bătrânul. Feciorul meu era răzeș și tu l-ai târât ca pe un sclav.

– Aveai vreun drept asupra băiatului? întrebă țarina.

– Nu, răspunse boierul cu voce înnegurată.

Înalt de stat, chipeș ca un zeu tânăr, Gedmin își ridică ochii spre Narda, fără ca vreun tremur să-i umbrească trăsăturile frumoase.

– Ridică-te, îi porunci ea unchieșului. Mai are cineva a se plânge?

O femeie pe jumătate dezbrăcată își făcu loc prin mulțime și se aruncă la picioarele țarinei.

– Înaintea lui Dumnezeu și a Măriei-tale, îl acuz pe Gedmin, strigă ea. Mi-a furat fata, mi-a pângărit-o, sărmanul meu copilaș!

– Ajunge, șuieră Narda.

Cu buzele și nările fremătând, se întoarse către boier.

– Ai avut vreun drept asupra acelei fete?

Gedmin răspunse printr-un hohot de râs și se întoarse în mijlocul tovarășilor săi.

Doi bărbați se iviră înaintea Nardei. Unul, pe care cojocul îl arăta țăran, avea o înfățișare robustă, iar celălalt, purtând veșminte alese, se dovedi a fi un negustor de pânzeturi.

– De cine aveți a vă plânge?

– De Gedmin, măritul boier.

– Vorbește, spuse țarina, privindu-l pe negustor. Ce vină îi găsești?

– Nu mare lucru, începu împricinatul cu un ton meșteșugit. Mi-a atacat carele cu mărfuri de Levant și și-a luat dintr-însele ce i-a poftit inima.

– Dar tu? se întoarse ea către țăran.

– Eu vin din partea satului Iezapul, spuse țăranul. Noi suntem răzeși și nu ne închinăm decât slăvitului țar. Dar Gedmin a venit cu oaste asupra noastră, ne-a

îngropat în biruri, ne-a furat pruncii și și-a ridicat un castel din agoniseala noastră.

– Destul, spuse țarina ridicându-se.

Cu privirea îndreptată spre Gedmin, ea porunci fără urmă de tulburare :

– Puneți-l în lanțuri !

Într-o clipă, legat de mâini și de picioare, boierul se află la picioarele țarinei. În mulțime izbucniră aplauze.

– Asta-i prea de tot, se auzi o voce dintre boieri. Mărite Vladimir, nu-ți uita datoria !

Țarul veni aproape de Narda.

– Ți-ai uitat cuvântul dat ? spuse ea cu severitate.

Vladimir stătu un moment în cumpănă, apoi se înclină.

– Am să-i strivesc sub călcâi, îi șuieră Narda în ureche.

Apoi, cu voce înaltă și pătrunzătoare :

– Iată ce am hotărât. Pe Gedmin, acest nemernic și nerușinat, îl las în seama voastră, spre a plăti pentru răul pe care vi l-a adus. Doar că, de vreme ce sunteți patru împricinați, voi fi dreaptă și voi da fiecăruia dintre voi un sfert dintr-însul.

Mulțimea se dădu înapoi înspăimântată.

– Ai mers cu gluma prea departe ! strigă Islov, căpitanul oastei împărătești. Zvârliți-o de pe tron. Cât o se ne mai închinăm unei sclave ?

Boierii cercară să se repeadă asupra Nardei, dar sulițele femeilor îi ținură la distanță.

– Aici se va sfârși domnia voastră ! strigă Narda.

Ajutate de prostime, femeile doborâră pe boieri la pământ și îi ferecară în lanțuri. Mulțimea izbucni în urale.

Vladimir vru să se apropie dar, la un semn al Nardei, rămase nemișcat. Cu un aer triumfător și plin de dispreț, ea înaintă până în mijlocul boierilor îngenuncheați.

– Pregatiți-vă de moarte, spuse ea.

Chipul i se schimonosi de o ură nemiloasă.

– Rugați-vă Cerului să vă ierte greșelile.

În fața acestei femei neînduplecate, mândria boierilor se rupse. Cu lacrimi în ochi, ei începură a implora iertarea :

– Îndurare, îndurare..., cerșeau ei.

– Îndurare ? Prea bine, spuse țarina. Iată milosârdia mea...

Nefericiții ridicară brațele spre cer în semn de adorație, când ea reluă :

– Nu veți muri de moartea lui Gedmin, ci de săgețile slobozite de arcurile femeilor mele.

Între timp, Gedmin fu dezgolit până la piele. De parcă ar fi făcut lucrul acesta de când lumea, Tigris îi smulsese boierului veșmintele unul câte unul.

În mijlocul câmpului fură plantați țăruși, în chip de romb. Femeile îl târâră pe Gedmin într-acolo și îl legară cu mâinile și picioarele despărțite în formă de cruce, cu spatele la pământ. Lăncierii se așezară în cerc în jurul lui. În spatele lor se buluci mulțimea. Mai la o parte ședea țarina, cu mâinile încrucișate pe piept.

Când negresa își trase afară iataganul lat și se apropie de el, Gedmin începu să tremure.

– Tremuri ? întrebă țarina.

– Mi-e frig, spuse ursuz boierul.

Negresa se aplecă asupra lui, îl privi o clipă, după care îi înfipse sabia în inimă.

Frumosul bărbat închise ochii. Sângele victimei se scurgea ușor, năclăind zăpada. Mulțimea, împietrită, își ținea răsuflarea.

Deodată, Gedmin începu să horcăie. Negresa îl privi cu fața cuprinsă de o bucurie feroce. Un suspin, suspinul morții, și totul se sfârși.

Lividă, țarina își feri privirea ; își reveni însă repede și făcu un semn femeilor.

Acestea îi legaseră pe prizonieri de un pâlc de copaci din apropiere și, sub comanda lui Zoe, se postară în fața condamnaților.

– Să nu țintiți cu prea multă băgare de seamă, le spuse Narda.

– De bun înțeles, răspunse Zoe. Arareori avem parte de o asemenea țintă. Vom avea grijă să prelungim plăcerea.

Grecoaica apucă o săgeată și încordă arcul. Apoi, cătând sinistru spre prizonieri, privirea i se opri asupra unui adolescent de o frumusețe neobișnuită.

– Îmi placi, îi strigă. Ai să-mi fi țintă. Cum îți zice ?

Tânărul nu răspunse.

– Am eu leac de tăcerea ta.

Slobozi o săgeată care se înfipse în brațul drept al copilandrului.

– Zoe ! urlă rănitul, în timp ce sângele țâșnea din belșug.

– A, mă cunoști, spuse grecoaica, scuturându-și șuvițele blonde care îi încadrau chipul cu trăsături regulate. Și pe tine, pe tine cum te cheamă ?

– Roman.

– Ei bine, Roman, unde poftești să-ți împlânt următoarea săgeată ?

– Ești frumoasă precum Afrodita, răspunse tânărul, privind-o tandru. Fii milostivă cum numai zeii pot fi atunci când muritorii îi cheamă cu ruga lor. Înfige-mi săgeata...

– Unde ?

– Drept în inimă !

Un moment mai târziu, inima tânărului înceta să mai bată. Frumosul său cap se lăsa moale într-o parte, pe umăr. Grecoaica privi plină de tristețe trupul victimei, degrabă cuprins de paloarea morții.

Un râs puternic îi întrerupse șirul gândurilor.

Negresa tocmai ce ratase cea de-a doua lovitură. Femeile săreau în jurul ei, țipând ca niște copii. Tigris își dezgoli dinții ei albi. Apucă o altă sageată și de data asta ținti bine.

Săgeata se înfipse în brațul drept al boierului.

– Repede, celălalt braț, Zoe, strigă țarina.

Zoe se supuse. Săgeata își găsi fără greș tinta. Narda își arătă mulțumirea cu un semn scurt.

Săgețile zburau una după alta. Boierii sângerau din mai multe răni. Mulțimea primea spectacolul cu strigăte sălbatice. Era un concert straniu acesta, urletele mulțimii amestecându-se cu șuieratul săgeților și râsul proaspăt al tinerelor femei.

Dar țarina îi puse capăt destul de curând.

– Isprăviți, porunci ea, se face frig.

Tremurând, își adună pelerina imperială în jurul umerilor.

Pentru toți condamnații, o săgeată bine țintită fu de ajuns ca să le curme viața. Numai Islav, viteazul căpitan, deși străpuns de mai mult de douăzeci, nu se prăbușise.

– Termină cu el, îi porunci Narda lui Tigris.

Negresa se închină, iataganul luci în soare și capul ostașului se prăbuși în zăpadă. Femeia își șterse pe îndelete arma de chica victimei și o vârî la loc sub cingătoare.

– Igor, spuse țarina ridicând vocea, încalecă iute și apuc-o spre graniță, unde ai să-i afli pe maghiarii mei care nu așteaptă decât un semn. Adu-i aici !

– Eu, stăpână ?

– Da, chiar tu, răspunse Narda, scoțând un document de la sân și întinzându-i-l fierarului.

– Ăsta e zapisul tău.

Igor îngenunche spre a primi pergamentul.

– Ai mers mult prea departe, strigă țarul. Ai făcut ceea ce nici un suveran n-ar fi îndrăznit, ai zdrobit puterea unor boieri înfumurați. Pentru asta, îți mulțumesc. Dar nu-ți lua drepturi care sunt numai ale sceptrului.

Igor se ridică, aruncându-i o privire ostilă.

La un semn al Nardei, se aruncă în șa și dispăru.

– Vrei ca un cerșetor să comande oastea noastră ? întrebă Vladimir.

– N-ai nici un drept să vorbești, replică țarina, cu o lucire stranie în ochi. Nu uita, continuă ea, sprijinindu-se absentă pe umărul lui, că de astăzi eu sunt stăpână peste cei care ți se închinau până mai ieri. Nu uita că însuși țarul este acum un sclav care respiră numai din mila mea.

Cu două ore înaintea asfințitului, întreaga curte se adunase în sala tronului. Boierii veniseră de departe în sănii poleite, însoțiți de jupânesele lor. Perdelele grele de purpură acopereau ferestrele, filtrând lumina soarelui care tivea în sângeriu pereții și pardoseala. Icoanele pictate de bătrânii meșteri de la Bizanț, candelabrele înalte coborând din tavan și lumina tulbure a lumânărilor dădeau sălii un aspect solemn.

În fața ușii principale se afla un balcon sprijinit de coloane elegante, în stil ionic. Lângă, o ușă ascunsă de draperii mari dădea în camera țarului. Nici o scară nu lega balconul de sala mare.

Țarina își facu apariția. Trase în tăcere la o parte draperiile, curmă cu o privire rumoarea din sală, după care își chemă slujitoarele.

– Au venit toți cei pe care i-am chemat?

– Da, stăpână, răspunse Zoe.

– Au lăsat armele la intrare?

– Cum ai poruncit.

– Bine, spuse Narda. Vești de la călăreții mei?

– Au împărțit aurul printre supușii tăi.

– Ce spun oamenii?

– Îți binecuvântează domnia și se roagă să țină până în vecii vecilor.

– Mi-ați îndeplinit toate poruncile?

– Toate, stăpână.

– Ești gata, Tigris?

Negresa se înclină.

– Unde e țarul?

– Așteaptă porunca.

– Aduceți-l aici.

Cu un gest maiestuos, Narda trase la o parte draperiile și se apropie de balustradă, în vreme ce femeile se retrăgeau tăcute.

Când își făcu apariția, pășind mândru înfășurată în hermelină, boierii începură să o aclame cu strigăte puternice și îngenunchiară cu toții ca într-o rugăciune.

Cu o ușoară înclinare a capului, Narda își ocupă locul pe tron.

Heralzii anunțară începutul ospățului, arătând invitaților locurile ce le fuseseră hărăzite.

Slugile începură să vină în lungi procesiuni, purtând tăvi cu carne moale și amfore pline cu vinuri alese.

De la un taraf nevăzut, pogorau asupra mesenilor sunete dulci, care înecau tumultul vesel. Țarul apăru la balcon.

Beată de mândrie, Narda îi oferi piciorul, să i-l sărute.

– Va trebui să mă slujești, Vladimir, îi spuse ea. Arată-te demn de favorurile pe care ți le arăt. Însă vai ție dacă nu vei fi.

– Care ți-e voia ?

– Întinde masa !

Vladimir așeză o masă de fildeș în fața stăpânei sale și o acoperi cu o cuvertură din pânză de Bizanț. După ce puse deasupra o tavă de argint, plecă să aducă farfuriile, pe care le așeză alături, îngenunchind. Turnă apoi vin într-o cupă.

Între timp, jos petrecerea devenise din ce în ce mai zgomotoasă. În ochii Nardei jucau sclipiri de răutate. Apucând o felie de pâine, făcu gogoloașe de miez și începu să arunce în Vladimir.

Când acesta aducea tăvile cu uscătura, ea cerea vin ; când el umplea cupa, poftea fructe. Râdea ori de câte ori țarul, anticipând poruncile, i le îndeplinea înainte ca ea să le fi dat.

– Sărută-mi mâna, spuse ea.

Lăsându-se în genunchi, țarul îi luă mâna și și-o duse la buze.

Narda îl împinse la o parte cu piciorul.

– Pleacă, mă plictisești.

Ea își sprijini brațul de balustradă și privi jos, în sală.

Un boier bătrân, cu barba albă, goli o cupă de vin în cinstea ei și aruncă drojdia înspre tavan. Ceilalți îl urmară, strigând voioși.

Narda își întoarse privirea și îl zări pe Vladimir.

– N-ai plecat ?

Vladimir se înclină.

– Toarnă-mi să beau.

Îi întinse cupa. El o umplu și dădu să plece.

– Rămâi !

Îl privi într-un fel ciudat, care îl făcu să tremure.

– Ți-e frică, spuse ea parcă jucându-se.

– Nu.

– Minți ! Tremuri tot. Ți-e frică, repetă ea furioasă.

– Da, mi-e frică de tine, încuviință Vladimir.

– Bine, asta mă mulțumește.

Începu să râdă, dezgolindu-și dinții. Apoi scutură din cap, fluieră ușor și își aruncă pelerina cât-colo.

– M-am încălzit. Fii cu băgare de seamă, slugă. Am să am grijă să fii biciuit la prima greșală.

Țarul păli și își mușcă buzele.

Întorcând spatele orgiei care își urma cursul la picioarele ei, Narda își desfăcu rece și impasibilă ca o zeiță din Olimp rama care îi ținea legată hermelina, dezvăluind adoratorului ei uimit formele de foc ale frumuseții sale.

Și, observând ca fața lui frumoasă prinde să se înroșească și că tremură din toate mădularele, ea folosi momentul pentru a-i porunci tăios, cu o cruzime calculată :

– Vin !

Pierit de admirație, Vladimir rămase nemișcat.

– Toarnă-mi vin, n-auzi ! Vin !

Speriat, el prinse canta de argint și, fără a o scăpa pe Narda din priviri, turnă licoarea.

Privindu-l drept în ochi, ea trase ușor cupa în spate. Vinul se vărsă peste haine, pătând rochia de mătase și hermelina.

Cu un gest furios, Narda se ridică și azvârli cupa.

– Ticălos neîdemânatic ce ești ! țipă ea. Meriți să fii biciuit.

Râzând, țarul se lăsă în genunchi și o apucă de mână.

– Te-ai jucat destul de-a stăpâna...

– Ce-ți veni ?

– Nu pot să mai aștept până la apus, spuse el cu voce joasă. Toată înfățișarea ta iradiază o cruzime voluptuoasă. Tânjesc după dezmierdările tale.

Narda se așeză lângă el.

– O, știu să fiu și crudă, nesfârșit de crudă, murmură ea.

Își oferi buzele iubitului ei. El îi simți răsuflarea încinsă, o apucă de umeri și, cu ochii închiși, culese sărutările ei fierbinți și înmiresmate. Apoi îl respinse brutală.

– Sclav nerușinat, țipă ea.

Sărind în picioare, porunci scurt :

– Biciul !

Zoe intră numaidecât, aducând biciul.

Narda îl desfașură cu un gest furios.

– Isprăvește o dată ! spuse Vladimir pe un ton autoritar, dar femeia îi răspunse cu un râs sonor. Sunt stăpânul tău, continuă el.

– Ba ești sclavul meu, răspunse ea.

– Soarele a apus. Îți sunt iarăși stăpân.

– Ba ești încă sclavul meu, repetă Narda. Mai am o oră înainte. Voi ști cum să o folosesc și, ca dovadă, am să încep cu tine. Ai să simți biciul, slugă ticăloasă !

Suflecându-și mânecile tunicii, îl plezni pe țar peste față. Înfuriat, acesta se repezi la ibovnica lui, încercând să-i smulgă biciul.

Narda bătu cu piciorul în podea. Într-o clipă, toate ieșirile sălii fură blocate și Zoe, în fruntea gărzilor crăiești, își făcu apariția în balcon.

– Am fost înșelat, strigă țarul.

– Acum ești în mâinile mele, spuse Narda cu o voce calmă, dar înspăimântătoare.

Șase femei se repeziră la Vladimir și îi legară mâinile la spate.

– Cine mă iubește să vină la mine, strigă țarul cu o voce de tunet.

Boierii săriră în ajutorul stăpânului lor.

Douăzeci de săgeți șuierară ca la un semn, toate atingându-și ținta.

Cei care răspunseseră chemării zăceau acum la pământ, plini de sânge.

O sută de voci se auziră ca una :

– Îndurare, stăpână. Ce vrei de la noi ?

– Supunere.

Într-o clipă, toți boierii se aflau în genunchi.

– Ei, Vladimir, ce zici de asta ?

Vladimir se aruncă la picioarele răzvrătitei.

– Domnește, spuse el, iar eu am să-ți fiu sclav.

Ea își încrucișă brațele pe piept, privindu-l cu o plăcere plină de cruzime.

– Nu, spuse ea râzând. Ar fi prea periculos. Vezi ce ușor e pentru un sclav să ajungă stăpân. Dacă vreau să domnesc cu adevărat, capul tău trebuie să cadă... și eu vreau să domnesc !

– Narda ! țipă Vladimir cuprins de disperare.

– Ei, ce zici ? Știu ori ba ce e cruzimea ? Mi-ai dat cuvântul tău și astfel am ajuns să poruncesc. Acum vei cunoaște întreaga mea cruzime, ca și splendoarea de a muri în brațele mele. Pentru că vei muri, Vladimir.

– Îndură-te de mine !

– Am să-ți acord mila mea și îți voi arăta cât de mult te iubesc. Sărută-mi piciorul pentru ultima dată.

Și-l dezgoli ușor, trăgând în sus rochia de mătase purpurie, și i-l dădu să-l sărute.

Vladimir își lipi buzele uscate, arse de febră, de pielea lui fină.

– Iar acum, pregătește-te să mori.

– Narda, strigă țarul, tu nu vorbești serios.

– Niciodată n-am fost mai serioasă.

– Îndurare, îndurare, imploră monarhul tremurând.

Ea scutură din cap și făcu un semn negresei.

Cu mâna stângă, Tigris apucă buclele moi ale țarului și, cu o singură lovitură, îi zbură capul de pe umeri. Sângele țâșni din belșug deasupra hermelinei. Negresa ridică scăfârlia palidă, cu ochii pe jumătate închiși, și o arătă mulțimii.

Narda se apropie de balustradă și vorbi norodului, scoțându-și brațele de sub hermelina pătată de sânge și gesticulând energic.

Moartea îi așteaptă pe toți cei care nu-mi vor da ascultare. De astăzi, stăpână în Galiția sunt numai eu.

Soarele atinse orizontul, înmuind norii și orașul crăiesc într-o baie de sânge.

Sub numele de Țarina Neagră, pe care supușii i-l dăduseră după aceste întâmplări, Narda domni multă vreme asupra Halycz-ului, ca stăpână și doamnă.

În românește de
DORIAN BRANEA

Întâlnirea cu Ludwig al II-lea consemnată de Wanda[1]

Era în primele zile ale lunii noiembrie când un om a primit următoarea scrisoare :

> Cât din noul Platon îl numești încă al tău ? După ce îți tânjește inima ? Iubire după iubire ? Dacă dorul tău nu a fost minciună, ceea ce cauți tu este găsit.
> Eu sunt pentru că trebuie să fiu.
>
> Al tău,
> Anatol

Scrisoarea era trimisă din Ischl, însă cu o adresă post-restant dintr-o altă localitate. Mi se pare că Salzburg. Din această pricină Leopold intrase într-o stare cumplită de agitație și curiozite.

Scrisoarea făcea aluzie la una dintre nuvelele sale din *Moștenirea lui Cain*, *Iubirea lui Platon*. Părea scrisă de o mână distinsă. Cine ar fi putut fi ? Un bărbat ? Sau poate o femeie ? Nu era deloc clar. În orice caz, o aventură interesantă, care nu trebuia ratată.

Tremurând de emoție, Leopold răspunse cu următoarele rânduri :

> Anatol !
>
> Cuvintele tale mi-au mișcat sufletul, precum furtuna stârnește marea, aruncându-i valurile până la stele – fără mare încercare – căci o stea s-a coborât la ea. În Galiția avem o legendă deosebită. De câte ori cade o

1. Fragment din volumul : Leopold von Sacher-Masoch, *Venus im Pelz*, Insel Verlag, Frankfurt am Main, 1980.

stea, în clipa când atinge pământul, ea se transformă într-o făptură de o frumusețe stranie, vrăjită, pe al cărei cap îngeresc se unduiește demonic un păr roș--auriu. Această ființă, femeie sau bărbat, căreia nici un muritor nu i se poate împotrivi, este un demon, care ucide pe toți aceia care îl iubesc, care i-au căzut pradă, sugându-le sufletul de pe buze printr-o sărutare. Anatol, și tu ești o asemenea stea, care a căzut peste o ființă omenească. Cine ți-a dăruit această putere asupra mea? Fie că ești un demon, fie un înger, eu sunt al tău, îndată ce tu dorești aceasta. Întrebi cât din noul Platon îl numesc încă al meu? Tot Anatol, și încă mai mult decât am putut relata în povestea noului Platon. Pentru că există o Iubire, există sentimente, vise, inspirații divine ale sufletului pentru care pana oricărui scriitor este prea săracă. Întrebarea ta îmi arată că te îndoiești de mine. De atâtea ori sunt judecat nedrept și numai pentru că în multe din operele mele am zugrăvit lumea, viața așa de respingător și pentru că există foarte puțini care înțeleg că durerea, disperarea unui suflet ideal pentru urâțenia morală a omului este aceea care m-a făcut să arunc pe hârtie cuvinte așa amare și imagini așa sumbre. Acolo unde am vorbit despre naturi nobile, cu deosebire în noul Platon am descris ceea ce am găsit în mine însumi. După ce îmi tânjește sufletul ? Tot ce își poate dori un suflet de om și un suflet de poet.
Prietenie pentru prietenie, iubire pentru iubire!
Să mai pun la îndoială ceea ce chiar tu îmi spui : că am găsit ceea ce căuta sfântul meu dor în zile însorite și în fantomaticul întuneric plin de mister al nopții, când Anatol îmi apărea în vis pentru a-mi răpi linIștea și somnul? Dacă tu ești Anatol, atunci eu sunt al tău. Răpește-mă.

Cu tot sufletul,
Al tău Leopold

Soțul meu și-a petrecut zilele, până a venit răspunsul la scrisoare, într-o tensiune indescriptibilă. Într-un târziu, a ajuns :

Leopold, tu nu ai plâns niciodată în tine? Atunci, eu stau cu ochii uscați și simt fiecare lacrimă în inimă. Un fior mă străfulgeră, și sufletul se zbate ca și cum ar vrea să se elibereze din strânsoarea trupului.
Tu îmi simți întreaga ființă!
Tocmai am primit scrisoarea ta, și de când am citit-o nu mai știu nimic decât că te iubesc peste poate, așa cum numai tu poți fi iubit, așa cum numai Anatol poate iubi. Totul ce este bun, nobil, ideal în mine îți dedic ție. Acea scânteie de Dumnezeire care zace în fiecare om vreau s-o prefac în flacără închinată ție. Iar dacă prin această iubire neprihănită, sfântă, spirituală nu voi deveni Anatol al tău, atunci eu nu exist.
Chiar și ochii varsă lacrimi de iubire, de desfătare. Eu sunt acela pe care îl aștepți, crezi asta Leopold?
S-a coborât cerul pe pământ? Desfătările lui mă înfioară. Oare sunt eu norocul tău? Ți-aș putea răsplăti vreodată tot ce mi-ai dăruit? În puținele rânduri pe care ți le-am trimis este cuprinsă o întreagă carte, pe care inima mea ți-a scris-o și pe care tu ai citit-o!
Să nu fiu eu oare al tău?
Ar trebui să mă îndoiesc de tine pentru că te arăți nobil, în toată splendoarea inimii tale? Aș vrea să nu fiu nimic mai mult pentru tine decât Anatol. Nimic pe această lume să nu îți amintească de mine. Nici un gând, nici un nume. Acum știu ce este iubirea și totul cântă în mine; tu ai dreptate: „Iubirea este dăruirea spirituală unei alte persoane. Suflet pentru suflet”.
Dăruiește-mi sufletul tău. Eu nu sunt un demon, Leopold, eu însumi aparțin, ascult de o altă stăpânire, căreia nu mă pot împotrivi. Dacă însă este adevărat că toți cărora le-am cerut să mă iubească au fost obligați să o facă, acel devotament pe care îl aștept de la tine nu mi-l poate dărui nimenea. De fapt, nu îl aștept de la nimeni, ci doresc doar să ți-l pot confirma.
Doar sunt Anatol, Anatol al tău! Ce copil am fost să mă îndoiesc de acea minune plină de mister care s-a înfiripat între noi, să păcătuiesc față de ea. Acum îmi este înspăimântător de limpede: suntem uniți pentru veșnicie. Leopold, mă înfior! Este cel mai desăvârșit gând pe care l-am avut.

Al tău pentru toată veșnicia, fără încetare, fără sfârșit. Sau crezi că o astfel de iubire ar putea muri odată cu noi ? Acesta este țelul vieții mele, de aceea a trebuit să vin pe pământ ! Să împlinesc dorul tău, și pe tine, spirit mândru și curat, să te încătușez în mine, să fim de nedespărțit.

Acest lucru este mare, este divin !

Crezi că nu aș înțelege ceea ce îmi scrii, că tot ce este ideal în operele tale își are obârșia în tine ? Atâția sunt cei care te admiră, încă mai mulți cei care te mustră, și nici unul care să te înțeleagă. De ce ai nevoie de ceilalți ? Nu mă ai pe mine ? Nu sunt eu totul pentru tine ? Crezi că am avut vreo îndoială în privința ta ? Dacă am șovăit să-ți trimit scrisoarea, dacă am întrebat câtă credință, iubire, poftă de viață au mai rămas în tine, a fost pentru că nu puteam ști dacă nu ai fost răpus în lupta cu obișnuințele, dacă nu, temându-te de o nouă dezamăgire, ai putea să nu îmi răspunzi. Însă tu mi-ai scris, iar acum aș vrea să-ți spun din nou : tu îmi percepi întreaga ființă ! Aceasta trebuie să te obosească, și nu mă pot gândi la altceva.

Orice sentiment pe care îl am, fiecare respirație îți aparține. La orice altceva rămân nepăsător. Dacă această stare este infinită precum este suferința care a chemat-o la viață, atunci mă dau bătut.

A trăi sau a muri, ce-mi pasă ?

În vis este mereu 1ângă tine,
Al tău Anatol

Totul avea un aer excentric, dar era bine ; a creat o anumită stare de spirit în casa scriitorului. Leopold avea nevoie de așa ceva. Dacă o operă de artă izvorăște din tensiune și neadevăr, să fie ea pentru asta mai puțin frumoasă ? De aceea, eram ferm hotărâtă să iau și eu parte, atât cât putea fi vorba despre așa ceva, la tot ce se va întâmpla. Era foarte interesant pentru mine să-l observ pe Leopold.

Scriind aceste scrisori, el își închipuia a fi omul ideal, și era foarte entuziasmat de el însuși din această pricină. O dată trimise însă, își cam uita

idealismul și începea să privească întreaga poveste dintr-o perspectivă mai practică. Căci dacă exaltarea celuilalt dădea impresia atenticității, soțul meu știa totuși că a sa nu era adevărată și că se furișa în spatele acestei măști a exaltatului, fără să-și mărturisească. Iar *Iubirea lui Platon* nu era nicidecum a sa. Cel care scria, identificându-se cu Anatol, trebuie că știa foarte puține lucruri despre Sacher-Masoch, dacă credea acest lucru.

Leopold credea și spera că era vorba de o femeie ; deoarece se temea de eventuale proteste din partea mea, își închipuia și spera de asemenea contrariul. În ambele situații însă era vorba doar de o fantasmă a minții, de o minciună din partea sa. Una dintre acele minciuni de care se agăța cu încăpățânare, lucru pe care nu l-ar fi recunoscut în ruptul capului ; chiar dacă adevărul ar fi ieșit la lumină. Pentru că pe aceste minciuni era bazată încrederea sa în sine ; în valoarea lui morală : iar fără de această încredere nu ar mai fi putut trăi.

Încă de pe acum, gândindu-mă la clipa dezamăgirii care avea să vină, îl compătimeam pe visătorul Anatol, care, pe de-a-ntregul orb, își vindea sufletul, ca o femeie îndrăgostită sau ca un copil. Pentru că el chiar părea a nu ști nimic despre omul Sacher-Masoch, nu avea nici o idee despre condițiile în care acesta trăia ; nici o bănuială despre faptul că acesta era căsătorit.

Corespondența a continuat. Scrisorile nu erau trimise din același loc și nu erau primite la aceeași adresă. Dura destul de mult. Am primit scrisori din Salzburg, Viena, Bruxelles, Paris și Londra. Era evident că Anatol își ascundea cu disperare persoana.

Leopod insista însă pentru o întâlnire personală, fără a cere totuși o recunoaștere. El scria :

Credea că un suflet ar trăi
Tainic cu el în simpatie,
Care cu dor cătrănit spre el tinde,
Fără a se cunoaște însă !

Anatol! În aceste minunate versuri ale lui Pușkin poți citi tot destinul meu, așa cum a fost el până acum. O, am fost atât de singur, și totuși, în această singurătate, nu am fost părăsit. Eram mângâiat la răstimpuri de o adiere blândă, ca o bătaie din aripi, moale, a unui suflet pe care îl cunosc dintotdeauna, pe care îl bănuiam, îl simțeam, îl doream, dar care îmi rămânea mereu departe.

Acum l-am găsit. Tu ești acel suflet, Anatol. O simt și o spun prin gura lui Pușkin – „Numai pentru tine m-am născut eu". De ce te învăluiești și mai mult în mister, de ce te gândești chiar să-mi rămâi departe trupește? Simți tu altcumva decât mine? Cum să înțeleg aceasta? Doar tu ești norocul meu, steaua înspre care privesc cu sfântă cutremurare, care însă se va coborî curând la mine, un zeu în trup omenesc neasemuit. Pentru că tu, Anatol, ești frumos; eu știu aceasta. Poate că tu nu ai acel ceva pe care oamenii îl numesc Frumos, dar ai o frumusețe supra-senzorială, cu care numai un suflet poate transforma un chip omenesc. În același timp, tu ești frumos ca o poveste, ca flacăra lui Prometeu, ca muzica sferelor, ca și chipul învăluit din Sais.

În dragoste sfântă,
Al tău Leopold

Aceasta l-a iritat pe Anatol. Ce căutau întâlnirile personale într-o iubire spirituală? A încercat să le evite, dar nu era îndeajuns de versat pentru puterea de persuasiune a lui Leopold. Acesta l-a înghesuit tot mai mult la colț, iar în cele din urmă, după multe ezitări, aproape cu un strigăt de disperare, Anatol și-a dat consimțământul pentru o întâlnire. Cu condiția, însă, să promită că va urma cu strictețe indicațiile care urmau să-i fie date. Era clar ca bună ziua că cel care trimitea scrisorile avea motive să se teamă de o indiscreție. Bineînțeles că Leopold a acceptat orice condiție.

Întâlnirea urma să aibă loc la Bruck.

Alegerea acelui loc, în care am viețuit atâta vreme, pe care l-am părăsit abia cu puțin timp în urmă, unde Sacher-Masoch era cunoscut de atâta lume, acolo unde o întâmplare neașteptată, pentru care nu putea fi făcut responsabil, putea să-i trădeze identitatea prietenului său a fost pentru mine o dovadă în plus că Anatol nu știa nimic despre relațiile dintre noi.

Într-o friguroasă zi de decembrie, soțul meu și-a luat tălpășița. I-a fost indicat trenul pe care să-l ia ; trebuia să tragă la hotelul Bernauer. Într-o cameră complet întunecată, cu perdelele trase, legat la ochi, trebuia să aștepte miezul nopții, când va putea auzi trei bătăi în ușă ; abia la a treia bătaie trebuia să strige : „Poftiți", fără a se mișca din loc.

Aceste precauții erau de înțeles doar pentru o femeie ; la un bărbat păreau ridicole. Ca urmare, soțul meu și-a luat rămas bun de la mine cu convingerea fermă că noaptea următoare o va petrece lângă o femeie frumoasă. În aceeași noapte am dormit neașteptat de liniștită. Nu am crezut că aș avea dreptul să-i stric bărbatului meu cheful pentru o aventură atât de frumoasă și interesantă prin ezitări și bănuieli. O dată ajunsă aici, am avut forța să-mi țin în frâu toate gândurile privitoare la acest lucru. Și totuși, Leopold a fost în toată această chestiune sincer, exceptând sexul noii lui cunoștințe – o circumstanță atenuantă pentru întâmplările din Bruck.

A doua zi s-a întors acasă, la fel de iritat, la fel de nelămurit asupra identității lui Anatol ca și la plecare.

Mi-a povestit următoarele :

Îndată după sosirea în Bruck, a mers la hotelul Bernauer, a cinat, a luat o cameră și apoi a așteptat. După o bucată de vreme i-a fost adusă o scrisoare din partea lui Anatol ; trei coli umplute de un scris mărunt : un strigăt de teamă din cauza pasului pe care urma să-l facă, bucuria tremurândă că-l întâlnea și frica de urmările ei.

Ultimele îndoieli pe care Leopold le-ar mai fi putut avea în privința sexului persoanei pe care o aștepta s-au risipit în urma acestei scrisori. Astfel putea scrie doar o femeie, o femeie nobilă, pe care cea mai mică indiscreție ar putea să o pună într-o situație neplăcută. Scrisoarea era așa de imploratoare, disperată ; multe lucruri serioase păreau a fi în pericol, încât Leopold, cuprins pentru o clipă de milă, speriindu-se în același timp de unele responsabilități, s-a gândit să se retragă și îi părea rău că nu putea să-l înștiințeze pe Anatol de această dorință a lui, deoarece, conform promisiunilor sale, nu avea voie să-l caute pe Anatol. Așa că nu-i mai rămase nimic de făcut decât să lase lucrurile să-și urmeze cursul lor. În lungile ore de așteptare slăbi și această impresie, dorul de frumoasa necunoscută a devenit mai puternic decât mila. Când se apropie miezul nopții și trase perdelele, când se legă la ochi și într-o încordare văzu scurgându-se ultimele minute, luă hotărârea să apuce fericirea pe care destinul i-o arunca în cale și să o țină strâns.

După ce a bătut pentru ultima oară de ora doisprezece, Leopold auzi pași grei care urcau treptele și se apropiau de camera sa. Convins că, din nou, un angajat al hotelului îi va aduce vreo veste, una care să-i contrazică așteptările, a fost deja pe punctul să-și dezlege legătura de la ochi când auzi în sfârșit cele trei bătăi, abia percepute, ezitante, în ușă, întocmai cum i se spusese.

Strigă :„Poftiți”, auzi ușa deschizându-se și aceeași pași grei intrară.

Deci, totuși, un bărbat !

În timp ce soțul meu încerca să-și învingă sentimentul de dezamăgire, o voce melodioasă, dar plină de emoție, zise :

„Leopold, unde ești ? Condu-mă, nu văd nimic.”

Soțul meu îi apucă mâna și-l conduse la divanul pe care au luat amândoi loc.

„Mărturisește”, spuse aceeași voce, „că așteptai o femeie.”

Uimirea care i-a fost provocată lui Leopold de neașteptata apariție a unui bărbat a dispărut repede ; a prevăzut și posibilitatea ca persoana cu care se va întâlni să fie un bărbat și avea pentru ambele cazuri planuri bine ticluite : dacă se întâmpla să fie o femeie, atunci ea era Venus în blană, dacă era un bărbat, atunci era Grecul. Și cu toate că în primele clipe a regretat că nu era o femeie, pentru că imaginația sa se preocupa numai de așa ceva, era totuși îmbucurător că l-a regăsit în sfârșit pe mult căutatul grec. La întrebarea lui Anatol, răspunse :

„După ultima ta scrisoare trebuia să mă aștept la asta ; te învăluiești formal în mistere !”

„Să te aștepți ? Deci, totuși, nu ai fost dezamăgit ?”

Au stat împreună până la ora patru dimineața.

Anatol vorbind numai despre iubire spirituală, meta-fizică, că nu a atins încă nici o femie și că era „curat trupește și sufletește”. Dar cel care stătea alături de Leopold nu mai era un băiețandru. Era încă un bărbat tânăr, da, dar bărbat mai mare și mai puternic decât Leopold – și nu a atins încă nici o femeie ? Ce însemna asta ? Soțul meu avea un dar de a vorbi fatal, care te acapara, fără să te convingă ; acela care îl întâmpina nepregătit era pierdut. Aceasta se întâmplă și cu Anatol. A fost foarte intimidat și a rămas așa pe tot timpul întâlnirii. Leopold își reveni cu ușurință și l-a condus acolo unde a vrut. I-a spus că este căsătorit, că are o soție atrăgătoare și un copil ca un înger, cât de încântător este ca după cinci ani de căsnicie să fi încă îndrăgostit de consoarta ta. La acestea, celălalt a răspuns mișcat și aproape cu umilință :

„Oh, îți mulțumesc, mi-ai luat o piatră de pe suflet.”

„Tu ești frumos ?” îl întrebă Leopold.

„Nu știu.”

„Ești privit ca un om frumos ?”

„Eu sunt bărbat, cine ar putea să mi-o spună ?”

„Tu însuți. Tu ești frumos, eu simt aceasta. Cine are o voce ca a ta trebuie să fie frumos.”

„Poate că totuși nu ți-aș plăcea?”

„Tu! Tu ești stăpânul meu, regele meu. Dar dacă ți-e frică, arată-te mai întâi Wandei, soției mele; ea mă cunoaște, dacă ea îmi spune că am voie să te văd, atunci este cu siguranță adevărat.”

Așa că unul făcea presiuni, iar celălalt se apăra. Ora despărțirii a venit.

„Cu bine!” își urară unul altuia. Un sărut cald veni să se așeze pe mâna soțului meu.

Se despărțiră. Leopold s-a întors cu primul tren înapoi la Graz. Din nou veniră și plecară scrisori.

În românește de
ADRIAN GUIU

Șirul de povestiri galițiene (evreiești, „rusești”, ucrainene) încearcă să documenteze, să ilustreze, să alfabetizeze. Sacher-Masoch este „de-acolo” și știe totul despre acești oameni ai enclavelor. Le știe obiceiurile, cărțile esențiale, istoria ; înainte de a fi nașul unui tratat de psihopatologie, Sacher-Masoch este „Turghenievul Micii Rusii”, scriitorul care evocă, cel dintâi, atmosfera unui spațiu cvasiexotic. Galiția lui Sacher-Masoch îl fascinează pe cititorul francez : culegerea de povestiri apărute, în 1874, sub titlul Le Legs de Cain *obține un succes neobișnuit. Dacă, pe de o parte, spațiul dobândea un Turgheniev al lui, prozatorii francezi ai naturalismului descopereau ecourile „metodei” în spațiul slav. Sau, mai exact : în aceste margini de lume slavă. În aceste locuri în care evreii, polonezii, ucrainenii se întâlnesc și se confruntă. Ei sunt* vechi *: ei exprimă o civilizație care vorbește altfel.*

Un Rafael al evreilor[1]

Vântul de primăvară înviora stepa făcând-o să vuiască solemn, asemenea unei orgi. Deasupra ei se întindea cerul albastru, norii mari, albi, pluteau din răsărit către apus, iar cârdurile de berze și cocori se îndreptau către nord. De jur împrejur se auzea țârâitul vesel al greierilor și lăcustelor și cântecul dulce al păsărilor care se legănau pe crengile arbuștilor înfloriți ce decupau insule grațioase în nesfârșita mare de verdeață.

Soarele neacoperit de vreun munte, nestânjenit de zidul vreunui șir de copaci, neînvăluit de vreo pâclă, aproape că îneca pământul cu strălucirea sa. Nicăieri, nici o umbră nu se zărea în afară de cea aruncată de câte un norișor răzleț, desenând câte o pată pe valurile de iarbă ; în rest, totul era lumină, scânteieri aurii și bucurie. Picături strălucitoare se agățau de tulpini, norii erau împodobiți cu tivuri sclipitoare și fiecare floare părea că ascunde o nestemată.

Un băiat îmbrăcat ca un copil de țăran, cu cizme înalte, pantaloni albi de pânză peste care cădea o cămașă strânsă cu o curea neagră, cu o căciulă neagră din blană de miel peste părul negru, pășea prin verdeața de statura unui om sau sărea deodată cu greierii și se lua la întrecere cu ciripitul păsărilor. Apoi, când acestea amuțiră și nu se auzi o vreme decât murmurul stepei și nu se mai văzu decât cerul albastru pe care

1. Fragmentul a fost extras din: Leopold von Sacher-Masoch, *Der Judenraphael Geschichten aus Galizien*, Adolf Opel (Hrsg.), Böhlau Verlag, Wien-Köln-Graz, 1989.

pluteau norii, chipul său ars de vânt, cu niște ochi mari și negri care păreau să iscodească neîncetat minuni și mistere, chipul acesta se întunecă brusc atins parcă de vreo mâhnire sau boală. Dar apoi facu o săritură neașteptată, se culcă în iarbă cu mâinile încrucișate pe piept și râse cu atâta poftă, încât sufletul său părea că se-nalță jubilând la cer, asemenea unei ciocârlii.

Se simțea ca Gulliver în Brobdingnag, țara uriașilor, unde umbla printre tulpinile de grâu ca printr-o pădure, și de aceea îi veni să râdă cu atâta poftă. Dar abia apucă să-și continue drumul, că trăsăturile sale hotărâte fură din nou umbrite de suferință. Ce spunea, nu de mult, tatăl său? „Moartea ne poartă în luntrea ei întunecată către marea eternității". Atunci când murim, își zise băiatul continuând acest gând, ne scufundăm în marea aceea, așa cum mă pierd eu acum în valurile verzi ale stepei. Se închid deasupra mea, iar cerul se arată mereu albastru, păsările cântă mai departe și din mine nu mai rămâne nici o urmă.

În clipa aceea sună un clopoțel, clinchet argintiu, aproape, tot mai aproape, apoi se auzi un fornăit prietenos și în fața băiatului apăru dintr-o dată un mânz sălbatic cu un zurgălău mare în jurul grumazului, privindu-l uimit, iar el privi la fel de uimit în ochii mari și inteligenți ai animalului și izbucni din nou într-un râs zgomotos, speriindu-l și făcându-l să o ia la sănătoasa în salturi scurte.

Băiatul mai râse o vreme, apoi se gândi: ce-ar fi dacă aș da, așa, dintr-o dată, peste un lup? Îngrijitorul hergheliei spune că lupii obișnuiesc să se ia după urmele de potcoave până în inima stepei. Cine știe? Dacă mi-e scris să se întâmple așa, tot n-o să scap de ce mi-a fost dat, iar de mă așteaptă altă soartă, la ce bun să-mi fac gânduri negre?

Auzea acum susurul pârâiașului care tăia stepa ca un fir de argint. Îi urmă cursul și se așeză pe malul acestuia, în stufărișul ce fremăta, culese câteva flori

și tăie din tulpinile groase fluierașe cu care imita glasul păsărilor.

Când ajunse acasă, băiatul, care primise la botez numele de Plutin, îi duse un buchet mamei sale și un altul surorii, iar fluierașele le împărți cinstit cu fratele său mai mare, care ședea cu o carte latinească sub teiul bătrân din fața curții parohiale și pentru care păsările cântau în zadar, iar soarele își risipea fără folos aurul topit.

Tatăl celor doi băieți se numea Baltazar Samojlenko și era preot greco-catolic în Winogrod, un sat aflat lângă Wrublowicze, un orășel evreiesc prăfuit, așezat pe drumul imperial. De fapt, între orășel și sat se afla doar un deal înverzit care arăta ca un coșciug uriaș, dar evreilor temători acest deal părea să le amintească de Ararat și îl numiseră dintotdeauna Muntele Golaș.

La poalele acestui deal se afla casa parohială, ascunsă în spatele unor copaci înalți și al tufișurilor de liliac. Samojlenko era un om căruia toate acestea păreau să-i priiască. Înalt, uscățiv, puțin adus de spate, cu niște riduri adânci pe fruntea înaltă și ochi înfundați în orbite și încruntați, acesta căuta să evite orice discuție, ba chiar orice contact cu ceilalți. Trăia doar în tovărășia venerabilelor figuri care înviau din cărțile sfinte, cu înțelepții patriarhi, profeții dăruiți cu har și cu umilii apostoli ai Mântuitorului, care-l înconjurau ca niște vechi cunoștințe în cămăruța ticsită cu cărți și manuscrise vechi.

Doamna Samojlenko era cu atât mai deschisă și mai guralivă, umbla neobosită încoace și-ncolo în brișca ei, se oprea cu plăcere oriunde se găsea câte un ibric sau un samovar aburind și era considerată o adevărată cronică ambulantă a întregului ținut, faimă pe care o datora unei memorii excelente și imaginației bogate cu care era dăruită.

Fratele lui Plutin, Ignatij, era un băiat cuviincios și deștept, a cărui cumințenie era de-a dreptul

chinuitoare și a cărui agerime a minții era exasperantă, în vreme ce Anitza, sora celor doi frați atât de diferiți, arăta ca o păpușă drăgălașă ; era însă o păpușă care se îmbrăca singură, își pieptăna singură pletele blonde ca de sirenă și se plimba făcând într-una piruete în fustița ei ușoară.

Plutin era de alt soi. Ursitoarea care venise la leagănul său i-a făcut un dar minunat, dar nefast. Era un copil tăcut, o fire posacă, a cărui tristețe făcea loc doar rareori unei veselii de spiriduș. Copacii bătrâni, tufișurile înmiresmate de liliac, pădurea întunecată, vuindă, stepa unduitoare nu rămâneau mute în fața lui. Îi vorbeau într-o limbă pe care o înțelegea mai bine decât pe cea a cărților cu iz de mucegai ale tatălui său. Chiar și semiîntunericul din biserica în care se simțea bine doar atunci când sub cele cinci cupole bizantine cu aer mohorât domnea o liniște adâncă i se părea că se trezește la viață într-un fel ciudat, fantastic. Maroniul întunecat al străvechiului lăcaș înălțat în formă de cruce din trunchiuri cioplite, zăbrelele aurite ce despărțeau altarul de locurile de rugăciune, apostolii care-l priveau încruntați și mustrător de pe fundalul aurit, patimile Mântuitorului care i se înfățișau în imagini înspăimântătoare, pasajele din Scriptură încrustate cu aur, băncile roase de carii în care stăteau cântăreții pe timpul slujbei, cele trei uși ce dădeau în sfântul lăcaș, cea poleită cu aur, pe care intra țarul, iar la dreapta și la stânga celelalte două, acoperite cu o pânză pictată înfățișându-i pe Arhanghelul Mihail și pe Sfântul Gheorghe, toate acestea aveau asupra lui o putere de neînțeles, întunecată, misterioasă.

Priveliștea îngrozitoarelor patimi ale lui Christos a fost cea care a sădit prima sământă a urii față de evrei în acest suflet curat și nevinovat de copilandru, în vreme ce bizarul joc de culori al podoabelor bizantine trezi în el ecouri ascunse, îndemnându-l de timpuriu la o imitație stângace și copilărească. În

același timp, însă, natura părea să-i șoptească fără încetare, ca o mamă drăgăstoasă : Urmează-mi pilda, încearcă să-mi furi meșteșugul. Și tu ai, asemenea mie, puterea să trezești lucrurile la viață !

Astfel, băiatul se apucă să deseneze pe o cruce chipul schimonosit de durere al Mântuitorului, vopsindu-l cu un roșu țipător și înconjurându-l cu un auriu plin de strălucire, schimbând apoi cărbunele și pensula cu foarfecele, care se dovedea mult mai supus în mâinile lui mici. Decupa din hârtie neagră tot ce-i cădea sub ochi și reuși treptat să se apropie, din ce în ce mai mult, de conturul real al lucrurilor. În jurul său apăru o lume în miniatură. Erau la început cai și vite, oi și câini, cărora li se adăugară curând peisaje și, mai apoi, oamenii. Înfățișarea acestora avea însă ceva ce provoca un râs irezistibil, și toți cei care își vedeau portretul tăiat cu foarfecele se înfuriau privindu-l. Sora lui îl recompensă cu o palmă, Ignatij își aruncă deîndată portretul în foc, iar mama îl încuie pe micul artist în pivniță drept răsplată pentru silueta pe care i-o prezentă.

Plutin nu îndrăznise să se lege și de tatăl său. Acesta îl socotea oricum un pierde-vară și îi proorocise că îl aștepta cel puțin ștreangul. Într-adevăr, băiatul învăța destul de prost. În timp ce Ignatij înghițea de-a dreptul cuvintele latinești și grecești, Plutin prefera să picteze, pe marginea șirurilor cu *amo*, *amas*, *amat*, câte un pudel făcând sluj sau o barză purtând în cioc un copil ce plânge. Petrecea doi ani în fiecare clasă și ajunse la treisprezece ani, cu mult noroc, într-a treia, în vreme ce fratele său studia deja dreptul la Lvov, iar Anitza își aștepta ziua de naștere fremătând de neastâmpăr, căci mama îi promisese solemn că de la șaisprezece ani va avea voie să poarte rochii lungi. În fiecare săptămână sosea câte o scrisoare din Lvov de la Ignatij, scrisoare care era citită la masă, cu voce tare și cu un fel de evlavie. Și cu câtă mândrie își privea doamna Samojlenko fiica, atunci când cosițele

aurii ale acesteia i se legănau pe umerii albi sau când degetele ei trandafirii mângâiau clapele pianului. Dar cum rămâne cu Plutin ? Cui îi păsa de Plutin ? Îl credeau greu de cap și leneș. Nici unul n-avea ochi pentru talentele ascunse în el și acestea rămâneau îngropate precum comorile ce zac sub pământ de pe vremea năvălirii tătarilor. Nu băgară de seamă nici că în sufletul său vegeta sămânța unei mari suferinți. Roșeața din obrajii lui nu era un semn de sănătate.

Poate că Plutin iubea atât de mult tot ce era însuflețit, nu suporta să fie închis între patru pereți și disprețuia atât de mult cărțile, mai ales cele latinești și grecești, doar pentru că adierea de gheață a morții îl atinsese atât de devreme. Se dovedea timid și neîndemânatic atunci când îl obligau să rămână în casă și era în stare să trândăvească ore, ba chiar zile-n șir. Când afară era iarnă, se holba la florile de gheață de la ferești sau la flăcările din sobă, iar când venea vremea caldă, se tolănea pe spate într-un tufiș umbros și privea cerul. Oare ce vedea și la ce-l ducea gândul ? Nu era mare lucru, dar pentru el însemna mult. Se gândea : cum se face că focul de pe pânza neînsuflețită arde totuși ca flăcările care tocmai ling lodba din fața lui ? Cum ar putea fi imitate culorile cu care soarele învăluie cerul la apus, norii ce plutesc în noianul de albastru sau copacii pădurii ?

Mai erau, apoi, ceasurile petrecute în biserică în fața picturilor, iar Plutin clătina din ce în ce mai tare din cap la vederea figurilor înspăimântătoare create de școala bizantină și consacrate de o tradiție multiseculară.

„Nu, e imposibil ! Nu astfel l-a făcut Dumnezeu pe om !”, izbucni el în cele din urmă.

Într-o zi o conduse în taină pe Anitza la biserică, o puse să stea în poziția în care era înfățișată Maria Magdalena la picioarele răstignitului și începu să râdă din toată inima.

„Știam eu!”, zise el. „Are ambele încheieturi scrântite, iar brațul drept e de două ori mai lung decât cel stâng.”

„Ce știi tu?”, îi răspunse sora lui cu o voce zeflemitoare. „Doar nu ești pictor.”

Încă un examen ratat. De data asta preotul își pierdu răbdarea.

„Băiatul n-are cap pentru învățătură”, strigă el, „sau, mai rău, nu vrea să-nvețe, așa că nu mai are ce căuta aici; să meargă să învețe o meserie cinstită. E oricum mai bine decât să sfârșească în ștreang.”

Samojlenko își duse, deci, fiul la Wrublowicze și-l dădu la ucenicie la un pantofar. Bietul Plutin dormea acum într-un atelier sumbru în care lumina soarelui nu pătrundea niciodată, iar aerul proaspăt doar arareori, mâncarea era puțină și proastă, și el – mai degrabă fată-n casă și dădacă decât ucenic. Deveni și mai tăcut, mai închis și mai îndărătnic. Toți îl băteau: meșterul, nevasta acestuia, calfele, ba chiar și copiii. Plutin îndura toate astea cu multă răbdare.

„Mare brânză,”, se gândea el, „oricum, dacă mor, toate astea o să mi se pară o închipuire povestită de alții.”

Într-o duminică, plecară toți, iar acasă rămase doar copilul din leagăn și Plutin. Nevasta meșterului îi dădu sarcina să legene cu hărnicie dulcele zălog al iubirii ei. După ce copilul adormi în sfârșit, Plutin se îndreptă spre atelier, unde se aflau bucățile de piele. Le întoarse o vreme pe toate părțile, luă apoi foarfeca, dar nu se apucă să taie piei după tiparul pentru pantofi de copil – cum îi poruncise meșterul –, ci decupă mai întâi un cal, apoi încă unul, iar după ce termină și hamurile, decupă o trăsură cu un vizitiu. Și dacă tot s-a apucat de treabă, decupă și silueta meșterului și a nevestei, împreună cu drăgălașele progenituri, și nu-l uită nici pe afurisitul de Byrtan, câinele meșterului, nici pisica. Și toți erau ridicol de bine surprinși,

încât îl cuprinse o bucurie copilărească și se simțea cel puțin la fel de fericit ca mușteriii risipiți prin cârciumile din Wrublowize. Întors acasă, meșterul îl judecă fără milă : îl lovi pe nefericitul artist până când acesta începu să scuipe sânge și îl amenință că îi va scrie a doua zi tatălui său cerându-i despăgubiri pentru pieile făcute ferfeniță.

Întâmplarea s-a dovedit hotărâtoare. Noaptea, pe când dormeau cu toții, Plutin își adună lucrurile în cea mai mare liniște și își luă tălpășița. Părăsi orașul, dar nu se duse la Winogrod, ci se îndreptă către nord. Își tăie un toiag viguros dintr-un alun de pe marginea drumului, apoi își continuă drumeția în lumea largă. Străbătu o vreme ținutul fără vreo țintă, înnoptă o dată într-o cârciumă evreiască prăpădită, altă dată lângă focul herghelegiilor care își lăsau noaptea caii la păscut sau pe o plută purtată de râu. Își potolea setea la fântânile ce-i ieșeau în cale, iar foamea, în livezile de pe marginea drumului, dacă nu cumva se găsea câte un țăran bun la suflet care îl invita să mănânce laolaltă cu el și ai lui sau dacă nu îi ieșea în cale o mănăstire în care era ospătat împreună cu alți sărmani. Nici nu-i trecea prin cap că ar putea păți cine știe ce nenorocire și nu se temea nici măcar de lupi ori de răufăcători.

„Ce mi se poate întâmpla, în afară de ce mi-e scris ?”, se gândea el și nu se mai sătura privind ținuturile și chipurile noi pe care le întâlnea în cale și care treceau prin fața lui precum imaginile luminoase și colorate ale unei *lanterna magica*.

Mergând pe șosea, întâlni un evreu care înainta cu greu, împreună cu cei doi băieți ai săi, într-o căruță jalnică la care erau înhămați doi cai pe jumătate morți, încărcată cu tot felul de scule. Dintr-una într-alta, se închegă o discuție.

„Ce meșteșug ați învățat ?”, întrebă evreul.

„Nici unul”, răspunse Plutin, „dar aș vrea să învăț o artă mare. Vreau să ajung pictor.”

„Zău? Și cum vă numiți, dacă-mi e îngăduit să întreb?”

„Rafael”, răspunse Plutin fudul și începu deîndată să râdă cu glas tare de sine însuși.

„Și eu sunt pictor”, continuă evreul, „zugrav mai bine zis, și mă numesc Israel Pick. Tocmai mă duc la contesa Dzieduszicka, la Mogilka, la castel, unde am de lucru pentru o lună. Sunt multe tablouri frumoase acolo. Dacă sunteți mulțumit cu cât vă plătesc, aș putea să vă iau cu mine, căci mi-ar prinde bine încă un om.”

Tablourile zgândăriră curiozitatea lui Plutin. Astfel că cei doi se înțeleseră repede asupra simbriei, iar Plutin îl însoți pe zugrav la Mogilka sau, mai bine zis, avu voie să meargă pe lângă căruță.

N-a avut nici un motiv să regrete hotărârea luată. Evreul nu-i dădea prea mult, dar primea puținul ce i se cuvenea întotdeauna la timp, și cum acesta refuza cu o politețe smerită mâncarea de la bucătăria contesei, lui Plutin îi cădea cu atât mai bine. Se hrăni bine o lună întreagă și reuși să pună toți banii deoparte. Și asta încă nu era nimic, căci evreul nu-l trăsese pe sfoară nici în ceea ce privește picturile.

Toate încăperile fostului palat domnesc, capela, ba chiar și arcadele erau împodobite cu picturi. Plutin văzu aici pentru prima dată, cu uimire și încântare, minunate portrete vechi, precum și scene mitologice, bătălii, vânători, animale, tot felul de tablouri de gen, în parte cópii reușite ale unor picturi celebre, în parte bucăți originale ale unor maeștri mai vechi sau mai noi. Învăță repede să mânuiască șabloanele, pensula sau rigla, muncea cu hărnicie și poftă și trăgea mereu cu ochiul la minunile colorate care îl priveau dimprejur, din ramele lor grele de aur.

Când Israel Pick își temină treaba, Plutin îl însoți la plecare, dar se despărți curând de acesta și își continuă călătoria îndreptându-se către cel mai apropiat oraș.

Aici, fatalismul său slav, care-l luase pe de-a-ntregul în stăpânire, triumfă pentru a doua oară.

„Cum de am ajuns împreună cu evreul ăsta la castelul cu frumoasele picturi?”, se întrebă Plutin. „Așa mi-a fost dat, iar de îmi e scris să ajung pictor, o să se potrivească și asta cumva, de la sine.”

Și s-a potrivit, într-adevăr, atât de uimitor și de frumos ca într-un basm.

Plutin hoinărea pe o străduță laturalnică, îngustă și murdară, când, în fereastra deschisă de la parterul unei case, își făcu apariția o arătare cu părul cărunt și zbârlit, având o voce ce semăna mai mult cu cea a unui copil decât cu una bărbătească. Se auzi un strigăt:

„Unde ești, măgarule? Treci și pisează-mi culorile!”

Plutin se opri și își scoase căciula.

„Nu știu unde-i măgarul, dar culorile vi le pot pisa și eu la fel de bine.”

Bătrânul cu voce de copil îi făcu semn să intre.

Plutin îl urmă numaidecât și ajunse, trecând printr-o odaie mică ai cărei pereți erau acoperiți de sus până jos cu tablouri începute sau pe jumătate terminate, într-o încăpere largă și luminoasă. Aici se găsea un șevalet, iar în fața acestuia, un bărbat uriaș cu o barbă răvășită și căruntă, cu niște ochi albaștri ce priveau încruntați, îmbrăcat într-un halat vechi și zdrențuit, trăgând dintr-o pipă lungă și ținând în mână pensula și paleta.

„Și zici că te pricepi să pisezi culorile?”, se răsti acesta.

„Nu, dar aș vrea să învăț. Și aș mai vrea să învăț și multe altele.”

„Poftim?”

„Vreau să învăț să pictez.”

Bărbatul cu barbă sălbatică și voce de copil îl privi fără să zică nimic, apoi îi arată cum se pisează vopselele, iar Plutin se apucă imediat de lucru. Când fu gata, bătrânul clătină mulțumit din cap.

„Dacă vrei, poți să rămâi la mine”, zise acesta. „Măgarul nu mai vine oricum – se teme pentru că l-am amenințat că o să-l vopsesc în negru de sus până jos.”

Plutin rămase, deci, la acest pustnic bizar, care era însă un pictor foarte bun, și învăță în fiecare zi, ba chiar în fiecare clipă, câte ceva de la el, fără ca acestuia să-i treacă prin cap să-l învețe vreun lucru. Ajungea să-și privească maestrul și să deschidă ochii la micile trucuri pe care acesta le folosea.

Tscharko, căci astfel se numea bătrânul, avea un fel ciudat de a comunica cu el. Știind că vocea sa subțire era ridicolă, nu-i plăcea să vorbească mult. De câte ori vroia ceva de la Plutin, lua cărbunele și desena repede unealta dorită pe o pânză de lângă șevalet. Iar atunci când schița se dovedea insuficientă punea mâna pe pensulă și mâzgălea un crochiu nerușinat, foarte sugestiv. Acest mod de a se face înțeles era o lecție minunată pentru Plutin, care învăță să dea viață pânzei din câteva linii, lumini și umbre. Îl obligă astfel pe bătrân să-l învețe, încetul cu încetul, din ce în ce mai multe lucruri.

Tscharko se întoarse o dată, după o plimbare, și-l găsi pe Plutin în fața șevaletului său, străduindu-se să picteze o natură moartă.

„Ce cauți aici ?”, strigă el cu voce stridentă, căci de fiecare dată când se înfuria glasul său suna ca al unui cocoș tânăr.

„Pictez.”

„Ce pictezi ?”

„Fructe.”

„Ce fel de fructe ?”

„Un pepene.”

„Unde vezi tu un pepene ?”

„Aici, maestre.”

„Eu credeam că e un manșon de blană. Și ce mai pictezi ?”

„Piersici.”

„Arată-mi-le!"

„Iată piersicile."

„Vezi să nu uiți să scrii alături ce sunt, și încă cu litere mari, că de nu o să te trezești că te încurcă lumea cu vreun pictor de scene de luptă. Piersicile tale arată ca niște obuze cu mitralii. Înainte de a picta, trebuie să înveți să desenezi, înțelegi?"

„Dar ce să desenez?"

„Din partea mea, desenează-l pe Hercule, pe care l-am lăsat afară, pe sobă."

Plutin îl desenă, deci, pe Hercule, lăsând apoi schița pe masă. O găsi a doua zi cu greșelile pe care le făcuse îndreptate. Desena astfel mai departe, iar bătrânul îi continua ucenicia, fără măcar să știe.

Trecu astfel o jumătate de an. Într-o zi, Plutin, care obișnuia să se ocupe de provizii și de bucătărie, se întoarse de la piață cu coșul plin, râzând ca un apucat.

„Treci înăuntru!", trâmbiță bătrânul.

Plutin intră râzând mai departe cu lacrimi.

„Ce-ai găsit de râs?"

„Am văzut un evreu", răspunse Pluitin, „pe care nu l-aș da nici pentru patru franciscani, dac-ar fi al meu."

„Desen!", porunci Tscharko.

Plutin se așeză în fața pânzei, pe care creionă din câteva trăsături o figură ciudată.

„De ce vrei să pictezi pepeni?", zise pictorul. „Ai talent de portretist. Ia, așază-te aici și pictează-mi-l pe evreul ăsta."

Plutin se așeză, iar bătrânul începu pentru prima oară să-l îndrume într-ale picturii.

Se scurseră din nou câteva luni, veni iarna și o plapumă licărindă acoperi pământul, când, într-o dimineață, pe stradă se auzi un clinchet vioi de zurgălăi și o sanie opri în fața casei pictorului. Acesta își strânse sculele și se duse împreună cu Plutin la moșia baronului Hirtenfeld, un evreu botezat, pentru a-i face un portret soției acestuia.

Baronesa apăru la prima ședință însoțită de soțul ei și de un moșier din împrejurimi, îngropat în datorii și a cărui viață era dedicată în întregime idolatrizării baronesei. Se așezară plini de solemnitate în semicerc în jurul pictorului, iar baronul luă cuvântul.

„Iubite maestre, cum v-ați gândit să o surprindeți pe doamna baroană, soția mea?"

„Într-o rochie decoltată din catifea."

„Și cu un guler de blană pe umeri, nu-i așa?", zise Hirtenfeld.

„Bineînțeles că în blană", spuse tânărul domn, care trăia, se hrănea și se îmbrăca din adorarea unei baronese ce gâfâia de atâta grăsime.

„Domnii se gândesc", se auzi glasul superior al baroanei, „la faptul că toate doamnele din vestitele tablouri ale domnilor von Tizian, von Rubens, ale domnului von Raphael, și cum se vor mai fi numind toți domnii pictori, sunt înfățișate cu blană în jurul umerilor."

„Toate femeile frumoase!", zise tânărul domn, înclinându-se în fața baroanei. „Doar de aceea insist asupra acestui lucru."

„Eu unul nu sunt de acord", zise Tscharko cu asprime. „Domnia sa este oricum foarte corpolentă."

„Doamna baron, soția mea", răspunse Hirtenfeld, „nu este corpolentă, ci voluptuoasă."

„Din partea mea," spuse pictorul, „poate ar fi mai bine să începem."

O așeză pe baroană, fără prea multe preparative, într-o poziție cât mai avantajoasă și începu să-i schițeze capul cu cărbunele.

În timp ce bătrânul lucra, Plutin se învârtea prin casă și făcea schițe. Într-o seară se nimeri la bucătărie, unde slujitorii își mâncau cina, și îi urmări pe rând, începând cu cei de lângă cuptor, până când ochii săi căzură pe cameristă. Femeia, istovită, mai degrabă urâtă decât drăguță, avea niște mâini de-a dreptul splendide. Plutin nu se mai sătura privindu-le și uită

pe de-a-ntregul de nasul uriaș și negru ca smoala al vizitiului și de urechile servitorului care se mișcau în sus și în jos precum cele ale unui măgar.

Când portretul baroanei fu pe jumătate terminat – Plutin tocmai trebăluia alături curățind pensulele –, Hirtenfeld izbucni dintr-o dată, în mijlocul unei ședințe :

„Unde sunt mâinile ? Domnule artist, de ce nu le-ați pictat, mâinile ? Să creadă lumea peste o sută de ani că eu, Kasimir Hirtenfeld, am avut o soție fără mâini ?”

„În primul rând, n-ați comandat și mâinile”, zise pictorul. „Am stabilit prețul doar pentru un bust simplu.”

„Un bust simplu ! Dar eu nu vreau un bust simplu, vă plătesc și mâinile pe deasupra și plătesc și pentru blana pe care baroana, soția mea, o vrea *á toux prix*”, țipă Hirtenfeld deznădăjduit. „Și mai vrea să țină în mână un trandafir. Trebuie să plătesc în plus și trandafirul ?”

„Nu îmi prea place să pictez mâini”, zise Tscharko. „Sunt rareori reușite și e greu să găsești un model frumos.”

„Dar o să aveți mâinile baroanei, soția mea, ca model.”

„Da, și ce-o să-i mai placă la sfârșit !”

A doua zi, dis-de-dimineață, Plutin ciocăni încet la ușa cameristei și, după ce aceasta își scoase capul, se auzi cum cei doi șușotesc o vreme. Până la urmă, femeia zâmbi măgulită și se strecură apoi, îmbrăcată într-o cazabaică de catifea verde cu guler de zibelină, în încăperea în care Plutin o aștepta deja așezat în fața șevaletului.

Îndată ce bătrânul pictor păși în încăpere și aruncă o privire asupra tabloului, se dezlănțui furtuna.

„Cine și-a băgat pensula ?”, îl întrebă el pe Plutin din ușă.

„Eu ... eu am ...., iertați-mă, domnule Tscharko.”

„De unde ai făcut rost de blană, ba chiar și de o pereche de mâini ?”

„Blana îi aparține incontestabil baroanei, dar mâinile sunt ale cameristei.”

Când baroana sosi la ședință împreună cu cei doi domni, izbucni în strigăte de încântare ce nu mai conteneau.

„Vai, Maestre !”, exclamă Hirtenfeld. „Priviți ce surpriză ne-a făcut ! Ai mâini, baroană, și ce mâini !”

„Și cât de adevărată pare blana”, adăugă baroana, „îți vine s-o mângâi.”

„Și trandafirul !”, strigă din nou Hirtenfeld. „Vai, trandafirul acesta !”

„Observați cât de suplă devine doamna baroană în blana acesta închisă la culoare ?”, zise tânărul domn.

Știa că îl așteaptă o cină îmbelșugată.

Ajuns acasă, însoțit de Plutin, după ce termină portretul, bătrânul îi zise :

„Ce mai cauți aici ? Doar nu vrei să mai pisezi culorile ?”

„Dar ce-aș putea să fac ?”

„Prostule ! Apucă-te să pictezi ! De la mine nu mai ai nimic de învățat. Hai, șterge-o ! Și dacă vrei să-mi faci un bine, pleacă într-un alt oraș, căci aici nu mai e loc pentru amândoi.”

Plutin își luă ranița în spate – bani avea îndeajuns, căci se ferise să-și cheltuiască simbria –, îi mulțumi din inimă maestrului său și se îndreptă voios către casă.

Când sosi la Winogrod, cu cizmele tocite și înghețat din cauza zăpezii, Anitza fu prima care îl întâmpină. Crescuse mult între timp și se făcuse și mai frumoasă. Pășea mândră și voioasă pe cărăruia tăiată de pașii grei ai țăranilor.

„Te-ai întors ? Netrebnicule !”, îi strigă lui Plutin.

Acesta nu zise nimic și rămase mut și atunci când mama îl conduse în fața tatălui, spunând cu dragoste :

„Iată-l pe fiul risipitor.”

Abia când preotul își încreți fruntea întrebând mânios : „Ce vrea vagabondul ăsta ?”, Plutin răspunse liniștit :

„Nu sunt vagabond, sunt pictor, am învățat un meșteșug cinstit ; iată o sută de guldeni pe care i-am pus deoparte."

Arginții pe care îi aruncă pe masă s-au dovedit convingători. Nimeni nu-l rugă să rămână, dar nici nu l-au dat afară, așa că locuia din nou în casa părintească. Dar acest lucru nu-l mulțumea deloc, vroia să le arate că e cu adevărat în stare de ceva. Anitza, care era logodită cu un moșier, se lăsă ușor convinsă să-i facă un portret dedicat viitorului soț. Plutin se duse la Wrublowicze, de unde își procură tot ce-i trebuia. În câteva zile, în cămăruța lui stătea un șevalet, iar în mai puțin de o săptămână reuși să-și reînvie sora pe pânză cu atâta măiestrie încât până și bătrânul preot fu atât de impresionat că începu să se frece la ochi și îi propuse să facă un tablou cu Sf. Olga pentru biserică. Plutin zâmbea doar. În opt zile o termină și pe Sf. Olga. Era tot Anitza, dar într-o hlamidă purpurie împodobită cu hermelină, asemenea unei țarine din Kiev, cu coroana pe cap și cu o aureolă bizantină.

„Ce năzdrăvănie mai e și asta ?!", strigă înspăimântat preotul, văzând tabloul. „Doar n-o să-mi atârn copila în chip de sfântă în biserică..."

„De ce nu", răspunse sec Plutin, „dacă până și fiica unui cârciumar, imortalizată de pensula lui Rafael, e adulată în chip de Madonă !"

Samojlenko se liniști până la urmă, iar Anitza îi văzu, măgulită, pe țăranii din Winogrod îngenunchind și rugându-se în fața imaginii ei. Cu toate acestea, ea nu deveni mai afectuoasă față de Plutin, ba dimpotrivă, îl lua mereu peste picior. Cum acesta lăsa pensula și paleta deoparte, rămânând ore în șir cu ochii pierduți în visare, îi spuse într-o zi :

„Păi, ce ești tu până la urmă ? Nu ești tot un pierde-vară ? Îți închipui că ai făcut o treabă deosebită dacă ai vopsit o biată pânză, iar apoi te odihnești de parcă ai fi creat universul !"

Plutin tăcu și fixă mai departe flăcările din cuptorul mare, de parcă nici n-ar fi auzit cuvintele surorii sale.

Anitza făcu nunta cu moșierul Troizkij încă în aceeași iarnă. Cu această ocazie veni și Ignatij la Winogrod. Era practicant la prefectură în Kolomea, purta mereu mănuși și cravată și își trata fratele mai mic cu o compătimire cam rece. Plutin îndură totul fără un cuvânt, dar răsuflă ușurat când cei doi părăsiră casa părintească. Acum, în schimb, începu să-l chinuie mama lui.

„Recunosc", zise aceasta," ai învățat și tu ceva, dar tot nu e un meșteșug bănos. Dacă nu ai cap pentru învățătură, mai bine ai fi lucrat pământul sau te-ai fi dus la armată."

Plutin se feri de ceartă. A doua zi îl culese de pe treptele biserii pe bătrânul Nazari, un cerșetor pe care-l știau toți copiii din împrejurimi, îl aduse acasă și îl pictă, așa cum era, cu părul și barba lui albă, cu fața îmbujorată de rachiu, și expuse tabloul în Wrublowicze, la un anticar evreu.

Rămase acolo doar câteva zile, după cum îi trimise veste Axamit, cel mai bogat evreu din oraș, care îl învită aproape tandru să-i facă un portret soției sale.

Doamna Axamit era o frumusețe durdulie, foarte senzuală. Când soțul ei i-l prezentă pe Plutin, aceasta îl întâmpină cu un zâmbet dulce și în același timp plin de răutate. Întrebat despre prețul tabloului, tânărul pictor răspunse :

„Un portret de care doriți dumneavostră, domnule Axamit, costă o sută de guldeni, dar dumneavostră nu vă cer decât jumătate din preț."

„Mie nu-mi cere decât jumătate din preț !", strigă încântat evreul. „Ce om minunat !"

„Nu pentru că e vorba despre *dumneavoastră*", adăugă Plutin cu un zâmbet, „ci pentru că *soția dumneavoastră* este cea pe care o voi picta".

Axamit era prezent la prima ședință și se uita fără încetare pe deasupra umărului lui Plutin.

„Vai, ce nas negru îi faceți soției mele”, exclamă el, „și ce riduri lungi de un cot !”

„E doar o schiță”, îi explică Plutin.

„Tu n-ai voie să vezi tabloul decât după ce e terminat”, hotărî doamna Axamit. „Nu faci decât să-l deranjezi pe domnul.”

Bărbatul se îndepărtă clătinând din cap, iar Plutin rămase de atunci încolo singur cu frumoasa femeie, ai cărei ochi negri îi sorbeau din priviri silueta zveltă, nobilă, și fața palidă, cu trăsături neobișnuite.

Când pictura începu să se trezească la viață, femeia se postă în fața ei și o privi lung.

„Sunt într-adevăr atât de frumoasă ?”, întrebă apoi, iar ochii ei limpezi și mângâietori ascundeau și alte întrebări.

„Trebuie oare să vă spun că sunteți cu mult mai frumoasă ?”, răspunse Plutin.

„Copile !”, zise ea și își apropie atât de mult chipul ademenitor încât el îi simți răsuflarea înmiresmată, dar nu fu în stare decât să roșească și să-și plece privirea.

Ea începu să-l ia peste picior, iar când tabloul fu gata, nu-i mai aruncă decât niște priviri peste umăr.

„Tabloul nu face doi bani”, îi spuse ea soțului. „Oricine ar descoperi vreo asemănare, n-ar face decât ca să mă ofenseze. 25 de guldeni ar fi o plată rezonabilă.”

Axamit veni să examineze tabloul și împreună cu el toate rubedeniile acestuia, camera se umplu de caftane, căciuli de samur și diademe, și fiecare din cei de față îi găseau câte un cusur. Unuia i se părea nasul prea mare, altuia gura prea mică, altul se indigna din cauza umbrei prea lungi pe care o aruncau genele, alții erau nemulțumiți de expresia ochilor și de gropița din bărbie. Axamit însuși se văita că nu-i poate plăti mai mult de 25 de guldeni pentru atâta lucru și, jurând pe ce are el mai sfânt, își scoase punga și puse banii pe masă.

Plutin nu zise nimic, își scoase cuțitul, sfâșie pânza și plecă cu pas iute, însoțit de vaietele evreilor. Nu mai văzu cum Axamit se uita împietrit când la banii pe care îi lăsase neatinși, când la chipul făcut ferfeniță al soției lui, și nici nu auzi când aceasta începu să plângă cu voce tare.

„Arta nu-i un meșteșug bănos”, mormăia Plutin, „da, da, așa e, mai bine iau hârlețul în mână, decât să pictez pentru oamenii aceștia.”

Într-adevăr, aruncă pensulele și paleta în spatele cuptorului și încetă să mai picteze. Stătea iarăși tolănit zi de zi pe divanul ponosit din cămăruța lui și visa, dar nu-l bântuiau vise din cele frumoase. Pe fața lui palidă se citea o supărare adâncă și din când în când era cuprins de frisoane, urmate de mari fierbințeli, iar noaptea îl chinuia o tuse seacă.

„Și ce dacă ?”, își spuse el. „Dacă sunt bun de ceva, n-o să mă duc de râpă, iar dacă sunt doar o creatură netrebnică a naturii, atunci nu mai am scăpare și o să mă usuc precum un copac ce nu mai poate înverzi.”

Veni primăvara și praful se mai odihnea pe șevaletul lui Plutin, care nu se simțea bine decât atunci când stătea tolănit în iarbă cu ochii pierduți în albastrul strălucitor precum în valurile unei mări. Avea atunci senzația că nici nu se mai află pe pământ și că plutește liber în înaltul cerului ; păreau să-i crească aripi ce-l ridicau către soare. Iar când își întorcea din nou fața către pământ, părând că pândește cum încolțesc firele gingașe de ierbii, își clădea printre ele lumi minuscule, fermecătoare. Boabele de nisip deveneau stânci, pietricelele munți, pânza pe care păianjenii o țeseau între tulpine arăta ca făcută din odgoane, gâzele mici scoteau capul din lujere de parcă ar fi privit din interiorul unor minarete ; furnicile treceau prin nisipul galben ca niște caravane ce traversează deșertul purtând comorile Indiei, iar melcii deveneau elefanți de luptă ducând în spinare turnulețe înțesate cu arme. Plutin era un spirit

meditativ, imaginativ și creator, dar alcătuirii lui i se împotrivea voința lumii, iar voia acesteia îi depășea puterile. Îi lipsea dorința, voința și stăruința pentru orice lucru socotit folositor. Și chiar dacă n-ar fi fost conștient de acest lucru, el tot nu i-ar fi rămas neștiut, căci mama sa și cu tatăl său aveau grijă să-i reamintească mereu că alții erau în stare să-și câștige singuri pâinea. Simțea cu amărăciune că devine o povară din ce în ce mai mare pentru părinții săi. [...]

În românește de
GABRIEL KOHN

Pincev și Mincev[1]

Chiote de veselie ies amestecate cu strigăte mânioase din bojdeuca afumată a lui Markus Jolles, negustorul, și răzbat până departe, duse de adierea înmiresmată de zmeură și trandafiri. Se aude și scârțâit de scripcă, ce seamănă cu plânsetul omenesc, instrumentele ba izbucnesc deodată, ba se contrazic cu acreală, ca vocile dogite de bețivi care acoperă zarva amețitoare a unui iarmaroc galițian.

Scrâșnetul celor două viori se amestecă cu gemetele deznădăjduite ale unui evreu nevoiaș și ale unui țăran și mai și, care, asemenea unui înger și unui diavol ce se bat pentru un suflet, se țigănesc pe o pereche de cizme purtate ; se mișcă afundându-se și ieșind deasupra mulțimii, de parcă ar călători cu o brișcă hodorogită prin hârtoapele vreunui șleau polonez.

Mai încolo sforăie contrabasul, ca vocea groasă și tremurată a unui bătrân polițai rus. Îl însoțește, cântând timid și melancolic, o țărăncuță ucraineancă, și în mijlocul acestei gălăgii se aud deodată strigăte răsunătoare. S-o fi pierdut vreun copil ? Nu, de vină sunt un țambal și un flaut, de la ele vin aceste sunete ascuțite și dureroase.

În încăperea cu grinzile afumate, așa de joase, încât par că se sprijină pe capetele mesenilor, joacă bărbați cu bărbi lungi și caftane lungi și femei cu

---

1. Fragment din volumul : Leopold von Sacher-Masoch, *A. Kolomeea. Contes Juifs et petits russiens*, Paris, Libraire Hachette, 1879.

diademe brodate cu perle. Nu dansează împreună, ci caftanele se rotesc cu caftaneele, și diademele cu diademele. E o nuntă evreiască. Mireasa e așezată sub un baldachin și ronțăie un pesmet ce pare de piatră. Mirele, îmbrăcat cu un talar de mătase și cu un *ștroml* mare de jder pe cap, stă afară, în boarea de trandafiri și zmeură, și vorbește cu un altul în redingotă liliachie. Nu e nici o afacere de onoare, nici un târg ; nici invidie nu e, cei doi evrei fiind la fel de lași unul ca și celălalt. Cu toate astea, se ceartă și se înjură cu un arțag nemaivăzut și strigă amândoi de parcă ar vorbi unei mulțimi.

Discută un pasaj din Talmud.

Pincev, mirele, a rostit după obicei un splendid discurs talmudic. Toată lumea a fost mulțumită de el, ca și de miedul care curgea gârlă în timpul cuvântării. Și, poftim, Mincev are obiecții. Cică rugăciunile publice nu sunt prescrise nici de Tora, nici de Talmud, ci au fost orânduite mult mai târziu de către rabini, și prin urmare un evreu adevărat nu păcătuiește dacă nu li se alătură.

Aici izbucnește cearta, care se prelungește și în timpul ospățului, se continuă în sala de dans, apoi afară în drum.

Felul în care se dispută cei doi le dezvăluie foarte bine firea.

Pincev e lung și slab, iar fața lui ternă și pistruiată seamănă cu ouăle pestrițe de prepeliță. Nasul îi arată ca un burete înfipt în mijlocul feței, iar ochii albăstrui clipesc tot timpul, ca de o lumină prea puternică.

Pincev are o fire la fel de arțăgpasă ca și cârlionții zburliți de pe capul lui, care-i coboară pe tâmple ca niște flăcări mistuitoare.

De felul său, Pincev e croitor de dame, ceea ce nu-l împiedică să vorbească ca un general care dă ordine soldaților și nu se așteaptă la vreo obiecție din partea lor. Dacă ai ghinionul să-l contrazici, te străpunge cu priviri chiondorâșe, deși n-ar fi în stare să omoare o

muscă ce i s-ar urca pe umăr și i-ar suge sângele. Când îl ațâță cineva, gesticulează și ocările îi ies de pe buze ca roiuri de albine.

Mincev, în ce-l privește, vorbește puțin cu oamenii. Nu prea are de-a face decât cu caii lui, două biete mârțoage care-i răspund la întrebări scuturând din urechi sau din cap sau, în cel mai bun caz, printr-un nechezat. Mincev vorbește scurt și tăios, ca și cum cuvintele ar avea pentru el o valoare inexprimabilă. E zgârcit nu doar la vorbe, ci și la mișcări. Când zice ceva, nu mișcă buzele, nu dă nici din mâini, nici din picioare. Ochii sunt cei care-i exprimă cel mai limpede gândurile, niște ochi mari, negri și arzători, care îi scânteiază sub fruntea bombată, de-a stânga și de-a dreapta nasului mare, a cărui încovoiere seamănă cu o șa turcească ; ochi de jar care ba se fixează visător pe tine, ba clipesc a ironie, ba privesc trist în zare, dar își păstrează totdeauna privirea plăcută și strălucirea binevoitoare.

Erau frumoși, mai ales atunci când Mincev surâdea. Și surâdea adesea, dragul de el. Și mai avea și un tic al lui, își da părul pe spate. Persoana lui nu avea umilința firească a celor din neamul său. Ar fi putut fi considerat mândru dacă vreodată ar fi avut aerul să se creadă mai bun decât ceilalți. Mândria lui nu apărea decât în atitudinea lui, care-i dădea făpturii sale îndesate, deși bine făcută, un aer războinic. Nu mai trebuie spus că Mincev nu purtase vreodată chipiu și se uita la pușcă cu aceeași groază ca majoritatea coreligionarilor.

Pe când se hârâiau sau mai bine zis când Pincev gesticula și Mincev, imperturbabil, îl ațâța la răstimpuri, așa cum sufli-n foc, Schaines se ivi în pragul casei, îi privi uimit, dete din cap și dispăru.

Pincev și Mincev, cufundați în discuție, nici nu-l băgară în seamă.

– Cunoști Talmudul ? strigă Pincev. Da' de unde, nici o boabă. Așa că degeaba discut cu un *am-ha-areț*

ca tine. Dar, în fine, țin să te instruiesc fie și doar pentru mântuirea sufletului său. Deci Talmudul ne învață să ținem rugăciunea ca datorie. În Tractatul Taharit ne îndeamnă Talmudul să ne rugăm. Și-l pomenește pe Moise, da, Talmudul, pe Moise, care a zis, în Cartea a doua a lui Moise, în Ieșire, capitolele 23 și 25 : „E de trebuință să-l chemi pe cel Veșnic, Dumnezeul tău". Și, mai departe, mai spune Moise : „Pe el – de Dumnezeu e vorba – să-l slujiți din toată inima." Și atunci te întrebi : cum trebuie să-l slujim pe Dumnezeu din toată inima ? Răspuns : prin rugăciune. Prin urmare, rugăciunea e o datorie rânduită de Moise.

Mincev surâse :

– Nu de rugăciune anume vorbeam, îndrăzni el. Dar fiindcă ai trecut la alt subiect, să răspund la ce spui : Ei bine, Moise n-a rânduit rugăciunea."

– N-a rânduit-o !

Pincev ridică mâinile înspre cer și începe să țopăie de ici colo. Era așa de furios că-i clănțăneau dinții.

– Și n-avem dreptul să considerăm rugăciunea ca slujbă religioasă, adăugă Mincev cu mult calm.

– Cică rugăciunea nu e slujbă religioasă !

– Nu, nu e slujbă religioasă, reluă Mincev. Rugăciunea, la noi, e considerată ca o *avodah*. E mare greșeală. Să faci o slujbă, un serviciu altuia este – nu-i așa ? – înseamnă să faci în locul cuiva ceva ce el nu poate sau nu vrea să facă.

Pincev dete din cap a încuviințare.

– Prin urmare, dacă, rugându-ne, îi facem o slujbă lui Dumnezeu, atuncea Dumnezeu ar trebui să se roage și el, și omul își ia sarcina asta în locul lui, fiindcă el nu poate sau nu vrea s-o îndeplinească. Deci rugăciunea e pur și simplu o aiureală.

– Aiureală ! Ho, Mincev, „aiureală" ! Dar atuncea și Talmudul e o aiureală, și Tora e o aiureală – sau ești tu un măgar.

În acel moment, Iosălă, hâtrul cel mai vestit al locului și care, de două ore, făcea toți nuntașii să râdă,

se ivi în prag. Se uită o clipă la cei doi interlocutori și intonă încetișor pe nas această strigătură :

Și m-aș face un plugar
Să tai brazda pe hotar
Că oricum și fără mine
Sănt destui nebuni pe lume.

Mulțumit de improvizație, Iosălă intră înapoi să spună mesenilor că Pincev și Mincev se mai ciorovăiau încă.

Cei doi nici că-l băgaseră în seamă.

– Și cine-ți dovedește că Dumnezeu nu se roagă ? izbucni deodată Pincev, cu un aer triumfător.

– Cui să se roage ? rânji ironic Mincev. Poate lui însuși, mai știi ?

– De bună seamă lui însuși.

– Dovezi.

– Foarte ușor.

– Atunci ?

– Ai auzit de Talmud ? reîncepu Pincev încrezut, legănându-se pe călcâie, cu mâinile înfipte în curea. Nu, nu știi. Află deci, Mincev, că Talmudul ne zice că Dumnezeu se roagă, și ne aduce și dovezi.

Mincev se spărgea de râs.

– Uite ce spune Talmudul în Tractatul Berahot, de care tu probabil n-ai auzit, Mincev dragă. Așa... acolo în Tractatul Berahot ne dovedește Talmudul că Dumnezeu se roagă. Și o spune prin gura proorocului Isaia. Care iată ce spune, insuflat de Dumnezeu : „Îi voi călăuzi la muntele sfințeniei mele, îi voi duce în casa mea de rugăciuni”.

– Și ce dovedește asta ?

– N-ai băgat de seamă că Dumnezeu nu zice „casa lor”, ci „casa mea” de rugăciuni ?

– Prostii ! Când Dumnezeu zice „casa mea” se înțelege prin asta templul pe care i l-au ridicat credincioșii.

Dar nu era Pincev omul care să se lase întrerupt pentru atâta lucru. Începu să zbiere și să urle ca de la fereastra unei case în flăcări, cerând ajutor.

– Nu, nu, nu și nu, zicea el. Dumnezeu nu zice „casa lor”, ci „casa mea”. Prin urmare, Dumnezeu are un templu, și, dacă are unul, probabil se și roagă.

– Atunci poate îmi zici și mie ce cere Dumnezeu în rugăciunile lui ? obiectă Mincev rupând petalele unui trandafir și mirosindu-l petală cu petală. Zi, dacă te crezi atotștiutor, un Jlau.

– Sigur, o să-ți zic, reîncepu Pincev, palid și tremurând din tot corpul.

– Așa ! deci ce cere Atotputernicul ?

– Talmudul...

Aici vocea lui Pincev abia șuiera printre dinți.

– Talmudul ne spune în Tractatul Berahot, IX, că Dumnezeu și-a adresat rugăciunea următoare : „Doresc ca mânia mea să fie întrecută de îndurarea mea.”

– Destul, îl întrerupse Mincev, destul ! Nu-ți dai seama, monstrule, că-l mânii pe Dumnezeu ?

– Eu... îl mânii pe Dumnezeu ?

Pincev se apropié de Mincev, gata-gata să-i smulgă barba.

– Nu pricepi că-l înjosești pe Dumnezeu zicând că are nevoie să se roage ca să-și stăpânească mânia prin îndurare ? Și, chiar dacă mânia lui era atât de mare încât să aibă nevoie să fie întrecută de mila lui, nu pricepi că n-are decât să vrea pentru ca așa să și fie ? Dacă pretinzi că Atotputernicul are nevoie de rugăciuni, te îndoiești nu doar de bunătatea lui, ci și de atotputernicia lui !

Pincev rămase o clipă strivit.

– Hai, nu mai ai nimic de obiectat ? întrebă Mincev. Și ce mai zice Talmudul ?

Pincev tăcea, spășit.

Kaunit Blauvais, cârciumarul, ieși în acel moment să ia o gură de aer.

Se opri aproape de cei doi interlocutori, care nici nu-l băgaseră în seamă.

– Pe vremea lui Moise, reluă Mincev, nu se aduceau la templu decât jertfe. Nu se spunea acolo nici o rugăciune.

Blauvais ciuli urechile și se retrase în prag, ca să audă mai bine fără să fie văzut. Fața lui rumenă și plinuță luă îndată o privire de mare curiozitate.

– Moise, în cărțile lui, nu vorbește nicăieri de rugăciuni publice. Nu arată nici locul, nici vremea unde trebuie să aibă loc. Talmudul, care în istorisirile sale nu uită nimic, nici greșelile nici slăbiciunile lui Moise, Talmudul nu arată nici un loc destinat rugăciunii, fie de Moise, fie de alt prooroc. Și Maimonide, în cartea *Iad Hacha Sakak*, merge până la a spune : „Nici numărul rugăciunilor, nici felul lor, nici vremea lor nu sunt rânduite în Tanah”.

Blauvais dete din căpățână, în semn de încuviințare.

Pincev se așezase pe o ladă goală din fața casei lui socru-său. Îl scuturau un fel de friguri. Își băgase mâinile în mânecile largi ale talarului de mătase și fața lui dispărea aproape între gulerul înalt și ștromlul de jder, încât i se mai vedeau doar ochii clipind.

– Și totuși, ce zice Moise în Numeri, VI, 24, unde rânduiește cum credincioșii... cu binecuvântarea preoților... și în Deuteronom, XXVI, 1-12, unde zice cum aduceau la templu pârga roadelor... și tot acolo, XIV, 22-29, unde spune cum trebuiau să se poarte când aduceau zeciuiala ? Toate astea nu pot trece drept slujbă religioasă ? Poate îndrăznești să susții că cel care aducea la templu un dar de mulțumire sau de ispășire îl aducea înaintea lui Dumnezeu fără să-i mulțumească ? Nu, recunoaște măcar că asta nu poți spune !

Aici Pincev își pierdu cumpătul și începu să strige iarăși.

– Cel care aducea un dar fără îndoială chema numele Domnului. Deci se ruga. Asta în templu, adică în public. Nu e vorba de asta în Samuel, I, 1-9, și mai

departe în ruga Anei? Și la Împărați, VIII, 15-72, în cererea lui Solomon? Nu zice Solomon limpede în rugăciunea lui: „Ascultă, Doamne! pe cel pe care mâhnirea sufletului îl aduce în acest sfânt lăcaș ca să cheme numele tău”?

Și asta nu-i dovada limpede că nu numai el, ci și alții s-au rugat acolo? La Daniel nu stă oare scris, IX, 4-12, de cererea pe care i-o făcea proorocul lui Dumnezeu de trei ori pe zi?

– Fără îndoială, recunoscu Mincev. Dar Daniel se ruga la el acasă.

– Și David, ce să mai zicem de David! Nu el a pus început muzicii în timpul jertfelor? N-a compus și cântat el psalmii?

– Așa-i, răspunse Mincev, dar dă-mi voie: psalmii nu erau cântați de popor, ci numai de preoți și de leviți.

– Ezra, în *Șmone-Esrè*, n-a rânduit cele optsprezece feluri de binecuvântări?

– Tot ce spui tu, reluă Mincev domol, arată că, se făceau rugăciuni Domnului, dar nu dovedește nicidecum că ele erau rânduite sau erau legate de slujba religioasă publică. În ce privește *Șmone-Esrè*, omule, nici vorbă să fi fost scrisă de Ezra, înțelegi?

– N-a scris-o Ezra! exclamă Pincev tresărind. „Ascultă, poporul meu, și ia aminte la vorba mea!”

Poporul, deocamdată, era Kauni Blauvis cârciumarul. Pitulat tot în unghiul ușii, numai ochi și urechi. Fu totuși destul de drăguț ca să asculte cererea lui Pincev. Cum s-o fi scris. *Șmone* scrie: „Înnoiți rânduiala jertfelor în templele voastre”. Dar, cum cei care a reconstruit captivitatea babilonică și au restabilit jertfele în 3391, Ezra, care n-a venit decât în 3413, deci douăzeci și doi de ani mai târziu, Ezra n-a putut rândui nici rugăciuni, nici jertfe.

Aici Blauvais dădu din cap de câteva ori, murmurând: „Ce cap, Doamne, ce cap!”.

– Și pe deasupra, conchise Mincev, Talmudul, de care zici că eu n-am auzit, zice, în Tractatul Berahot,

pe care-l cunoști atât de bine, că cele optsprezece binecuvântări nu sunt de pe vremea dărâmării celui de-al doilea templu, și că au fost scrise de rabinul Simon Gamaliel.

În această clipă, dinăuntru îl chemă cineva pe Kaunit Blauvais, care se întoarse speriat în sala de dans. Și, cum Markus Jolles, negustorul, fu primul mesean de care dădu, se rezemă de brațul lui și-l întrebă :

– Pentru numele lui Dumnezeu ! Cine-i omul care se înfruntă afară cu ginerele dumitale ? I-a frecat ridichea la bietul Pincev !

– Păi cin' să fie, i-o întoarse Jolles cu acreală (care în timpul sărbătorii se comparase singur cu o oaie la tuns), cine altul decât Mincev ? De când sunt pe lume, ăștia doi se tot contrazic !

Orchestra tăcu. Oaspeții plecau pe rând. Pincev și Mincev își vedeau de discuție, fără să-și ia rămas bun de la nimeni.

Blauvais ieși din casă. Își pusese ștroml-ul cu jder, și arăta acum ca aristocratul evreu tipic.

În spatele lui mergea o fată frumoasă, încălzită de dans și înfofolită într-un cașmir roșu. Ea se opri la ușă, uitându-se atentă în întuneric, de parcă ar fi căutat pe cineva. În aceeași clipă răsună vocea lui Pincev.

– E dovedit, strigă el, că evreii, după dărâmarea templului, țineau adunări publice.

– Așa o fi, răspundea Mincev, dar nu se strângeau să se roage. Se adunau să stea de vorbă, să citească și să lămurească legea lui Moise și proorocii. De altfel, locurile de adunare nu le numeau case de rugăciune, ci *be-ha-knesset*, loc de adunare, care corespunde cuvântului grecesc *sinagogă*. Azi, evreii numesc aceste locuri școli, ceea ce arată bine că nu vin aici să se roage, ci ca să învețe.

Tânăra rămase nemișcată în fața porții.

– Mincev ! îl chemă ea cu o voce blândă.

– Esterka ! zise el. Tu ești ?

Se apropie de ea și privi o clipă ochii ei frumoși ; ea îi surâse, apoi se pierdu în întuneric.

– Mincev ! se jeli Pincev, ca un copil care s-a pierdut de maică-sa. Mincev dragă, unde ești ?

– Aici, ce e ?

– Nu pleca, rogu-te.

– Bine, dar e târziu.

Îl luă pe Mincev de braț și-l ținu bine.

– Mincev, pomeneai de Talmud, mi se pare. Dar nu scrie în Talmud, în Tractatul Berahot, 4, că rugăciunile erau rânduite patriarhilor ? Avraam e cel care a poruncit rugăciunea de dimineață.

– Se prea poate, rânji Mincev ; și ce-mi pasă mie ?

Și iuți pasul.

– Dar nu scrie în *Facere*, XIX, 27 : „Iar Avraam s-a sculat dis-de dimineață și s-a dus la locul unde stătuse înaintea Domnului" ?

Mincev se opri brusc.

– Păi...

Pincev, uimit, privi chipul adversarului, pe care era mândru că-l biruise.

– Atunci ? zise Mincev.

– Atunci... zise Pincev – ce vrei mai mult ? Cuvântul folosit acolo nu e oare „omed" ; și „a se ruga" nu tot de acolo vine?

– Să zicem; să zicem și că Avraam n-a stat doar în fața lui Dumnezeu, ci că a și chemat numele lui. Asta dovedește că Avraam a făcut asta doar într-o dimineață, dar nu că a întemeiat rugăciunea de dimineață.

– Ia aminte, poporul meu acuma contrazice și Talmudul, exclamă Pincev. Și cum văzu că Mincev se depărta repejor, o luă la fugă după el strigând cât îl ținea gura. Când îl ajunse, de abia își trăgea suflarea.

– Bine, dar Isaac n-a recomandat rugăciunea ? Cine poate să spună nu ? Tu, poate. Zi, dacă îndrăznești. Nu scrie în *Facere*, XXIV, 63 : „Iară spre seară ieși Isaac la câmp să se roage" ?

– Moise nu zice „să se roage". Zice : „Isaac ieși să se plimbe".

– Și Iacob – continuă Pincev. Cine a întemeiat rugăciunea de seară, dacă nu Iacob ?

– Te întorci prea demult, dragă, adăugă Mincev cu simplitate.

– Aha, mă întorc prea înapoi ! zbieră Pincev scos din țâțâni. Acuma hai să ne culcăm.

Și-i întoarse spatele lui Mincev, fără prea multe fasoane. Dar el îl apucase deja de mânecă. O luară deci pe drumul pe care deja îl străbătuseră.

– Și dacă Talmudul vrea ca să dateze de demult ? reluă Pincev ; și dacă ți-o dovedesc ?

– Dacă-mi *dovedești* !

Mincev râdea de se scutura cămașa pe el. Voioșia lui, cu toate astea, era făcută, și râsul îi era mai mult un chiot.

– Da, da, reîncepu Pincev. E scris în Talmud : „Rugăciunea celui care vorbește în aramaică nu va fi transmisă de îngeri celui Preaînalt, fiindcă îngerii nu știu aramaica”. Așa e ? întrebă Pincev cu un calm enervant.

– Nu mai spune !

Și Mincev începu să râdă din suflet, copilărește.

– Îngerii, care cunosc tot ce se întâmplă în sufletul omului, să nu știe aramaica ?

– Nu o înțeleg, fiindcă așa scrie în Talmud.

– Ba nu, zău !

Pincev își astupă urechile.

– Îngerii nu înțeleg aramaica, nu, nu, nu !

– Ba eu îți zic că o înțeleg.

– Ba nu.

– Ba da.

– Ba nu.

– Ba da.

– Ba nu.

Cei doi erau iarăși în fața casei lui Markus Jolles, în aerul cu mireasmă de zmeură. Pe uliță nu mai era țipenie ! Luminile caselor erau stinse, doar la parter mai dăinuia o licărire roșie. Pe cer, stelele scânteiau în beznă, și după perdeaua unei ferestre, la parter, tânăra nevastă a lui Pincev trăgea cu urechea la conversația celor doi neobosiți talmudiști, ținându-și răsuflarea.

– Bun, zicea Mincev, îngerii nu înțeleg aramaica.

– Așa și este.

– Bine, dar atuncea de ce rabinii nu îngăduie ca rugăciunile să fie spuse în nemțește, fiindcă nu scrie nicăieri că îngerii nu înțeleg nemțește ?

– Fiindcă...

Pincev se îndreptă, biruit.

– Noapte bună, Pincev !

Perdeaua se zbătu.

– Așteaptă... voiam...

Mincev se depărta cât îl țineau picioarele.

– Auzi, îi striga Pincev. Știi că..

Mincev se îndepărta.

Pincev începu să zbiere și să fugă pentru ca să-l ajungă din urmă.

– În cer sunt doisprezece... doișpe porți... destinate celor douăsprezece triburi ale lui Israel... și fiecare... Da' oprește-te !

Îl ajunsese din urmă.

– Uh ! Nici să suflu nu mai pot... Fiecare poartă... lasă să treacă rugile câte unui trib. De atunci, s-au alcătuit rugăciuni noi și alte porți nu s-au mai zidit... Prin urmare, aceste cereri nu pot ajunge la Dumnezeu. Înțelegi ?

O luară iar, tot vorbind, spre casa lui Mincev. Tânăra soție, ascunsă după perdea, suspină din greu. Dar lui Pincev nici că-i păsa. Se preumblă cu Mincev toată noaptea, pe mijlocul uliței. Ba Pincev îl petrecea pe Mincev, ba invers, și iar de la capăt. Discutară până-n zori, cu atâta aprindere, încât răgușiră de speriat. Stelele pieriră pe rând; tânăra mireasă rămase la fereastră, la pândă, până vântul dimineții freamătă în perdeaua după care sta, și răsăritul luă cu încetul o coloare lăptoasă.

– Acuma că mi-ai demonstrat că nu ne putem ruga în aramaică, ești mai câștigat ca adineauri ? îl batjocori Mincev.

– Aha ! Acuma recunoști că aveam dreptate ! exclamă Pincev cu mândrie.

– Bine ; dar atunci lămurește-mă cum se face că cele mai multe din rugăciunile noastre sunt alcătuite dintr-un amestec de ebraică și aramaică și sunt scrise într-o limbă pe care nu doar îngerii n-o pricep, dar din care nici noi nu pricepem o iotă. Și, ia zi-mi, tu ce crezi despre o slujbă în care credincioșii mormăie cuvinte neînțelese ? Zău așa, nu-i asta nebunie, bre Pincev ?

– Nu, reluă triumfător Pincev, nu. Nu e scris la *Deuteronom* VI, 4 „Ascultă, Israel" ? Prin urmare, un evreu adevărat e cel care ascultă, nu care neapărat înțelege.

Mincev pufni în râs ; tânăra scoase capul pe fereastră, palidă și încercănată. De data asta, Pincev se întoarse acasă fără vorbă.

Pincev și Mincev se ciondăneau de când erau pe lume. Nu-și aducea cineva aminte să-i fi văzut vorbind omenește. Abia învățaseră să umble copăcel și deja își luau altuia jucăriile. Așa, de pildă, Pincev, călare pe un minunat căluț de lemn, dacă-l vedea pe Mincev gonind călare pe un băț rupt dintr-un tufiș vecin, repede își părăsea bidiviul ca să galopeze pe bățul lui Mincev. Hârâielile lor se ispräveau îndeobște cu scatoalce, zbierete și pâraie de lacrimi. Dacă-i despărțeau, plângeau și mai tare. Când ajunseră *Hedergangheli*, școlari, erau priviți ca cei mai mari dușmani. Se hârâiau spre școală, la școală, spre casă. Uitau de mâncare. Dacă intervenea un al treilea și ținea partea unuia din ei, Pincev și Mincev cădeau de acord să-l facă una cu pământul. Abia începuseră să studieze primele rânduri din Talmud, că deja fiecare din ei o ținea sus și tare că-l interpretează mai bine decât celălalt. Nu se mai săturau să aprofundeze și să discute chestiunile cele mai întortocheate, dar nu sufereau un al treilea în discuțiile lor.

Nici unul, nici celălalt nu ajunseră învățați. Erau prea săraci ca să-și vadă de Talmud, și pentru altceva n-aveau tragere de inimă.

Tatăl lui Pincev era croitor. Fiul îi călcă pe urme. Bătrânul nu lucra decât pentru doamne mari, boieri,

neveste de ofițeri și funcționari superiori, și uneori pentru evreice bogate. Avea dispreț profund pentru lână și bumbac ; era mulțumit doar când își șerpuia foarfeca prin catifea mătăsoasă sau satin sau când i se poticnea acul în vreo blană prețioasă ; îi plăceau și dantelele și mătăsăriile. Fiul îi moșteni gusturile fine. S-ar fi crezut dezonorat să ia măsurile unei crâșmărițe sau ale unei neveste de muncitor. Nici o îndeletnicire nu-i era mai scumpă decât să lipească șuvițele de ziare vechi de gâtul alb al unei contese sau de talia unei fiice de maior.

Mincev (deși tatăl lui era coropcar) se făcu birjar. Oricât l-ar fi prețuit pe părintele lui, nu-și putea ascunde sila pentru pieile de iepure și pentru hainele vechi. Pe deasupra, îl îngrozea gândul de a mărșălui zi de zi pe soare, în noroi sau în praf. Își iubea meseria, și era în culmea fericirii când stătea pe scaunul îngust al birjei și plesnea din bici în urechile mârțoagelor lui. Atunci se simțea el liber și plin de avânt, și privea cu milă pe cei ce umblau pe jos. Pincev și Mincev erau în general iubiți în împrejurimi și de creștini, și de evrei. Erau amândoi cinstiți, harnici și la locul lor. Nu se îmbătau, nu jucau cărți, nu se țineau de fuste. N-aveau decât o patimă: să discute împreună pasaje din Talmud. Discuția, e adevărat, Mincev o susținea, fiindcă, în chip de argumente, Pincev nu era în stare decât să dea din mâini. Se certau oricând și peste tot, oriunde se vedeau ; și, cum se întâlneau des, nu din întâmplare, ci fiindcă se căutau, se certau de dimineață până seara.

[...]

În românește de
DAN UNGUREANU

LECTURILE
„A TREIA EUROPĂ”

Venus canonica sed draconica

sau despre falsa sfințenie a naturalismului și vendetta romanticilor

Literatură și morală

„Dumnezeu l-a pedepsit și l-a dat pe mâinile unei femei”, anunță motto-ul. Cu o discretă corecție, subiectul romanului poate fi dedus din motto : Severin, eroul, *se dă pe mâinile femeii ca să se / ca să o pedepsească*. Motto-ul reprezintă un citat din cartea sfântă a Iuditei. *Venus în blană* va fi un roman de mare popularitate, inspirator al unui termen al psihopatologiei, devenit și el celebru : *masochismul*, provenit din numele autorului cărții, Leopold von Sacher-Masoch. Sacher-Masoch era încă în viață când termenul a fost pus în circulație. Din numele nobiliar al mamei sale deriva astfel numele unei perversiuni sexuale. Deși făcuse campanie acestor practici în cultura mare, faptul că i se recunoștea meritul, paradoxal, îl indigna. Un psihiatru, Krafft-Ebing, încerca la sfârșitul secolului XIX prima ordonare pe criterii „științifice” a comportamentului sexual deviant. Cartea sa, *Psychopathia sexualis*, oglindea cu obiectivitate valorile promovate de Masoch. Ea avea să fie la rându-i un best-seller. Capitolul intitulat *Masochismul* este capitolul nr. IX. Capitolul VIII se numește *Sadismul*, cap. X, *Fetișismul*. Alături de acestea, alte capitole dedicate homosexualității, exhibiționismului, pedofiliei erotice, gerontofiliei, zoofiliei, autosexualismului…

Numele acestor doi autori, Sacher-Masoch, romancierul, și Krafft-Ebing, psihiatrul, se leagă astfel pentru posteritate. Indignarea lui Sacher-Masoch arată că el și-ar fi dorit ca „masochismul” să devină un capitol într-un tratat de etică sau de epistemologie. Din păcate, tradiția spirituală europeană nu include „yoga”. În Europa nu există tantrism, tantrism de mâna stângă. Inclusiv în filosofia ocultă, castitatea e aproape exclusivă. Senzorialitatea, senzualitatea, scenariul erotic-sexual folosit în numele unei cunoașteri superioare inspiră, pe bătrânul continent, doar severitatea tribunalului religios. Secole de-a rândul, tradiția creștină marginalizează corporalitatea, și, de-a lungul altor secole, simțurile sunt considerate surse ale corupției, și nu ale clarviziunii. Relația dintre Krafft-Ebing și Sacher-Masoch trebuie privită deci în perspectiva sau în tradiția rugurilor aprinse în piețele publice, care mistuiau oameni și cărți. Pentru cei ce susțin astăzi o gnoză a experienței erotice, Krafft-Ebing, precum și o parte din colaboratorii și urmașii săi reprezintă tradiția Inchiziției. Deși „științifică”, patologia psihiatrică a sfârșitului de secol XIX pornește totuși de la presupozițiile codului erotic creștin. Bolnavul și păcătosul mai au încă multe în comun, ospiciul și temnița de asemenea.

Masochism și masochisme

Cu timpul, termenul de masochism, reprezentând „plăcerea (sexuală) din suferință”, avea să se desprindă de roman și de romancier, avea chiar să-l pună în umbră pe acesta. Diverși cercetători, Freud, Adler, Fromm, Reich, Horney îl vor defini/descrie în mod asemănător, dar îi vor atribui etiologii proprii, conform teoriilor lor psiho-antropologice. Optica lui Sacher-Masoch era dată uitării. În consecință, vor exista, în spiritul legitimării etimologice, în spiritul autentificării prin consultarea izvoarelor, „întoarceri”

la Sacher-Masoch – cea mai spectaculoasă fiind cea a lui Gilles Deleuze, *Sacher-Masoch și masochismul* –, întoarceri menite să revitalizeze un termen ce părea că se epuizează treptat.

Deși aflat în tradiția inchizitorilor, Krafft-Ebing nu este prin voință un reacționar. Atât doar că face parte din acea categorie de novatori care încă nu a trecut pe malul celălalt, lucru pe care îl va realiza psihanaliza. E fără îndoială și meritul său, alături de al altor psihiatri și eticieni germani și francezi ai epocii, că delictul sexual se mută treptat din sfera tabu-ului verbal, a anatemei morale și a condamnării penale, către cea a abordării lipsite de prejudecăți, limpede, a științei. Momentul *Psychopathiei* înseamnă o victorie importantă în campania de legitimare universală a obiectivismului științific. De acum, aproape nimic nu îi mai era interzis științei. Anul 1900 marchează, printre altele, schimbarea atitudinii față de sexualitate. Se naște un nou specialist : sexologul, cel care astăzi răspunde ascultătorilor în direct la radio, cel care e prezent în sălile de clasă, făcând educație sexuală. Pregătirea sexologului era și va rămâne cea psihiatrică (psihologică).

Masochismul face carieră în discursul psihanalitic, căci psihanaliza devine, treptat, matematica din vremea lui Descartes, Spinoza și Leibniz. O dată cu impunerea acestui discurs în terapie și cercetare, cunoscătorii încearcă să-l impună și ca principal reprezentant al logosului devenirii. În consecință, termenul masochism ajunge să fie folosit în contexte mai largi, antropologice, epistemologice sau de psihologie socială. Erich Fromm, spre exemplu, va judeca în termenii masochismului obediența individului față de ideologie, găsind în acest impuls al supunerii cauza ascensiunii paradoxale a nazismului[1].

1. Erich Fromm, *Escape from Freedom*, Avon Books, New York, 1972.

Din pricina contradicției pe care o conține, termenul de masochism (în ciuda pătrunderii în limbajul comun) nu s-a putut bucura decât în parte de o statuare categorială. În general, acestuia îi revine sarcina să indice un comportament anormal și paradoxal, ce contrazice frapant principiul bunăstării și plăcerii după care ne este orientată civilizația. Doctorii sufletului sau doctorii culturilor, observatori și simptomatologi vor căuta în această zonă a contradictoriului și paradoxului explicațiile alternative ale devenirii standardizate a omenirii sau forme revolute ale morburilor ce pustiesc, în locurile și modurile cele mai neașteptate, sufletul și cultura. *Dar masochismul în sine nu explică nimic*. El este un termen care suscită explicații. Masochismul va constitui un obstacol-școală în probarea supleții teoriilor generale ale mecanismelor minții și simțirii. Mai ales a „marilor teorii”, care trebuie să dea dovada contiguității și unificării.

Chiar dacă scoasă de sub tutela păcatului și transferată sub cea a patologiei, atitudinea față de iubitorul de bici rămâne una negativă. Un masochism spiritual înseamnă un rău spiritual, un masochism social înseamnă un rău social. E adevărat că nu în chestiuni de corectitudine nupțială, ci în cele de corectitudine a dezvoltării. Masochismul reprezintă o formă a stagnării, masochismul nu este creativ. Victima și victimizarea, supunerea și auto-umilirea sunt semne ale regresiei. Abia studiul lui Gilles Deleuze, pomenit mai sus, propune o abordare „pozitivă” a masochismului. În sensul că practica ritualurilor sale poate naște, undeva la intersecția dintre revelația apolinică și autoflagelarea vizionarului creștin, o stare de grație, o stare gnostică, potențată fiind de două din componentele energetice fundamentale ale acestui ritual : tensiunea și așteptarea. Urmând gândirea filosofului francez, rezultă că masochismul ar face parte din acea mare categorie a demersurilor cognitive care, în

tradiția ascezei, valorizează ischemiile și obstrucțiile istorice, în favoarea saltului în transcendent și a percepției înțelepte. Sincoparea devenirii și firescului poate astfel constitui o sursă de adevăr.

Din cele afirmate de mine mai sus rezultă, în principal, următoarele lucruri :

1. că literatura lui Sacher-Masoch a născut un concept și că acest concept s-a bucurat de o dezvoltare autonomă, conținutul său îndepărtându-se de cel al operei literare ;
2. că valorizarea acestui concept a fost de obicei negativă ;
3. că apar, ca reacție la aceste realități, „întoarceri la izvoare”.

Vreau să adaug un „punct 4”, anume că și aceste întoarceri la izvoare urmează, motivat sau nu, ritualul lectură – redefinire a termenului, practică cu care, măcar dintr-un minimal noncomformism, nu te mai poți declara de acord. Există scriitori, mai buni sau mai răi, care sunt obligați să poarte, la modul strident, crucea unor lecturi ultrastandardizate (mai ales la un nivel mediu de profesionalism al cercetării literare) : Sacher-Masoch și masochismul, Sade și sadismul, Marcel Proust și memoria involuntară, Kafka și complexul lui Oedip, Eugen Ionesco și absurdul, Sartre și „Ce este existențialismul ?”. În rândurile care urmează voi încerca să mă apropii de *Venus în blană* cu orice inițiativă conceptologică inhibată. Nu vreau să descopăr un alt „masochism”. Consider cuvântul masochism, cu toată biografia sa, mai degrabă o piedică într-un demers antropologic contemporan. Poziția sa în dicționar este neclară și, în ciuda bogatei sale biografii, acesta nu a reușit să devină paradigmatic, căci nu închide o cauzalitate proprie. De asemenea, consider că textul lui Sacher-Masoch conține suficient de multe alte informații despre devenirea literaturii, despre epoca în care a fost scris,

despre o anumită atitudine individuală, pentru a constitui subiectul unui comentariu cultural. Or, parte din aceste informații se pierd sau apar doar înjumătățite atunci când ele slujesc marcării unei tipologii comportamentale patologice.

Nevroză și pornografie

Sacher-Masoch nu este un masochist, dar *Venus în blană* este un roman „nevrotic”. Semnele obsesionale sunt evidente. Romanul se construiește în jurul unor idei, imagini, ritualuri strident fixe și cu obstinație repetate (femeie îmbrăcată în blană, în picioare, în fața căminului, lângă sofa, cu o privire severă, cu biciul în mână, așteptând protagonistul, pe care-l va chema cu apelativul magic „sclavule”). Eul și lumea nu pot comunica sau interacționa decât *așa*, în scenarii și situații nefirești. Pe de altă parte, astfel de „rigidități” – poze, replici, decor – constituie și ingrediente ale bucătăriei pornografice. Nevroza și kitsch-ul se suprapun. Ambele fetișizează alteritatea. Krafft-Ebing putea prea bine să numească masochism predarea sexuală pe care subiectul o simte la vederea sau atingerea unor obiecte (blană, bici), la aflarea într-o anumită circumstanță (îngenuncheat, în postură de sclav, tonul răstit al partenerului, lovitura de bici etc.). Adică fetișismul, obiectual și situațional. Pe de altă parte, te poți întreba de ce masochismul provine din opera lui Sacher-Masoch și nu din alt autor. La sfârșitul secolului XIX, când marile capitale europene sunt mai pline ca oricând de bordeluri, în epoca în care bordelul și prostituata fac parte din *cultură*, concurența literară se dovedește și ea acerbă. În eposurile decoltate sau în cele autentic pornografice ale sfârșitului de secol XIX, masochismul sexual constituia un subiect larg răspândit, iar imaginația, în ceea ce privește scenariul erotic pervers, se arăta mult mai liberă și mai productivă decât în *Venus*..., un

roman ce încerca să păstreze decența. Iată care par să fie principalele cauze pentru care lui Sacher-Masoch și nu altuia i se arată aceeași atenție ca și marchizului de Sade :

1. Sacher-Masoch era un romancier de mare popularitate, accesibil și netrecut pe lista neagră ;
2. exemplul literar al lui Sacher-Masoch e creditabil : Sacher-Masoch proiectase o *Comedie umană* proprie ; în spiritul naturalismului și al pozitivismului, textul literar deservea știința ; el era folosit de psihiatru exact în modul în care își dorea să fie folosit : ca experiment ;
3. biografia lui Sacher-Masoch – uneori mai spectaculoasă decât cea a personajelor sale ; scandalul public garanta popularitatea ;
4. antroponimul sursă e unul nobiliar.

Puțini mai sunt astăzi cei care privesc masochismul ca pe o perversiune. Masochismul stă așezat undeva în perimetrul micilor și scuzabilelor excentricități. Un ceva pe care civilizația poate să-l țină în frâu. Ca atare, în literatura pornografică a sfârșitului de secol XX, simpla biciuire a eroului de către o femeie cu privirea aspră devine o scenă absolut nevandabilă. Ea ține mai degrabă de comedie. Perversiunea, ca și moravurile, ca și produsul industrial, suportă progresul ! Pe de altă parte, rolul romanului naturalist l-a preluat astăzi talk-show-ul de televiziune. Aici fanteziștii, eroticii benigni își expun crezurile și, împreună cu mediatorii, cu invitații, cu publicul, pun, dialectic, bazele unui curent de opinie publică. Uneori, într-un loc distinct stă medicul, care poate sugera tratamentul, devenit însă facultativ. Psihiatria și psihopatologia abordează cazurile devianților dintr-o perspectivă mai pronunțat socială, mult mai axată pe tratament, pe când filosofia de budoar face obiectul editorialiștilor revistelor ilustrate de mare tiraj. Psihopatologia preia la rându-i toleranța epocii, rău

nu mai înseamnă să fii deviant, ci să fii violent. Interesează agresorul sexual ; masochismul, ca practică sexuală, a devenit o chestiune de liber arbitru. Inadaptatul și minoritarul sexual luptă astăzi pentru drepturi și recunoaștere publică.

Analiza finală

Consider ofertant textul lui Sacher-Masoch pentru o cercetare : 1) a patologicului, 2) a pornograficului, 3) a naturalismului și 4) a reflexelor romantismului german. În cele ce urmează am să optez pentru abordarea cu numărul trei, privind, cel puțin în primă instanță, *Venus în blană* ca pe un proiect verist, ca pe o descriere de caz, de experiment. Ca atare, el trebuie să surprindă, fără nici un fel de preconcepții, factual doar, după rețeta pozitivistă, o desfășurare de evenimente care fie constituie un stereotip social, fie o recurență de alt gen, teoretizabilă. E nevoie deci de descrieri cât mai fidele ; de fapte, așa cum au fost ele. Din exemplaritatea lor se desprinde pe urmă teoria. Căci acest proiect trebuie să deservească adevărul despre om, cunoașterea, știința.

Paradoxul pozitivismului/naturalismului este însă acela că, în ciuda celor mai cinstite intenții, „condițiile de laborator" favorizează o desfășurare anume a evenimentelor. De obicei, pentru a proba angajamentul etic/politic, factualitatea în istorie s-a dovedit insuficientă. Ba, prin artificialitatea ei, mai puternic ideologizată decât narațiunea comprehensivă. Experimentul în științele umane a ajuns până la urmă să fie văzut ca un cal troian ingenios, prin care ideile interzise erau strecurate în cetate, un discurs la fel de manipulant ca oricare altul.

Există deci o semnificație subterană a oricărui text de acest tip, *persuasiunea sa subliminală*, glasul a ceea ce structuralismul numea ideologie a textului literar.

Ea se regăsește desigur și la Sacher-Masoch. Ba chiar într-o accentuată simptomatologie. Am ordonat declarațiile de intenții din textul lui Sacher-Masoch pe patru niveluri, în funcție de situația, personajul căruia i se poate atribui *confesiunea intențională*.

1) Eu, Severin, eroul romanului, te-am cunoscut pe tine, Wanda, eroină a romanului, te-am îndrăgit, te iubesc din tot sufletul și vreau ca tu să-mi devii parteneră, mai exact, să fii stăpâna mea, care mă domină și mă biciuiește, iar eu, sclavul tău, care ți-e întru totul supus și care va suporta – cu plăcere – orice agresiune venită din partea ta, atât timp cât tu, Wanda, nu mă vei părăsi. Eu, Severin, doresc să-mi duc la îndeplinire dorințele, de aceea voi încerca să te conving. Pentru asta trebuie : a) să te cuceresc, b) să te fac să aderi la ideile mele de vizionar.

2) Eu, povestitorul, l-am cunoscut pe acest om straniu, Severin, cu o biografie încărcată. Am să reproduc aici povestea lui exact așa cum mi-a fost dat să o citesc dintr-un caiet pe care mi-l înmâna chiar el. Mie mi s-a părut interesantă, pentru că am avut eu însumi o viziune a zeiței iubirii îmbrăcată în blană, care mi-a vorbit despre feminitate ca întrupare a voinței de amor liber și neinstituționalizat, iar despre femeie ca despre o ființă mai puternică decât bărbatul, prin faptul că nevoia bărbaților de fidelitate îi face dependenți de ea. Rămâne ca tu, cititorule, să judeci faptele acestui Severin și felul în care s-a încheiat povestea sa. El, Severin, care acum se arată cumplit față de celălalt sex, susține că între bărbat și femeie nu poate exista decât o relație de tip dominație – supunere. Tocmai de aceea el se poartă atât de dur cu iubitele lui, pentru că a avut experiența de a fi biciuit și s-a vindecat de astfel de experimente. Morala poveștii sale este : „Cine vrea să fie biciuit, merită biciuit”.

3) Sacher-Masoch – declarația oficială : Eu, Leopold von Sacher-Masoch, scriitor, am scris *Venus în blană*

pentru că mă fascinează această apariție mistică a femeii frumoase, puternice și dominatoare așa cum a fost ea întrupată de Marchiza de Pompadour sau de împărătesele ruse, în special Ecaterina a II-a, despre care am mai scris. Există o înclinație nefericită a bărbatului de a îngenunchea în fața femeii, de a nu se ști apăra de ea ; ca atare, acest personaj magnific s-a impus în istorie. Tocmai pentru importanța pe care o acord fenomenului am deschis ciclul meu de romane *Moștenirea lui Cain*, cu un prim capitol dedicat dragostei, iar aici am inclus povestea lui *Venus în blană*. Am practicat eu însumi ritualuri de autodefăimare în fața femeilor, le-am lăsat să-mi fie stăpâne ; ele mă băteau, mă comandau și mă făceau să simt că nu îmi mai aparțin. N-a fost desigur singura îndrăzneală erotică pe care am experimentat-o. În acest roman, eu redau o experință prin personajele mele. Un bărbat se lasă supus de o femeie. Urmarea : ea va accepta dominația și se va identifica perfect cu acest rol, până la ultima consecință, aceea de a-l înșela pe Severin și de a-l da la o parte ca pe un gunoi. Ascensiunea femeii în istorie se face pe slăbiciunile bărbatului.

(Iată și opinia unui mare contemporan al lui Sacher-Masoch, Alexandre Dumas :

> „Dar peste toate aceste puteri masculine, vedem ridicându-se influența femeilor. De altfel, de mai bine de o sută de ani, Europa aparținea femeilor, iar în acești o sută de ani șase femei s-au bucurat de cea mai deplină putere : prima a fost doamna de Maintenon, care a dominat ultimii treizeci de ani ai lui Ludovic al XIV-lea. A doua a fost prințesa de Ursins, care l-a dominat pe Filip al V-lea. S-a văzut mai apoi că bietul Filip, scăpând de influența prințesei de Ursins, a nimerit peste prințesa de Parma, cea de-a doua sa soție. Vreme de treizeci de ani ea a tulburat tot sudul Europei [...]. În 1740 a apărut Maria-Terezia, care a fost vreme de douăzeci și trei de ani adevărata regină a Europei Centrale. În timp ce ea domnea la Viena, doamna de Pompadour domnea în Franța [...]. În 1763

apare Ecaterina a II-a, strălucitoare ca o stea polară; Ecaterina se unește cu Maria-Terezia [...].
Deci, vreme de o sută de ani, Europa a fost tulburată de capriciile a șase femei și observați, vă rog, că acești o sută de ani constituie secolul cel mai luminat al monarhiei. Doamna de Maintenon a tulburat Europa ca să devină soția lui Ludovic al XIV-lea. Doamna de Ursins a tulburat Europa ca să rămână iubita lui Filip al V-lea. Regina Spaniei a tulburat Europa ca să le asigure coroane copiilor ei. Maria-Terezia a tulburat Europa ca să distrugă Prusia. Doamna de Pompadour a tulburat Europa ca să se răzbune pe monarhul Prusiei. În sfârșit, Ecaterina a II-a a tulburat Europa pentru a slăbi Turcia și a dezmembra Polonia. Astfel, vreme de un secol, popoarele și-au vărsat sângele și și-au risipit banii”.[2]

Am lăsat, în intimitatea mea, femeile să mă domine. La început pentru că le iubeam, apoi pentru că îmi plăcea să le privesc, mă jucam cu ele. Mă fascina cum puterea le pervertește, le transformă. Le puteam face ale mele, controlându-le voința de a domina. Întotdeauna poți domina pe cineva care se înfierbântă prea tare. Am întocmit, împreună cu ele, contracte. Prin acestea, ele se angajau să-mi fie stăpâne, iar eu, sclavul lor. Știam că ele nu vor respecta înțelegerea noastră. Așa se și întâmpla. Jocul puterii le făcea să-și dorească întotdeauna mai mult decât stipula contractul. Puterea le făcea infidele. Nici o femeie nu știe să respecte, să ducă până la capăt regulile jocului. De aceea rolul ei în istorie este unul fatal. Ușurătatea lor înnăscută nu le poate face stabile pe femei. Tocmai din această pricină apreciez înțelepciunea evreilor ortodocși, galițieni de-ai mei, la care rolul femeii în cultură, în spirit, e atât de bine așezat. Spre exemplu, unei femei îi este interzis să citească din *Cabala*.

---

2. Alexandre Dumas, *Ludovic al XV-lea și Curtea sa*, București, Editura Cartea Românească, 1989, traducere de Teodora Popa-Mazilu, pp. 494-495.

Dar, dincolo de opiniile mele de acum, eu am scris un roman obiectiv, care narează o parte din experințele mele și învățămintele pe care le-am tras atunci de pe urma lor.

4) Subliminal (morala burgheză frustrată): Urăsc femeia, pentru că mă îngrozește perspectiva ca ea să mă înșele. Aș face orice ca să pot să o împiedic. Tocmai de aceea vreau să o am, să fie a mea și numai a mea. Uneori cred că aș putea îndura orice suferință pentru asta. Pe vremuri, când iubeam, eram în stare să mă supun oricărei torturi. Acum sunt convins că acest lucru nu e cu putință, de aceea cred că nici dragostea adevărată, într-o totală devoțiune, așa cum mi-aș dori-o, nu mai e posibilă. Scriu acest roman ca să mă răzbun pentru infidelitatea ei. *Îi ofer puterea deplină pentru ca ea să se compromită.*

Crucificarea Magdalenei

Diversele intenționalități ale multiplelor discursuri nu pot fi strânse într-o limbă comună decât printr-o falacie. Textul conține deci *momente-pivot ale sensului* (pervertesc aici o sintagmă folosită de Bremond în naratologie), în care naratorul face mari acte de prestidigitație, mai ales pentru a masca subliminalul, ce pare să se trădeze. Le-am numit momente-pivot pentru că e interesant de observat cum, în aceste momente, un nivel al discursului se poate interșanja cu altul. Mai mult, cititorul așteaptă în aceste momente o confesiune. Oricare din ele poate deveni un moment al revelației. Spre exemplu, Severin, eroul lui Sacher-Masoch, deși obține de la Wanda ceea ce-și dorise, adică să devină sclavul ei, dezamăgește prin stările sufletești pe care aflăm că le traversează. *Sunt banale*. Severin e burghezul necăjit și disconfortat: disconfortat că locuiește într-o cameră mizerabilă de hotel, disconfortat că e tratat ca un servitor,

disconfortat că trebuie să călătorească în tren la clasa treia. Cititorul e nerăbdător să i se destăinuie trăiri mistice, fantaste, rezultate din experiența umilirii. Nici vorbă de *pathos*, *enthousiasmos*, ci doar nemulțumirea personajului că, de jur împrejurul său, la clasa a treia, miroase a ceapă sau a mahorcă. Această apatie este cauzată de faptul că angajarea eroului în scenariul umilirii e doar de suprafață. Subliminalul determină și valorizează respectivele momente. Or, acesta se vrea dezamăgit. El își produce sieși o experiență defensivă a penibilului. E adevărat că nici munca naratorului/povestitorului nu este una ușoară, deoarece el trebuie să reproducă în cuvinte ceea ce simte un personaj fericit și nefericit în același timp. S-ar putea ca dincolo de subliminal să existe și o lipsă de abilitate în mânuirea condeiului.

Să nu uităm însă atitudinea prezentă a lui Severin, cel vindecat de patima flagelărilor. Ea o poate scuza doar în parte pe cea mistică, nedemnă, înfierată de mine mai sus. În sensul că nu există trăire de vizionar sub bici. Acum, Severin e un dur, acum el mânuiește cnutul :

> „Tocmai se deschise ușa camerei și o blondină frumușică și împlinită în forme, cu ochi inteligenți și prietenoși, purtând un halat de mătase neagră, intră în încăpere, aducându-ne carne rece și ouă la ceai. Severin luă unul dintre acestea și îl taie în două cu cuțitul.
> – Nu ți-am spus că îmi plac moi ? strigă el cu o furie care o făcu pe tânăra femeie să tremure.
> – Dar dragul meu Sveciu, spuse ea înfricoșată.
> – Ce Sveciu, urlă el. Tu trebuie să te supui, să te supui, înțelegi ? Smulse cnutul de la locul său, într-un cui, lângă arme.
> Frumoasa femeie ieși din încăpere cu iuțeala și spaima unei căprioare.
> – Las’ că te prind eu, mai strigă el în urma ei”[3].

---

3. Leopold von Sacher-Masoch, *Venus im Pelz und andere Geschichten*, Köln , Könemann Verlagsgesellschaft, 1996, pp. 15-16.

Povestitorul se arată mirat de atitudinea lui Severin, el fiind adânc contaminat de Hegel și idealism. În replică, Severin îi expune teoria ciocanului și nicovalei, adică cea cu privire la faptul că între femeie și bărbat nu poate exista decât o relație de tip stăpân--sclav. Dacă nu lovești tu primul, atunci vei fi tu cel lovit. Experiența de viață este să treci din postura de agresat în cea de agresor. Să fii puternic – în cazul de față, deasupra femeii :

> „– Femeia, așa cum a făcut-o natura sau așa cum este ea astăzi atrasă de către bărbat, este dușmanul acestuia, astfel că ea nu poate să fie altcum decât sclava sau tirana lui, dar niciodată consoarta sa”[4].

Handicapul femeii este absența unui „simț” metafizic. Aceasta o transformă în călău.

> „Tu, curtezan vizionar și senzual,
> O femeie te duce de nas.
>
> Mefistofel”[5]

e motto-ul jurnalului de sclav al lui Severin. El deschide și evidențiază o strategie de învinuire a femeii care se face, firește, prin procedeul autovictimizării. Antiteza „eu, Severin, vizionarul, idealistul – tu, Wanda, telurica femeie care profită” scoate la iveală viziunea subliminală simplificatoare. Femeia e rea, mercantilă, vampirizează iubirea pură. Tot scenariul vindecării lui Severin este cel al condamnării ei. Lui i se relevă meschinăria femeii. Severin va spune în repetate rânduri că vizionarismul său e o greșală. Dar o va zice cu vanitatea romanticului rănit în dragoste, sub masca marelui dezamăgit.

---

4. *Ibid.*, p. 146.
5. *Ibid.*, p. 17.

Victimizarea în fața femeii va deveni un tic al epigonului romantic, mai ales în forma sa extinsă, de autovictimizare și de învinuire a lumii. În lumea aceasta căzută, pieritoare, în care trăim, el găsește soluția supraviețuirii, deși ea îi e funciar străină : *să lupte și să devină el stăpânul celorlalți*. Dacă acum, în vârsta de fier, se cere ca oamenii să se domine unii pe alții, atunci el, Severin, o va face. Dar desigur, nu va fi el cel supus, cel păcălit. Dacă această lume i-a refuzat dragostea cea mai pură, atunci, să-i îndure ura.

Descoperim aici strategia crimei în numele idealului, legitimarea prin dezolare. Trebuie observat că acestea sunt derivate din atitudinea romantică. Orice curent de idei, oricât de sublim, pare că este condamnat să îmbrace și haina meschinăriei. Barocul, în ultimele sale faze, devine indigest, clasicismul – delirant, romantismul – tiranic. *Venus în blană* surprinde tocmai această degradare. În numele ideii, biciuirea blondinei devine legitimă. Tiraniile secolului XX au fiecare o narațiune a dezamăgirii, care, în stil romantic, vorbește despre un moment ideal pierdut. Tot în spirit romantic, au și o eshatologie.

Ar mai trebui menționat că disprețul față de femeie marchează dependența față de ea. Ura nici nu poate deveni consistentă fără acest sentiment :

> „Ceea ce-i mai neclar la statutul meu este că eu, ca și ursul din Parcul lui Lily, aș putea fugi, dar nu vreau, că aș putea suporta orice, în momentul în care sunt amenințat că voi fi pus în libertate”[6].

TINU PÂRVULESCU

6. *Ibid.*, p. 96.

Severinismul.
O pedagogie a conformismului

„În realitate, nu sunteți decât un bărbat care își caută egalii.” (Wanda von Dunajew)

Leopold von Sacher-Masoch, *Venus în blană*

De la suferința perversă la supliciul mistic

În sens psihiatric, masochismul nu aparține Europei Centrale. Prin însuși protocolul de elaborare a conceptului – care derivă, în ultimă instanță, din principiile ce fundamentează orice știință –, masochismul își extrage valabilitatea din caracterul general, absolut și necesar pe care îl pretinde fenomenului. Așa cum îl vehiculează psihiatria sau psihologia, științe pozitive bine codificate, masochismul nu poate avea o circulație particulară, fiindcă o astfel de ipostază l-ar demite din postura universalistă spre care tinde orice concept. Trăsăturile Europei Centrale, oricare am încuviința că sunt, nu pot epuiza substanța acestei noțiuni. Masochismul va fi aidoma aici, ca și aiurea.

E limpede că în Europa Centrală au existat cazuri de masochism. Invenția fenomenului nu aparține însă acestui spațiu. Și chiar dacă numele unei maladii psihice a fost inspirat de un autor al Europei Centrale, va trebui să conchidem că fundamentul unei genealogii a masochismului nu se află în Europa de Mijloc. Mi-e imposibil să cred că istoria acestui fenomen nu debordează delimitările geografice și temporale ale acestui spațiu, pentru a se pierde în abisurile unei istorii a ființei umane.

Voi încerca să demonstrez că psihiatria mai întâi, pe urmă psihanaliza, au confiscat discursul asupra masochismului, manipulând sursele literare ale conceptului, împingând noțiunea într-o direcție cu totul excentrică. Presupoziția pe care o avansez aici este următoarea: înainte de a fi o problemă psihiatrică, masochismul este un proiect filosofic – sau chiar religios – tipic central-european. Arheologia literară a conceptului va expune o schemă inițiatică inclusă într-un proiect salvaționist – *severinismul* sau *ultra-sentimentalismul* – pe care psihiatria nu a putut să o valideze, preferând să o treacă sub tăcere.

Eseul meu urmărește să îl externeze pe Severin, protagonistul romanului *Venus în blană*, din discursurile psihiatrice sau psihanalitice în care l-am descoperit imobilizat. Să-i smulgă lenjeria de pacient, pentru a-l ajuta să îmbrace roba de metafizician. Și, mai ales, să-i îngăduie să vorbească, pentru a înțelege așa cum se cuvine ce anume l-a împins să-și lase carnea însângerată de șfichiuirile unui bici mânuit de o femeie drapată în blană. Fiindcă, dincolo de patologie, umilința la care se supune deliberat, pe care o pretinde și o provoacă, are o clauză metafizică ; supliciul său e o cale de acces spre transcendență.

Psihiatria a considerat cuvintele lui Severin un delir ornamental al unei decavații de esență patologică și nu s-a oprit să le asculte. În ceea ce mă privește nu am să urmez acest traseu, și voi încerca să degajez teoria lui Severin de orice perspectivă psihiatrică, pe care o consider aici nelegitimă. Voi arăta că există două masochisme : unul influent, imperial, locvace – al medicilor și psihanaliștilor, celălalt, severinismul, redus la tăcere, evazionist, abulic și la urmă conformist – al romanului *Venus în blană*.

Cele două masochisme

Formulat sub rigorile psihiatriei, masochismul este un concept analitic, fără calificații geografice. Apropierea între Europa Centrală și masochism s-a întemeiat pe un abuz metodologic exercitat de clinicianul austriac Richard Krafft-Ebing, eminență a medicinei psihiatrice de la sfârșitul secolului al XIX-lea și întemeietor al științei comportamentelor sexuale aberante denumită *psihopatie sexuală*. Inspirat de etica sexuală a scriitorului Leopold von Sacher-Masoch și de materialul factual oferit de celebrul roman al acestuia, *Venus în blană*, Krafft-Ebing intitulează *masochism* o deviație sexuală morbidă a cărei esență ar fi „direcționarea instinctului sexual către un cerc de reprezentare al supunerii față de o altă persoană și către răul tratament aplicat de către această persoană”[1]. Pentru medicul austriac, *Venus în blană* e deopotrivă document clinic și operă literară care furnizează psihiatriei o referință exemplară. În înțeles medical, textul literar nu face altceva decât să substituie un moment al configurării conceptuale. Suspendat între general și particular, el solidifică într-un rezumat elocvent, esențializat, un fenomen psihic pe care cazurile sesizate empiric, prin observația de cabinet, îl fragmentează până la obscuritate.

Va trebui să observăm însă că articolul prin care Krafft-Ebing întemeiază o disciplină științifică este în aceeași măsură și un text de critică literară. Dezinvoltura cu care medicul austriac angajează romanul în mecanismul inducției, validând din punct de vedere științific informația literară, se alimentează dintr-o demnitate pe care clasicii le-o acordaseră de mult artelor frumoase. Utilizarea textului literar ca sursă

1. Richard Krafft-Ebing, *Psychopathia sexualis*, Paris, Payot, 1931 (traducere de Cătălin Lazurca).

credibilă a analizei științifice nu e străină de acel principiu al interpretării închis în *mimesis* prin care Aristotel și, mai târziu, poeticile clasice acordau literaturii un acces regal la adevăr. Dincolo de celebrarea indirectă a literaturii ca sursă a cunoașterii, Krafft-Ebing prefigurează și o modalitate de a lua în posesie literatura care va prolifera în critica de abuz. În sens literar, și vom vedea în ce fel, cercetarea medicului austriac este o paradigmă a excesului critic, în care se va instala mai târziu critica psihanalitică. Informațiile extrase din textul literar sunt utile numai în măsura în care ele precipită rezoluțiile medicale : cercetarea importă din roman numai situațiile literare de strictă relevanță medicală, care exemplifică cel mai precis cazuistica clinică. Mai mult decât atât, analiza medicului austriac suspendă departajările dintre persoana civilă a lui Leopold von Sacher-Masoch și Severin, personajul său, postulând, pe baza unor coincidențe biografice dubioase raportate de fostele partenere ale scriitorului, totala identitate dintre cele două prezențe, fără a acorda celui din urmă decât grația de a vehicula în eternitate straniile moravuri erotice ale creatorului său.

Nu trebuie să ne mirăm deci că autorul romanului *Venus în blană* a împrumutat fără probleme numele său unei aberații sexuale care avea o anumită asemănare cu coregrafia venerică a eroului cărții, Severin. În ultimă instanță, nu este acesta nici primul și nici ultimul caz în care gustul lingvistic al științei stă sub semnul hazardului. Ceea ce mi se pare blamabil este însă faptul că psihiatria, psihologia sau teoriile literare care au naturalizat concepte psihiatrice nu au ezitat să revină la Sacher-Masoch sau chiar la *Venus în blană* ca la o referință clasică a acestei derobații mentale, fără a sesiza uzurparea inițială. O dată cu Krafft-Ebing începe lunga tradiție a „masochismului" ca temă de reflecție psihiatrică ; „masochismul" devine rapid un capitol fascinant al patologiei sexuale, care

se extinde în permanență prin analizele sofisticate ale lui Sigmund Freud, Erich Fromm sau Alfred Adler, pentru a se bloca, mai aproape de noi, în definițiile psihologiei contemporane, potrivit cărora substratul factual al perversiunii nu va mai ascunde altceva decât „actul de a accepta și probabil de a solicita pedeapsa ca element necesar al gratificației sexuale”[2].

În ciuda cutezanțelor proto-literare, analiza lui Krafft-Ebing a expropriat pentru multă vreme o temă care ar fi trebuit să figureze mai curând în patrimoniul criticii literare, filosofiei sau teologiei. Dar mai e ceva. Articolul medicului austriac este în mare măsură un denunț misogin. Concluziile misogine ale severinismului vor deveni și ale sale; medicul va întări cuvintele pacientului. În relația cu domnișoara Rümelin, care, sub numele de Wanda von Dunajew, împrumutat de la personajul feminin al cărții *Venus în blană*, va face un comerț intens și fructuos cu memoriile sale erotice, intensitatea suferințelor morale și fizice ale lui Sacher-Masoch atinge cote paroxistice. Krafft-Ebing sesizează aici, spre deosebire de relațiile anterioare, o alianță între „instinctele morbide” ale romancierului și frustrările sociale ale noii sale metrese căreia, „provenită dintr-o clasă inferioară [spre deosebire de celelalte partenere cu care scriitorul experimentase sclavajul deliberat – n.m. D.B.], îi făcea plăcere, din rațiuni egoiste, să-l vadă făcând pe sclavul” și care îl afundă cu fiecare zi mai mult în această atitudine servilă[3]. Femeia speculează prin urmare un raport erotic pentru a declanșa o revanșă de clasă. Nu numai că nu încearcă să pună capăt acestui joc morbid, ci, mai mult, îl impinge dincolo de universul erotic. Wanda își convertește noul său statut

---

2. Theodore Millon & René Millon, *Abnormal Behavior and Personality*, Philadelphia, Sanders, 1974.
3. Richard Krafft-Ebing, *op. cit.*

sexual în termeni politici, modificând raporturile autorizate între soți și inversând distribuția puterii în interiorul familiei. Pe scurt, se masculinizează. Deși Krafft-Ebing nu rostește niciodată acest cuvânt, mulțumindu-se să reproșeze Wandei că s-a angajat cu un entuziasm blamabil în această aventură perversă – „Ar putea oare cu adevărat o femeie onestă, se indignează medicul, să se preteze în felul acesta la a urma dorințele soțului său?" –, raționamentul e pe deplin plauzibil. De altfel, îl vom descoperi, inversat, la Sigmund Freud, care argumentează că feminizarea acompaniază în multe cazuri manifestările masochiste. Ar exista deci un *masochism feminin* în care „masochistul se comportă ca un copil mic, neajutorat și lipsit de independență, cel mai adesea ca un prostălău... [în vreme ce fantazările sale] pun persoana într-o situație caracteristică feminității, dând de înțeles că este castrată, că este obligată la acuplare sau că i se cere să nască." Pe lângă acesta, Freud va mai distinge un *masochism erogen* și un *masochism moral*, fiecare provenind din coliziunea dintre principiul Nirvanei (pulsiunea morții, dobândirea stabilității vieții anorganice), principiul plăcerii (libidoul) și principiul realității care organizează influențele exterioare pe care le suferă individul. La nivel organic, „în organismele pluricelulare libidoul vine în contact cu impulsul morții și distrugerii care guvernează aceste ființe celulare și care, amenințând permanent să le dezagrege, tind să ducă aceste organisme elementare într-o stare de stabilitate anorganică fie și relativă. Libidoul are sarcina de a neutraliza acest impuls distructiv și se achită rapid și aproape complet de această sarcină canalizându-l în exterior, spre obiectele lumii exterioare. Îl numim atunci impuls distructiv, impuls de luare în posesie, voință de putere. O parte a acestui impuls se pune în slujba funcției sexuale. O altă parte a libidoului nu participă la această cheltuire în exterior, rămânând

în organism și asociindu-se coexcitațiilor sexuale pe care le-am amintit ; acesta este masochismul originar, erogen”[4]. Toate tipurile de masochism provin din aliajul între impulsul morții și principiul erotic, ultimul având funcția de a escamota distructivitatea celui dintâi. Masochismul moral provine dintr-o nevoie de pedeapsă pentru neîmplinirea exigențelor morale și vizează resexualizarea raportului dintre Eu și Supraeu. Nu insist. Ceea ce merită remarcat e faptul că ideea feminității se regăsește și aici, fiindcă prin resexualizare se produce regresiunea de la morală la complexul lui Oedip și transformarea submisivității față de autoritate, tradiție, modele morale, destin într-o relație sexuală pasivă față de un *părinte* care topește toate aceste instanțe nesexuale.

Erich Fromm abandonează în aparență explicațiile întemeiate pe feminitate, văzând în masochism, dincolo de perversiunea sexuală, răspunsul la o „teroare a insignifianței” și o „modalitate de evadare dintr-o insuportabilă singurătate”[5]. Incapabil de a-și asuma propria libertate, individul simte nevoia de a fuziona cu altă persoană pentru a neutraliza insuportabilul sentiment al responsabilității. El „se descoperă pe sine ca fiind «liber» în sens negativ, adică singur cu sine însuși, având de înfruntat o lume ostilă și alienată. În această situație, el nu are o nevoie mai arzătoare decât de a găsi pe cineva în mâinile căruia să predea, cât mai repede posibil, acel dar al libertății cu care el, nefericită creatură, s-a născut. Individul înfricoșat caută pe cineva sau ceva de care să-și lege eul ; el nu mai poate suporta să-și fie în continuare

4. *The Basic Writings of Sigmund Freud*, traduse și editate, cu o introducere de Dr. A.A. Brill, Random House, NY, 1938.
5. Erich Fromm, *Mecanismele evadarii. Autoritarismul*, în Escape from Freedom, New York, Avon Books, 1972 (în românește de Tinu Pârvulescu).

propriul eu și încearcă cu frenezie să se scape de el și să se simtă din nou în siguranță grație acestei poveri”[6]. Pulverizarea propriului eu e însă numai o modalitate de a surmonta teroarea libertății. Cealaltă „o reprezintă încercarea de a deveni parte dintr-un întreg exterior, mai mare și mai puternic, a se cufunda și a participa la el. Această putere poate fi o persoană, o instituție, Dumnezeu, poporul, conștiința sau o comvulsie psihică”[7]. Sentimentul unei apartenențe pacifică eul, îndepărtând suferința teribilă a singurătății. Pentru a explica esența masochismului și sadismului, Fromm elaborează conceptul de *symbiosis*, prin care înțelege comuniunea necesară a unui eu cu altul, un aliaj prin care fiecare dintre cele două entități încearcă să se debaraseze de slăbiciunea propriei existențe. Masochistul visează să își dizolve eul într-o forță copleșitoare, care să-i resoarbă întreaga suferință ; sadicul pretinde supunere pentru a-și oferi sieși proba puterii sale.

Să remarcăm că majoritatea teoriilor importante de factură psihiatrică ori psihologică indică o complementaritate perfectă între masochism și sadism. Chiar și în cazurile în care aceste maladii nu sunt asimilate unor perturbări de natură sexuală, cele mai multe dintre analizele clinice susțin ipoteza că masochismul și sadismul își dispută un miez psihic comun și le descriu apariția în termeni etiologici similari. Ele urcă la suprafața vieții psihice sub impulsul unei cauze comune („instinct pervers”, „impuls al morții”, „teroare a insignifianței”), pentru a se diferenția abia pe urmă, în două „caractere” distincte, care nu se deosebesc însă decât prin aceea că orientează în mod diferit travaliul distructiv : masochismul spre sine, sadismul în afară. Pe lângă această trăsătură comună,

6. *Ibid.*
7. Erich Fromm, *op. cit.*

majoritatea sistemelor explicative ale masochismului recunosc în *feminizare* un simptom prevalent care califică extrem de precis maladia și îi împrumută o parte dintre trăsături.

Femininul e o categorie fundamentală și va juca un rol important și în cazul severinismului. Să precizăm însă că, departe de a se confunda cu caracterele masculine și feminine înțelese în sens anatomic, femininul pe care îl invocă, explicit sau nu, analizele psihiatrice exprimă aici mai mult un tip ideal, o categorie care califică un anumit univers psihic și comportamental circumscris ideilor de instinctualitate, iraționalitate, care imprimă vieții un caracter haotic și ultrasenzualist sub imperiul căruia efectele normative ale rațiunii sunt aproape în întregime neutralizate. Așa cum îl înțeleg mulți dintre psihiatrii sau psihologii începutului de secol, femininul este, în polarizarea sexelor, un principiu pasiv, spre deosebire de principiul masculin, activ, rațional, normativ. Există autori, precum tânărul psihiatru austriac Weininger în influenta sa lucrare *Sex și caracter*, care transformă femininul, sub inspirația formelor platonice, într-o categorie metafizică de esență integral negativă. Fără a împinge concluziile atât de departe, psihiatria și psihanaliza de la sfârșitul secolului XIX și începutul celui următor au desemnat prin feminitate o tipologie aparte, caracterizată printr-un psihism care implică mai mult sau mai puțin ideea submisiunii, la care se adaugă un potențial subversiv, mereu agravat de imoralitatea esențială a caracterului feminin. Am găsit de cuviință să detaliez oarecum problema femininului și mai cu seamă rezolvările pe care psihiatria sau psihanaliza au încercat să i le dea, fiindcă ea trebuie să figureze și într-o analiză antipsihiatrică a romanului *Venus în blană*. Anticipez : în chip esențial, severinismul e tocmai un răspuns la această problemă.

Sclavul celest

Krafft-Ebing este responsabil pentru anexarea masochismului ca problemă psihiatrică. În același timp, ceea ce e cu mult mai grav, el a fixat, spre deosebire de medicii care aveau să reflecteze mai târziu asupra acestei perversiuni, și principiile unei hermeneutici literare, făcând din descrierea mai mult sau mai puțin clinică a universului mental al protagonistului romanului *Venus în blană* un moment fundamental al analizei textuale, iar din psihiatrie, psihanaliză sau psihologie – o referință de neocolit. Preferând încă de la început factualitatea romanului, în numele unei echivalențe între fișa de observație clinică și documentul estetic (la care s-au grăbit să subscrie mai multe direcții ale criticii literare, de la tainieni până la psihanaliști), știința psihiatrică a dezarmat orice decupaj literar, filosofic sau teologic al cărții. Identitatea tehnică a perversiunii reale și a perversiunii narate, identitatea gesticulației erotice a legitimat lecturile psihiatrice, psihanalitice sau psihologice, și pentru multă vreme romanul nu va trece decât ca jurnal al unui rut excentric – mic monstru textual pe care Literatura l-a văzut mai degrabă închis într-un ospiciu al cuvintelor decât între copertele unei crestomații.

Chestionată în termeni cantitativi, suferința lui Severin a fost deposedată *a priori* de orice transcendență. Premisele intelectuale ale științelor psihiatrice și psihologice au sechestrat proiectul severinismului într-o perspectivă pur materială, fără a sesiza implicațiile spirituale care motivează suferința lui Severin. Pasiunea celestă care îl animă pe erou – mărturisită cu lux de elocință de la bun început – dizolvă rapid principiul plăcerii, făcând din actul mecanic al flagelației o tehnică inițiatică în care a atinge progresiv abisurile umilinței nu înseamnă altceva decât a urca

în cer. Aspectul metafizic al suferinței, ritualurile extatice bazate pe mortificare sunt destul de răspândite în rândul formelor religioase, și protagonistul nu face decât să le prelungească în modernitate. În experiențe de acest tip, notează Julius Evola, „cazurile «patologice» nu mai reprezintă aberații față de instinctul normal, ci față de formele care ies la lumină din straturile cele mai profunde, latente în varietățile cu regim redus ale dragostei sexuale. Pe această bază putem recunoaște o algolagnie utilizată nu sub constrângere de către pervertiți, ci în mod conștient de către ființe perfect normale, pentru a obține o potențare, o prelungire în sens transcendent, eventual extatic, a posibilităților cuprinse în experiențele curente ale sexului”[8]. Severin va invoca mereu imaginile martirajelor ca pe o genealogie nobilă a proiectului său, și o va face în numele aceleiași beatitudini ce cuprinde, asemeni unei recompense divine, trupul strivit al suferindului. El nu recuperează însă decât acest moment paroxistic al practicii religioase, rămânând ostil agregărilor instituționale și dogmatice ale vieții creștine. Severin va înțelege destul de curând că experiențele curente ale religiei nu mai pot aduce pe individul modern aproape de divinitate ; devoțiunea va trebui prin urmare să se exprime printr-un ritual violent, singurul în măsură să topească învelișul de gheață al sufletului modern. Senzualitatea, ca facultate încă nealterată a omului modern, va deveni singurul sediu valid al experienței sacrului : „V-am spus că sunt un *vizionar* [s.a.], îi spune Severin Wandei, că la mine totul își are rădăcina în imaginație, că de acolo își primește hrana. Eram copil precoce și surescitat când am primit, la zece ani, câteva volumașe în care erau istorisite legendele martirilor ; îmi amintesc cu ce pasiune le-am citit,

8. Julius Evola, *Metafizica sexului*, Editura Humanitas, București, 1994, traducere de Sorin Mărculescu.

simțind cum sufletul mi se umple de cruzime, care era de fapt desfătare... Să suferi, să înduri chinurile cele mai cumplite nu a încetat de atunci să mi se pară drept o plăcere sublimă, și nimic nu e mai plăcut decât să primești tortura din mâinile unei femei frumoase care, pentru mine cel puțin, concentrează tot ce în lume e poezie și demonie. Încă din copilarie am început să slujesc acest cult al formelor feminine.// Am văzut în senzualitate ceva sfânt, chiar unicul lucru sfânt, iar în femeie și în frumusețea ei, un dar dumnezeiesc...”[9].

Episoadele traumatice ale copilăriei reprezintă tot atâtea iluminări, care îl desemnează pe erou ca subiect al unei electiuni înalte, ca egal al marilor vizionari din trecut. Suferința sa trebuie deci înțeleasă drept clauză a unui proiect mesianic, cult al femeii christice, care vizează instaurarea senzualității ca mediu predilect al experienței religioase, ca unica salvare. Suferința somatică va fundamenta o nouă tehnică de trăire a Sacrului, după ce formele tradiționale de acces la Divinitate își vor fi epuizat capacitatea de a ordona conținutul vieții religioase.

Să notăm că, încă de la început, experiența suferinței este acompaniată de o retorică bine articulată, care o explică și o legitimează. Nimic nu se petrece aici sub imperiul subconștienței. Încercând a smulge complicitatea Wandei, Severin va coaliza diverse argumente pentru *a-și convinge* partenera să se angajeze în această experiență excentrică. Mai mult, traducând-o în termeni juridici prin două contracte în care enunța termenii și limitele supunerii față de Wanda, Severin imprima relației un caracter precis și rațional.

Umilința la care bărbatul se supune deliberat era un scandal în ochii contemporanilor lui Sacher-Masoch, pentru care ierarhiile sexuale mai reprezentau încă o

---

9. Leopold von Sacher-Masoch, *Venus in Furs*, Senate, Londra, 1966.

chestiune imprescriptibilă. Decavaţia eroului a părut cu atât mai atroce, cu cât ea nu angaja doar o responsabilitate individuală, ci punea sub semnul întrebării un întreg edificiu social şi moral construit pe primatul valorilor masculine. Mai mult decât erotismul excentric pe care îl avansa, proiectul severinismului a devenit intolerabil prin impertinenţa cu care concediază normele bine codificate ale relaţiilor dintre bărbat şi femeie, punând sub semnul întrebării exclusivitatea masculină în afacerile sublime. Sclavajul deliberat al eroului, care inversa raporturile de hegemonie în cuplu, şi mai cu seamă investirea femeii venerice ca zeitate centrală a noului panteon nu au putut fi înţelese decât ca actul insurgent al unui degenerat, făcând din anexiunea psihiatrică a cazului Severin nu numai o chestiune legitimă, dar şi obligatorie. Afrontul social şi moral al proiectului severinic nu a putut fi explicat altcumva decât ca o deviaţie cu substrat clinic. Devierea socială a severinismului a declanşat mecanismele de apărare ale societăţii, care a depus litigiul în patrimoniul psihiatriei.

O variantă hermeneutică mai puţin excesivă a identificat în derapajul eroului consecinţa unei crize a identităţii masculine, ipoteză nu lipsită de validitate ; potrivit lui Jacques Le Rider, Europa Centrală resimte extrem de intens bulversarea valorilor masculine, şi foarte mulţi dintre autorii central-europeni ai sfârşitului de secol XIX şi ai începutului celui următor fac din virilitatea vulnerată o temă predilectă a literaturii şi a reflecţiei filosofice[10]. Prin urmare, prezenţa acestei probleme în romanul *Venus în blană* nu este nici pe departe implauzibilă : dimpotrivă, severinismul formulează un răspuns la dezavuarea normelor şi

10. Jacques Le Rider, *Modernitatea vieneză,* Editura Universităţii „Al.I. Cuza”, Iaşi, 1995, traducere de Magda Jeanreanaud.

valorilor virile. Căci tocmai încercarea de eliminare a hazardului din gestul submisiunii, dar și raționalizarea raporturilor dintre Severin și Wanda, prin contract, așază sub semnul întrebării validitatea unei interpretări androfobe a severinismului, făcând mult mai pertinent acest parcurs analitic.

Să ne reamintim fabula romanului. Severin, descendent al unei familii nobiliare galițiene, figură severă până la injustiție, explică Naratorului oroarea sa față de femeie printr-o gravă experiență de tinerețe, transcrisă sub specia jurnalului. Documentul, intitulat *Confesiunea unui ultra-sentimental*, ar rezuma traumatismul erotic al eroului, justificând în același timp și persecuțiile la care nobilul supune acum personalul feminin al castelului său. De altfel, omul trece printre ai săi drept un ascet violent, iar etosul său excentric indică, în imaginația supușilor, semnele unei demențe primejdioase. Voluminosul jurnal aduce în scenografia idilică a unei stațiuni de lux un Severin timid și retras, ocupat să adore pe Venus din piatră instalată în grădina reședintei sale. Fascinația lui pentru vechea zeitate a iubirii nu e un capitol afectiv nou, iar rutina adorației, precum și natura reflexivă a tânărului i-au imprimat un caracter oarecum abstract : împotriva modelului clasic, Venus i se înfățișează lui Severin ca o divinitate rece, despotică și austeră, care pretinde adoratorilor săi, asupra cărora are drept de viață și de moarte, supunere totală și necondiționată. Singura recompensă a supușilor este pedeapsa, de care zeița abuzează până la cruzime. Argumentele ideologice pe care Severin își întemeiază această viziune sunt următoarele : 1. nu putem iubi cu adevărat decât ceea ce ne este superior și suprema recompensă a iubirii e pedeapsa ; 2. nu există decât două feminități : una familială, formală și mediocră, care își ascunde imoralitatea structurală prin ipocrizie ; cealaltă, „sălbatică”, demonică, substanțială, care, refuzând să își ascundă natura

instinctuală, se eliberează de convenții și transferă relațiile erotice în relații de putere ; 3. din diferite motive, bărbatul nu mai poate controla acest raport de dominație și, dacă nu se căsătorește, e nevoit să se supună. Primatul femininului se explică printr-o schemă de inspirație darwiniană : prin instinctualitatea ei, și mai ales prin capacitatea de a perpetua specia, femeia întreține un raport privilegiat cu natura, care îi oferă puteri discreționare asupra partenerilor masculini „asupra cărora ea trebuie să își reverse întreaga cruzime a naturii care dictează că acela care nu mai e de nici un folos se cuvine să fie înlăturat...”[11].

Apariția unei fermecătoare și tinere văduve, Wanda von Dunajew, îl împinge pe Severin să verifice *in actu* valabilitatea teoriei sale. În scenariul seducției, el dezvăluie femeii statutul ei divin, explicând valoarea mistică și mesianică a voluptății. Cum e și firesc, pretențiile tânărului contrariază pe Wanda, burgheza cu idealuri erotice dintre cele mai comune ; cu toate acestea, flatată de poziția hegemonică absolută care i se promite, intră în joc, nu fără un anumit entuziasm al terorii. Severin devine sclavul ei și cei doi pleacă la Veneția pentru a savura împreună torturile fizice și morale pe care se bazează prosperitatea erotică a cuplului. Aici Wanda cunoaște pe grecul Alexis, aventurier fără dorințe exotice, și îl părăsește pe Severin. Dezamăgit de această infidelitate și încredințat de mediocritatea femeilor, acesta se retrage pe domeniile sale, unde se răscumpără social și moral prin ședințe mistuitoare de muncă fizică. Părăsită la rândul ei, Wanda îi scrie o scrisoare pe care Severin o frunzărește detașat, în care femeia compară experiența amândurora cu o cură dureroasă, dar efectivă.

Decăzut în condiția de sclav, Severin va accepta un nume nou. Pierderea libertății, sinonimă aici cu

11. Leopold von Sacher-Masoch, *op. cit.*

renunțarea la preeminența valorilor și atributelor masculine, culminează cu sustragerea uneia dintre cele mai puternice mărci identitare. În acest moment, virilitatea, ca principiu activ și creator, pare cu totul dezafectată. Criza masculinului atinge acum paroxismul, dezvăluindu-și consecințele cele mai sumbre.

Ceea ce rămâne obscur într-o astfel de interpretare e faptul că Severin continuă să mențină raporturile sale într-o zonă a raționalității. Fără a renunța să celebreze primatul senzualității debordante, el reușește să excludă orice derapaj haotic din relația cu Wanda, imprimând experienței sale o disciplină pe care pulsiunile nu vor putea să o tulbure. Codificarea juridică a relațiilor admise în cuplu, a privilegiilor și datoriilor fiecăruia e probabil cel mai bun exemplu. De-a lungul întregii aventuri erotice, Severin va deține în exclusivitate monopolul rațiunii ; mai mult, stabilind scenariul experienței și controlând subtil fiecare stadiu al acesteia, el nu cedează nici o clipă rolul de principiu activ al cuplului. Rezultă că relația fals submisivă a bărbatului a deteriorat numai aparent primordialitatea tipului masculin. În fond, Severin a abandonat numai atributele exterioare ale virilității, lăsându-le intacte pe cele profunde ; sclavajul consimțit al eroului nu a alterat cu nimic rațiunea, creativitatea, vocația ordonatoare, adică valorile eminente care se atribuie în mod uzual masculinului.

În mod paradoxal, supunerea la care consimte Severin nu e un simptom al slăbiciunii sale. Dimpotrivă, ea semnalizează o repliere strategică care îi conservă forța. În prelungirea unui proiect mesianic, severinismul se înfățișează ca o soteriologie a virilității care, repliindu-se în spatele unui pe cât de deliberat pe atât de mincinos abandon, împinge femininul într-o aventură mistică pentru a-i sustrage definitiv orice pretenție hegemonică. Perversiunea nu desemnează aici un exotism erotic, ci faptul că un bărbat angajează femeia în experiențe de o anumită

demnitate pe care aceasta nu le poate finaliza. Severinismul este o reducție la absurd care vizează distrugerea pretențiilor metafizice ale femininului. Convingând-o să își asume o experiență mistică, Severin îi va bara Wandei pentru totdeauna accesul la transcendență, deci la putere. Nu îndeajuns de puternic pentru a angaja o confruntare directă, sau poate dintr-o fervoare a gratuității, a jocului, Severin va alege acest subterfugiu pentru a-i demonstra Wandei mediocritatea destinului feminin. El va elabora o fină strategie de seducție răscolind vanitatea femeii și manipulându-i așteptările.

Diferită de improvizațiile urmate de marii seducători ai Europei creștine, aproape tehnologică aici și de aceea irezistibilă, seducția va desfășura trei momente complementare : întâi, un *moment irațional*, în care Severin face apel la fondul obscur, instinctual al Wandei. Femeia întâmpină revelația abisalității sale ca pe o eliberare de convențiile în uz și va reproduce adevărate profesiuni de credință anticreștine, apelând la o imagine superficială, dar foarte răspândită în epocă, a sexualității antice ; pe urmă, un *moment scientist* : pentru a o împinge să consimtă la straniile experiențe erotice, Severin utilizează un discurs cvasi-științific care, împrumutând informații din arsenalul electrostaticii, îi întărește teoria voluptății prin suferință și o face irefutabilă pentru o ființă crescută într-un secol obsedat de știință și obișnuit să-i creadă orbește teoremele ; în fine, un *moment teatral*, în care Severin manipulează așteptările culturale ale Wandei, femeie crescută în înscenările romantismului și obișnuită să creadă drept al său gustul însiropat al vodevilului. Sedusă de proiectul erotic al severinismului, Wanda va începe să se identifice cu natura uranică a feminității sale. Deși dotată cu puteri despotice și perfect inițiată în detaliile filosofice ale acestui erotism neobișnuit, ea va rata misiunea cu care o înzestrase Severin, implicându-se într-o relație

mediocră, fără substrat metafizic. În mod firesc, discreditarea ei se va prelungi și asupra pretinsului său statut divin, dezvăluind simulacrul condiției sale, dar și imposibilitatea, în orizont mistic, a unui cuplu perfect. Lipsite de un suport transcendent, pretențiile sale vor developa doar o ființă kitsch, probabilitate pe care ea nu o va exclude și pe care o va sintetiza mai târziu într-un reproș încărcat de presentimente sumbre adresat excentricului său maestru : „Până la urmă veți face din mine o tirană în miniatură, o Pompadour de uz casnic”[12].

Mitteleuropa venerică și severinismul

Venus în blană e, din punct de vedere literar, o operă dificil de clasat, deși romanul nu vehiculează inovațiile stilistice sau psihologice care au construit, în secolul trecut, reputația unor autori contemporani precum Dostoievski ori Flaubert. Operă minoră și previzibilă sub raport formal, dar cu un strivitor succes de librărie, cartea nobilului Sacher-Masoch, senzațională, impudică și totuși conformistă (voi arăta de ce), a datorat enorm conținutului său scandalos. Într-o anumită măsură, *Venus în blană* aparține unei specii a literaturii erotice – *pornografia exotica* – interesată să informeze cât mai cursiv un public avid de ambiguități sexuale. Romanul pornografic care descrie activități sexuale deviate sau nefirești se produce în secolul XIX în cantități industriale. Tradiția acestei specii e veche și ea coboară de la Aristofan și Petroniu până la Rabelais, Sade sau Brentome. În secolul trecut, cele mai prizate titluri ale acestui gen de literatură sunt : *Venus în școală sau sportul nuielei* (c. 1810), *Povestea flagelării* (1866), *Caietele biciuitorului* (188-), atribuite lui Swinburne, *Ginecocrația* (1893) etc. Venus pare a fi referința predilectă a

12. Leopold von Sacher-Masoch, *op. cit.*, p. 90.

literaturii pornografice, după cum atestă inflația de titluri care îi marchează prezența. Iată câteva: *Favorita zeiței Venus* (1830), *Venus în India* (1890), *Flassie, o Venus de 15 ani, zugrăvită de unul dintre aceia care au cunoscut-o pe această zeiță încântătoare și s-au închinat în templul ei* (1897)[13].

Propriu-zis erotic în roman sunt numai *Confesiunile unui ultra-sentimental* (totuși partea cea mai întinsă a cărții), redactate de Severin pe tot parcursul relației sale cu Wanda. Jurnalul narează, picant și explicit, întregul proiect erotic al eroului, pregătind însă și marea revelație din final, aceea care îl împinge pe Severin să avanseze concluzii definitive cu privire la statutul execrabil al femeii. Din punct de vedere literar, el aparține parțial direcției minore a acestei debordante tradiții a romanului pornografic: dramatizarea exercițiului sexual funcționează și aici drept coagulant al povestirii; tehnic vorbind, narațiunea înregistrează viciile curente ale romanului erotic: liniaritatea și lipsa de ramificații ale fabulei, dezinteresul pentru context și psihologie, caracterul previzibil al epicii sau dezinteresul pentru construcția rafinată. Sacher-Masoch nu deține fervoarea inovației stilistice, și maniera sa va rămâne, formal, docilă până la capăt mecanismelor tehnologice ale speciei. Romancierul nu sesizează problema fundamentală a literaturii pornografice artiste, care e una a limbajului, căci literatura pornografică devine în modernitate exclusiv o problemă de limbaj: în micile bijuterii ale speciei, scriitura superbă inhibă referințele penibile ale povestirii, expunând numai spectacolul limbii. Magia lingvisitică trage perdeaua peste trupurile fierbinți care se împreunează, acoperind referințele rușinoase.

---

13. Un mic eseu, extrem de instructiv, despre literatura pornografică este articolul *Erotic Novel* al lui J.A. Cuddon, în *Dictionary of Literary Terms and Literary Theory*, Penguin Books, Londra, 1991.

Aventura limbajului, singura care contează – remarcabilă la, să zicem, Apollinaire, Bataille – divulgă întotdeauna o sensibilitate poetică, făcând din literatura pornografică mai curând o specie lirică decât una epică. Autorii de literatură pornografică aparțin tipului afectiv, iar nu celui cerebral. Cutezanța lor nu ține de frecventarea unor subiecte decoltate, ci de încercarea de a face reformă în limba literară. Insolența lor nu e morală – o bună lectură *nu poate* auzi decât muzicalitatea limbii, nu și gemetele amanților –, ci una eminamente stilistică.

Pentru Sacher-Masoch însă, problema stilistică, singura care face din această specie literatură mare, e inexistentă ; dimpotrivă, experiența lui Severin devine interesantă numai pentru demonstrația morală pe care o argumentează. Luate separat, *Confesiunile unui ultra-sentimental* sunt o piesă mediocră a speciei romanului pornografic, care vehiculează un proiect erotic de factură mistică ; central-europenitatea modernă aici se află : în reveriile lui Severin, care anunță explozia de erotism misticoid a Vienei sfârșitului de secol XIX și începutului celui următor, gestionată de guru suspecți precum Paul Schreber, Wilhelm Reich și Otto Gross[14]. Înaintea acestuia din urmă mai ales, autor extrem de apropiat prin ideea revoluției matriarhale, Severin este autorul unui proiect de revoluție sexuală, care, deși eșuat, desemnează deja trupul sexualizat ca vehicol al transcendenței. Sub patronajul unei divinități a simțurilor, eroul expune proiectul său de reformă radicală a sensibilității – o utopie personală vizând *renaturalizarea* raportului dintre sexe. Romanul debutează, să ne amintim, cu un soi de dialog filosofic, pe care naratorul îl poartă cu Venus, undeva în Nord. Zeița, încercând a se apăra de frig, se acoperă cu blănuri și

14. Pentru detaliile revoluției sexuale vieneze, vezi Jacques Le Rider, *op. cit.*

ține naratorului lecții de etnopsihologie în stil pur romantic, arătând infirmitatea afectivă a germanicilor : „Voi, cei din Nord, sunteți incapabili să iubiți și nu aveți nici cea mai vagă idee despre dragoste. Voi, bărbații din Nord, luați iubirea mult prea în serios. Voi vorbiți de drepturi acolo unde nu ar trebui să se invoce decât plăcerea... Cu toate acestea, aveți această curiozitate mereu trează și niciodată satisfăcută pentru nuditățile păgânismului. Dar dragostea, care e suprema plăcere, care e poate puritatea divină, nu se potrivește minților voastre moderne de copii ai reflecției. Vă face rău. În momentul în care deveniți naturali, sunteți vulgari. Natura pare să fie inamicul vostru cel mai mare... Stați în cețurile voastre hiperboreene, rămâneți cu râvna voastră creștină...”[15]. Severinismului este prin urmare un alt răspuns la eterna chestiune germană : căutând a reforma sensibilitatea, el urmărește să realizeze acea sinteză ideală între Nord și Sud care e, începând de la Goethe, o temă fatală a reflecției și expresivității germanice. De altfel, patriarhul culturii germane, autorul lui *Faust* și al cărților inițierii, nu e o referință întâmplătoare. Iar asta nu numai pentru că versurile sale deschid romanul în chip de motto, ci mai ales pentru că spiritul său pulsează mereu în spatele textului ca un ocean secret și insidios. *Venus în blană* e o carte îmbibată de temele goetheene, de la faustism până la seducțiile maligne, cum e aceea a Margaretei și, bineînțeles, la tema inițierii. Eșuând a atinge culmile celeste ale voluptății, Severin se răscumpără prin muncă, învățând să accepte norma și să i se supună. Utopia simțurilor, atât de pasionat celebrată mai târziu în mediile artistice ale Europei Centrale, se transformă într-o pedagogie a acceptării și submisiunii. Pactul cu diavolul simțurilor e șters ca un palimpsest pe care eroul, după ce a dus la absurd

15. Leopold von Sacher-Masoch, *op. cit.*, p. 22 și urm.

dereglajul simțurilor, așterne repede clauzele unui contract cu divinitatea muncii, rațiunii și ordinii. O regresie : în întregul său, *Venus în blană* este un veritabil *Bildungsroman*. Proiectul său ratat devine punctul central al unei inițieri care îi dezvăluie lui Severin esența masculinității și a germanității. Cum poți să fii bărbat ? Cum poți să fii german ? – iată cu adevărat întrebările decisive la care încearcă să răspundă *severinismul*.

Prin romanul său, Sacher-Masoch devine autorul unui manifest conservator. Conținutul revoluționar există aici numai pentru a fi dezavuat. Ceea ce părea trivial sau inadmisibil se răscumpără la urmă prin rezoluția conformă tuturor normelor epocii. Perfect loială uzanțelor, admisibilului, cuvenitului, concluzia înnobilează conținutul scandalos. Psihiatria a evitat să constate straniul deznodământ al acestui caz pe care l-a inclus pripit în patrimoniul său clinic. Fiindcă acest final e tocmai cel care face din *severinism* o problemă morală, iar nu una psihiatrică. Concluziile pe care Severin le extrage din experiența sa sunt de natură morală, așa cum însăși experiența fusese. Menținută mereu în orizontul conștienței, ea nu a vizat nicicând adâncirea în fizic, ci depășirea lui. Cura morala pe care o invocă în finalul romanului nu se referă deloc la o mântuire corporală. Dimpotrivă. Prinsă în somatic, suferința n-ar fi avut sfârșit ; ca suferință morală mai întâi, ea își găsește în sine, ca o concluzie a propriei sale rătăciri, leacul și norma. Maladiile trupului nu se vindecă prin idei. În sens fizic, Severin ar fi avut nevoie de un spital ; în sens moral, el a căutat o idee, și a găsit-o.

Aspectul conservator nu face însă din *severinism* un proiect mai puțin central-european, cu toate că spiritul Europei Centrale e, esențial, mai curând unul al subversivității, al inovației, al radicalismului revoluționar. În sens literar, severinismul aparține Europei Centrale. Și nu numai prin Goethe. Viziona-

rismul supraturat al lui Severin anunță existența utopică a *omului fără însușiri ;* Ulrich, ca și eroul lui Sacher-Masoch, va promulga imaginația ca unic fundament al reflecției și va încerca să spargă limitele realității ; pedeapsa, nevoia de pedeapsă, pedeapsa lipsită de logică vor deveni, trecute în metafizic, tema predilectă a lui Kafka ; nu în ultimul rând, sinteza Nord-Sud ca proiect germanic va isca una dintre marile conversații conservate vreodată între copertele unui roman, aceea dintre Settembrini și Nafta, în *Muntele vrăjit*. Toate aceste teme virtuale, mute încă, proiectează romanul lui Sacher-Masoch în anticamera unei perioade astrale, pentru a parafraza pe Zweig, a literaturii. Între două lumi încă, *Venus în blană* aparține deopotrivă celei vechi și celei noi, în același fel în care liniștea de dinainte aparține exploziei. Deși acoperit de cernelurile unei viziuni care e gata să se stingă, conținutul său subversiv nu e mai puțin prezent, mai acaparant, și nu va trece multă vreme până când el va alimenta, la rândul său, atentatele morale, filosofice ori estetice ale modernității central-europene.

DORIAN BRANEA

Sacher-Masoch și epoca lui

1. Aristocrați și servitori

„Acolo unde lipsește cu totul gândirea politică – fie că încă nu s-a dezvoltat, fie că s-a atrofiat din nou – categoria estetică trece din ce în ce mai mult pe primul plan ; și, fără ca din această cauză să devină producție într-adevăr artistică – afară de cazuri excepționale –, ea creează tot mai mult înclinația către ornamentarea vieții și decorul vieții, în cele din urmă creează chiar acea indiferență etică, care – ca pandant al iconoclastiei – se manifestă ca hedonism pur, ca o pură căutare a plăcerii. Nu încape îndoială că Viena, devenită incapabilă de politică, se îndrepta către o asemenea situație. Stilul de viață al clasei superioare aristocratice se găsea în această ipostază ; înflorirea finală a Vienei în ultima treime a veacului [al XIX-lea] promova acest stil și, totodată, promova imitarea lui”, scrie Hermann Broch în celebrul său studiu despre Hofmannsthal[1].

Am putea face o comparație între Hofmannsthal și Sacher-Masoch ? Nu, în nici un caz. Nici una. Sau aproape nici una. Pe listele – foarte lungi – de autori (scriitori, filosofi, artiști) care ar defini Viena crepusculară, Sacher-Masoch nu apare. Nu face parte din lumea bună a artelor, dintre iluștrii care structurează

1. Hermann Broch, *Hofmannstahl și epoca lui*, în românește de Mihai Isbășescu, în *Secolul 20*, nr. 2/1974, p. 4.

imaginea unei lumi. Ceilalți – aproape toți cei prezenți pe lungile liste – aparțin aristocrației care definește un stil de viață. Exprimă o *elită*, dă sens unui statut. Evocă un rang imperial, un Centru, fie el definit de ... o cafenea vieneză.

Dintr-o familie „marginală”, Sacher-Masoch este și va rămâne, mereu, un marginal. El este un personaj al alternativei – el exprimă ceea ce am numi „aristocrația subalternă” a servitorilor.

Cine a citit documente administrative, schimburi de scrisori oficiale și neoficiale, pagini consacrate artei militare din Imperiul Habsburgic poate observa infinita diversificare a formulelor de respect : ideea de supunere, de fidelitate necondiționată se traduce în expresii de o înghețată solemnitate. Nici o limbă nu propune o diversificare atât de mare a exprimării stării subalterne ca limba „documentelor intime” ale Imperiului Habsburgic.

A fi supus, a fi servitor nu ține doar de o stare pasageră. E o demnitate. Servitorii sunt cealaltă aristocrație. Accesul către această noblețe nu e simplu. Un personaj care accede la demnitatea de servitor este Rachel, ajunsă la Viena și în serviciul Diotimei după un șir de întâmplări nefericite (sedusă, gravidă, izgonită de acasă etc.) :

> „Însă, ca un adevărat miracol, peretele acesta se desfăcuse în lături și o primise ; de atunci Rachel avea senzația că trăiește fără încetare înăuntrul unei flăcări de aur. Întâmplarea o purtase în interiorul casei Diotimei și aceasta găsise foarte firesc ca cineva să fugă dintr-o casă părintească din Galiția, dacă făcuse asta ca să ajungă la ea. Acum, după ce deveniseră intime, ea îi povestea copilei despre oameni celebri și supuși ...”[2].

2. Robert Musil, *Omul fără însușiri*, vol. 1, Editura Univers, București, 1995, traducere de Mircea Ivănescu, prefață de Ion Ianoși, pp. 210-211.

Fidelitatea înseamnă o relație specială cu lumea : o relație în care ideea de iubire poate căpăta extindere :

> „Diminețile acestea cu Diotima constituiau una din plăcerile deosebite ale Rachelei. Cuvântul dragoste nu definește exact situația ; mai degrabă cuvântul venerație, dacă e acuzat în sensul său cel mai deplin, în sensul că cinstirea acordată cuiva o impregnează pe ființa care o nutrește astfel încât o cuprinde în cele mai adânci ascunzișuri ale firii ei și poate chiar nu-i mai lasă loc pentru propriile-i gânduri și emoții”.

Există, prin urmare, fericirea de a fi supus ; de a trăi, până la totala golire de sine, bucuria (bucuriile) sau tristețile stăpânului tău. Venerația pe care o trăiește Rachel o trăiesc toți servitorii romanelor „imperiale”. O descoperim, cu asupra de măsură, în *Marșul lui Radetzky*. Jaques, valetul, nu mai are identitate : el ilustrează doar acest rang al său. El face parte din familie în această calitate : în calitatea de *supus* care și-a găsit Zeul. Procesul încredințării, deopotrivă simplu și complex, angajează și alte paliere ale existenței sociale : ale vinei, ale culpabilității, ale urii de sine.

A trăi iubirea/venerația pentru celălalt înseamnă a conștientiza *vina ta* față de cel pe care îl venerezi. Între virtuțile cardinale ale supușeniei se află starea culpabilă față de celălalt. Vina reclamă pedeapsa ; iar pedeapsa nu poate decât să restaureze relația stăpânului tău cu lumea.

Exilul ultimului Trotta la marginea Imperiului nu este lipsit de semnificație : la capătul lumii, tânărul trăiește o relație specială cu ordonanța sa. El, „ordonanța”, aparține unei lumi arhaice : este „străinul” care se definește, ca și Rachel, prin adorație. La marginea lumii, în locul în care poți foarte ușor să treci „dincolo”, iubirea are altă semnificație. Dar și relația cu Legea capătă alt sens. Chonicki, aristocratul care fabrică aur, pledează pentru o „altă ordine

a lumii”. Oamenii nu simt, *presimt*, își afirmă drepturile într-o lume răsturnată.

Mama lui Sacher-Masoch vine din această parte a lumii. Ca și Roth, Sacher-Masoch aparține Galiției. Provine dintr-o zonă de contact etnic : rutenii, nucleu etnic bine determinat, polonezii, evreii fixează relația, cât de fluctuantă, între aristocrația imperială și clasa „servitorilor”.

Tatăl e polițist, și încă un polițist cu oarecare rang. A fi polițist înseamnă a executa întocmai și la timp ordinele : în cazul acestui timp al revoltelor naționale, a fi polițist înseamnă a reprima fără cruțare orice inițiativă rebelă. La zece ani, copilul este martorul unei răscoale ucrainene conduse de o femeie. O femeie care ar fi putut reprezenta Mumele – matricialul. Un univers feminin care refuză cu violență statutul subaltern, oprimarea, discriminarea poate fi ipostaziat în imaginea acestei conducătoare de revoluții. Fără îndoială că el, fiul, este vinovat de „solidarizare cu Călăul”. Dar tocmai *solidarizarea cu Călăul* îi asigură statutul său de noblețe. Cum trăim, deci, în această margine de lume, mereu deschisă către universul infernal al Răsăritului, către Asia dezordinii absolute ? Dacă există un matricial mântuitor, negreșit că „mântuirea” se produce prin pedeapsă. Lumea primitivă a marginilor nu are percepția rafinată a Centrului. Ea poate înțelege doar un tip de pedeapsă : cea care mutilează trupul. Ea poate trăi *tortura*, și fără îndoială că tortura are, la rândul ei, un limbaj. Ea exprimă o formă de relație cu Călăul – cu Ființa pedepsitoare.

Călăul este cel care restabilește ordinea lumii. A îndura tortura înseamnă a intra în ordinea lumii. Rana nu mai e consecința unui accident nefericit, rana face parte din ființă – starea de *ființă rănită* evocă tocmai starea „înaltă” a personajului nostru.

Doar învelișul dă formă sufletului. Dacă trupul trăiește prin rănile sale, sufletul trebuie să atingă

deplinătatea prin rănile pe care le exhibă. Iubirea nu poate exista altfel decât prin pedeapsă, prin rană, prin tortură. În universul hedonist al Vienei, un capitol amplu s-ar deschide asupra *rănilor sinelui*.

2. Rănile sinelui

Citesc cu oarecare uimire *Cum a fost învinsă durerea* de René Fülöp-Miller, scriitor în vogă în anii douăzeci, în anii treizeci : a semnat cărți despre Ignațiu de Loyola, despre Lenin și Gandhi, despre Rasputin și Dostoievski. A scris, ca Stefan Zweig, volume cerute de editori : era un bun vulgarizator. Fiu de farmacist, era predestinat să devină farmacist ; a făcut studii de farmacie la Viena, și nu cu profesori de mâna a doua. În această carte care ar fi trebuit să fie (și care, de fapt, chiar este) o istorie a descoperirii analgezicelor, impresionează ciudat momentele în care autorul evocă folosirea stupefiantelor. Sau a ceea ce azi numim stupefiante. René Fülöp-Miller stăruie asupra lărgirii porților percepției. Dar și asupra beatitudinii pe care o trăiesc cei care iau morfină, cocaină ș.a. Mondenul care este rămâne, o clipă, lângă substanțele care ar putea să-i facă pe oameni fericiți. Oamenii pot fi fericiți o clipă mai devreme într-un paradis pe care și-l pot asigura ei înșiși.

Dacă există în Imperiul începutului de secol o sete de autodistrugere, de autoanihilare, apare, cu o intensitate nu mai puțin șocantă, setea de „fericire”, setea de plăceri. În *Cripta habsburgilor*, Joseph Roth evoca această lume dornică de a fi fericită aici și acum. De a-și trăi clipa, fie și în paradisurile mizerabile ale restaurantelor, ale bordelurilor, ale locurilor „de pierzanie”. Tinerii se grăbesc să realizeze, aici și acum, starea de beatitudine. Paradisul începe să fie o promisiune incontrolabilă ; ei vor să fie, aici și acum, în paradis.

Pe căile tradiționale, evident că paradisul nu poate fi descoperit, atins, asumat. Ei vor ca acest paradis de acum și aici să fie al lor. Să fie apropiat printr-un șir de gesturi care să dea un anume sens interiorității : sensul pe care aceasta și-l pre-simte.

În al său *Spirit vienez*[3], Johnston evoca medicina vieneză înainte de Freud. Medicii nu voiau să vindece bolnavul. Ceea ce face viața, tot viața trebuie să ducă la capăt.

3. Alți medici, alte istorii

Toate biografiile lui Sacher-Masoch evocă, deci, revolta condusă de o femeie care, ca și mama lui, era ucraineancă. Toți biografii vor sublinia că, la vârsta de zece ani, viitorul scriitor trăiește un moment de excepție. E rebel, e implicat în sângeroasa istorie, se identifică cu fabulosul personaj. Un personaj pe care tatăl său, viitor șef al poliției din Graz, îl va privi cu ură, cu dispreț, cu nesfârșita superioritate a funcționarului imperial pentru plebea din zonele mlăștinoase ale Imperiului.

3. William M. Johnston, *L'esprit viennois. Un histoire intellectuelle et sociale* (1848-1938), tradus din limba engleză de Pierre-Emmanuel Dauzat, Presses Universitaires de France, Paris, 1985, p. 267: „De-a lungul acestei cărți am menționat nihilismul terapeutic ca o caracteristică a vieții vieneze. Otto Weininger, Richard Wahle, Karl Kraus și Ludwig Wittgenstein au fost, de asemenea, încarnări ale convingerii că bolile sociale sau ale limbajului sunt rebele la orice terapie. [...] Deși noțiunea de nihilism terapeutic fusese aplicată sociologilor și psihologilor, e vorba de o expresie de origine medicală de la începutul secolului al XIX-lea, născută la Facultatea de Medicină din Viena". Și, la pagina 253: „La Spitalul general, imparțialitatea birocrației iosefine se transforma în imparțialitate față de moarte...".

La Graz, Sacher-Masoch, prozatorul nostru, va fi fiul șefului poliției: tatăl său accede la acest rang înalt. Iar el va putea, în liniște, să-și urască tatăl; va putea fi fericit urând statutul patern.

Krafft-Ebing ajunge la Graz în 1873. În oraș mai circulă încă zvonuri despre neobișnuitul personaj. Istoriile sale secrete devin, în provincia imperială, publice. Coagulează zvonuri pe care medicul le percepe după codul științei sale.

Zvonurile erau sprijinite de texte scrise. Sacher-Masoch semnase un contract de supunere cu iubita sa – un contract care schimba cu o sută optzeci de grade concepțiile tradiționale despre iubire, fidelitate și supunere ale unei Europe care, de câteva sute de ani, voia să se alinieze idealurilor cavalerești. Idealul viril, pus în valoare de o Europă a energiilor bărbătești, era așezat sub semnul întrebării de un nou tip de relație. *Noua sensibilitate* care se anunța trebuia să-și stabilească ierarhiile, autorii, vedetele.

Fiindcă, fără îndoială, se anunța o nouă sensibilitate. Concepte ca *ura de sine*, setea de autodistrugere erau legate de un tip de sensibilitate agonică, în care nu valorile vieții, ci valorile morții aveau prioritate. Nu erotica de tip cavaleresc, ci erotica de tip anticavaleresc trebuia să fie pusă în evidență. Nu valorile vitalității, ci valorile suferinței duc către dobândirea plăcerii.

Voluptatea suferinței ar fi noul concept pe care Sacher-Masoch îl actualizează și, cu ajutorul lui Krafft-Ebing, îl face celebru.

*

Noua sensibilitate, numită de Krafft-Ebing masochism, ar pune în evidență o terapeutică. Omul care trăiește o asemenea relație este un bolnav care trebuie vindecat.

Sacher-Masoch pregătește Viena pentru apariția lui Freud. Să recunoaștem că acceptarea lui Freud și

a psihanalizei ar fi fost mai dificlă fără *Psihopatia sexuală* a lui Krafft-Ebing. Dar așezarea cea nouă propune o lectură nouă pentru literatura europeană. Rousseau, Wagner, Ibsen, Dostoievski trebuie citiți altfel : biografia lui Sacher-Masoch indică noi trasee de lectură și noi posibile explicații pentru un șir de personaje. Marchizului de Sade, Viena (nu încă agonică, dar foarte aproape de Viena agonică) îi găsește dublura.

4. Istoria erotică a omenirii ca istorie a represiunii

„Spiritul uman – scrie Georges Bataille chiar în prima pagină a *Cuvântului înainte* la cartea sa preferată, *Erotismul* – este supus celor mai surprinzătoare injoncțiuni. El se teme tot timpul de sine însuși. Tresăririle-i erotice îl îngrozesc. [...] Nu cred că omul ar avea puțină șansă de a face lumină în jurul lui înainte de a domina ce-l înspăimântă.”[4]

Faptul că „tresăririle erotice îl îngrozesc” pe om a stimulat sistematice represiuni. O istorie erotică a omenirii trebuie să fie o „istorie a represiunii”. Cele două sunt intim legate între ele. Violența represiunii, mijloacele, stilul reprimării pot fi deduse din legislațiile vremii. Un stat care se construiește, un Imperiu în ascensiune reprimă fără cruțare hedonismul, exaltarea simțurilor, individualitatea în delir. Un Imperiu care agonizează pierde controlul asupra lor. Sade la sfârșitul regalității, Sacher-Masoch la sfârșitul Imperiului Austro-Ungar, Rasputin la sfârșitul țarismului sunt cele trei personaje care forjează o nouă istorie : *istoria hedonismului*.

---

4. Georges Bataille, *Erotismul*, ediție ilustrată cu douăzeci de planșe în afara textului, traducere din limba franceză de Dan Petrescu, Editura Nemira, 1998, p. 13.

„Viciul este adevărul profund și inima omului” e o propoziție pe care Bataille, în pomenita carte (p. 199), o comentează încercând să descifreze oferta lui Sade:

> „Această propoziție se deosebește radical de afirmațiile provocatoare ale lui Sade prin următoarele: deși nu este dată pentru gândirea omului normal (acesta gândește de obicei contrariul, că violența este eliminabilă), se poate potrivi cu el, iar dacă n-ar agrea-o, n-ar putea afla nimic în ea ce nu s-ar concilia cu punctul său de vedere. Dacă acum privesc principiile invocate în efectul lor cel mai bătător la ochi, n-am cum să nu întrezăresc ceea ce, dintotdeauna, a dat chipului uman aspectul lui de duplicitate. La extreme, într-un anumit sens, existența este fundamental cinstită și regulată: munca, grija pentru copii, bunăvoința și loialitatea reglează relațiile oamenilor între ei; într-un sens contrar, violența face ravagii fără milă: în condițiile date, aceiași oameni jefuiesc și incendiază, ucid, violează și chinuiesc. Excesul se opune rațiunii” (*op. cit.*, p. 180).

Duplicitatea marilor personaje ale Imperiului, la sfârșitul său: Sacher-Masoch trăiește, ca nimeni, statutul acestei duplicități. Provenind, pe linie maternă, din cea mai arhaică („sălbatică”, ar scrie Bataille) comunitate a Imperiului, receptând la zece ani spiritul ei rebel – spiritul de „dezordine” –, el ajunge, prin tatăl său, între forțele ordonatoare – între acele forțe proverbiale pentru rigiditatea lor. În înalta societate, tânărul va trăi (precum toți cei din clasa lui: vezi *Cripta habsburgilor*) exaltările hedoniste dintr-o epocă a exceselor.

Fără îndoială, o epocă a exceselor. În cartea citată, William M. Johnston scrie un capitol amplu (*Împăratul și curtea sa*) despre excesele înaltei societăți. Într-un fel, existența lui Sissi configurează un simbol erotic înainte de a da sens unui prestigiu aristocratic.

Dar nu numai Sissi, ci toată familia imperială trăiește duplicitatea erotică : de la drama de la Mayerling la istoriile serviciilor secrete, de la ieșirile Împăratului în lumea teatrului la isprăvile arhiducelui Othon, tot ce e mai înalt, mai „sacru" în universul *k.u.k*. trăiește starea duplicitară. Propoziția lui Sade, atât de riscantă, se poate verifica în acest timp agonic : dacă vârfurile aristocrației imperiale sunt personaje care afirmă o astfel de conduită, atunci într-adevăr, în acest timp, viciul este adevărul profund al acestei lumi.

Viciul este o boală a sufletului ? Să scriem că masochismul este caracteristic secolului al XIX-lea. Sade, cu un secol mai devreme, descoperise violența care ieșea *în afară*. Era o exarcebare a Divinului, o boală a creșterii : exprima o creștere delirantă, fără control. Evoca o expansiune a sacrului pe teritoriul cel mai puțin fertil în sacru : acela al plăcerii.

Trebuie să înțelegem relația dintre Sade și distrugerea realității pentru a înțelege statutul lui Sacher-Masoch și locul lui într-o ecuație a desacralizării și autodistrugerii.

> „Meritul esențial al lui Sade, scrie același Georges Bataille, este de a fi descoperit și de a fi arătat clar în extazul voluptuos o funcție a *neregulii morale*. În acest extaz, calea trebuia în principiu să fie deschisă activității sexuale. Însă efectul neregulii, oricare ar fi ea, este mai puternic decât manevrele imediate. Pentru Sade, este posibil să-ți afli plăcerea la fel de bine în cursul unor dezmățuri, omorând sau torturând, cât și ruinând o familie, o țară ..." (Bataille, *op. cit.*, p. 191).

Dar Sacher-Masoch ?

Fără îndoială, am fi preferat ca Sacher-Masoch să aibă și talent literar. Un pic mai mult decât talent foiletonistic. Operele lui literare sunt mai puțin elocvente decât cele două contracte pe care le citează Krafft-Ebing în a sa *Psychopathia sexualis*.

În studiul său introductiv la Sigmund Freud, *Despre literatură și artă*[5], Romul Munteanu observă că „unele sugestii i-au fost transmise lui Freud de creația literară”. Și citează un cuvânt rostit de Freud la împlinirea a șaptezeci de ani : „Poeții și filosofii au descoperit inconștientul înaintea mea : ceea ce am descoperit eu e metoda științifică, care permite să se studieze inconștientul” (p. X).

Poate că am fi fost norocoși, azi, dacă Sacher-Masoch ar fi avut mai mult talent literar. Poate că ar fi lăsat în urma lui o literatură semnificativă pentru epoca configurată de post-Biedermeier. Înainte de *Sex și caracter*, înainte de *Rătăcirile elevului Törless*, de *Deșteptarea primăverii*, ar fi existat un număr de cărți care să facă plauzibile literatura obsesiei și a „simțurilor rătăcite”, a autodistrugerii și autoanulării. Talentul literar ar fi identificat boala mai repede decât Krafft-Ebing ; talentul literarar ar fi subliniat această deficiență a nașterii. Poate chiar boala lui Cain și Abel.

În fond, scriitor important, Sacher-Masoch l-ar fi ajutat pe Sade să-și afirme programul literar. Așa, el a rămas, înainte de toate, un personaj care scrie : un ins care se divulgă prin grila sa literară mai puțin decât prin grila „contractelor” sale.

CORNEL UNGUREANU

5. Romul Munteanu, prefață la: Sigmund Freud, *Scrieri despre literatură și artă*, traducere și note de Vasile Dem. Zamfirescu, Editura Univers, București, 1980, p. X.

FIȘIER

Richard Krafft-Ebing

PSIHOPATIA SEXUALĂ[1]

Prefață[2]

Celebra carte a lui Krafft-Ebing, *Psychopathia sexualis*, a fost publicată în germană în 1869 ; a fost tradusă în limba franceză pentru prima dată în 1895 de către E. Laurent și Sigismond Csapo, traducere realizată conform celei de-a opta ediții germane. Baronul Richard Krafft-Ebing, născut la Manheim în 1840, elev al lui Friedrich la Heidelberg, al lui Griesinger la Zurich, medic la azilul din Illenau (marele ducat al Badului) în 1864, apoi profesor la Universitatea din Strasburg, la cele din Graz și Viena, descrie pentru prima dată de o manieră completă tulburările vieții sexuale. Studiile precedente ale lui Morea (Universitatea din Tours) sau Tarnowski erau cu totul incomplete, iar ca urmare cartea lui Krafft-Ebing a avut încă de la prima ediție un foarte mare succes. Ultimele tiraje ale operei erau de mult epuizate în momentul în care profesorul Albert Moll era bine cunoscut datorită lucrărilor sale asupra „stilului contrar de sensibilitate sexuală" ; era adesea desemnat ca expert în procesele de moravuri ale tribunalelor germane, fapt care i-a permis acumularea unei mari experiențe în domeniul tulburărilor sexuale. Mai înainte, fusese în strânse relații cu Krafft-Ebing ; a întreținut cu acesta, vreme de mai mulți ani, o corespondență științifică referitoare la studiile lor comune ; era cel mai potrivit pentru a continua gândirea autorului.

---

1. Fragmente din volumul : Kraft-Ebing, *Psychopathia sexualis*, Payot, Paris, 1931. Traducerea după edițiile germane nr. 16 și 17, adăugite de Albert Moll, aparține lui René Lobstein.
2. Prefața la ediția franceză din 1931, tradusă de René Lobstein conform edițiilor germane 16 și 17 (fragmente).

Această nouă ediție a volumului *Psychopathia sexualis* are un caracter cu totul aparte : cartea e mult adăugită, traducerea franceză a primei ediții avea 592 de pagini, traducerea noii ediții numără 907. De la cinci, numărul capitolelor crește la douăzeci și unu ; capitole întregi, precum cele ce tratează exhibiționismul, pedofilia, zoofilia, au fost în întregime refăcute. Au fost adăugate capitole cu totul noi, de pildă cele asupra „tendințelor erotice stranii" sau „auto-sexualismul" : Moll separă homosexualiatea de „stilul contrar de sensibilitate sexuală", pe care el l-a studiat cu precădere. Observațiile lui Krafft-Ebing sunt desigur păstrate, însă Moll adaugă multe observații personale. Sunt studiați autori ulteriori lui Krafft-Ebing, căci trebuia să se țină cont de noile studii din domeniul anatomiei și fiziologiei organelor sexuale, iar interpretările fiziologice au trebuit modernizate pentru a fi relaționate cu noile studii. Această nouă ediție nu este însă o altă lucrare, căci părți întregi al vechii lucrări și, mai ales, metoda clinică, direcția psihologică și, în același timp, clinică sunt conservate, fiind însă vorba de o operă cu totul reînnoită, iar partea aparținând noului editor e considerabilă.

O asemenea lucrare prezintă din punct de vedere psihologic și medical o mare importanță, deoarece „viața sexuală constituie un factor considerabil în existența individuală și socială, determinând o puternică pulsiune în desfășurarea de energii, a achiziției de proprietăți, a întemeierii unui cămin, în trezirea de sentimente altruiste... Pe scurt, întreaga etică și poate chiar o bună parte a esteticii și religiei își au originea în evoluția conduitelor sexuale". [...]

Studiile fiziologice și psihologice prezente în această carte nu constituie decât introducerea la o descriere completă a tulburărilor ce pot marca la unii indivizi conduita sexuală, tulburări considerate drept ceva anormal, adesea socotite crime și pe care medicul le consideră ca ținând de domeniul patologicului. Cel mai ades e vorba despre tulburări de conduită socială, căci nu trebuie uitat faptul că funcția sexuală nu se poate exercita decât cu concursul unei alte persoane și că ea prezintă în mod necesar o latură socială : asupra fiecărei conduite sexuale, opera lui

Krafft-Ebing și Moll ne înfățișează interesante reflecții psihologice.

În privința fetișismului, ea ne dovedește faptul că civilizația a modificat la om facultățile de reacție sexuală : mirosul, ce juca la începuturi un rol esențial, căci femeia trebuia să miroasă altfel decât bărbatul, și-a pierdut mult din importanță. Eficacitatea farmecelor originare a fost în mare parte suprimată de îmbrăcăminte : rezultă că omul civilizat trebuie să fie altfel înzestrat decât omul primitiv pentru a descoperi semnele excitante. [...]

Nu putem inisista prea mult asupra penetrantului studiu asupra sadismului și masochismului. Krafft-Ebing a fost printre primii, dacă nu cumva a fost chiar cel dintâi între cei care au demonstrat legătura dintre voluptate și cruzime, făcând totodată și o valoroasă descriere clinică. Sentimentul de cuceritor victorios, care era unul din elementele grefate instinctului sexual, se dezvoltă insuflând dorința de a impune partenerului suferințe fizice sau umilințe morale. [...]

În cazul masochismului, dimpotrivă, instinctul sexual e întărâtat de reprezentarea supunerii dată de o altă persoană și a relelor tratamente aplicate de aceasta. Bolnavii se excită la gândul unui martiriu provocat de persoana iubită, ajungând până la bizarul delir al lui equus eroticus, visând să fie transformați într-un animal umil, fiind gata de tot felul de fapte respingătoare. Studiul unor asemenea cazuri de servitute sexuală demonstrează influența irezistibilă pe care unele femei o pot exercita asupra unor bărbați cu nervii slabi. [...]

PIERRE JANET

Viața lui Sacher-Masoch

Numărul de cazuri de masochism indubitabil este cu adevărat mare. Dacă masochismul coexistă cu viața sexuală normală sau dacă îl domină pe bolnav, dacă cel atins de această perversiune încearcă să-și realizeze reveriile, dacă această încercare e mai mult sau mai puțin angajantă, dacă bolnavul e mai mult sau mai puțin potent, toate acestea depind de intensitatea perversiunii prezente în fiecare caz și de forța contra-motivelor etice și estetice, precum și de robustețea relativă a organismului fizic și psihic al subiectului. Ceea ce, pentru psihopatie, este esențial și comun tuturor cazurilor, sunt următoarele : direcționarea instinctului sexual către un cerc de reprezentare al supunerii față de o altă persoană și către răul tratament aplicat de către această altă persoană.

Ceea ce e valabil în cazul sadismului, în privința caracterului impulsiv (eclipsare a argumentării) al actelor ce-i sunt consecutive se aplică și masochismului. Și în cazul acestuia se constată o gradare a actelor, mergând de la cele mai respingătoare și mai monstruoase până la simple ghidușii, conform gradului de intensitate al instinctului pervers și forței contra-motivelor morale și estetice. Instinctul de conservare reacționează împotriva urmărilor extreme ale masochismului ; iată de ce omorul și rănirea gravă, ce pot fi savârșite în pasiunea sadică, nu au, după câte știu, nici un pandant pasiv în realitate. Totuși, în reverii, dorințele perverse ale indivizilor masochiști pot foarte bine să meargă până la aceste consecințe extreme.

Actele masochiste sunt realizate de către unii încă legate de coit, ca preludiu, iar de alții în locul unui coit imposibil. Aceasta depinde adesea de starea potenței, ce este cel mai frecvent lezată fizic sau psihic

de tendinţa perversă a reprezentărilor sexuale, dar acest lucru nu are o foarte mare importanţă.

Viaţa lui Sacher-Masoch însuşi poate furniza un exemplu interesant. Încă de pe când era în viaţă, mi-au fost comunicate cu titlu privat detalii semnificative în privinţa sa. La acea vreme, nu m-am folosit în mod public de acele informaţii. Dar, de atunci, au fost publicate câteva documente, mai importante fiind cele două cărţi ale lui Schlichtegroll şi alte două ale primei soţii a lui Sacher-Masoch. Nu voi insista asupra eleganţei procedeului ce etalează public viaţa conjugală a lui Sacher-Masoch, nici asupra felului în care trebuie judecată femeia care a făcut acest lucru. Dar, pentru că există, avem dreptul să utilizăm această documentaţie. Schlichtegroll îi reproşează primei soţii a lui Sacher-Masoch faptul că a atacat un mort lipsit de apărare, însă uită că el însuşi a lezat onoarea destulor morţi dezarmaţi, ca de exemplu pe cea a soţului doamnei von Kottwitz.

Sacher-Masoch a fost căsătorit de două ori, prima oară cu domnişoara Rümelin, a doua oară cu Hulda Meister. Sacher-Masoch îşi manifestase reprezentările perverse cu mult înainte de căsătoria sa cu domnişoara Rümelin, o tânără de 27 de ani. *Venus în blană* apăruse înainte. S-ar părea totuşi că el s-ar fi vindecat de perversiune prin autosugestie sau, cel puţin, că ar fi încercat să se vindece, lucru sugerat de faptul că Severin, supusul necondiţionat, asemeni unui sclav, al Wandei von Dunajew, este în final cotonogit de Grec, amantul Wandei. După cum recunoaşte şi Schlichtegroll, Sacher-Masoch s-a dovedit a fi sclavul devotat ca un câine nu doar în relaţia sa cu baroana von Pristow, dar şi înainte şi după aceasta, ca de pildă faţă de doamna von Kottwitz. Aceste idei, amestecate cu un fetişism singular faţă de blănuri, existau înainte ca el să se căsătorească cu domnişoara Rümelin. În timpul relaţiei intime cu ea, mai întâi în afara căsătoriei, apoi în cadrul unui mariaj religios, perversiunea devenea mereu mai puternică. Deşi

Wanda von Dunajew[3] – astfel se va numi de acum încolo soția lui Sacher-Masoch – prezintă lucrurile ca și cum ea n-ar fi făcut altceva decât să cedeze dorințelor lui, suntem totuși îndreptățiți să credem că ea nu a făcut nimic pentru a-l elibera de aceste instincte morbide, cum ar fi putut face o femeie înzestrată cu inteligența sa. Am putea trage mai degrabă concluzia că, provenită dintr-o clasă inferioară, îi făcea plăcere, din rațiuni egoiste, să-l vadă făcând pe sclavul și că îl afunda cu fiecare zi mai mult în această atitudine servilă. Grecul, care joacă în *Venus în blană* rolul de tămăduitor, întreținând raporturi intime cu Wanda și solicitându-i lui Severin serviciile cele mai umilitoare, a fost căutat de-a lungul întregii perioade a mariajului lui Sacher-Masoch, fiind până la urmă găsit. Ar putea oare cu adevărat o femeie onestă să se preteze în felul acesta la a urma dorințele soțului său ? Nu e deloc plauzibil faptul că ea nu ar fi dorit decât să cedeze acestor dorințe, deoarece mai târziu ea va deveni adulterină cu un colaborator al unui jurnal parizian, lucru ce va motiva divorțul de Sacher-Masoch. Acesta se va căsători a doua oară, cu Hulda Meister, împreună cu care pare să-și fi găsit eliberarea de penibilele sale încercări psihice, deși fetișismul său pentru blănuri pare să fi persistat. Nimic nu indică faptul că ar exista aici o continuitate a perversiunii și nu poate fi ignorat gândul ca prima soție poartă în mod esențial vina perfecționării perversiunii sale.

În realitate, perversul se manifestă în el cu multă putere, fără însă a-l domina neîncetat : lucrul e dovedit de faptul că a avut copii, de faptul că a întreținut raporturi normale cu Wanda, lucru pe care ea nu-l

---

3. Wanda von Dunajew este, în *Venus în blană*, femeia ce-și domină în mod sadic amantul și căreia Severin i se supune necondiționat. După acest roman, prima soție a lui Sacher-Masoch va adopta mai târziu numele de Wanda von Dunajew, pentru ca, apoi, aceste tipuri perverse să fie denumite în mod curent „Wanda” și „Severin”.

contesta, și, la fel, cu cea de a doua soție. În plus, Wanda pretinde că, încă pe vremea când erau căsătoriți, adulterul cu Hulda Meister era deja consumat.

Reproduc aici trei contracte. Primul este, potrivit lui Schlichtegroll, cel pe care Sacher-Masoch l-a încheiat la vârsta de 33 de ani cu doamna von Pistor, prietena sa în acea vreme.

> „Contract între doamna Fanny von Pistor și Leopold von Sacher-Masoch. Pe cuvânt de onoare, domnul Leopold von Sacher-Masoch se obligă sa fie sclavul doamnei von Pistor și să-i îndeplinească absolut toate dorințele și poruncile pe o perioadă de șase luni.
> La rândul ei, doamna von Pistor nu-i va cere nimic dezonorant (lucruri care l-ar putea face să-și piardă onoarea de bărbat și cetățean). În plus, ea va trebui să-i lase șase ore pe zi pentru munca sa și nu-i va citi niciodată epistolele și scrierile. Pentru fiecare infracțiune sau neglijență, ca și pentru fiecare crimă de lez-majestate, stăpâna (Fanny Pistor) își va putea pedepsi sclavul (Leopold von Sacher-Masoch) după bunul plac. Pe scurt, supusul se va subordona suveranei sale cu servilism și va primi gesturile sale de favoare ca pe un dar sublim, nu va trebui să-i pretindă în nici un fel iubirea și vreun drept de a-i fi amant. Pe de altă parte, Fanny Pistor se obligă să poarte blănuri pe cât de des este posibil, și mai cu seamă atunci când va fi crudă.
> (Șters mai târziu) La expirarea celor șase luni, acest intermezzo de servitute va fi considerat ca neavenit de cele două părți și nici una dintre ele nu va face nici o aluzie serioasă la el. Tot ceea ce se va fi întâmplat va trebui să fie uitat, prin întoarcerea la vechea legătură amoroasă.
> Aceste șase luni nu trebuie neapărat să se succeadă, pot interveni întreruperi de lungă durată, care să înceapă și să se termine după capriciul suveranei.
> Au semnat, pentru confirmarea contractului, participanții:
>
> Fanny Pistor Bogdanow,
> Leopold, cavaler de Sacher-Masoch.
>
> Cu aplicare începând din 8 decembrie 1869."

Cel de-al doilea contract, publicat tot de Schlichtegroll, este cel încheiat între Sacher-Masoch și prima sa soție, viitoarea Wanda von Dunajew.

„Sclavul meu,

Condițiile în care vă accept ca sclav și în care suferiți în preajma mea sunt următoarele:
Renunțarea absolută la propriul dumneavoastră ego.
În afara voinței mele, nu veți mai avea o alta.
Sunteți în mâinile mele un instrument orb, care-mi îndeplinește toate poruncile fără să le discute. În cazul în care veți uita că sunteți sclav și nu-mi veți da ascultare în mod absolut, voi avea dreptul să vă pedepsesc, să vă corijez după bunul plac, fără ca dumneavoastră să îndrăzniți să vă plângeți.
Orice gest agreabil și îmbucurător va fi o favoare din partea mea, favoare pe care dumneavoastră trebuie s-o primiți plin de recunoștință. În ochii dumneavoastră, tot ceea ce voi face va fi fără greșală, și nu voi avea nici un fel de îndatorire.
Nu-mi veți fi nici fiu, nici frate, nici prieten; nu-mi veți fi decât sclav târându-se în țărână.
La fel ca și trupul, sufletul dumneavoastră îmi aparține și, chiar dacă asta vă va face să suferiți nespus, va trebui să supuneți autorității mele trăirile și sentimentele dumneavoastră.
Cea mai mare cruzime îmi este îngăduită și, chiar dacă vă mutilez, va trebui să îndurați totul fără să crâcniți.
Va trebui să munciți pentru mine ca un sclav, și – mie prisosindu-mi toate – chiar lăsându-vă pradă privațiunilor și calcându-vă în picioare, va trebui să sărutați fără murmur picioarele care vă calcă.
Voi putea să vă concediez oricând, dar dumneavoastră nu veți avea dreptul să mă părăsiți împotriva voinței mele, iar dacă se va întâmpla să fugiți, îmi acordați puterea și dreptul de a vă tortura până la moarte prin toate caznele imaginabile.
În afară de mine nu aveți nimic, pentru dumneavoastră eu sunt totul, viața, viitorul, fericirea, nefericirea, chinul și bucuria dumneavoastră.

Va trebui să îndepliniți tot ceea ce vă voi cere, fie că-i bine sau rău, dacă va voi cere să săvârșiți o crimă va trebui să deveniți criminal pentru a vă supune dorinței mele.
Onoarea dumneavoastră îmi aparține, ca și sângele, spiritul, puterea dumneavoastră de muncă.
Vă sunt suverană, stăpâna vieții și morții dumneavoastră.
Dacă veți ajunge să nu-mi mai puteți îndura dominația, dacă lanțurile vă vor deveni prea grele, va trebui să vă sinucideți : eu nu vă voi reda niciodată libertatea.

*

Mă oblig, pe cuvânt de onoare, să fiu sclavul doamnei Wanda von Dunajew, întocmai după dorința sa, și să mă supun fără crâcnire la tot ceea ce-mi va impune.

Dr. Leopold, cavaler de Sacher-Masoch."

Transcriu, în fine, un contract care mi-a fost remis, încheiat și el între un bărbat și o femeie. Se spune că ar fi un proiect de contract al lui Sacher-Masoch ; de n-ar fi decât rochia de catifea, și tot trebuie să ne îndoim de această afirmație.

„Contract

Astăzi, a fost încheiat între doamna X... și domnul Y... următorul contract :

1. Domnul Y... declară că o iubește și o cinstește din tot sufletul pe doamna X...
2. Domnul Y... se obligă ca, atunci când nu o va mai iubi pe doamna X..., să i-o spună într-un mod deschis și onest.
3. Domnul Y... se obligă ca, atâta timp cât o va iubi pe doamna X..., să nu părăsească orașul A... fără permisiunea ei.
4. Doamna X... se obligă ca, atunci când domnul Y... se va afla la ea, să îmbrace întotdeauna o rochie de catifea.

5. Doamna X... se obligă ca, în cazul în care va fi încercată de o pasiune senzuală pentru un alt bărbat, să nu se despartă totuși de domnul Y...
6. Domnul Y... acordă doamnei X... dreptul de a lua în considerare pe oricare alt bărbat, atunci acest lucru îi va face plăcere. Pe de altă parte, doamna X... promite ca, atunci când își va acorda favorurile unui alt bărbat, să-l trateze pe Y..., în tot acest timp, nu ca pe un prieten sau adorator, ci ca pe un sclav și să-l biciuiască, mai ales în cazul că s-ar arăta gelos.
7. Doamna X... se obligă ca, în momentul în care nu-l va mai iubi pe domnul Y..., să i-o spună în mod deschis și onest și să-l lase să aleagă între a renunța la orice relație cu ea și a rămâne în preajma ei ca sclav.
8. Domnul Y... promite să nu se împace niciodată cu doamna Z...
9. Domnul Y... se obligă să compună un poem în care o va descrie pe doamna X... în chip de eroină, dedicându-i totodată poemul."

Atrag aici în mod deosebit atenția asupra pasajului ulterior șters din contractul cu doamna von Pistor. Nu era îngăduit ca, mai târziu, să se facă vreo aluzie la acel intermezzo. Acestui fapt îi corespunde împrejurarea că de multe ori masochistul trăiește în cea mai deplină armonie cu soția sa sadică. Nu e întotdeauna necesar ca lucrurile să se desfășoare precum în mariajul dintre Sacher-Masoch și Rümelin. Am cunoștință, datorită mai multor cazuri, de aceste raporturi intime sado-masochiste. Cei interesați au un comerț sexual conform cu felul lor de a simți. În afara acestor episoade relativ scurte, sunt foarte afectuoși unul cu celălalt și trăiesc ca buni camarazi. Vorbesc unul cu celălalt ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat ; merg împreună la teatru, participă la distracții intelectuale ; pe scurt, din acest fel pervers de a simți nu rezultă în mod necesar o relație care să se dovedească nefericită pentru cei doi. Modalitatea în care se

comportă unul față de celalalt depinde exact de cele două caractere și de împrejurările de viață, ca și în cazul unor raporturi normale între un bărbat și o femeie. Nu trebuie să judecăm aceste relații după șablonul literaturii erotice, în care, aproape exclusiv, mobilul sexual este cel care domină totul.[...]

Masochismul feminin

Pentru sexul feminin, subordonarea față de masculin este un fenomen aproape normal. Pentru femeie, în virtutea rolului său pasiv în reproducere și în situațiile împământenite, el se leagă, în reprezentările relațiilor sexuale în general, de cele ale supunerii sau cel puțin de cele ale subordonării. Acestea constituie, am putea spune, notele dominante al căror ton determină sentimentele feminine. Acest raport dintre sexe își găsește poate o modalitate de expresie în poziția de acuplare, cea în care femeia este întinsă asemeni unei ființe dominate. Aceasta este, de altfel, poziția normală la toate popoarele civilizate[4].

Istoria civilizației ilustrează gradul ridicat de subordonare la care femeia a fost supusă, până în stadiile relativ evoluate ale civilizației. Chiar și azi, un observator atent al vieții poate recunoaște cu ușurință felul în care cutuma a nenumărate generații, însoțită de rolul pasiv prescris de natură au dezvoltat la femeie o înclinație instinctivă spre subordonarea voluntară față de bărbați. Tratatele juridice ale Evului Mediu timpuriu acordă bărbatului chiar dreptul de viață și de moarte asupra femeii, iar cele ale Evului Mediu târziu îi rezervă încă dreptul de corecție. Chiar și în clasele superioare, se uza foarte des de acest drept[5]. Obișnuita galanterie nu oferea sexului feminin

4. Plosz-Bartels, *Das Weib in der Naur-und Völkerkunde*, vol. 1, Leipzig, 1903, p. 568.
5. Alwin Sculz, *Das höfische Leben zur Zeit des Minnesans*, vol. 1, p. 163.

decât un succedaneu ce compensa această subordonare în fapt. „Noi, femeile, avem de ales între a domina sau a sluji, însă cel mai ales deliciu al puterii nu e decât un expedient mizerabil, atâta vreme cât ni se refuză o desfătare încă și mai mare, aceea de a fi sclavele bărbatului pe care-l iubim”. Aceste cuvinte ale lui Lady Milford, din *Iubire și Cabală* a lui Schiller, reflectă fără putință de tăgadă sentimentele multor femei. Faptul că situația femeii nu e aceeași în toate țările nu reprezintă o contradicție. Se cunoaște situația foarte emancipată a femeii în Statele Unite și se mai știe că poziția intelectuală, politică și socială a femeii s-a îmbunătățit și la noi în ultima vreme în mod considerabil. Viitorul va arăta dacă toate acestea vor avea ca efect și o modificare semnificativă a sufletului feminin, în sensul influenței exercitate de ea până azi asupra relațiilor generale dintre sexe. Dar, în definitiv, se poate presupune că emanciparea intelectuală a sexului feminin, salutată cu bucurie de către toți prietenii civilizației, nu va provoca o schimbare esențială a vieții sale sentimentale celei mai intime, cel puțin în ceea ce privește raporturile dintre sexe. Pe acest teren, natura a prescris femeii un cu totul alt rol decât bărbatului.

Puțin importă însă faptul că situația pasivă a sexului feminin în actul iubirii nu este decât un rezultat al educației sau al constituției sale datorate eredității : unele elemente de masochism, în particular subordonarea, cu greu ar putea fi, în cazul femeii, tratate ca patologice. În acest fel, nu suntem departe de concluzia că întreg ansamblul masochist nu este altceva decât o dezvoltare patologică a elementelor psihice feminine, o intensificare morbidă a anumitor caracterisitici ale sufletului feminin. E adevărat că se produc adesea evoluții patologice ale subordonării în sensul unui veritabil masochism feminin. La fel, e adevărat că manifestările scandaloase ale acestei înclinații sunt adesea dominate de morală. Dar, în

fine, există multe femei care îngenunchează cu cea mai mare plăcere la picioarele soților sau amanților lor, în vreme ce imaginea inversată are în ea ceva măcar neobișnuit, dacă nu chiar ridicol. Ținem aici cont de expresia „a fi la picioarele iubitei” și de altele asemănătoare, ca și de situația ce dă naștere unor asemenea expresii, aceea când un bărbat foarte îndrăgostit e gata de orice servitute. Dar, în cazul bărbatului, această înclinație nu reprezintă, cel mai adesea, decât un episod pasager, legat de senzualitatea sa. La femeie, e vorba însă de o înclinație ce domină adesea cu putere întreaga sa viață psihică.

Nu lipsesc relatările cu privire la nevoia femeii de a fi bătută. Se cunosc cuvintele lui Nietzsche. Se spune chiar că, la popoarele slave, femeile din clasele inferioare sunt nefericite atunci când nu sunt bătute de soții lor. Un raportor maghiar al lui al lui Krafft-Ebing îi transmite acestuia faptul că țărăncile din regiunea Somogy se îndoiesc de iubirea soților lor atâta vreme cât nu primesc o primă palmă ca semn de iubire.

Dacă în cercetarea științifică nu întâlnim prea multe cazuri de masochism feminin, acest lucru se datorează unor alte cauze. Mai întâi, viața sexuală a femeii se desfășoară mai mult sufletește și nu are nevoie întotdeauna de excitanții fizici externi ce-i sunt necesari bărbatului. Ca urmare, înclinația masochistă a femeii nu apare mereu în mod clar, iar ea nu e discernabilă decât de un bun observator sau doar în camera conjugală. În plus, pudoarea, cu mult mai pregnant decât în cazul bărbatului, va împiedica ajungerea la manifestările extreme ale masochismului, cum ar fi flagelarea sau altele asemenea. Dorința de subordonare a femeilor e recognoscibilă mai degrabă în micile fapte de viață. Subordonare ce nu se vădește doar în simptome exterioare recognoscibile (îngenuncherea), ci și în întreaga conduită de zi cu zi, în care femeia e dornică să satisfacă toate micile dorințe ale soțului. O asemenea femeie încearcă mereu să-i fie pe

plac soțului. Iată un exemplu: o femeie primește o carte oarecare sau cumpără ceva. Prima sa grijă este aceea de a se gândi dacă obiectul va place soțului, și nu în primul rând ei. Situația nu e contrazisă de faptul că o femeie își tortureaza ocazional soțul cu scene de gelozie, atunci când se teme de pierderea iubirii acestuia, scop suprem al eforturilor unei femeie sentimentale. Și nici nu contravine existenței „soților dresați" și a femeilor ce se abat de la stilul de viață de-abia descris. În bună parte, acest lucru e legat de trăsături de caracter individuale, ca și de anumite stigmate psiho-patologice, depinzând, iar asta nu în mică măsură, de curentele epocii, care astăzi resping adesea sentimentele feminine numite mai sus. Mă îndoiesc de faptul că abaterile de la aceste predispoziții generale constituie un fenomen durabil. Cred că sentimentul de subordonare al sexului feminin își va recăpăta forța și va reapărea atunci când anumite tendințe vor fi fost depășite. Dar, în sine, aceste tendințe sunt pe deplin justificate, căci oare s-ar putea nega faptul că drepturile femeii au fost frecvent încălcate de bărbați, atât în cotidian cât și în legislație? Iar, în plus, nu trebuie uitat faptul că împrejurările economice au obligat adeseori femeia să se îndepărteze de vechea sa înclinație psihică.

În ciuda acestor lucruri, se cunosc un număr de cazuri de masochism manifest al femeii, pentru care stau mărturie acte exterioare cărora nu li se poate da o altă interpretare. O voi menționa pe pacienta lui Diefenbach, cea care își luxa brațul în mod intenționat și repetat, pentru a încerca senzații voluptuoase în timpul unei operații care, în epocă, se făcea fără anestezic. Menționez în plus și cazurile următoare:

OBSERVAȚIA 125. D-ra X..., 21 de ani, mamă morfinomană decedată în urmă cu câțiva ani din pricina unei afecțiuni nervoase. Fratele mamei este și el morfinoman. Un frate al d-rei X... e neurastenic, un altul

e masochist (dorința sa este aceea de a fi bătut cu un băț de o femeie mândră și nobilă). D-ra X... nu a fost niciodată grav bolnavă și nu suferă decât de obișnuite dureri de cap. Se consideră sănătoasă fizic, însă crede uneori că își pierde mințile, anume atunci când aceste idei îi trezesc imaginația.

Din cea mai fragedă tinerețe se închipuie pedepsită, sancționată. Aceste idei o delectează. Dorința sa cea mai vie este aceea de a fi pedepsită cu putere prin lovituri de baston. După părerea ei, această dorință s-a născut atunci când un amic al tatălui ei a luat-o pe genunchi, pe când avea cinci ani, și a bătut-o în glumă. De atunci, simte periodic dorința de a fi bătută, dar spre regretul ei, dorința nu i s-a îndeplinit niciodată. În tabloul imaginar, ea se vede lipsită de orice ajutor, înlănțuită. Cuvintele „baston”, „a pedepsi” o excită foarte puternic. După un an numai, reprezentările ei încep să se aplice sexului masculin. Până atunci, ea se închipuia bătută de o institutoare severă sau chiar doar de o mână. Azi, își dorește să fie sclava unui bărbat iubit ; vrea să-i sărute picioarele, în timp ce el o pedepsește.

Această femeie nu realizează că aceste sentimente sunt de natură sexuală. Mai multe pasaje din scrisorile ei sunt caracteristice pentru natura masochistă a cazului :

> „Înainte, mă gândeam cu seriozitate să mă internez într-un azil de alienați, în cazul în care aceste reprezentări nu-mi dădeau pace. Ideea mi-a venit citind istoria unui director de clinică ce corijase o doamnă cu ajutorul bastonului și al cravașei, după ce o apucase de păr și o trăsese afară din pat. Speram să fiu și eu tratată în același fel într-un stabiliment de acest gen, vreau să spun că, în mod inconștient, amestecam și bărbați în reprezentările mele. Dar ceea ce-mi imaginam cu cea mai mare plăcere era o scenă în care gardieni brutali și grosolani mă pedepseau fără nici o milă”... Mă închipui întinsă înaintea lui, iar el îmi așază un picior pe ceafă, în vreme ce eu i-l sărut pe celălalt. Mă încântă această scenă, în care el nu mă bate ; însă tabloul se schimbă imediat, iar eu îmi

închipui situații cu totul diferite, în care el mă lovește. Pentru moment, primesc loviturile ca pe o dovadă de iubire... «el» e mai întâi foarte bun și tandru cu mine, iar apoi mă bate... din prea multă iubire. Îmi închipui că cea mai mare plăcere a lui e faptul că mă bate... pur și simplu din dragoste. Foarte adesea m-am visat *sclav*, lucru surprinzător, *sclavă* niciodată. Mi-am închipuit astfel că el e Robinson, iar eu, sclavul ce-l slujește. Privesc adesea imaginea lui Robinson punându-și talpa pe ceafa sclavului său. Găsesc azi o explicație reprezentării mai sus menționate: îmi reprezint în general femeia ca pe o ființă de un rang modest, inferioară bărbatului; altfel, sunt foarte mândră și nu mă las dominată cu nici un preț; astfel se naște reprezentarea în care sunt bărbat (prin natură, mândru și de rang superior), umilirea în fața bărbatului iubit fiind cu atât mai mare. Îmi imaginez și că sunt sclava lui; dar aceasta nu-mi este suficient căci, în definitiv, orice femeie îi poate sluji ca sclavă bărbatului ei!" (Krafft-Ebing).

OBSERVAȚIA 126. D-ra X..., 35 de ani, dintr-o familie tarată, se află de câțiva ani în stadiul inițial al unei *paranoia persecutoria*. Aceasta provine dintr-o *neurasthenia cerebrospinalis* născută dintr-o supraexcitare sexuală. De la 24 de ani, bolnava practică onania. Ca urmare a proiectelor de mariaj nerealizate și a violentei excitații senzuale, a ajuns la masturbare și la onanismul psihic. Nu a avut niciodată vreo înclinație către persoanele de același sex. Declară: „Între șase și opt ani, s-a trezit în mine dorința de a fi biciuită. Cum nu fusesem niciodată bătută și nici nu asistasem la vreo flagelare, nu-mi pot explica felul în care s-a trezit în mine această dorință aparte. Nu pot să cred decât că-mi era înnăscută. Încercam un sentiment cu adevărat desfătător atunci când îmi imaginam actul biciuirii și-mi imaginam cât de bine ar fi să fiu flagelată de o prietenă. Mă încânta această idee și nu am încercat niciodată să pun în aplicare aceste

reverii. Ele au dispărut pe când aveam vreo zece ani. Însă doar la treizeci și patru de ani, citind *Confesiunile* lui Rousseau, am înțeles cu claritate semnificația dorințelor mele de flagelare, ca și faptul că în cazul meu era vorba despre aceleași reprezentări morbide ca și la Rousseau. De la vârsta de zece ani, nu m-au mai încercat niciodată astfel de capricii."

Prin caracterul său originar și prin invocarea lui Rousseau, acest caz trebuie fără îndoială calificat ca un caz de masochism. Dacă o prietenă e reprezentată în imaginație ca operând flagelarea, e pentru că aici dorințele masochiste își făceau loc în conștiința unui copil, înainte ca viața sexuală să fie formată și înainte ca înclinația către celălalt sex să fi apărut. Nu poate fi vorba în nici un caz de homosexualitate.

Unul din medicii unui spital, X..., a făcut cunoștință cu o fată ce părea interesată de medicii care frecventau acel spital. În timpul întâlnirii sale cu X..., ea s-a arătat încântată de faptul că se află față în față cu un medic și l-a rugat să procedeze cu ea ca și cum i-ar fi făcut un examen ginecologic ; X... fiind de acord, lucrurile s-au petrecut așa cum își dorise fata. Lăsându-se cuprinsă de o excitație sexuală intensă, ea se apăra, se opunea din toate puterile ; când medicul a vrut să se retragă, ea l-a rugat să nu se dea bătut. Era evident că scena nu fusese pusă la cale decât pentru a provoca un orgasm de cea mai mare intensitate, fapt ce i-a reușit, de altfel, fetei. Atunci când medicul a refuzat coitul, ea s-a arătat jignită, l-a implorat să revină ; refuzând în cele din urmă să primească bani, X... și-a exprimat, față de Krafft-Ebing, convingerea că orgasmul fetei nu fusese provocat prin *tactus genitalium*, ci prin utilizarea violenței, fiind vorba deci în mod evident de o simptomatică masochistă. (Krafft-Ebing)

Cazul următor ilustrează o perversiune masochistă la o doamnă.

OBSERVAȚIA 127. D-na X..., 26 de ani, a întreținut vreme de mai mulți ani înainte de căsătorie relații intime cu un bărbat, însă doar prin masturbare, din pricina temerilor legate de urmările coitului. Cum prietenul ei nu mai dorea să se abțină, au sfârșit prin a se certa și a se despărți. Ca urmare, ea a suferit o depresie și, în parte pentru a scăpa de această umoare, în parte deoarece credea că nu trebuie să mai aibă nici un fel de menajamente, a făcut cunoștință cu alți bărbați. Coitul era frecvent ; ea însăși simțea nevoia unor astfel de raporturi.

E adevărat că înclinațiile sale perverse s-au dezvoltat încă și mai mult. Îi plăcea foarte mult să zgârie. Era însă și mai marcată de dorința de a fi ea însăși zgâriată. Îi era indiferent dacă lucrul acesta era făcut de soțul ei sau de un alt bărbat. Mai există la ea și dorința de a fi flagelată. Însă, pentru a ajunge apoi la satisfacția totală, are nevoie ca aceste acte perverse să fie urmate de un coit imediat.

E vorba de o doamnă cu deosebite talente artistice, care prezintă puternice simptome neurastenice și isterice. (Moll)

OBSERVAȚIA 128. D-na X..., 37 ani. Nu a simțit niciodată dorința de a avea raporturi intime, nici vreo mare iubire pentru un bărbat, deși, ajunsă văduvă după o căsătorie ce a durat mai mulți ani, ea s-a recăsătorit. Totuși, nu a refuzat niciodată complet raporturile cu soții ei. Cu cel de-al doilea a avut înainte chiar foarte dese raporturi normale. În prezent însă, căsnicia ei are foarte mult de suferit din pricina perversiunii sale sexuale, cu atât mai mult cu cât, din punct de vedere sexual – ca și în toate celelalte privințe –, soțul ei este normal. Nu a rămas niciodată însărcinată.

Nu își dă seama cum s-a născut în ea această perversiune. Își amintește doar cum, pe când era logodită cu cel de-al doilea soț, se alergau unul pe celălalt și

cum, tot în joacă, el a lovit-o, fapt ce i-a provocat o senzație foarte plăcută. După părerea sa, perversiunea s-a dezvoltat apoi puțin câte puțin. De asemenea, resimte tendința de a se lăsa bătută de bărbatul iubit, lucru la care adesea îl și obligă. Atinge atunci satisfacția deplină, apelând și la masturbare. Se lasă lovită peste *podex* cu vergi sau cu un bici. Nu a avut niciodată vise voluptuoase. Raporturile normale îi provoacă adeseori dureri, și niciodată senzația de plăcere. Caută adesea cearta cu soțul ei, pentru a avea un motiv de excitație sexuală. Masturbare solitară ocazională. (Moll)

Dar, pe lângă formele durerii fizice, psihicul joacă la femeie un rol preponderent, și din această pricină masochismul feminin nu ține neapărat de domeniul simțurilor. De pildă, există femei cărora, în supremul extaz religios, le place să se creadă niște creaturi suferinde, vădind o mare satisfacție pricinuită de chinurile nevoințelor, element ușor de recunoscut ce ține de masochismul feminin.

O institutoare mi-a comunicat faptul că jocul cu balansoarul, drag multor fete, trezește în ea senzații voluptuoase, și tocmai de aceea îl și practică. După această informare, am interogat pe acest subiect diverse persoane. De multe ori, mi-a fost efectiv confirmat faptul că un soi de vertij, ca și sentimente de angoasă – ceva de genul senzației de prăbușire, fără ca posibilitatea să existe – degajă anumite trăiri genitale.

D-na X... declară că multe vreme s-a delectat cu ideea de a sluji ca sclavă. Nu alătura însă acestei imagini și senzația de durere. Dorea să îndure totul, chiar să fie spânzurată de mâini, cum aflase din istoriile vremurilor sclaviei din Statele Unite.

Întotdeauna, ceea ce caută cu adevărat femeia este tocmai situația de subordonare față de bărbat. În ciuda încăpățânării sale, femeia este cea care, de cele mai multe ori, după o ceartă, simte intim că „nu are

dreptate”. În multe cazuri, încăpățânarea o împiedică pe femeie să realizeze senzațiile psihice care o încearcă. Femeia se sprijină pe bărbatul iubit cu totul altfel decât o face bărbatul față de femeie. Femeile sunt cele ce descriu adesea sentimentele lor pentru bărbați ca pe un soi de hipnoză pentru că, într-adevăr, ele se simt complet lipsite de independență. Reveriile feminine nu au nevoie să fie conduse după tendința conformă masochismului lumii senzuale ; e vorba mai degrabă de un comportament pur psihic. Chiar și atunci când soțul e mort, femeia se comportă cu totul altfel decât bărbatul văduv. Femeia se prăbușește în disperare și în chinul amintirilor ce-l au ca obiect pe defunct. Adeseori, această stare se agravează și datorită faptului că femeia nu poate să se satisfacă sexual și nu-și poate epuiza forțele la fel cum o face bărbatul. Ca urmare, de multe ori nu există nici o supapă pentru tensiunea interioară.

Scrisorile femeilor masochiste prezintă un caracter asemănător celor ale bărbaților. Reproduc mai jos un scurt extras :

> „Domnul și stăpânul meu, îngăduie-mi să-ți fiu sclavă și te voi sluji cu fidelitate ; îngăduie-mi să mă arunc la picioarele tale, pedepsește-mă și sărută-mă, fără să-ți pese de ceea ce-și dorește sclava ta ; doar poruncește, iar ea îți va fi întotdeauna supusă ; și dacă nu va fi ascultătoare, pedepsește-o cu cruzime. Fericirea cea mai înaltă e pentru mine aceea de a avea un stăpân sever, căruia trupul meu să i se supună pe deplin. Să ne bucurăm de orele dorințelor dezlănțuite, să-mi dezvălui neînfrânată, în aceste ore, sentimentele ; gândul la tine îmi cutremură trupul, domn și stăpân al meu”.

Voi încheia citând câteva strofe din poemul *Grădina supliciilor*, al poetesei Dolorosa :

> „Îmi lepădam veșmântul negru și-mi desfăceam cosițele cu degete tremurătoare ; goală și fremătândă, stăteam la picioarele tale dăruindu-ți tânărul meu trup.

> Flăcările ațipite în mine, tu le-ai reaprins în vâltoarea extatică a iubirii ; îngăduie-mi, o, prinț al meu, să-ți sărut neîndurătoarele mâini ce-mi dăruiesc tainica fericire a loviturilor de bici !
> Îngăduie-mi să sărut picioarele ce-mi apară în țărână grumazul ; lasă-mă să sărut aspra frânghie ce mă chinuie ca un șarpe de foc !
> Îngăduie-mi, o, prinț al meu, să sărut biciul ce-și șuieră cântul plăcut al supliciului ; lasă-mă să sărut țărâna care-a înghițit însetată sângele meu !".

Servitutea sexuală (supunerea)

Foarte apropiate de masochism sunt aceste cazuri descrise de Krafft-Ebing drept cazuri de servitute sexuală. E știut faptul că de multe ori o persoană se prăbușește, de o manieră cu totul neobișnuită, într-o stare de dependență față de o persoană de sex diferit. Această dependență poate merge până la pierderea oricărei voințe autonome, în așa fel încât cel dominat poate fi constrâns la acțiuni și renunțări ce necesită grave sacrificii ale interesului individual, fiind adesea potrivnice moralei și legilor. Această dependență nu e diferită de iubirea normală decât prin intensitate și prin slaba opoziție manifestată impunerii unei alte voințe. Deci nu e vorba încă de o dependență perversă ; totuși, din punct de vedere judiciar, servitutea sexuală e foarte importantă, deoarece faptele ce-i sunt consecință prezintă fără putință de tăgadă caracterul privării de libertate. Voința celui ce domină domnește asupra celui ce se supune, asemeni celei a stăpânului asupra slugii[6]. Servitutea sexuală e și ea anormală din punct de vedere psihic. Ea începe în momentul în

6. Evităm aici expresii precum „sclav" sau „sclavie" (deși, pentru atari situații, se uzează la figurat de ele), deoarece acestea sunt expresiile favorite ale masochismului, de care „servitutea" trebuie neapărat separată. Expresia

care norma externă, măsura – fixată de lege și morală – a dependenței unei părți de cealaltă sau a doi indivizi față de un al treilea este abandonată ca urmare a unei particularități individuale în resimțirea intensității mobilurilor normale. Resorturile ce acționează în acest caz sunt aceleași cu cele ce pun în mișcare, deși atunci cu o forță mult diminuată, viața sexuală ce se derulează pe de-a-ntregul în interiorul normei.

Mobilurile celui supus sunt teama de a-și pierde partenerul, dorința de a-l ști totdeauna mulțumit, tandru și doritor de raporturi sexuale. Un grad neobișnuit al înclinației amoroase, care nu semnifică întotdeauna – mai cu seamă la femeie – un grad neobișnuit al senzualității și, pe de altă parte, slăbiciunea de caracter sunt rațiunile simple ale acestui comportament insolit. Faptul cel mai important este poate acela că docilitatea necondiționată se formează în mod inconștient și automat prin obișnuință și obediență. Contra-mobilul pare să fie mai puțin eficace, deoarece mecanismul se află în pragul conștienței. Mobilul celui ce domină este de obicei egoismul, care poate să-și dea astfel frâu liber.

Servitutea joacă un rol în literatură. Pentru un autor, manifestările vieții psihice, ieșite din comun – fără însă a fi perverse – alcătuiesc o materie profitabilă și permisă. Cea mai celebră descriere a servituții masculine este probabil romanul abatelui Prévost, *Manon Lescaut*. O excelentă descriere a servituții feminine e dată de George Sand în *Leone Leoni*. Trebuie citată aici, înaintea altora, *Kätchen und*

„servitute” nu trebuie confundată cu „servitutea femeii” a lui J.S. Mill. Aceasta desemnează și ea legi și cutume, fenomene sociale și istorice. Or, noi vorbim aici despre fapte motivate de fiecare dată în mod individual, aflate în contradicție cu legile și morala în vigoare. În plus, aici e vorba de ambele sexe.

Heilbronn a lui Kleist, pe care el însuși o descrie ca pe un pandant al Penthesileei (sadică); apoi, putem aminti de *Griselidis* a lui Halm, și există încă multe alte opere de acest gen.

Sthendal, în cartea sa *Despre iubire*, relatează mai multe cazuri, dintre care unul după *Memoriile lui Saint-Simon*, privitor la ducesa de Berry, fiica regentului Phillippe d'Orléans. [...]

Am putea probabil considera, ca pe un caz tipic de servitute sexuală, relațiile regelui Alexandru al Serbiei cu regina Draga. Paul Liman[7] o descrie pe regina Draga după Vladan Georgevici. Mama regelui Alexandru o trata ca pe o fiică. O scrisoare a unui ministru spune că nu se mai întâlnise o asemenea rușine pe tron. Draga e descrisă de Georgevici ca o femeie avidă de afaceri, cu un trecut ignobil și inspirând dezgustul. În același fel în care o va face mai târziu pentru a ajunge pe tron. Draga a simulat o dată o sarcină pentru a reuși să se căsătorească cu un inginer francez. Acesta va reuși să scape de ea pentru cinci sute de franci. Unii burghezi ai Belgradului i-au spus regelui că a sa Draga Maschin întreținea raporturi cu ei, spunându-i chiar prețul pentru care cineva o putea avea. Nimic nu putea să-l despartă pe Alexandru de ea. Ea îl manipula cu ușurință, intensificându-i acestuia pasiunea. I se refuza, făcând adesea mare caz de onoarea sa de femeie; îl lăsa s-o aștepte în stradă, noaptea, pe ninsoare sau moină, iar atunci când nimic nu-i mai era de ajutor, izbucnea în lacrimi. Putea el, regele, să suporte ca ea să-i fie doar amantă, dacă o iubea cu adevărat? Tatăl, fostul rege Milan, îi scria, după logodnă, fiului său: „Un tambur-major, cel mai mărunt ofițer al armatei nu ar îndrăzni să se căsătorească așa cum a făcut-o Majestatea Voastră”.

7. Paul Liman, *Der politische Mord im Wandel der Geschichte*, Berlin, 1912, p. 113.

Când i se făceau reproșuri, Alexandru țipa că și-o va face pe Draga regină, chiar de-ar trebui să curgă pentru asta râuri de sânge. Orice avertisment îl lăsa rece. Acesta e unul dintre exemplele grăitoare despre influența irezistibilă pe care femeile isterice știu s-o exercite asupra bărbaților cu nervii slabi. Prin poziția sa față de Draga, Alexandru dă impresia unui servilism fizic și moral, a unei totale aserviri a voinței. Draga stă în rândul acelor mari curtezane devenite instrumente ale Istoriei, al celor ce-și impun isterica voință suverană soților lipsiți de tărie morală. Messalina, Theodora, Lucreția Borgia, prințesele merovingiene, iată câteva dintre aceste figuri demoniace.

Din iubire pentru acea femeie, Alexandru și-a pierdut coroana și viața, dinastia sa s-a stins, iar țara s-a prăbușit în mizerie. Poporul a fost constrâns ca, prin „contribuții voluntare", să participe la cumpărarea cailor necesari înzestrării unui regiment de cavalerie al reginei. Orașul Belgrad a trebuit, în vederea achiziționării unui yacht al reginei, să cedeze banii destinați canalizării. Regele a ordonat arestarea și torturarea profesorului Snegirov, trimis de către Țar s-o examineze pe regină, atunci când s-a anunțat că aceasta ar fi însărcinată. Paharul s-a revărsat în momentul în care regele a dorit ca, printr-o lege specială, să asigure succesiunea la tron prin fratele Dragăi, viciosul Nicodim Lunievița. Scrisorile lui Alexandru demonstrează că el n-a cedat totuși cu dragă inimă insistențelor reginei. Urmarea a toate acestea a fost masacrul din noaptea de 9 spre 10 iunie, când regele, regina și fratele acesteia au fost uciși cu o cruzime teribilă.

Manifestările sunt foarte variate, numărul cazurilor este extraordinar de mare. Întâlnim adesea în viața de toate zilele bărbați supuși servituții sexuale. Trebuie amintite aici acele căsnicii în care femeia „poartă pantalonii" unor soți îndeobște bătrâni și care,

căsătorindu-se cu femei tinere, caută să anuleze diferența de vârstă și de calități fizice printr-o indulgență fără margini față de capriciile soției ; la fel, bărbații cam trecuți, care se străduiesc, prin relații extraconjugale, să-și împlinească ultimele speranțe amoroase ; iar apoi, bărbații în general – indiferent de vârstă – care, făcând o pasiune pentru o femeie, se izbesc de răceala și firea calculată a acesteia, trebuind să capituleze în condițiile cele mai umilitoare ; firi înnamorate ce se lasă mânați spre mariajul cu târfe notorii ; bărbați ce lasă totul baltă, își pun viitorul în joc, pentru a alerga după aventuriere, abandonându-și soția și copiii și aruncând la picioarele unei prostituate veniturile unei familii.

Oricât de numeroase ar fi exemplele de servitute masculină, orice observator imparțial trebuie să admită că ele sunt de departe depășite, ca număr și importanță, de cele ale servituții feminine. Lucrul se explică cu ușurință. Aproape întotdeauna, iubirea e doar episodică în cazul bărbaților, ei având și alte numeroase, mai importante interese ; pentru femeie, iubirea e principalul conținut de viață, aproape întotdeauna cel dintâi interes, până în momentul nașterii copiilor și, adeseori, chiar după aceea (sau măcar un interes de rangul doi). Și încă un fapt, cu mult mai important : bărbatul își domină instinctul până i se ivește ocazia de a-l domoli printr-o împreunare. Dimpotrivă, femeia, atunci când e legată de un bărbat, nu se dăruiește decât acestuia. Chiar și în clasele cele mai de jos, la prostituate, acest fapt poate fi observat. Relația dintre prostituată și protectorul ei este adesea aceea a servituții tipice. Ea își iubește protectorul, cel mai ades el este singurul alături de care simte cu adevărat satisfacția sexuală, în vreme ce toți ceilalți bărbați nu sunt pentru ea decât surse de câștig. Protectorul exploatează această servitute, luându-i fetei banii câștigați.

Pentru o femeie, consortul înfățișează sexul în totalitatea sa. Datorită acestui fapt, importanța lui crește pentru femeie în mod cu totul nemăsurat. În sfârșit, relația normală dintre bărbat și femeie, așa cum au impus-o legea și cutuma, este departe de a fi „paritară”, încercând chiar să mențină, de o manieră preponderentă, dependența femeii. Aceasta din urmă se prăbușește iremediabil în starea de servitute prin concesiile făcute iubitului, totul pentru a-i păstra iubirea aproape de neînlocuit. Fapt care nu face decât să crească pe măsură pretențiile bărbaților, deciși să profite de acest avantaj, dând naștere unei industrii ce exploatează această capacitate aproape nelimitată a femeii de a se sacrifica.

De astfel de situații profită vânătorii de zestre, cei care-și vând pielea cât mai scump ruinând astfel speranțele deșarte ale unor fecioare ; seducătorul metodic, care va practica șantajul în vederea obținerii unui profit ; războinicul încărcat de fireturi sau muzicianul cu coamă leonină, cel care suspină un „Decât fără tine, mai bine mor” valorând cât un cec în alb care să-i acopere datoriile și care să-i asigure un trai îndestulat. Tot aici, îi întâlnim pe soldații de la bucătărie, cărora bucătăreasa le oferă iubire în schimbul iubirii, iar mai apoi mâncare pe săturate ; slujbașul ce bea banii patroanei pe care a luat-o de nevastă ; proxenetul care-și bate protejata alături de care trăiește, pentru a o obliga să câștige în fiecare zi o sumă determinată. Iată câteva din nenumăratele forme de servitute la care femeia este cu ușurință constrânsă de poziția sa defavorizată și nevoia ei de iubire.

E necesar să facem acum o scurtă descriere a domeniului servituții sexuale, căci în el putem identifica, în parte, „izvorul” masochismului. Paternitatea acestor două fenomene psihosexuale e clară. Servitutea, ca și masochismul, constă în principal în supunerea absolută a celui atins de anomalie față de o persoană de alt sex și în dominarea primeia de către aceasta

din urmă[8]. Însă cele două fenomene pot fi astfel clar delimitate între ele, fiind diferite nu prin grad, ci prin calitate.

Ca atare, servitutea sexuală nu este pe de-a-ntregul morbidă ; elementele din care se trage – iubire și slăbiciune a voinței – nu sunt perverse ; doar proporția forței lor reciproce produce rezultatul anormal, rezultat cu totul contrar propriului interes, moralei și legilor. Mobilul care-l mână pe cel supus să suporte tirania este instinctul normal al bărbatului sau al femeii, instinct pentru satisfacerea căruia se plătește prețul aservirii. Actele celui ce se supune, acte ce au ca temei servitutea sexuală, sunt duse la îndeplinire la ordinele celui ce domină, pentru a-i satisface poftele trupești etc. Pentru cel ce se supune, aceste acte nu au un scop independent, nefiind decât un mijloc de a obține sau păstra adevăratul scop final, acela de a-l poseda pe cel ce domină. În fine, servitutea nu este pentru un individ determinat decât o consecință a iubirii ; ea nu intervine deci decât prin îndrăgostire.

Toate se schimbă în cazul masochismului care, morbid în totalitate, e o perversiune. Mobilul acțiunilor și al renunțărilor celui ce se supune este atracția încercată față de tiranie ca atare. În același timp, el își poate dori acuplarea cu cel ce domină ; în orice caz, instinctul e dirijat în aceeași măsură către actele ce slujesc exprimarea tiraniei, ca și către obiectele imediate ale satisfacției. Aceste acte, în care masochismul își află expresia, nu sunt, pentru cel ce se supune, mijloace în vederea unui scop, ca în cazul servituții, ci constituie ele însele scopul final. În sfârșit, în masochism, dorința arzătoare de supunere o ia înaintea oricărei înclinații pentru obiectul determinat al iubirii.

---

8. Se pot prezenta cazuri în care servitutea sexuală se exprimă ca masochism. Când bărbații brutali își bat consoartele, fără ca acestea să savureze bătaia, iată o formă de servitute ce poate simula masochismul.

Un fapt interesant ce dovedește natura concordantă a servituții și masochismului este folosirea, la figurat sau în glumă, a unor expresii precum „sclavie, a purta lanțuri, a fi înlănțuit, a pune biciul pe spinarea cuiva, a înhăma la carul de triumf, a fi la picioarele cuiva, a purta pantaloni etc.”, toate acestea fiind, în masochism, prin aplicarea lor literală, obiecte ale dorințelor perverse. Aceste imagini sunt frecvent întrebuințate și au devenit cotidiene. Ele provin din limbajul poetic. Din cele mai vechi timpuri, poezia a știut să discearnă, în panorama vastă a pasiunilor amoroase, dependența față de o ființă care poate trebuie să se refuze, „servitutea” constituind în mod constant un obiect de observație. Alegând, pentru a ilustra dependența celui îndrăgostit, expresii de genul acesta, poetul alege aceeași cale ca și masochistul care realizează atari situații pentru a-și reprezenta lui însuși propria dependență (dar aceasta este pentru el un scop în sine). Chiar poezia antică întrebuința deja, pentru a-l numi pe cel iubit, expresia *domina*, făcând cu prisosință apel la imaginea „punerii în lanțuri” (de pildă, Horațiu, *Ode IV*, 11). Din acea epocă până în zilele noastre (vezi Grillparzer, *Ottokar*, actul IV: „E atât de plăcut să domini, aproape la fel de plăcut ca a te supune”), poezia galantă din toate timpurile e plină de asemenea imagini. Istoria cuvântului „metresă” e și ea plină de învățăminte. Însă poezia are efecte în viața reală.

Probabil că astfel se naște, în Evul Mediu, serviciul de curte al doamnelor, ce apare ca un aspect al servituții sexuale, al „înrobirii”, prin onorurile aduse femeilor în viața mondenă și în convorbirile amoroase, ca și prin adaptarea, la relațiile dintre cavaler și doamna sa, a raporturilor feudale dintre suzeran și vasal, adaptare ce duce la supunerea față de toate capriciile feminine, la probele amoroase și la jurăminte, la angajamentul de a îndeplini orice poruncă a doamnei. Însă unele manifestări – de pildă probele

prin care trec Ubrich von Lichtenstein sau Pierre Vidal în slujba domnițelor lor sau intrigile „galilor" francezi, țesute doar pentru ca, prin felurite chinuri, să devină martiri ai iubirii – prezintă deja un evident caracter masochist și marchează tranziția de la un simptom la celălalt.

Servitutea se ivește de asemenea și pe tărâmul homosexualității. Am identificat-o cu mult mai frecvent la femei decât la bărbați. Iată un singur exemplu, printre multe altele :

OBSERVAȚIA 129. D-ra X..., 18 ani. Atunci când, la vârsta de 6 sau 7 ani, a trebuit să se despartă de bona sa, i-a fost extraordinar de greu. Trebuie ca acum să se despartă de institutoarea sa, în vârstă de 50 de ani, și lucrul acesta îi este aproape cu neputință. Din punct de vedere fizic, d-ra X... e puțin retardată, însă intelectual e normală. Situația dintre cele două se datorează faptului că tatăl, care trăiește singur cu ele în casă, nu-i mai trezește fiicei nici un interes. Cele două femei dorm împreună, fapt pe care tatăl n-a reușit niciodată să-l împiedice. De ceva vreme, el a negociat cu institutoarea plecarea acesteia din casa în care locuiește deja de 10 ani, fiind dispus să plătească o sumă destul de mare. Fratele doamnei, fusese de acord, dorea s-o convingă să accepte, însă ea a încetat să-i mai dea ascultare. Nimeni n-a observat vreodată acte perverse între cele două femei, nefiind nimic de suspectat în acest domeniu. Însă tinerei fete nu-i place compania bărbaților și totul arată că ea îi încredințează institutoarei întreaga prietenie și dragoste de care e capabilă. Institutoarea controlează situația și speră să primească o „despăgubire" importantă, căci probabil că suma ce i-a fost oferită i s-a părut mică. Atunci când tatăl dorește să-i vorbească institutoarei despre problema plecării, fata intervine întotdeauna ; de obicei, aceasta „cade la pat" atunci când tatăl

solicită separarea. Până în prezent, n-a fost observat la ea vreun interes pentru bărbați.

Rădăcinile fiziologice ale masochismului

Pentru o bună înțelegere a masochismului trebuie plecat de la afirmația că, pe plan fiziologic, întocmai ca și în cazul sadismului, sunt prezente manifestări masochiste. Dacă presiunea activă joacă un rol important în plăcerea amoroasă, la fel stau lucrurile și când e vorba de suportarea acestei presiuni. E absolut normal să iei drept mângâieri loviturile sau brânciurile ușoare :

„As a lover's pinch which hurts and is desired".

(Shakespeare, *Antoniu și Cleopatra*, V, 2)

De aici, nu mai e decât un pas până la exprimarea dorinței de a suferi din partea partenerului o „intervenție" cu adevărat viguroasă, aceasta dezvoltându-se, prin amplificarea patologică a pasiunii amoroase, până la dorința de a suporta lovituri, căci ceea ce e altminteri o pricină a durerii este acum resimțit ca voluptate.

Krafft-Ebing a arătat și el foarte bine, atunci când a explicat cauzele masochismului, că iubirea normală are nevoie și ea într-o măsură destul de mare de dependență, de supunere față de voința partenerului. Ceva mai devreme, am vorbit despre servitutea sexuală, ce trebuie distinsă de masochism, și asta pentru că, în servitute, aspirația rămâne aceea spre actul normal de iubire, deși se produce și în cazul ei o supunere de cel mai înalt grad față de voința celuilalt. În masochism, supunerea e scopul. Vom vedea încă o dată cum un fenomen simultan senzației erotice normale devine scop final.

Dacă ținem seama de faptul că, în masochismul pronunțat, această evoluție nu se produce de obicei

decât atunci când o legătură durabilă a fost cultivată în mod artificial, vom înțelege că, plecând de la înclinații rudimentare de genul acesta, tabloul maladiei se dezvoltă pe deplin, într-o manieră asemănătoare cu cea expusă de mine pentru perversiune în general.

Voi semnala însă și o altă problemă: relația strânsă dintre angoasă și procesele genitale periferice. Am semnalat deja de multă vreme declarații ale adulților ce mărturiseau că au avut prima lor ejaculare în vremea când erau elevi, mai ales când nu puteau rezolva la timp o problemă sau cel puțin se temeau că nu vor putea s-o rezolve. Această asociere dintre angoasă și procesele genitale periferice este fiziologic normală. O vom regăsi, agravată însă până la anomalie, la persoanele ce caută scenele amoroase în care sentimentul angoasei e acutizat, persoane ce practică raportul sexual mai cu seamă atunci când se tem că ar putea fi descoperiți, de pildă de gardienii grădinilor publice sau chiar în casă de către părinți. Această angoasă amplifică dorința; pentru unii, ea este chiar o condiție a potenței sexuale. Și, de asemenea, vom vedea că mulți masochiști se excită fiind mai puțin provocați de umiliri sau rele tratamente cât de angoasa de a fi loviți; pe de altă parte, vom vedea de asemenea că partenerul sadic – sau cel care-i joacă rolul – provoacă în mod artificial această angoasă, în scopul de a ațâța la maxim instinctul sexual al celuilalt. Iată de ce literatura erotică abundă în scene în care nu flagelarea ca atare joacă rolul principal, ci angoasa resimțită de cel interesat, dat fiind faptul că loviturile sunt aplicate la intervale pe cât se poate mai lungi, pentru a amplifica angoasa ce survine în așteptarea următoarei lovituri.

Krafft-Ebing a așezat, la vremea lui, fetișismul picioarelor și al încălțărilor în rândul masochismelor larvare, a căror „motivație" rămâne inconștientă. Picioarele sau încălțările femeii capătă aici o

semnificație independentă. Piciorul ca atare, putând fi considerat instrument de umilire, devine obiect al unui interes sexual aparte. Însă înclinațiile masochiste trec acum din ce în ce mai mult într-un plan de fundal, deoarece puțin câte puțin ele depășesc pragul conștientului, în vreme ce interesul pentru încălțări subzistă în aparență doar el în plan conștient, ca fapt absolut inexplicabil. De fapt, se pot constata multe cazuri de genul acesta, favorabile toate acestui punct de vedere. Krafft-Ebing a presupus mai departe că dacă, în alte cazuri, încălțările femeii apar doar ca excitant sexual, nu e mai puțin adevărat că, în stare latentă, subzistă motivații probabil masochiste. Ideea de a fi călcat în picioare etc. rămâne în profunzimile subconștientului, deși doar reprezentarea încălțărilor apare în conștient.

Însă, în multe cazuri, am putea presupune tocmai situația contrară, anume aceea că masochismul se dezvoltă tocmai dintr-un fetișism al piciorului sau încălțărilor. S-au întâlnit cazuri în care fetișismul se manifestă într-o modalitate cu totul primară și în care masochismul nu apare cu claritate decât mai târziu. Suntem deci îndreptățiți să tragem concluzia că predispoziția masochistă, existând adesea doar în stare latentă, a fost trezită la viață tocmai prin acest fetișism aparte.

Krafft-Ebing a încercat totodată să explice motivul pentru care servitutea sexuală duce uneori la masochism. Un oarecare se află de mai multă vreme într-o situație de servitute sexuală și ajunge să dobândească vagi trăsături masochiste. Iubirea ce suportă tirania, de dragul celui iubit, devine până la urmă iubirea de tiranie. Atunci când reprezentarea faptei tiranice a fost mult timp asociată cu reprezentarea voluptuoasă a ființei iubite, această senzație de voluptate se transferă asupra tiraniei și, pe această cale, servitutea, pe care o considerăm anomalie, dă naștere masochismului, pe care trebuie să-l socotim

perversiune. Întocmai acestei opinii exprimate de Krafft-Ebing, observăm cum ceea ce reprezentase mai întâi un mijloc de a obține afecțiunea devine, în cele din urmă, scop final, în maniera în care am expus-o mai sus.

Krafft-Ebing a presupus că fetișismul se manifestă conform unei dispoziții congenitale, în general psihopatologică, care însă nu este aceeași pentru masochism și pentru sadism. El credea că sadismul și masochismul sunt de natură originară. Exact în acest sens trebuie înțeleasă afirmația că legătura dintre voluptate și cruzime este intrinsecă naturii umane, iar semnele acestei legături se vădesc și în viața erotică normală. Pe de altă parte, consider că, dacă această legătură constituie o dispoziție cultivată pe parcursul a nenumărate generații, acest fapt nu e suficient pentru a putea, într-un caz concret, să judecăm masochismul și sadismul într-un alt fel decât judecăm fetișismul. În acest scop, voi relua explicațiile privind diminuarea capacității de reacție sexuală la farmecele naturale și de asemenea cele afirmate în privința perversiunilor ce sunt adesea cultivate prin onanismul psihic. Conform lui Binet, trebuie să presupunem în viața oricărui fetișist un eveniment ce a determinat accentuarea, prin senzațiile de voluptate încercate, a unei unice impresii date. Krafft-Ebing s-a alăturat în principiu acestei concepții, și asta pe bună dreptate. Evenimentul în discuție se petrece în cele mai multe cazuri în vremea fragedei tinereți, fiind adesea concomitent cu trezirea vieții sexuale. Prilejul care a născut asocierea este în general dat uitării ; nu subzistă decât rezultatul acestei asociații. Faptul că toate obiectele posibile, toate mădularele trupului, toate calitățile pot deveni fetiș își găsește explicația, potrivit lui Krafft-Ebing, în situația că fetișul individual e strict condiționat de impresiile exterioare datorate hazardului, iar acestea, fiind simultane stării de excitație sexuală, sunt asociate acesteia din urmă.

Krafft-Ebing consideră că e bizar ca o asemenea asociere să se poată menține cu atâta forță, ca ea să se reproducă la nesfârșit și să domine exclusiv viața sexuală și ca, în multe cazuri, să nu se ivească o nouă asociere. Or, toate acestea nu pot fi, după părerea mea, explicate prin constituția patologică, și nici numai prin degenerescență sau hiperestezia sexuală : această asociere își datorează mai degrabă nașterea insistenței cu care individul o cultivă, fiind marcată de voluptate ; astfel, legătura se întărește pe zi ce trece din ce în ce mai mult.

Un argument în favoarea acestei idei este acela că, în multe cazuri, s-au observat, într-un stadiu al nediferențierii instinctului sexual, aplecări fetișiste care mai târziu dispar cu desăvârșire. Ar mai fi de luat în calcul și faptul că anumite înclinații fetișiste ținând de domeniul normalului pot suferi noi evoluții, prin prezența unui atașament erotic deosebit de puternic față de o persoană determinată posedând acest fetiș. Și, foarte important, mai există argumentul faptului că foarte multe persoane se vindecă de fetișism, mai cu seamă când devine clară pentru ei importanța acestui continuu travaliu de cultură psihică.

Nu voi contesta : Krafft-Ebing are în principiu dreptate atunci când concepe geneza fetișismului diferit de cea a masochismului și sadismului. În realitate, în masochism, ca și în sadism, întâlnim dispoziții – existente la majoritatea oamenilor – ce asociază cruzimea și voluptatea. În cazul fetișismului, o dispoziție fetișistă congenitală de același gen nu există ; nu putem presupune că există la un individ o dispoziție înnăscută spre fetișismul batistei, al femeii șchioape, al femeii urinând. Însă, în ciuda acestei distincții, subzistă totuși un factor comun, acela datorat, după cum am arătat deja, relaxării facultății naturale de reacție sexuală (relaxare consecutivă civilizării), ca și acela datorat (după cum a arătat Krafft-Ebing)

eredității și tarelor ei. Un alt element comun mai este acela că fixația de durată trebuie atribuită în general onanismului psihic : un element distinctiv constă în faptul că, în fetișism, dispoziția specifică nu e înnăscută, pe când, în masochism și sadism, ea pare să fie congenitală.

În românește de
CĂTĂLIN LAZURCA

Alfred Adler

CUNOAșTEREA OMULUI[1]

Subordonarea

Un tip de om la fel de puțin indicat pentru profesiunile care cer inițiativă este acela dominat de un fel de *slugărnicie* și care nu se simte bine decât acolo unde are de dus la îndeplinire porunci. Pentru un subordonat nu există decât legi și reguli de respectat. Acest tip de om caută cu toată ființa sa un loc de muncă în care să-și manifeste servilitatea. Putem observa acest lucru în diverse împrejurări, chiar și în înfățișarea exterioară a omului, care de obicei își îndoaie șira spinării și care mereu e gata să se încline și mai mult, atent la vorbele superiorului său, nu pentru a le cântări, ci pentru a se pune cât mai bine de acord cu ele și a sări să ducă la îndeplinire ordinele primite. Sunt oameni pentru care mai mult decât orice valorează supunerea. Aceasta atinge uneori un grad incredibil. Pentru unii, este o adevărată plăcere să se subordoneze. Nu vrem să spunem prin aceasta că idealul unor asemenea oameni ar fi prin excelență acela de a se *supra*ordona. Trebuie totuși să clarificăm părțile obscure ale vieții acelora care văd adevărata soluție a îndatoririlor ce le revin *doar* în supunere.

Este frapant pentru noi faptul că o mulțime de oameni se pare că și-au făcut din subordonare o lege a vieții. Nu ne referim la clasele aservite, ci la sexul

1. Fragment din volumul: Alfred Adler, *Cunoașterea omului*, Editura Științifică, București, 1991, traducere, studiu introductiv și note de Leonard Gavriliu.

feminin. Că femeia trebuie să se supună, este ca o lege nescrisă, dar profund întipărită în mintea tuturor, pe care mulți oammeni o respectă ca pe o dogmă. Ei cred că femeia nu există decât spre a se aservi. O consecință obișnuită a acestui fapt este că ea încearcă, dimpotrivă, să se supraordoneze. Cu toate că asemenea concepții au otrăvit și tulburat relațiile oamenilor în general, stăruie în acest sens o superstiție deosebit de rezistentă, care are adepți chiar în rândurile femeilor, ce se cred puse sub puterea unei legi eterne. Nu se cunoaște însă nici un caz în care cineva să fi tras vreun folos de pe urma acestei concepții. Va veni timpul să se vadă că, dacă femeia nu s-ar fi aservit cum s-a aservit, toate pe lumea aceasta ar fi fost mai bune.

Abstracție făcând de faptul că nici un suflet omenesc nu ar suporta ușor supunerea, o femeie ținută în astfel de condiții va ajunge de cele mai multe ori la pustiire interioară și la o dependență totală, cum ne va arăta cazul expus succint. Căsătorită din dragoste cu un bărbat care avea o importantă poziție socială, atât ea, cât și soțul ei credeau orbește în dogma supunerii femeii. Cu timpul ea a devenit o mașină perfectă, pentru care nu exista nimic decât datoria. Orice pornire spre independență era nimicită din fașă. Anturajul, care se obișnuise cu situația, firește că nu vedea nimic scandalos în aceasta, ceea ce nu avantaja pe nimeni. Dacă faptul nu a degenarat în dificultăți mai mari, a fost pentru că lucrurile se petreceau într-un mediu relativ obedient. Dar dacă avem în vedere faptul că pentru foarte mulți oameni subordonarea femeii constituie destinul ei firesc, vom recunoaște că există aici din abundență material pentru conflicte. Căci dacă socoate că această subordonare este de la sine înțeleasă, el va avea mereu scandaluri, pentru că o asemenea subordonare este de fapt imposibilă.

Unele femei au un spirit de supunere atât de dezvoltat, încât își caută drept soți bărbați dominatori

sau brutali. În scurt timp această relație contrară naturii duce la o gravă ciocnire de caractere. Avem uneori impresia că aceste femei iau în derâdere subordonarea femeii și vor să-i dovedească lipsa de sens.

Noi cunoaștem de pe acum calea pe care se poate ieși din această situație dificilă. Conviețuirea dintre bărbat și femeie trebuie să fie o camaraderie, o comunitate de muncă, unde nimeni nu este subordonat. Și dacă cele spuse aici nu reprezintă deocamdată decât un ideal, avem cel puțin un etalon cu care putem măsura progresele sociale făcute de un individ, respectiv regresele sale, putându-se identifica greșelile săvârșite.

Problema supunerii nu interesează doar relațiile dintre sexe, ea nu-l împovărează doar pe bărbat cu o puzderie de dificultăți cărora nu este capabil să le facă față, ci joacă un rol important și în viața popoarelor. Dacă ne gândim că întreaga antichitate își baza situația economică și relațiile de dominare pe *sclavagism*, dacă ne gândim că poate cei mai mulți dintre oamenii care trăiesc azi se trag din familii de sclavi, dacă ne reprezentăm faptul că s-au scurs secole în care cele două clase au cunoscut o opziție atât de radicală una față de alta și că, astăzi încă, la anumite popoare spiritul de castă este principial predominant, abia atunci putem înțelege că principiul supunerii și revendicarea acestuia îi animă necontenit pe oameni și poate duce la formarea unui tip ca atare. Este cunoscut că antichitatea considera munca drept o ocupație relativ rușinoasă, care revenea sclavilor, că stăpânului nu-i era îngăduit să se murdărească muncind, că el era nu numai cel care poruncește, ci monopoliza toate însușirile bune. Clasa dominantă era cea a „celor mai buni”, aristocrația, cuvântul grecesc „aristos” însemnând și una și alta, adică dominația celor mai buni. Această concepție triumfa însă, firește, exclusiv cu ajutorul forței, nu prin vreun examen al virtuților și meritelor. Un examen și o

clasificare aveau loc cel mult la sclavi, așadar la cei aserviți. Cel mai bun era însă acela care avea în mână puterea.

Până în zilele noastre și-a întins influența concepția privind armonizarea celor două forme de existență a ființei umane, pierzându-și însă orice sens și valoare astăzi, când se tinde la o apropiere a oamenilor unii de alții. Să nu uităm că până și marele gânditor Nietzsche a revendicat dominația celor mai buni și supunerea celorlalți. Nici astăzi nu a încetat să fie greu să ne scoatem din cap ideea împărțirii oamenilor în stăpâni și slujitori și să ne simțim cu toții absolut egali. Cu toate acestea, fie și numai faptul că suntem în posesia acestui punct de vedere ne poate fi de ajutor și ne poate feri de mari erori. Căci există oameni care au devenit atât de slugarnici, încât ar fi fericiți dacă i-ar lua cineva la un moment dat în seamă, pe ei care în permanență par să-și ceară scuze pentru vina de a trăi pe lume ; de unde, nu se cuvine să admitem că această atitudine le-ar prii, când ei de fapt adesea se simt de-a dreptul nefericiți.

Infatuarea

Un tip de om opus celui precedent este înfumuratul, acela care vrea să joace întotdeauna primul rol, a cărui viață nu reprezintă altceva decât eterna întrebare : „Cum voi putea eu să-i depășesc pe toți ?” Acest rol se asociază în existența sa cu tot felul de eșecuri și decepții. Atitudinea aceasta o putem tolera întrucâtva dacă nu comportă acte ostile, agresive. Vom găsi astfel de oameni acolo unde este necesară imprimarea unei direcții, unde se impune un comandament, o organizare. În asemenea locuri, ei vor ieși la suprafață aproape de la sine. În timpuri frământate, când poporul clocotește, apar deodată asemenea firi, care se situează în prim-plan ca de la sine. Căci ei au

gesturile, atitudinea, aspirațiile și, de cele mai multe ori, chiar și pregătirea și aptitudinile necesare. Sunt acei oameni care comandă și acasă, care în copilărie nu îndrăgeau decât jocurile în care puteau fi vizitiul care mână calul, conductor de tren sau general pe câmpul de bătălie. Mulți dintre ei nu mai pot realiza nimic dacă un altul le dictează ce și cum să facă ori se enervează atunci când au de executat un ordin. Alții, care sunt poate mai bine pregătiți, nu reușesc să ajungă în posturi de conducere. Și pe timp de pace găsești întotdeauna asemenea oameni în fruntea diverselor grupări, fie profesionale, fie cu un caracter social mai larg. Ei sunt întotdeauna în prim-plan, pentru că se vâră în față și îi dau cu gura. Cât timp nu tulbură prea tare rânduiala vieții în comun, nu avem nimic de obiectat, cu toate că noi socotim nelalocul ei supraestimarea de care au parte azi asemenea caractere. Căci și ei sunt oameni care stau în fața unui abis, care cu siguranță nu ocupă un loc în rând cu lumea și nu sunt cei mai buni. Trăind într-o tensiune extremă, ei nu-și găsesc liniștea, voind mereu să-și demonstreze superioritatea, atât în lucruri mari, cât și în mărunțișuri.

În românește de
LEONARD GAVRILIU

Sigmund Freud

MASOCHISMUL ȘI SADISMUL PRIN PRISMA PRINCIPIULUI NIRVANEI [*1]

Trebuie să aibă o îndreptățire faptul că existența tendinței masochiste în viața impulsională a omului este caracterizată ca enigmatică pe plan economic[2]. Căci dacă principiul plăcerii guvernează în așa fel fenomenele psihice încât supremul obiectiv al acestuia este evitarea neplăcerii și dobândirea plăcerii, atunci masochismul rămâne de neînțeles. Dacă durerea și neplăcerea nu mai sunt avertismente, ci pot fi chiar scopuri, atunci principiul plăcerii este neutralizat, gardianul vieții noastre psihice este oarecum narcotizat.

Masochismul ni se dezvăluie, astfel, ca un mare pericol, ceea ce nu este în nici un fel valabil dacă avem în vedere partea sa adversă, sadismul. Ne simțim tentați să numim principiul plăcerii gardian al vieții noastre, și nu numai al vieții noastre psihice. În acest caz, însă, ne asumăm sarcina de a cerceta relația

---

* Fragment din volumul: Sigmund Freud, *Psihanaliză și sexualitate*, traducere, eseu introductiv și note de dr. Leonard Gavriliu, Editura Științifică, București, 1994.

1. Textul a apărut inițial în „Internationale Zeitschrift für Psychoanalyse", X.Bd., Heft 2, 1924, sub titlul *Das ökonomische Problem des Masochismus* (nota trad.)

2. A nu se confunda cu economicul la scara societății, în limitele unui stat sau în conexiune mondială. Prin economie în sfera psihicului Freud înțelege producerea, distribuția și consumul de energie biologică, în concordanță cu principiul universal al efortului minim și al efectului maxim, dar și cu principiile plăcerii și al realității, definite în cadrul specific psihanalizei (nota trad.)

principiului plăcerii cu ambele categorii de impulsii pe care le-am diferențiat, impulsiile morții și impulsiile erotice (libidinale) ale vieții, și nu putem merge mai departe în punerea problemei masochismului dacă nu dăm curs mai întâi acestei asumări[3].

După cum ne amintim, am conceput principiile care guvernează toate fenomenele psihice ca pe un caz special al *tendinței de stabilitate* definită de Fechner și, drept urmare, i-am atribuit aparatului psihic scopul de a nu însuma excitația strânsă din toate părțile sau cel puțin posibilitatea de a o menține la un nivel scăzut. Barbara Low a propus pentru ipotetica sforțare denumirea de *principiul Nirvanei (Nirvanaprinzip)*, pe care l-am acceptat. Dar, fără a sta la îndoială, am echivalat principiul plăcerii-neplăcerii (*das Lust-Unlustprinzip*) cu acest principiu al Nirvanei. Orice neplăcere ar trebui deci să coincidă cu o creștere a tensiunii excitației existente pe plan psihic, iar orice plăcere, cu o diminuare a acestei tensiuni, principiul Nirvanei (și, cu el, principiul presupus identic al plăcerii) trebuind să stea întru totul în serviciul impulsiei morții, al cărei obiectiv este trecerea vieții nestatornice în stabilitatea stării anorganice și care ar avea drept funcție, față de cerințele impulsiilor vieții, ale libidoului, să prevină ceea ce încearcă să tulbure cursul vieții, care tinde la înălțare. Numai că această concepție nu poate fi corectă. Se pare că amplificarea și reducerea mărimii excitației le percepem direct în seria senzațiilor de tensiune și că nu ne îndoim că există tensiuni plăcute și destinderi neplăcute. Starea de excitație sexuală este exemplul cel mai exasperant de asemenea acumulare plăcută a excitației (*lustvolle Reizvergrößerung*), dar în mod cert nu unicul. Așadar, plăcerea și neplăcerea nu se raportează la amplificarea sau reducerea unei cantități pe care o numim tensiune a excitației

3. „*diesem Rufe*” în textul original (nota trad.).

(*Reizspannung*), cu toate că, evident, ea are în mod serios de a face cu acest factor. Se pare că nu depinde de acest factor cantitativ, ci de o caracteristică a acestuia, pe care o putem lua în considerare doar sub aspect calitativ. Ar trebui să pătrundem adânc pe terenul psihologiei ca să putem arăta ce este această caracteristică de ordin calitativ. Poate că este ritmul mersului în timp al transformărilor, înălțărilor și coborârilor cantităților de excitație ; nu o știm.

În orice caz, trebuie să remarcăm că principiul Nirvanei, care ține de impulsia morții, a suferit o modificare în organismul viu, prin care a devenit principiu al plăcerii, așa încât de acum înainte va trebui să ne ferim de a mai lua ambele principii drept unul și același. Datorită cărei forțe s-a produs această modificare nu este greu de ghicit dacă urmărim, într-adevăr, acest raționament. Numai impulsia vieții, libidoul, se poate să fi fost constrâns să-și aducă în acest mod cota-parte la reglementarea proceselor vieții, alături de impulsia morții. Obținem în felul acesta o scurtă, dar interesantă serie de relații : principiul *Nirvanei* exprimă tendința impulsiei morții, principiul *plăcerii* susține cerința libidoului și modificarea acestuia, principiul *realității* reprezintă influența lumii exterioare.

Nici unul dintre aceste trei principii nu este, la drept vorbind, instituit de vreo forță din afară[4]. De regulă se pot înțelege împreună, cu toate că uneori trebuie să intre în conflict, având drept obiectiv, pe de o parte, o reducere cantitativă a sarcinii excitației (*Reizbelastung*), iar pe de altă parte, o caracteristică de ordin calitativ a aceleiași excitații și, în fine, o prelungire în timp a descărcării excitației și o temporară lăsare în voia ei a tensiunii neplăcute[5].

---

4. *„vom anderen außer Kraft gesetzt”* în textul original (nota trad.).
5. *„ein zeitweilliges Gewährenlassen der Unlustspannung”* în textul original (nota trad.).

Concluzia acestei analize este că desemnarea principiului plăcerii drept garant al vieții nu poate fi respinsă.

Să revenim la masochism. Acesta se înfățișează observației noastre în trei forme : ca relativitate a excitației sexuale, ca expresie a esenței feminine și ca normă de comportament în viață (*behaviour*). Putem, în mod corespunzător, să distingem un masochism *erogen*, un masochism *feminin* și un masochism *moral*. Primul, masochismul erogen, plăcerea durerii „care stă la baza celorlalte două forme" este susceptibil de o fundamentare biologică și constitutivă (*konstitutionell*), însă rămâne de neînțeles când nu este dedus din câteva ipoteze privind relații cu totul obscure. Cel de-al treilea, într-o anumită privință cea mai importantă formă de prezentare a masochismului, a fost abia recent considerat de psihanaliză drept sentiment al vinovăției, de cele mai multe ori inconștient, dar care de pe acum permite o explicare deplină și o înscriere în celelalte cunoștințe ale noastre. Masochismul feminin, în schimb, este cel mai accesibil observației, cel mai puțin enigmatic și cel mai inteligibil în toate relațiile sale. Expunerea noastră poate începe cu el.

Cunoaștem în destule variante această speță de masochism la bărbat (mă rezum la materialul de care dispun), din fantazările persoanelor masochiste (mai importante din această cauză), care fie că degenerează în acte onaniste, fie vădesc satisfacție sexuală doar pentru sine. Cu fantazările concordă perfect manifestările reale ale perverșilor masochiști, fie că acestea servesc ca scop în sine, fie întru stimularea potenței și pregătirea actului sexual. În ambele cazuri (manifestările sunt doar exercitări ludice ale fantazărilor), conținutul manifest este : punerea călușului în gură, legarea, lovituri dureroase, flagelarea, brutalizarea într-un fel oarecare, constrângerea la supunere necondiționată, terfelirea, umilirea. Mult mai rar și numai cu mari restricții, în acest conținut intră și

mutilările. Interpretarea cea mai la îndemână și mai comodă este că masochistul se comportă ca un copil mic, neajutorat și lipsit de independență, cel mai adesea ca un copil prostănac. Este de prisos să cităm cazuistică, materialul fiind extrem de uniform, accesibil oricărui observator, inclusiv celor care nu sunt psihanaliști. Dacă avem însă ocazia să studiem cazuri în care fantazările masochiste suferă prelucrări deosebite, facem lesne descoperirea că aceste fantazări pun persoana într-o situație caracteristică feminității, dând de înțeles că este castrată, că este obligată la acuplare sau să nască. De aceea am numit feminine aceste forme de manifestare ale masochismului, într-un fel *a posteriori*[6], cu toate că atât de multe din elementele sale trimit la viața infantilă. Această suprapunere de straturi ale infantilismului și feminității își va găsi mai târziu explicația ei simplă. Castrarea „sau orbirea, care o simbolizează" a lăsat adesea în fantazare urma sa negativă, care vrea să spună că organele genitale sau ochii sunt totuna, că nu trebuie să li se întâmple nimic. (Maltratările masochiste fac rareori, de altfel, o impresie atât de zguduitoare ca cruzimile sadismului, fie ele imaginate sau puse în scenă.) În conținutul manifest al fantazărilor masochiste se dă expresie și unui sentiment de vinovăție, prin faptul că se crede că persoana în chestiune a sfărâmat ceva (ce anume, rămâne de lămurit), prin care trebuie ispășite toate procedurile dureroase și chinuitoare. Aceasta duce la o raționalizare superficială a conținutului masochist al fantazării, dar se ascunde în spatele relației cu masturbarea din copilărie. Pe de altă parte, acest factor al vinovăției conduce la cea de a treia formă, morală, a masochismului.

---

6. În limba latină în textul original, „din cele preferate" (nota trad.).

Masochismul feminin, pe care l-am descris, se bazează întru totul pe plăcerea de a suporta durerea, plăcere primară, erogenă, a cărei explicare nu reușește fără considerații retrospective.

În *Trei studii privind teoria sexualității* „capitolul referitor la sursele sexualității infantile" am susținut că sursa excitației infantile ia naștere ca efect secundar al unei serii de procese interne, numai după ce intensitatea acestor procese a depășit anumite limite cantitative (*quantitative Grenzen*). Poate că nimic mai important nu se petrece în organism, care să nu fi livrat componenta sa la stârnirea impulsiei sexuale. Prin urmare, ar trebui ca și excitația dureroasă și neplăcută să aibă acest efect. Această coexcitație libidinală (*libidinöse Miterregung*) ar avea, în cazul tensiunii dureroase și neplăcute, un mecanism fiziologic infantil, care ulterior se epuizează. Ea ar avea parte, potrivit diferitelor constituții sexuale, de o dezvoltare extrem de diferită, reprezentând în orice caz suportul fiziologic pe care se suprazidește, în plan psihic, masochismul erogen.

Insuficiența acestei explicații se vădește în faptul că nu aruncă nici o lumină asupra raporturilor strânse dintre masochism și partea sa adversă în viața impulsională (*Triebleben*), *sadismul*. Dacă ne întoarcem puțin până la ipoteza celor două feluri de impulsii pe care le considerăm active în organismul viu, ajungem la o altă derivare, care însă nu o contrazice pe cea mai sus menționată. În organismele pluricelulare libidoul vine în contact cu impulsiile morții și distrugerii care guvernează acolo, care dezagregă aceste ființe celulare și ar putea să aducă fiecare organism elementar luat în parte la starea de stabilitate anorganică (chiar dacă și aceasta nu poate fi decât relativă). Libidoul are sarcina de a face inofensivă această impulsie distructivă și se achită de sarcină prin aceea că, în mare parte și rapid, cu ajutorul unui sistem organic special, musculatura se canalizează

spre exterior, orientându-se spre obiectele lumii din afară. O numim atunci impulsie distructivă, impulsie de luare în stăpânire, voință de putere. O parte din această impulsie este pusă direct în serviciul funcției sexuale, unde are de realizat acte esențiale. Acesta este sadismul ca atare. O altă parte a libidoului nu participă la acestă cheltuire în afară, rămânând în organism și fiind aici asociată la pomenitele coexcitații sexuale; avem de recunoscut în aceasta masochismul originar, erogen.

Ne lipsesc cu totul datele fiziologice privind căile și mijloacele prin care poate avea loc această îmblânzire de către libido a impulsiei morții (*Todestrieb*). În cercurile gânditorilor psihanaliști putem doar presupune că se realizează o copioasă amalgamare[7], variabilă în relațiile sale, a celor două feluri de impulsii, astfel încât, într-adevăr, nu este necesar să luăm în considerare impulsii pure ale morții și vieții, ci numai diverse amestecuri ale acestora. Este posibil ca, sub anumite influențe, amestecul de impulsii să răspundă unei segregări a acestora. Cât de mari sunt cotele-părți ale impulsiei morții care se sustrag unei asemenea îmblânziri prin conexiunea cu fluxurile libidinale (*libidinöse Zusätze*), actualmente nu putem ști.

Dacă suntem dispuși să trecem cu vederea peste unele inexactități, atunci putem afirma că impulsia morții care acționează în organism „sadismul originar (*Ursadismus*)" ar fi identic cu masochismul. Din moment ce principala sa cotă-parte este deplasată în exterior, asupra obiectelor, în interior rămâne, ca reziduu al său, masochismul erogen, propriu-zis, care, pe de o parte, a devenit o componentă a libidoului, iar pe de altă parte are propria sa comportare față de obiect. Astfel, acest masochism ar un martor și o

7. „*Vermischung und Verquickung*" în textul original (nota trad.).

rămășiță a acelei faze de formare în care s-a realizat aliajul atât de important pentru viață al impulsiei morții cu *Erosul*[8]. Să nu ne mire dacă aflăm că, în anumite condiții, de unde era îndreptat spre exterior (proiectat), sadismul sau impulsia distrugerii poate fi din nou introiectat, îndreptat către interior, regresând în acest fel în situația sa anterioară. Produce în acest caz masochismul secundar, care se supraadaugă celui originar.

Masochismul erogen participă la toate fazele evoluției libidoului, generând capricioasele sale metamorfoze psihice[9]. Teama de a fi mâncat de animalul-totem (tatăl) își are originea în configurațiile orale primitive, după cum dorința de a fi bătut de tată își are originea în faza sadico-anală care îi urmează celei orale; ca precipitat al stadiului configurației falice[10], intervine în conținutul fantazărilor castrarea care, deși mai târziu este tăgăduită, derivă în mod natural din configurația genitală definitivă, care are drept situații caracteristice ale feminității acuplarea[11] și nașterea. Abstracție făcând de motivația reală evidentă, rolul feselor este și el lesne de înțeles. Fesele sunt părți corporale erogene preferate în faza sadico-anală, cum sunt mamelele în faza orală și penisul în faza genitală.

Cea de a treia formă de masochism, masochismul moral, este de scos în evidență înainte de toate prin faptul că și-a slăbit relația cu ceea ce numim sexualitate. Toate suferințele masochiste sunt de obicei

---

8. Nesubliniat în textul original, după cum nici termenul sadism nu apare nicăieri subliniat (nota trad.).
9. „*seine wechselnde psychische Umkleidung*” în textul original (nota trad.).
10. A se vedea *Die infantile Genitalorganisation* (text inclus în volumul de față sub titlul *Configurația genitală infantilă*) (paranteza trad.).
11. „*des Koitiertwerdens*” în textul original (nota trad.).

legate de condiția ca ele să provină de la persoana iubită, să fie îndurate la porunca acesteia ; limitarea aceasta dispare în cazul masochismului moral, care depinde de suferința în sine ; că suferința vine de la o persoană iubită sau indiferentă, faptul acesta nu joacă nici un rol ; ea poate fi cauzată și de puteri sau de împrejurări impersonale, adevăratul masochist întinzându-și obrazul mereu în partea de unde are șansa să primească o lovitură. Este cât se poate de clar că în explicarea acestui comportament libidoul este lăsat la o parte și că ne putem mărgini la ipoteza că, în acest caz, impulsia distrugerii se îndreaptă iarăși spre interior și că își dezlănțuie furia împotriva propriului Eu, trebuind să aibă totuși un sens faptul că uzul limbii nu a renunțat la relația dintre această normă de comportament în viață și erotică și că numește masochiști acest fel de oameni care se vatămă singuri.

O deprindere tehnică de nestrămutat ne face să ne ocupăm în primul rând de forme extreme, nîndoielnic patologice, ale masochismului. Am explicat altundeva[12] că în tratarea psihanalitică a pacienților ne șochează comportarea acestora față de influențele curei, ei atribuindu-și un sentiment de vinovăție „inconștient”. Am arătat în acea lucrare cum recunoaștem aceste persoane („reacția terapeutică negativă”) și, de asemenea, nu am ascuns faptul că forțele unui astfel de impuls prevestesc cele mai puternice rezistențe și cele mai mari pericole în privința succesului demersurilor[13] noastre medicale sau educaționale. Satisfacerea acestui sentiment de vinovăție inconștient este poate cea mai puternică pază a privilegiului bolii (de regulă combinat cu alte elemente), a sumei de forțe care se împotrivesc însănătoșirii, nevrând să se lipsească de starea de boală (*Kranksein*) ; suferința adusă cu sine

---

12. *Das Ich und das Es*.
13. „*Absichten*” în textul original (nota trad.).

de nevroză este tocmai factorul prin care capătă valoare tendința masochistă. Este de asemenea bogat în învățăminte faptul că, împotriva oricărei teorii și așteptări, o nevroză care a sfidat toate străduințele terapeutice poate să dispară atunci când persoana a ajuns în calamitatea unei căsătorii nefericite, și-a pierdut averea sau a contractat o boală organică periculoasă. O formă a suferinței este atunci înlocuită cu alta și vedem că numai de aceasta depinde posibilitatea de a conserva o anumită cantitate de suferință.

Nu suntem ușor de convins de către pacienți în privința sentimentului lor de vinovăție inconștient. Ei știu prea bine în ce cazne (mustrări de conștiință) se exprimă un sentiment de vinovăție conștient, conștiința de a fi vinovat (*Schuldbewußtsein*) și de aceea nu pot admite că trebuie să adăpostească în ei impulsuri absolut analoage, pe care ei nu le resimt nicidecum. Cred că se impune să ținem cont într-o anumită măsură de protestul lor, chiar dacă și fără aceasta renunțăm la sintagma[14] „sentiment de vinovăție inconștient”, incorectă din punct de vedere psihologic, înlocuind-o cu „trebuință de pedeapsă”, expresie prin care acoperim sensul realității observate. Nu ne putem însă reține de la a judeca și localiza acest sentiment inconștient al vinovăției după modelul celui conștient.

Am atribuit Supraeului funcția conștiinței morale și am recunoscut în conștiința vinovăției expresia unei tensiuni între Eu și Supraeu. Eul reacționează prin anxietate (anxietatea conștiinței morale) la perceperea faptului că a rămas în urma exigențelor stabilite Supraeului de către idealul său. Dorim să știm cum a ajuns Supraeul la acest rol exigent și de ce trebuie Eul să se teamă în cazul unei îndepărtări de idealul său.

Dacă am afirmat că Eul și-a asumat funcția de a armoniza, de a concilia revendicările celor trei

---

14. „*Benennung*” în textul original (nota trad.).

instanțe pe care le servește, putem adăuga că are în acest sens modelul său, la care poate aspira, în Supraeu. Acest Supraeu este, vasăzică, în aceeași măsură locțiitorul Sinelui (*das Es*) ca și lumea exterioară. S-a înțeles prin aceasta că primul obiect al impulsului libidinal al Sinelui, cei doi părinți (*das Elternpaar*), s-a introiectat în Eu, relația cu el fiind desexualizată, având loc o deviere de la obiectivele sexuale directe. Abia în acest fel devine posibilă înfrângerea complexului lui Oedip. Supraeul reține caracteristici esențiale ale persoanelor introiectate : puterea lor, severitatea, înclinația spre supraveghere și spre aplicarea de pedepse. Așa cum am arătat pe larg în alt loc[15], este ușor de imaginat că, prin combinarea imulsiilor care, după o asemenea inoculare, patrulează în Eu, severitatea, are parte de o intensificare. Supraeul, în care activă este conștiința morală, poate deveni acum nemilos, crud, inexorabil față de Eul pe care îl ocrotește. Imperativul categoric al lui Kant este, astfel, moștenitorul direct al complexului lui Oedip.

Dar aceleași persoane care continuă să acționeze în Supraeu, ca instanță a conștiinței morale, după ce au încetat să mai fie obiecte ale impulsurilor libidinale ale Sinelui, aparțin însă și lumii exterioare reale. De aici sunt ele extrase : puterea lor, în spatele căreia se ascund influențele trecutului și tradiția, era una din cele mai palpabile manifestări ale realității. Datorită acestei coincidențe Supraeul devine înlocuitorul complexului lui Oedip, atât pentru reprezentanții lumii exterioare, reale, cât și ca model pentru aspirația Eului.

Complexul lui Oedip s-a dovedit, așadar, după cum s-a și presupus pe plan istoric[16], sursa moralității noastre individuale (morală). În cursul evoluției copilăriei, care conduce la o progresivă desprindere de

15. *Das Ich und das Es*.
16. *Totem und Tabu*, IV.

părinți, semnificația personală a acestora devine mai puțin importantă pentru Eu. La ceea ce a mai rămas din ale lor *imagines*[17] se adaugă apoi influențele cadrelor didactice, ale autorităților, ale modelelor de viață alese de individul însuși și ale eroilor unanim recunoscuți, ale persoanelor pe care Eul devenit mai rezistent nu mai are nevoie să le introiecteze. Ultima expresie a acestei serii care începe cu părinții este obscura putere a Destinului, pe care abia foarte puțini dintre noi sunt capabili să o conceapă ca pe o forță impersonală. Când poetul olandez Multatuli[18] înlocuiește grecescul *λόγοξ χαι ‘Αυάγχη* prin perechea de zei *Μοιρα*, sunt puține de obiectat ; dar toți cei care transferă providenței, zeilor, lui Dumnezeu sau Naturii conducerea evenimentelor lumii trezesc suspiciunea că aceste cu totul exterioare și foarte îndepărtate autorități le percep, cu toate acestea, mereu pe planul mitologic, ca pe niște părinți, crezându-se atașați de ele prin legăturile libidinale. În *Eul și Sinele* am făcut încercarea de a deriva dintr-o astfel de concepție parentală despre destin chiar și reala teamă de moarte a oamenilor. Pare foarte greu să te eliberezi de ea.

După aceste pasaje pregătitoare, ne putem întoarce la definirea[19] masochismului moral. Spuneam că unele persoane trezesc prin comportamentul lor „atât în timpul curei psihanalitice, cât și în viață" impresia că ar fi excexiv de inhibate pe plan moral, stând sub dominația unei conștiințe morale deosebit de impresionabile, deși ele nu sunt conștiente de o astfel de super-morală. La o examinare mai atentă, observă, desigur, deosebirea care separă o astfel de consecință inconștientă a moralei de masochismul moral. La cea

17. În limba latină în textul original (nota trad.).
18. Ed. Douwes Dekker (1820-1887).
19. „*Würdigung*" în textul original (nota trad.).

dintâi accentul cade pe sadismul în expansiune al Supraeului care își servește Eul ; la cel de al doilea, dimpotrivă, accentul cade pe propriul masochism al Eului, care jinduiește după pedeapsă, fie aceasta din partea Supraeului, fie din partea forțelor paternale din afară. Concluzia noastră inițială se cere scuzată, deoarece și într-un caz și în celălalt avem de a face cu o relație între Eu și Supraeu sau cu forțe care stau pe aceeași treaptă ; în ambele cazuri apare o trebuință de a fi satisfăcut prin pedeapsă sau suferință. Există apoi o circumstanță accesorie greu de minimalizat, anume faptul că sadismul Supraeului este de cele mai multe ori strident conștient, pe când năzuințele masochiste ale Eului rămân, de regulă, ascunse persoanei și trebuie deduse din comportamentul acesteia.

Inconștiența masochismului moral ne conduce pe o pârtie bine marcată. Expresia „sentiment de vinovăție inconștient" o putem traduce prin „trebuință de pedeapsă din partea unei puteri părintești" (*Strafbedürnis von Seiten einer elterlichen Macht*). Acum știm că o dorință atât de frecventă în fantazări, cum este aceea de a fi bătut de tată, stă foarte aproape de alta : aceea de a se afla într-o relație sexuală pasivă (feminină) cu el ; este aici doar o transfigurare regresivă a acestei relații. Dacă transpunem această explicație în conținutul masochismului moral, sensul secret al acestuia ne devine transparent. Conștiința morală și morala sunt înțelese prin înfrângerea, prin desexualizarea complexului lui Oedip ; prin masochismul moral, morala este din nou sexualizată, complexul lui Oedip este reînsuflețit, fiind netezită calea unei regresiuni de la morală la complexul lui Oedip. Aceasta se întâmplă fie în avantajul moralei, fie în cel al individului. Fiecare persoană în parte poate, într-adevăr, să fi păstrat, alături de masochismul ei, întreaga sau o anumită parte din moralitatea sa, după cum este posibil ca și o bună parte din conștiința sa morală

să se fi pierdut în masochism. Pe de altă parte, masochismul creează tendința spre comportarea „de păcătos”, care trebuie ispășită prin reproșurile conștiinței morale sadice (ca în atât de numeroasele tipuri de caractere rusești)[20] sau prin corecția aplicată de puterea părintească a Destinului. Spre a provoca punițiunea din partea acestui locțiitor al părinților, masochistul trebuie să facă ceea ce este inoportun, să comploteze împotriva propriului său avantaj, să-și distrugă perspectivele care i se deschid în lumea reală și, eventual, să-și nimicească propria existență.

Reorientarea sadismului împotriva propriei persoane are loc cu regularitate în *reprimarea de către civilizație a impulsiei*, care împiedică utilizarea în viață a unei mari părți din componentele distructive ale impulsiei. După cum ne putem imagina, această dare înapoi a câtimii din impulsia distrugerii apare ca o intensificare a masochismului în Eu. Fenomenele conștiinței morale nu permit însă să conchidem că impulsia distructivă[21] care se întoarce de la lumea exterioară este acceptată de către Supraeu, chiar și fără o asemenea transformare. Sadismul Supraeului și masochismul Eului se întregesc unul pe altul și se aliază întru provocarea acelorași efecte. Cred că numai în felul acesta putem înțelege că din reprimarea impulsiei „frecvent sau cu totul în general” rezultă un sentiment de vinovăție și că pomenita conștiință morală devine cu atât mai susceptibilă și mai severă cu cât persoana se abține de la agresarea semenului. Ne-am putea aștepta ca un individ care

20. Judecat prin această prismă, „Dostoievski nu a reușit să devină un învățător și un eliberator al omenirii, ci s-a alăturat temnicerilor ei” (a se vedea Sigmund Freud, *Scrieri despre literatură și artă*, traducere și note de Vasile Dem. Zamfirescu, prefață de Romul Munteanu, Editura Univers, București, 1980, pp. 36-37) (nota trad.).
21. „*Destruktion*” în textul original (nota trad.).

știe despre sine că are grijă să evite agresiunile nedorite prin prisma educației sale de om civilizat[22] să aibă de aceea o bună conștiință morală și să-și supravegheze Eul cu mai puțină suspiciune. Lucrurile ne sunt de obicei prezentate în așa fel de parcă exigențele morale ar fi primare și ar avea drept efect impulsia renunțării (*Triebverzicht*). În cazul acesta, originea moralității rămâne neclară. Se pare că, în realitate, lucrurile se petrec invers ; prima impulsie a renunțării este una obținută prin constrângere din partea unor forțe exterioare și abia în felul acesta se creează moralitatea care se exprimă în conștiința morală și pretinde, la rându-i, o mai amplă impulsie a renunțării.

În felul acesta, masochismul moral devine martorul clasic al existenței aliajului de impulsii. Periculozitatea sa provine din faptul că își are rădăcina în impulsia morții, corespunzând acelei câtimi a acesteia care a scăpat virajului spre exterior, ca impulsie a distrugerii. Dar cum, pe de altă parte, are semnificația unei componente erotice, distrugerea de sine a persoanei nu poate avea loc fără satisfacția libidinală.

În românește de
LEONARD GAVRILIU

---

22. „*kulturell unerwünschte Aggression*" în textul original (nota trad.).

Karen Horney

DIRECȚII NOI ÎN PSIHANALIZĂ [1]

Capitolul XV

Fenomenele masochiste

Masochismul este de obicei definit ca o străduință de a obține satisfacția sexuală cu ajutorul suferinței. Această definiție include trei postulate : că masochismul este în esența sa un fenomen sexual ; că este în esență un efort de obținere a satisfacției ; că este în esență dorința de a suferi.

Date în sprijinul primului postulat[2] sunt bine cunoscutele fapte privind copiii excitați ca urmare a bătăii, ceea ce în satisfacția sexuală oferită de perversiunea masochistă se traduce prin a fi umilit, înrobit sau maltratat fizic ; fantazările masochiste, legate de situații similare, conduc la masturbare. Cele mai multe fenomene masochiste, însă, nu au o natură vădit sexuală, și nici nu există date care să demonstreze originea lor net sexuală. Lipsa datelor este suplinită de ideea discutabilă[3], bazată pe teoria libidoului, că tendințele caracterului masochist sau

1. Fragmente din volumul : Karen Horney, *Direcții noi în psihanaliză*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1995, traducere, studiu introductiv și note de dr. Leonard Gavriliu.
2. „*The data for the first contention*" în textul original (nota trad.).
3. „*Data are substituted for by the contention*" în textul original (nota trad.).

atitudinile față de semeni reprezintă un fel de transformare a impulsiilor sexuale masochiste. S-a argumentat, astfel, de exemplu, că satisfacția pe care o femeie și-o asigură complăcându-se în rolul de martiră, deși nu este în mod manifest sexuală prin natura ei, e totuși derivată dintr-o sursă care, în ultimă instanță, este sexuală.

Cealaltă ipoteză prevește așa-numitul „masochism moral", adică zelul cu care „Eul" se expune la eșecuri sau accidente sau se autoflagelează cu reproșuri, de dragul împăcării „Supraeului". Freud sugerează că și „masochismul moral" este, în ultimă instanță, tot un fenomen sexual. El susține că, deși trebuința de pedeapsă servește de reasigurare împotriva fricii de „supraeu", ea este în același timp o subordonare sexuală masochistă amendată a „Eului" față de „Supraeu", acesta din urmă reprezentând o imagine încorporată a părinților. Toate aceste teorii sunt contestabile, deoarece operează cu premise pe care personal le consider eronate. Așa stând lucrurile, nu vom mai lua în considerare, în cele ce urmează, postulatele amintite.

Alți autori pun mai puțin accentul pe satisfacția sexuală în fenomenele masochiste, dar rețin premisa că, spre a înțelege masochismul, acesta trebuie definit prin prisma efortului de a se obține satisfacția. Raționamentul pe care se întemeiază această premisă este că acest efort, care e la fel de irezistibil și de greu de combătut ca și străduințele masochiste, e în mod necesar determinat de un țel fundamental care promite satisfacția[4]. Franz Alexander[5], de exemplu, arată că persoane dispuse să ia asupra lor suferința fac lucrul acesta nu numai pentru că doresc să prevină amenințarea cu pedeapsa din partea „Supraeului", ci

4. Cf. capitolul II, *Teoria libidoului*.
5. Franz Alexander, *Psychoanalysis of the Total Personality* (1935).

și fiindcă cred că, cu prețul suferinței, pot să întrețină anumite impulsuri interzise. Fritz Wittels[6] arată că „masochistul dorește să demonstreze inutilitatea unei părți a persoanei sale cu scopul de a trăi mai sigur în partea pe care o socoate mai importantă. El își derivă plăcerea din durerea simțită de cealaltă ipostază a sa”[7]. Eu însămi am propus o ipoteză[8], în sensul că toate strădaniile masochiste sunt finalmente orientate spre satisfacție, adică spre uitare, spre descotorosirea Eului de toate conflictele și de toate restricțiile. Fenomenele masochiste pe care le găsim în nevroze ar prezenta în acest caz o modificare patologică a tendințelor dionisiace[9], tendințe care par să fie răspândite peste tot în lume.

Problema care se pune, însă, este aceea dacă există eforturi, în direcția acestui gen de satisfacție, care să determine în ultimă instanță fenomenele masochiste. S-ar putea, așadar, să definim masochismul ca fiind, în esență, un efort de abandonare a Eului ? Dacă în unele cazuri asemenea eforturi sunt clar observabile, în alte cazuri ele nu sunt evidente. Dacă e să păstrăm definiția masochismului ca efort către uitare, atunci am avea nevoie, în sprijinul ei, de o altă ipoteză, anume că acest efort este operativ și atunci când nu este vizibil. Afirmații de felul acesta s-au făcut frecvent ; ele sunt, bunăoară, piatra unghiulară a postulatului că toate fenomenele masochiste sunt, la urma urmei, de natură sexuală. Și este sigur că se întâmplă ca noi să alergăm după niște fantome de satisfacție, fără a fi conștienți de lucrul acesta. Dar e primejdios

---

6. Fritz Wittels, „The Mystery of Masochism”, în *Psychoanaliytic Review* (1937).
7. „*by the other figure*” în textul original (nota trad.).
8. Karen Horney, *The Neurotic Personality of Our Time* (1937).
9. Friedrich Nietzsche, *Die Geburt der Tragödie* ; Ruth Benedict, *Patterns of Culture* (1934).

să operăm cu semenea presupuneri fără a avea date care să le justifice.

Așa cum voi încerca să arăt în considerațiile care urmează, ar fi mai constructiv dacă am renunța la abordarea problemei masochismului prin prisma ideii preconcepute că există prin excelență un efort în direcția obținerii satisfacției. De fapt, Freud însuși nu este categoric[10] în această privință. El a susținut că masochismul este rezultatul fuziunii instinctului morții cu impulsiile sexuale, funcția acestei fuziuni fiind să protejeze individul de autodistrugere. Deși această ipoteză nu stă pe o bază sigură din cauza caracterului speculativ al instinctului morții, ea este demnă de luat în considerare deoarece introduce în conceptul de masochism ideea de funcție protectivă.

Al treilea postulat implicat în definiția uzuală a masochismului – privit în esență ca dorință de a suferi – coincide cu opinia populară. Se arată în cutare zicătoare că cutare persoană nu este fericită decât dacă are vreun necaz, decât dacă este persecutată și altele de acest fel. În psihiatrie această premisă atrage după sine pericolul de a se explica dificultățile ivite în tratamentul unor nevroze prin raportare la dorința pacientului de a rămâne bolnav, în loc de a raporta respectivele dificultăți la imperfecțiunile cunoștințelor noastre actuale de psihologie.

Așa cum am arătat anterior, eroarea fundamentală în această chestiune constă în neglijarea faptului că necesitatea absolută a efortului poate fi determinată de puterea acestuia de a potoli anxietatea. Vom vedea numaidecât că demersurile masochiste reprezintă, de asemenea, în mare măsură, o cale specială de dobândire a securității.

Termenul masochism[11] este folosit spre a desemna o anumită calitate a tendințelor de caracter, fără însă

10. „*quite rigid*" în textul original (nota trad.).
11. „*The term masochistic*" în textul original (nota trad.).

a exista o idee clară în ceea ce privește natura acestei calități. În realitate, tendințele caracterului masochist sunt două.

Una dintre acestea este tendința de autodepreciere (*self-minimizing*). De cele mai multe ori, individul nu este conștient de această tendință, ci numai de efectul ei, care este acela că se simte neatrăgător, insignifiant, neeficient, stupid, lipsit de valoare. Spre deosebire de tendințele narcisiste, pe care le-am descris ca pe niște tendințe către autoinflație, tendința masochistă de care ne ocupăm este una de autodeflație (*self-deflation*). Pe când o persoană narcisică tinde să-și exagereze, față de sine și de alții, calitățile și capacitățile sale bune, persoana masochistă tinde să-și exagereze insuficiențele[12]. Narcisistul este înclinat să creadă că poate s-o scoată lesne la capăt cu orice sarcină, perfecționistul tinde să creadă că e obligat să fie capabil să se descurce în orice situație, pe când masochistul înclină să reacționeze cu un disperat „nu pot”. Narcisistul dorește cu ardoare să fie în centrul atenției, perfecționistul este solitar, nutrind un discret sentiment de superioritate bazat pe standardele sale, în timp ce masochistul tinde să fie discret și să se facă mititel într-un colț.

Cealaltă tendință principală este aceea de dependență personală. Dependența masochistă de alții este diferită de aceea proprie narcisistului sau perfecționistului. Narcisistul este dependent de alții în sensul că are nevoie de atenția și de admirația lor. Perfecționistul, deși hiperpreocupat de a-și păstra independența, este în realitate și el dependent, de alții, întrucât securitatea sa se bazează pe conformarea

12. Ori de câte ori vorbesc de persoane narcisice, masochiste sau perfecționiste, am în vedere o expresie simplificată: este de înțeles numai faptul că la asemenea persoane predomină tendințele masochiste, narcisice sau perfecționiste.

automată la ceea ce crede el că așteaptă alții de la dânsul. Dar el caută să-și ascundă până și sieși faptul că este dependent și orice dezvăluire a dependenței sale, cum se întâmplă când este supus psihanalizării, este privită ca o lovitură adusă mândriei și securității lui personale. La ambele tipuri de indivizi dependența este rezultatul indezirabil al unei structuri de caracter particulare (*particular character structure*). Pentru masochist, pe de altă parte, dependența este de fapt o condiție vitală. El simte că este incapabil să trăiască fără prezența, bunăvoința, dragostea, prietenia altei persoane, tot așa cum este incapabil să trăiască fără oxigen.

De dragul simplității, să numim partener persoana de care este dependent masochistul, fie că această persoană este unul din părinți, iubitul sau iubita, fratele sau sora, soțul sau soția, prietenul sau prietena, medicul[13] ; „partenerul” (*„partner”*) poate să fie nu numai un individ, ci și un grup, cum sunt membrii unei familii sau ai unei secte religioase.

Masochistul simte că nu poate face nimic de unul singur și așteaptă să primească totul de la partener : dragoste, succes, prestigiu, considerație, protecție. Fără a o înțelege în contrast total cu modestia sa vădită și cu umilința, expectațiile sale au un caracter parazitar. Motivele sale de a se lipi de o altă persoană sunt atât de stringente încât el poate exclude din conștiință faptul că partenerul nu este și nu va fi niciodată persoana potrivită, care să-i îndeplinească expectațiile ; el nu dorește să recunoască interdicțiile pe care le implică o anumită relație. De aceea, este

---

13. F. Kuenkel subliniază importanța pentru nevrotic a ceea ce numește *Beziehungsperson*, dar el consideră că aceasta este o caracteristică generală a nevrozelor, în loc să o raporteze în special la masochism. E. Fromm numește simbiotic acest tip de relație și îl consideră o tendință fundamentală în structura de caracter masochistă.

însetat de orice semn de afecțiune[14] sau de interes. De obicei are același gen de atitudine în fața destinului : se simte o jucărie în mâinile sorții sau se crede condamnat și nu poate concepe nici o posibilitate de a-și lua soarta în propriile mâini.

Aceste tendințe masochiste fundamentale se dezvoltă eminamente pe același sol ca și tendințele narcisice și perfecționiste. Să recapitulăm pe scurt : datorită unui complex de influențe potrivnice, afirmarea liberă a inițiativei individuale a copilului, a sentimentelor, dorințelor și opiniilor acestuia, s-a denaturat, și el simte că lumea înconjurătoare îi este potențial ostilă. În asmenea condiții dificile el trebuie să găsească posibilități de a înfrunta în siguranță viața și astfel își dezvoltă ceea ce am numit tendințe nevrotice (*neurotic trends*). Am văzut că una din aceste tendințe este autoinflația și că hiperconformismul este și el o astfel de tendință. Cred că putem vorbi și despre dezvoltarea de tendințe masochiste, așa cum le-am descris mai sus. Securitatea oferită de unele dintre aceste modalități de a proceda este reală. Pseudoadaptarea perfecționistului, de pildă, elimină cu adevărat conflictele deschise cu oamenii și îi dă nevroticului un oarecare sentiment de intransigență. Vom încerca acum să explicăm în ce fel asigură tendințele masochiste un sentiment al securității personale.

A avea prieteni sau rude pe care te poți baza este un fapt de natură să liniștească pe oricine. Reasigurarea căutată în dependența masochistă este, în principiu, de același fel. Particularitatea acesteia rezultă din faptul că este construită pe supoziții diferite. Fata din epoca victoriană[15], care a crescut

14. Cf. Karen Horney, *op. cit.* ; capitolul *The Neurotic Need for Affection*.
15. Epoca „reginei cu bonetă", Victoria (1837-1901), a fost o epocă a virtuții și pudicității, despre care s-a spus că reducea plăcerile senzuale la mângâierea unei singure femei : aceea care îți este soție legitimă (nota trad.).

într-un mediu protector, se simte și ea dependentă de alții. Dar lumea de care e ea dependentă era, de regulă, o lume binevoitoare. A avea o atitudine de supunere și receptivitate față de o lume generoasă, benevolentă și protectoare nu este nici penibil, și nici nu duce la conflict.

În nevroze, însă, lumea este considerată o lume mai mult sau mai puțin nesigură, rece, pizmașă, răzbunătoare ; iar a te simți neputincios și dependent de o asemenea lume potențial ostilă este totuna cu a te simți lipsit de apărare în mijlocul pericolului. Modalitatea masochistă (*masochistic way*) de a face față acestei situații este de a se lăsa la mila cuiva. Anihilându-și în întregime propria individualitate și contopindu-se cu partenerul, masochistul dobândește o relativă securitate. [...]

Genul de securitate care poate fi realizat cu ajutorul autoumilirii este securitatea neimportunității (*security of unobtrusivness*). Să reliefăm încă o dată faptul că această securitate poate fi realmente găsită atunci când cineva are grijă să se facă insignifiant, neatrăgător și neremarcabil, tot așa cum poate fi realmente obținută prin impresionarea celorlalți cu calitățile excepționale pe care le ai. Individul care caută această securitate a neimportunității se comportă ca șoarecele care preferă să stea în gaura sa întrucât se teme să nu-l mănânce pisica dacă iese afară. Atitudinea față de viață care rezultă de aici poate fi asimilată cu aceea a pasagerului clandestin care se silește să rămână neluat în seamă și care nu are nici un drept legitim.

Prezența unei asemenea atitudini este sugerată de străduința cu care nevroticul se agață de modelul de comportament reprezentat de neimportunitate[16],

---

16. „*a behavior pattern of unobtrusiveness*" în textul original. Dacă prin *importunitate* se înțelege o atitudine sau un comportament care plictisește sau stingherește pe

caracterul compulsiv al acestui model fiind vădit în faptul că atunci când un astfel de regim este abandonat apare anxietatea. Dacă, de exemplu, unei asemenea persoane i se oferă o poziție mai favorabilă decât aceea pe care o deține, ea intră în panică. O persoană care, în sinea ei, își subestimează capacitățile, se poate îngrozi la gândul că are a-și exprima opinia într-o discuție ; chiar dacă și-a adus o contribuție valoroasă, ea și-o exprimă într-o manieră conciliantă, de parcă și-ar cere scuze. Adesea acestor indivizi, în copilăria sau în adolescența lor, le era teamă să poarte haine mai extravagante, mai frumoase decât ale prietenilor lor, pentru că astfel s-ar simți bătători la ochi. Ei nu concep că ar putea lovi în cineva, dar nici că ar putea să fie iubiți sau apreciați de cineva ; chiar dacă se dovedește contrariul, ei perseverează în convingerea că „nu fac nici cât o ceapă degerată". S-ar putea ca ei să se simtă încurcați și jenați la orice laudă binemeritată pentru o treabă bine făcută ; ei tind să-și diminueze valoarea, privându-se de satisfacția cuvenită. Munca de creație, de exemplu, poate deveni chinuitoare, deoarece implică întotdeauna afirmarea de sine în plan ideatic sau afectiv. Opera poate fi realizată numai dacă o altă persoană îi stă în preajmă pentru a-i asigura neîntrerupt securitatea.

Dacă anxietatea provocată de atitudinea „șoarece în gaură" (*„mouse-hole" attitude*) nu apare atât de des încât să fie proporțională cu frecvența atitudinii, lucrul acesta se datorează faptului că viața este reglată automat în așa fel încât să prevină apariția anxietății ori faptului că reacțiile de retragere survin în mod automat. Ocaziile favorabile nu sunt valorificate sau nici măcar nu sunt observate ; sub un pretext

---

cineva, *neimportunitatea* este atitudinea sau comportamentul contrar, prin care un individ caută să stea cât mai puțin în calea altcuiva, preferând retragerea în anonimat (nota trad.).

sau altul, se ocupă poziții de rang secundar, sub nivelul posibilităților și capacităților existente ; nu există o conștiință a reclamațiilor care ar putea și ar trebui făcute ; sunt evitate contactele cu oamenii realmente stimați sau care ar putea fi de ajutor. Succesul, dacă vine, în ciuda tuturor acestor dificultăți, nu este trăit ca atare pe plan emoțional. O idee originală, un lucru bine făcut sunt imediat depreciate în mintea acestui tip de nevrotic. El cumpără un automobil Ford și nu unul marca Lincoln, deși l-ar fi preferat pe acesta din urmă și deși din punct de vedere financiar l-ar putea avea.

Nevroticul nu este de cele mai multe ori conștient de faptul că e victima tendinței de neimportunitate (*tendency toward unobtrusivness*) ; de regulă, el nu simte decât efectele tendinței. Se poate ca în mod conștient el să adopte o atitudine defensivă și să creadă că detestă să bată la ochi sau că nu pune nici un preț pe succes. Sau se poate ca pur și simplu să regrete că este slab, neînsemnat, neatrăgător. Sau, de cele mai multe ori, este posibil să aibă bănuiala că este victima unor sentimente de inferioritate (*inferiority feelings*). Aceste sentimente sunt mai degrabă efectul decât cauza tendinței sale de a fugi de afirmarea de sine.

Toate aceste tendințe care implică existența unei atitudini de moliciune și de neputință în fața vieții sunt fenomene bine cunoscute, însă de obicei sunt atribuite altor surse. În literatura psihanalitică, ele sunt descrise ca efecte ale tendințelor homosexuale pasive, ale sentimentelor de vinovăție sau ale dorinței de a fi copil, interpretări despre care eu cred că eludează problema controversată. Cât privește dorința de a fi copil, tendințele masochiste își pot găsi, desigur, expresia în acești termeni ; în visele sale, nevroticul se poate imagina reîntors în pântecele mamei sau purtat de aceasta în brațe. Dar este de nejustificat să se interpreteze asemenea manifestări

ca fiind totuna cu dorința de a fi copil, deoarece nevroticul „dorește” tot atât de puțin să fie copil pe cât „dorește” să fie neputincios ; stresul anxietății este acela care îl obligă să adopte tacticile pe care le adoptă. A se visa copil nu este dovada dorinței de a fi copil, ci expresia dorinței de a fi protejat, de a nu trebui să stea pe propriile-i picioare, de a nu avea responsabilități – o dorință atrăgătoare, pentru că s-a dezvoltat dintr-un sentiment de neputință.

Până aici am privit tendințele masochiste ca pe o modalitate specifică de alinare a anxietății și de a face față dificultăților vieții, îndeosebi pericolelor sau la ceea ce este simțit ca pericol. Este, totuși, o modalitate care ea însăși se substituie conflictului. Să începem prin a spune că nevroticul, fără excepție, se disprețuiește pe sine pentru slăbiciunea sa. Există aici o deosebire între neputința modelată social (*culturally patterned helplessness*) și dependență. Fata din epoca victoriană, de exemplu, poate fi întru totul mulțumită de dependența ei ; aceasta nu-i știrbește fericirea și nici nu-i submineează încrederea în sine. Dimpotrivă, o anumită fragilitate și o înclinație către atitudinea de neputință erau calități feminine dezirabile. Pentru masochist, însă, nu există nici un fel de model social (*cultural pattern*) care să dea prestigiu unei astfel de atitudini. Pe de altă parte, ceea ce dorește nevroticul nu este neputința, deși aceasta îl dotează cu mijloace strategice prețioase cu ajutorul cărora realizează orice dorește, ci este neimportunitate și dependență ; și chiar și ceea ce el dorește numai pentru sentimentul securității este câștigat prin acestea. Neputința este un rezultat inevitabil și nedorit al făgașului pe care a pornit. Neputința este cu totul de nedorit pentru că – așa cum arătat – e primejdios să fii slab în mijlocul unei lumi potențial ostile. Atât acest pericol, cât și dezaprobarea pe care ceilalți o manifestă față de slăbiciunea sa îl fac pe nevrotic să-și disprețuiască această trăsătură.

Neputința (*weakness*) este o sursă de iritare aproape continuă sau chiar de furie neputincioasă, care poate fi provocată de o varietate de situații care au loc zilnic. Atât situațiile respective, cât și stările de iritare subsecvente sunt cel mai adesea nu percepute ca atare, cât ghicite. Dar un individ de tipul acesta nu se poate să nu înregistreze adânc în fibra sa faptul că în cutare situație nu și-a susținut opinia proprie, că nu a îndrăznit să-și exprime dorința, că a acceptat ceea ce ar fi trebuit să refuze, că a observat mult prea târziu că a fost cu viclenie luat peste picior, că în cutare ocazie a fost conciliant și autocritic, pe când ar fi trebuit să fie categoric și agresiv, că într-o altă situație a pierdut o ocazie favorabilă, că altădată s-a îmbolnăvit numai spre a evita să înfrunte o situație dificilă.

Această permanentă suferință datorată neputinței sale este una din cauzele care conduc la o adorație oarbă a forței. Orice persoană care îndrăznește să fie fățiș agresivă sau categorică poate fi sigură de adorația cel puțin secretă a nevroticului, indiferent de valoarea care i se atribuie. [...]

O altă consecință a acestei calamități interioare este cultivarea abundentă a criteriilor de grandoare. În fantazările sale, masochistul poate să spună patronului său sau soției sale, fără înconjur, tot ce gândește despre dânșii, pentru ca, în aceleași fantazări, el să fie cel mai plin de succes Don Juan din toate timpurile, ori inventator, ori autor de cărți. Aceste fantazări au o valoare consolatoare, dar, în același timp, ascut conflictele interioare ale nevroticului.

Relațiile clădite pe dependența masochistă sunt suprasaturate de ostilitate față de partener. Voi menționa doar principalele trei surse ale ostilității respective. Una dintre ele o constituie speranțele pe care nevroticul și le pune în partener. Dat fiind faptul că el este lipsit de energie, inițiativă și curaj, nevroticul așteaptă totul de la partener, începând cu

ocrotirea, ajutorarea, îndepărtarea primejdiilor și asumarea responsabilităților, până la apărarea drepturilor, prestigiu și glorie. În fond – fapt profund refulat – el dorește să trăiască pe seama partenerului (*to feed on the partener's life*). Aceste speranțe nu pot fi îndeplinite nicicum, deoarece nici un partener care vrea să-și păstreze individualitatea și viața personală nu poate să o facă pur și simplu realizând speranțele altora. Reacțiile ostile la deziluzii nu ar lua proporțiile pe care adesea le iau dacă nevroticul ar fi conștient de dimensiunea cerințelor lui față de partener ; în acest caz el ar fi pur și simplu furios că nu obține ceea ce dorește. Este însă în interesul său să nu joace cu cărțile pe masă, și astfel trebuie să lase impresia unui modest sau inocent băiețaș sau a unei fetițe la fel de modeste și de inocente. Procesul, care în realitate este o simplă reacție egoistă, în mintea sa se contorsionează și se pervertește : el nu este egoistul lipsit de socotință în pretențiile sale, ci o făptură neglijată, amăgită, maltratată de partener. De aceea, recțiile de furie nejustificată se transformă, în mod vicios, în reacții de indignare cu caracter moral.

Pe de altă parte, cu toate că masochistul, de dragul securității sale, este mereu încredințat că „nu valorează nici cât o ceapă degerată", el este hipersensibil la cel mai slab semn de dispreț sau de neglijare din partea semenilor, reacționând la acestea cu toată furia, dar – din mai multe motive – fără a da expresie acestei furii. Chiar dacă este tratat cu o bunăvoință sinceră, el nu o ia în seamă, pentru că acela care „nu valoarează nici cât o ceapă degerată" în proprii săi ochi nu poate concepe că ar valora ceva în ochii altora. Înverșunarea contra semenilor[17], astfel generată, este unul din principalii factori responsabili de ascuțirea conflictului între nevoia de ceilalți și animozitatea față de aceștia.

17. „*The bitterness*" în textul original (nota trad.).

Cea de a treia sursă principală de ostilitate este disimulată cu mai multă șiretenie. Deoarece masochistul nu poate nicidecum să ia o oarecare distanță față de partener, ca să nu mai vorbim de despărțire, care este de neconceput, de fapt el se simte înrobit. Se vede obligat să accepte condițiile partenerului, indiferent care sunt acestea. Dar întrucât își detestă propria dependență, trăind-o ca pe o umilință, este constrâns la o revoltă interioară împotriva oricărui partener, oricâtă considerație ar avea pentru acesta. El simte că partenerul îl domină, că este prins ca o muscă în plasa păianjenului, păianjenul fiind partenerul. În cazul mariajului, dat fiind faptul că soțul și soția au adesea o structură similară, se poate ca ambii să se plângă că duc jugul insuportabil al dominației unuia de către celălalt.

O parte din ostilitatea astfel acumulată poate fi descărcată sub formă de explozii emoționale accidentale. În ansamblu, însă, ostilitatea masochistului față de partener constituie un pericol permanent, potențial, deoarece el are nevoie de partener și îi este teamă să nu-l piardă.

Orice acces mai grav de ostilitate poate să genereze anxietate. Dar, pe de altă parte, creșterea anxietății sporește trebuința de a se atașa de partener. Cercul vicios astfel instalat face din ce în ce mai dificilă și mai dureroasă despărțirea. Conflictul propriu masochistului, în ceea ce privește relațiile umane, este astfel, în esență, un conflict între dependență și ostilitate. [...]

Structura masochistă fundamentală determină de asemenea modalitățile de satisfacție accesibile. Satisfacțiile masochiste pot fi sexuale sau nesexuale. Cele sexuale constau în fantazări masochiste și în perversiuni, iar cele nesexuale, în bălăcirea în suferință și nimicnicie.

Spre a pricepe faptul paradoxal că suferința poate aduce satisfacție[18], trebuie mai întâi să înțelegem bine faptul că aproape toate celelalte căi aducătoare de satisfacție îi sunt închise masochistului. Orice altă activitate constructivă de autoafirmare este de obicei complet evitată, iar dacă totuși se întreprinde ceva în această direcție, anxietatea subsecventă distruge orice satisfacție. Sunt eliminate de la bun început nu numai activitățile de conducere și munca de pionierat, ci și orice altă activitate care presupune independența și efortul statornic și planificat, având o finalitate oarecare. Pe de altă parte, dată fiind neimportunitatea compulsivă (*compulsory unobtrusivness*), poate să nu existe nici o bucurie a recunoașterii meritelor sau a succesului. În concluzie, masochistul este incapabil să-și pună în mod spontan forțele în slujba unei cauze. Cu toate că este silit să se lipsească de un „partener” sau de un grup, deoarece nu poate sta pe propriile-i picioare, el este prea neîncrezător, temător și egocentric ca să se dăruiască voluntar și din toată inima vreunei persoane sau vreunui ideal.

Atât incapacitatea sa de afecțiune spontană activă, cât și incapacitatea de a ceda a masochistului determină o vizibilă deteriorare a vieții sale erotice. Semenii îi sunt indispensabili pentru satisfacerea unor trebuințe, dar el nu-și poate îngădui să aibă

18. „*the puzzling fact that suffering may entail satisfaction*” în textul original. Într-o scrisoare adresată traducătorului cărții de față de către Lucian Blaga, la 20 septembrie 1956, marele poet și filosof afirma, în termeni categorici, că „rostirea *poetică* a suferinței, a unei suferințe generale omenești, are darul de a *alina* suferința mai mult decât poate să facă orice măsură economică” (sublinierile aparțin lui Lucian Blaga). Afirmația, nu mai puțin... *puzzling*, a lui Blaga ridică problema maselor populare ca subiect masochist lesne de satisfăcut prin rostirea *demagogică* a suferinței de către profesioniștii unei politici de extracție sado-masochistă (nota trad.).

sentimente spontane pentru ei în legătură cu interesele lor, cu trebuințele și fericirea lor, cu dezvoltarea lor; nu se poate jertfi pe altarul dragostei, așa cum nu se poate jertfi nici pe altarul unei cauze. Astfel, satisfacțiile privind dragostea și sexualitatea sunt și ele denaturate.

Genul de satisfacție accesibil masochistului este extrem de limitat. De fapt, satisfacția poate fi obținută numai prin modalități care-i asigură și securitatea. Aceste modalități, după cum am văzut, au drept caracteristici dependența și neimportunitatea. Dar aici ne lovim de o problemă, deoarece dependența și neimportunitatea nu pot aduce prin ele însele satisfacție. Datele de observație arată că satisfacția este simțită doar atunci când aceste atitudini sunt duse la expresia lor extremă. În fantazarea masochistă cu conținut sexual, ca și în actele de perversiune reale, masochistul nu este pur și simplu dependent de partener, ci este un bulgăre de ceară în mâinile acestuia, fiind siluit, înrobit, umilit, torturat. La fel, neimportunitatea îi poate aduce satisfacție dacă merge până într-acolo încât masochistul să se piardă pe sine în „dragoste" sau în sacrificiu, anihilându-și identitatea, jertfindu-și demnitatea, înecându-și individualitatea în autodevalorizare.

De ce este necesar să se meargă până la asemenea extreme în căutarea satisfacției? Dependența de partener, deși este un fel de condiția vitală pentru individul masochist, nu poate oferi multă satisfacție, pentru că este încărcată de conflicte și de trăiri dureroase. Fie-mi permis să subliniez din nou în mod explicit, spre a combate o falsă înțelegere devenită banală, că stările conflictuale și trăirile dureroase nu sunt nici dorite în mod secret și nici aducătoare de plăcere, dar sunt de neevitat, fiind la fel de dureroase pentru masochist cum sunt pentru toată lumea. Genul de trăiri care fac în mod necesar nefericită relația masochistă a fost menționat atunci când am discutat

despre structura fundamentală proprie acestui tip de individ. Să amintim unele dintre acestea : masochistul se disprețuiește pe sine pentru faptul că este dependent ; din cauza exigențelor sale excesive față de partener, este menit să fie deziluzionat și resentimentar ; este sortit să rămână mereu inechitabil tratat.

În concluzie, dintr-o asmenea relație satisfacția poate fi derivată numai prin eliminarea conflictelor și prin narcotizarea suferințelor. Există multiple posibilități de eliminare a conflictelor și de calmare a durerilor psihice. Conflictul cauzat de dependență la masochiste, în termeni generali, un conflict între neputință și putere, între ratare[19] și autoafirmare, între autodisprețuire și mândrie. Modul său particular de rezolvare a acestui conflict e acela de a se da în lături, de a-și îneca în perversiuni și în fantazări aspirația de a fi puternic, mândru, demn, plin de respect față de sine, de a se abandona complet înclinațiilor către neputință și dependență. După ce a devenit în felul acesta o unealtă docilă în mâinile partenerului, după ce s-a scufundat în abjecție, masochistul poate avea trăiri sexuale care să-i dea satisfacție. Modalitatea de calmare a durerilor psihice este pentru masochist aceea de a le intensifica și de a le ceda cu totul. Bălăcindu-se în umilință, el își narcotizează disprețul de sine și îl transformă într-o trăire agreabilă.

Că o durere insuportabilă poate fi atenuată și transformată în ceva plăcut prin scufundarea Eului într-un sentiment al suferinței este un fapt demonstrat de multe date de observație. Un pacient capabil de o bună autoobservare va confirma lucrul acesta în mod benevol. El poate simți ca simplă durere disprețul, reproșul, eșecul, pentru ca apoi să se lase să alunece el însuși în sentimentul abjectei mizerii. El este oarecum conștient de faptul că exagerează și că ar putea ieși din mizeria în care se află, dar în

---

19. „*merging*” în textul original (nota trad.).

același timp știe prea bine că nu dorește să iasă, pentru că este irezistibil atras de o astfel de abandonare în brațele durerii. În cazul în care tendințele masochiste sunt asociate cu trebuința compulsivă de a părea perfect, devierea de la imaginea perfecțiunii este tratată într-un mod similar. Înțelegerea faptului că a comis o greșeală este pur și simplu dureroasă, dar, prin intensificarea acestui sentiment și prin bălăcirea în autoacuzații și sentimente de nimicnicie, masochistul își poate narcotiza durerea și poate extrage, dintr-o orgie de autodegradare, o satisfacție lipsită de caracter sexual.

Cum poate fi durerea calmată prin intensificarea ei ? Am arătat anterior care este principiul care operează în acest proces și voi da aici un citat din aceeași lucrare : „Într-o astfel de suferință nu există nici un avantaj vizibil de câștigat, nici un auditoriu care să poată fi impresionat, nici o simpatie de dobândit, nici un triumf secret de afirmat în impunerea propriei dorințe în raport cu semenii. Cu toate acestea, există aici un câștig pentru nevrotic, dar unul de natură diferită. Suferind un eșec erotic, o înfrângere pe câmpul de bătălie al concurenței, să fie nevoit să-și retragă propria neputință sau deficiențele este de nesuportat pentru cineva care are idei atât de bombastice despre unicitatea sa. Așadar, atunci când el se reduce la zero în propria-i estimare, categoriile de succes și eșec, de superioritate și inferioritate încetează să existe pentru dânsul ; exagerându-și suferința, pierzându-se pe sine în sentimentul general de mizerie și nimicnicie, trăirile acestea pierd ceva din realitatea lor, spinii durerii sunt smulși și are loc o calmare, o narcotizare. Principiul care operează în acest proces este unul dialectic, presupunând adevărul filosofic că la un anumit punct cantitatea se convertește în calitate. Concret, aceasta înseamnă că, deși suferința este dureroasă, abandonarea de sine în

suferința excesivă poate servi ca opiaceu împotriva durerii”[20].

Genul de satisfacție obținut prin aceste modalități constă în abandonarea de sine la cheremul cuiva și în pierderea de sine în ceva. Nu știu dacă, în aceste condiții, psihanaliza mai este operațională. Putem totuși despuia această atitudine de nimbul ei de mister, raportând-o la experiențe familiare, obișnuite, cum ar fi abandonarea de sine sexuală, extazul religios, pierderea Eului într-un sentiment magnific, fie acesta produs de contemplarea naturii, de ascultarea unei simfonii sau de înrolarea sub stindardul unei cauze. Nietzsche a numit această tendință dionisiacă și crede că este una dintre posibilitățile fundamentale de satisfacere a omului. Ruth Benedict[21] și alți antropologi au arătat că acest sentiment funcționează în multe formațiuni socio-culturale[22]. Faptul că la masochist el apare sub forma abandonării față de dependență, suferință și autodezaprobare se datorează structurii sale fundamentale, care nu permite nici o altă formă de satisfacție.

Întorcându-ne la întrebările formulate la început – dacă masochismul este o categorie specială a impulsului sexual, dacă poate fi definit ca o căutare a satisfacției în general sau a satisfacției prin suferință în particular –, ajung la concluzia că toate aceste tendințe nu reprezintă decât unele aspecte ale fenomenului și nu esența sa. Esența o constituie tentativa unui individ izolat și intimidat de a face față vieții și pericolelor și prin dependență, și prin neimportunitate. Structura de caracter ce rezultă din aceste tendințe fundamentale este aceea care determină modalitățile în care sunt asertate dorințele, în care

20. Karen Horney, *op. cit.*, p. 265.
21. Ruth Benedict, *Patterns of Culture* (1934).
22. *„operate in many cultural patterns”* în textul original (nota trad.).

sunt exprimate atitudinile de ostilitate, în care sunt justificate eșecurile și în care sunt tratate celelalte tendințe nevrotice care există simultan. Aceeași structură determină și modalitatea de satisfacție căutată, și felul în care este găsită. Satisfacția sexuală specială în perversiunile masochiste și în fantazările proprii masochistului este de asemenea determinată de structura fundamentală a caracterului. Ca să dăm un stil polemic formulării, vom spune că nu perversiunea masochistă este aceea care explică structura de caracter, ci aceasta din urmă explică perversiunea. Masochistul savurează suferința tot atât de puțin ca și ceilalți, dar suferința sa este rezultatul structurii caracterului său. Satisfacțiile pe care ocazional le trăiește nu sunt acelea date de suferință, ci de abandonarea extactică în situația creată de suferință și autodegradare.

În consecință, sarcina terapiei este să descurce ițele tendințelor fundamentale ale caracterului masochist, să le urmărească în toate ramificațiile lor și să descopere conflictele acestora cu tendințele opuse.

În românește de
LEONARD GAVRILIU

Erich Fromm

MECANISMELE EVADĂRII. AUTORITARISMUL[1]

Primul mecanism al fugii din libertate pe care vreau să-l iau în discuție este tendința individului de a-și abandona independența eului individual și de a fuziona cu cineva sau ceva din afară, cu scopul de a dobândi tăria de care duce lipsă. Sau, altfel spus, pentru a căuta legături noi, „secundare”, care să le substituie pe cele primare, pierdute.

Formele pregnante ale acestui mecanism se descoperă în travaliile persoanelor de a dobândi supunerea sau dominația sau, mai degrabă, în eforturile lor sadice și masochiste, așa cum apar ele, în diferite grade, la persoanele normale, respectiv nevrotice. Voi descrie în primul rând aceste tendințe și voi încerca apoi să arăt că ambele reprezintă o modalitate de evadare dintr-o insuportabilă singurătate.

Cele mai frecvente forme în care își fac apariția travaliile *masochiste* sunt sentimentele de inferioritate, neputință și insignifianță individuală. O analiză a persoanelor obsedate de aceste sentimente arată că, în timp ce, conștient, acestea le dezavuează, dorind să se elibereze din puterea lor, inconștient, o forță interioară le determină să se perceapă ca pe niște ființe inferioare și lipsite de importanță. Sentimentele lor

1. Fragment din volumul: Erich Fromm, *Escape from Freedom (Fuga din libertate),* New York, Avon Books, 1972, pp. 163-185.

reprezintă mult mai mult decât reacția la conștientizările unor insuficiențe și slăbiciuni reale (deși acestea sunt raționalizate ca și cum n-ar exista nimic în plus); aceste persoane manifestă tendința de a se subaprecia, de a se arăta slabe și incapabile de a ține timona. În mod aproape regulat, acești oameni trădează o vizibilă dependență față de puteri exterioare, dependență de alte persoane, de instituții, de natură. Au înclinația să nu se promoveze pe ei înșiși, să nu facă ceea ce vor, ci să se supună unor ordine reale sau imaginare, venite din partea acestor forțe exterioare. Adeseori ei sunt incapabili de a experimenta sentimentul lui „vreau” sau „sunt”. Viața, ca un întreg, este resimțită de ei ca un lucru copleșitor de puternic, pe care nu-l pot stăpâni sau controla.

În cazurile cele mai extreme – și acestea sunt multe – se observă, pe lângă aceste tendințe de minimalizare și de subordonare unor puteri exterioare, o tendință spre autoflagelare și provocare de suferințe.

Această tendință poate îmbrăca forme dintre cele mai diferite. Descoperim că există oameni care se complac autoacuzându-se și autocriticându-se, într-o manieră și în cuvinte pe care și cei mai răi inamici ai lor le-ar ocoli. Există alții, ca de pildă unii nevrotici compulsivi[2], care obișnuiesc să se tortureze ritualic, uzând de strategii mentale coercitive. Un tip anume de personalitate nevrotică manifestă tendința de a se îmbolnăvi fizic sau a de a aștepta – conștient sau inconștient – apariția bolii ca și cum ar fi un dar al zeilor. Adeseori devin victimele unor accidente care nu ar fi avut loc dacă n-ar fi existat o tendință inconștientă care să-i implice. Aceste tendințe orientate împotriva propriei persoane se relevă adesea în forme mai puțin directe sau dramatice. De exemplu,

2. Cu manifestări independente de voință, uneori contradictorii (nota trad.).

întâlnim persoane incapabile de a răspunde, în timpul chestionării, unor întrebări, cu toate că răspunsurile, la ora examinării (și după) le sunt bine cunoscute. Altele dau răspunsuri dure acelora pe care îi iubesc, de care depind, deși, în realitate, le sunt prietenoși și nu cred în ceea ce spun. Astfel de oameni ar părea că urmează sfaturile unui inamic, acesta indicându-le modul de a se purta prin care să-și aducă maximum de prejudicii.

Tendințele masochiste sunt adeseori percepute ca patologice sau iraționale. Frecvent, totuși, ele sunt raționalizate. Dependența masochistă este înțeleasă ca dragoste sau loialitate, sentimentele de inferioritate sunt văzute ca expresie adecvată a unor defecte reale, iar suferința ca provenind pe de-a întregul din circumstanțe de neschimbat.

Alături de aceste tendințe masochiste, cele opuse lor, tendințele *sadice*, se întâlnesc de obicei la același tip de caracter. Acestea variază în intensitate, sunt mai mult sau mai puțin conștiente, dar nu lipsesc niciodată. Putem observa trei tipuri de tendințe sadice, mai mult sau mai puțin înrudite una cu alta. Una, de a-i face pe ceilalți dependenți de sine și de a avea putere absolută și neîngrădită asupra lor, transformându-i astfel în instrumente, „ca argila în mâna olarului". A doua constă nu numai în impulsul de a-i conduce pe ceilalți în această manieră absolută, dar și de a-i exploata, de a-i folosi, de a le fura ce e al lor, de a-i eviscera și, cu alte cuvinte, de a încorpora tot ceea ce e comestibil în ei. Această dorință poate viza obiecte materiale cât și imateriale, precum calitățile intelectuale sau emoționale pe care le poate oferi o persoană. O a treia tendință sadică este dorința de a-i face pe ceilalți să sufere sau de a-i vedea suferind. Suferința poate fi fizică, dar mai frecvent e vorba de o suferință psihică. Scopul este de a răni cu eficacitate, de a umili, a pune în încurcătură sau de a-i vedea pe ceilalți în situații jenante și umilitoare.

Din motive lesne de înțeles, tendințele sadice sunt de obicei mai puțin conștiente și raționalizate decât cele masochiste, care sunt și mai inofensive din punct de vedere social. Adeseori însă ele se ascund în spatele unei formații reacționale de bunătate și grijă excesivă pentru cei din jur. Unele dintre cele mai frecvente raționalizări sunt următoarele : „Te conduc pentru că știu ce e mai bine pentru tine și ar fi în interesul tău să mă urmezi fără reținere”. Sau : „Sunt atât de minunat și de unic încât am dreptul de a aștepta ca alți oameni să devină dependenți de mine”. O altă raționalizare care disimulează adesea tendințele de a exploata este : „Am făcut atât de multe pentru tine, iar acum am dreptul să iau ce vreau de la tine”. Pornirea sadică cea mai agresivă își găsește cea mai frecventă raționalizare sub două forme : „Am fost rănit de ceilalți, așa că dorința mea de a-i răni la rându-mi nu înseamnă altceva decât a-mi plăti datoria” sau : „Lovind primul, eu de fapt mă apăr pe mine – și pe prietenii mei – de pericolul de a fi lovit”.

În relația dintre persoana sadică și obiectul sadismului ei există un factor adeseori neglijat, dar care merită aici o atenție specială : dependența de obiectul sadismului.

În timp ce dependența persoanei masochiste e firească, în ceea ce o privește pe cea sadică, așteptăm exact inversul : ea pare atât de puternică și de dominatoare, iar obiectul său atât de slab și de supus încât e dificil să te gândești că cel puternic ar putea fi dependent de cel pe care îl stăpânește. Și totuși, o analiză atentă ne arată că acest lucru este adevărat. Sadicul are nevoie de persoana dominată, are chiar foarte mare nevoie de ea, căci însuși sentimentul său de putere e înrădăcinat în realitatea de a fi stăpânul cuiva. Această dependență poate fi complet inconștientă. Astfel, spre exemplu, un soț poate să-și trateze soția cu sadism și să o îndemne în repetate rânduri să părăsească locuința, căci lui iar părea chiar bine. De

cele mai multe ori ea se va simți prea zdrobită să îndrăznească a face primul pas și astfel ambii soți vor continua să creadă că ceea ce spune el este adevărat. Dar dacă ea își poate lua inima în dinți și să declare că îl părăsește, se va semnala un fenomen absolut surprinzător pentru amândoi : el se va dovedi disperat și, distrus, o va implora să rămână. Îi va spune că nu poate trăi fără ea și îi va declara cât de mult o iubește. De obicei, temându-se să-și afirme punctul de vedere, ea va fi înclinată să-l creadă, să-și schimbe decizia și să rămână. De aici, jocul se reia. El revine la vechea sa atitudine, ei i se va părea tot mai greu de suportat. Va încerca din nou. El se va arăta distrus, ea se va răzgândi, iar jocul reîncepe.

În mii și mii de mariaje sau în alte relații interpersonale acest ciclu se repetă la nesfârșit. O mințea el oare atunci când îi spunea că o iubește atât de mult încât nu poate să trăiască fără ea ? În ceea ce privește dragostea, depinde de ce se înțelege prin ea. În termenii în care o înțelege el, anume că nu poate trăi fără ea – desigur, fără să luăm termenii *ad litteram* – are dreptate. Nu poate trăi fără ea sau, cel puțin, fără o altă persoană pe care să o simtă ca fiind instrumentul fără apărare din mâinile sale. În timp ce într-un astfel de caz dragostea apare numai când relația este amenințată, în alte cazuri, persoana sadică îi „iubește” manifest pe cei asupra cărora își exercită puterea. Fie că e vorba de soție, de copil, de subordonat, de chelner sau de un cerșetor de pe stradă, apare un sentiment de „dragoste” și chiar de recunoștință pentru aceste obiecte ale dominației. Foarte probabil ca el să creadă că dorește să le domine viața pentru că îi iubește atât de mult. *În realitate, îi „iubește” pentru că îi domină*. Ceea ce face el este să-i mituiască, oferindu-le obiecte, laude, cuvinte de dragoste, făcând paradă de spirit sau arătându-se interesat. Le-ar putea oferi totul ; totul cu excepția unui singur lucru : dreptul de a fi liberi și independenți.

Această constelare[3] se regăsește adeseori în relația dintre părinți și copii. Aici, atitudinea de dominare – și posesie – se ascunde în spatele a ceea ce pare să fie interesul sau sentimentul „natural” de ocrotire a copilului. Copilul este așezat într-o cușcă de aur și i se pune totul la dispoziție cu condiția să nu vrea să părăsească cușca. Rezultatul este o frică profundă de dragoste manifestată de copil o dată cu creșterea, de vreme ce „dragoste” înseamnă a fi împiedicat în drumul către libertate. Pentru mulți observatori, sadismul s-a dovedit mai ușor de înțeles decât masochismul. A dori să rănești pe alții sau să-i domini lasă impresia, dacă nu de „bine”, cel puțin de natural. Hobbes vedea în existența unei „dorințe neîntrerupte și neobosite de putere și după putere care ia sfârșit doar o dată cu moartea” o „înclinație generală a omenirii”[4]. Pentru el dorința de putere nu avea o conotație diabolică, ci constituia un rezultat perfect rațional al dorinței omului de plăcere și securitate. De la Hobbes la Hitler, care explică dorința de a domina ca rezultat logic al luptei, biologic condiționată, pentru supraviețuire a celui mai bine adaptat, setea de putere a fost privită ca parte a naturii umane care nu necesită nici o explicație dincolo de evidență. Travaliul masochist, însă, tendințele îndreptate împotriva propriului eu, par a rămâne enigmatice. Cum să înțelegi faptul că oamenii vor să se umilească, să se pună în inferioritate, să se rănească, ba chiar mai mult, să le facă plăcere ? Nu contrazice cumva fenomenul masochismului întregul tablou al psihismului uman, ca fiind orientat către plăcere și conservare ? Cum se poate explica faptul că unii oameni sunt atrași, ba chiar entuziasmați să-și provoace ceea ce noi facem tot posibilul să evităm : durerea și suferința ?

---

3. Grup de emoții, idei, înclinații asociate, centrate pe un element dominant (nota trad.)
4. Hobbes, *Leviathan*, Londra, 1951, p. 47.

Totuși există un fenomen care dovedește că suferința și slăbiciunea *pot* deveni țintă a travaliului uman: *perversiunea masochistă*. Descoperim că unii oameni doresc în mod deplin conștient să sufere într-un fel sau altul și că acest lucru le face plăcere. În perversiunea masochistă o persoană resimte excitația sexuală în timp ce o altă persoană îi provoacă durere. Dar aceasta nu e unica formă de perversitate masochistă. În mod frecvent, ceea ce se caută nu este suferința reală cauzată de durere, ci excitația și satisfacția trezite de senzația de a fi imobilizat corporal, sentimentul că ești neputincios și slab. Adeseori tot ceea ce-și dorește cel atins de perversiunea masochistă este a se simți slab „moralicește"; individul caută să fie tratat ca un copil, să fie certat sau umilit în cele mai diferite feluri. În perversiunea sadică constatăm că satisfacția provine din mecanisme analoage, din rănirea fizică a persoanelor, din legarea lor cu frânghii sau lanțuri, din umilirea lor prin fapte sau cuvinte.

Perversiunea masochistă, caracterizată prin plăcerea, conștientă și intenționată, provocată de durere sau umilire, a stârnit curiozitatea psihologilor și scriitorilor înaintea caracterului masochist (masochismul moral). Cercetarea a relevat cât de apropiate sunt tendințele masochiste – de genul celor descrise de noi inițial – de perversiunea sexuală și că ambele tipuri de masochism sunt esențialmente unul și același fenomen.

Anumiți psihologi au presupus că, de vreme ce există oameni care caută supunerea și umilirea, ar trebui să existe și un „instinct" care să împingă către acest scop. Sociologii, printre care Vierkand, au ajuns la aceeași concluzie. Primul care a încercat o explicație teoretică mai cuprinzătoare a fost Freud. Inițial, el a crezut că sado-masochismul constituia esențialmente un fenomen sexual. Urmărind practicile sado-masochiste la copii, el a presupus că acestea ar

reprezenta o „pulsiune parțială”, care apare cu regularitate în dezvoltarea instinctului sexual. Freud a crezut că tendințele sado-masochiste la adulți apar fie datorită unei fixații a dezvoltării psihosexuale a persoanei la un nivel timpuriu, fie datorită unei regresii ulterioare. Mai târziu, Freud a devenit din ce în ce mai atent la acele fenomene pe care el le-a numit masochism moral, tendințe spre o suferință nu fizică, ci psihică. Tot el a fost cel care a subliniat faptul că tendințele sadice și masochiste sunt de găsit în același loc, în ciuda aparențelor contradictorii. Mai târziu însă, el și-a schimbat explicațiile teoretice privind fenomenul masochist. Presupunând că există o tendință biologică de a distruge, care poate fi orientată fie împotriva altora, fie împotriva propriei persoane, Freud a sugerat că masochismul este în mod esențial produsul unui așa-numit instinct al morții. El a sugerat în continuare că acest instinct al morții, pe care nu-l putem observa în mod direct, se împletește cu cel sexual, iar rezultatul se va numi masochism, dacă e îndreptat împotriva propriei persoane, sadism, dacă e orientat împotriva celorlalți. El a presupus că această împletire cu instinctul sexual îl apără pe om de efectul primejdios pe care l-ar avea instinctul morții în starea lui pură. Pe scurt, după Freud, omul are șansa fie să se autodistrugă, fie să-i distrugă pe alții, în cazul în care nu reușește să amalgameze pornirea distructivă cu sexul. Această teorie este fundamental diferită de teoria sa inițială cu privire la sado-masochism. Înainte, sado-masochismul constituia un fenomen esențialmente sexual, dar în teoria mai nouă el devine nonsexual, aspectul sexual fiind doar rezultanta împletirii dintre instinctul morții și cel sexual.

Deși o perioadă îndelungată Freud a dat puțină atenție fenomenului de agresiune non-sexuală, Alfred Adler a așezat tendințele despre care discutăm aici în centrul sistemului său. Dar el nu vorbește de

sado-masochism, ci despre „sentimente de inferioritate” și despre „voința de putere”. Adler observă numai partea rațională a acestor fenomene. În timp ce noi vorbim despre o tendință irațională spre minimalizare și umilire, el gândește sentimentele de inferioritate ca reacții corespunzând unei inferiorități reale, cum ar fi inferioritățile trupești sau neajutorarea generală a copilului. Astfel că, în vreme ce noi vedem voința de putere ca o expresie a unui impuls irațional de a-i domina pe ceilalți, optica lui Adler este una rațională, el vorbind despre putere ca despre o reacție firească, ce are funcția de a proteja o persoană de pericolele la care îl expune însăși inferioritatea și lipsa sa de apărare. Aici, ca și aiurea, Adler nu poate să privească dincolo de sistemul de determinări intenționale și raționale ale comportamentului uman ; astfel, deși a adus importante contribuții în analizarea complexității motivației, el rămâne mereu la suprafață și nu descinde niciodată în abisul impulsurilor iraționale, așa cum a făcut Freud.

În literatura psihanalitică, un punct de vedere diferit de cel al lui Freud a fost propus de Wilhelm Reich[5], Karen Horney[6] și subsemnatul[7].

Deși punctul de vedere al lui Reich se bazează pe conceptul inițial din teoria libidoului a lui Freud, el arată că persoana masochistă caută, în cele din urmă, tot plăcerea, iar durerea atrasă asupra sa reprezintă un produs secundar, și nu un scop în sine. Horney avea să fie prima care să recunoască rolul fundamental al travaliilor masochiste în personalitatea nevrotică și să ofere o descriere completă a trăsăturilor de caracter masochiste, susținând teoretic faptul că

5. *Characteranalyse*, Viena, apărută în anii ’30.
6. *The Neurotic Personality of Our Time*, W.W. Norton & Company, New York, 1936.
7. *Psychologie der Autorität in Autorität und Familie*, ed. Max Horkheimer, Alcan, Paris, 1936.

ele sunt un rezultat al întregii structuri caracteriale. În scrierile ei, ca și în ale mele, trăsăturile de caracter masochiste nu sunt considerate ca având rădăcini în perversiunea sexuală, ci aceasta din urmă este înțeleasă ca fiind expresia sexuală a unor tendințe psihice legate de un anumit tip de structură caracterială.

Ajung acum la chestiunea principală. Care este sursa atât a perversiunii masochiste, cât și a trăsăturii masochiste de caracter? Și, mai departe, care este sursa comună atât a travaliului masochist, cât și a celui sadic?

Direcția în care se îndreaptă răspunsul a fost deja sugerată la începutul acestui capitol. Ambele travalii, atât cel masochist, cât și cel sadic, tind să-l ajute pe individ să scape de insuportabilul sentiment al singurătății și al neputinței. Observațiile psihanalitice, precum și alte observații empirice ale unor persoane masochiste (observații pe care nu le pot reproduce aici fără a depăși cadrul acestei cărți), dovedesc din plin că aceste persoane sunt terorizate de singurătate și de insignifianță. Foarte des, acest sentiment nu este conștient, adeseori, el este mascat de sentimente compensatorii de eminență și perfecțiune. Totuși, dacă se pătrunde suficient de profund în dinamica inconștientului acestor persoane, se vor întâlni fără excepție aceste sentimente. Individul se descoperă pe sine ca fiind „liber” în sens negativ, adică singur cu sine însuși, având de înfruntat o lume ostilă și alienată. În această situație, pentru a cita o descriere grăitoare a lui Dostoievski din *Frații Karamazov*, el nu are o nevoie mai arzătoare decât aceea de a găsi pe cineva în mâinile cui să predea, cât de repede posibil, acel dar al libertății cu care el, nefericită creatură, s-a născut. Individul înfricoșat caută pe cineva sau ceva de care să-și lege eul ; el nu mai poate suporta să-și fie în continuare propriul eu și încearcă cu frenezie să se scape de el și să se simtă din nou în siguranță grație abandonării acestei poveri.

Masochismul este o cale spre acest scop. Diferitele forme pe care le presupun travaliile masochiste au o singură țintă : *să scape de eul individual, să se piardă pe sine* ; cu alte cuvinte, *să scape de povara libertății*. Acest scop devine evident în travaliile masochiste, în care individul se supune unei persoane sau unei autorități pe care o simte ca fiind copleșitor de puternică. (În treacăt fie spus, credința în puterea superioară a unei alte persoane trebuie întotdeauna înțeleasă în termeni relativi. Ea se poate baza fie pe puterea reală a celeilalte persoane, fie pe credința în propria insignifianță și lipsă de putere. În acest din urmă caz, un șoarece sau o frunză pot dobândi trăsături înspăimântătoare.) În alte forme ale travaliului masochist, scopul principal rămâne același. În sentimentul masochist de insignifianță descoperim o tendință care deservește sporirea sentimentului inițial al micimii. Cum trebuie înțeles acest lucru? Putem să presupunem că, accentuând o temere, individul încearcă să o remedieze? Într-adevăr, în acest fel procedează o persoană masochistă. Atâta vreme cât mă zbat între dorința de a fi independent și puternic și sentimentul de insignifianță și lipsă de putere, sunt prizonierul unui conflict chinuitor. Dacă reușesc să-mi reduc eul individual la zero, dacă voi reuși să depășesc conștiința faptului că sunt aparte ca individ, e posibil să mă eliberez din acest conflict. Să te simți extrem de mic și neajutorat reprezintă o cale către acest scop ; să fi copleșit de durere și agonie, o alta ; să fi depășit de efectele unei beții, o alta. Fantasma suicidului devine ultima speranță, dacă toate celelalte mijloace nu au reușit să-l scape pe individ de povara singurătății. În anumite condiții, aceste travalii masochiste sunt productive. Dacă individul descoperă modele culturale care să-i satisfacă aceste travalii masochiste (precum supunerea față de un „lider” în ideologia fascistă), el dobândește un oarecare sentiment al siguranței știindu-se unit cu milioane de alți oameni care-i

împărtășesc sentimentele. Totuși, chiar și în aceste cazuri, soluția masochistă nu propune o variantă mai bună decât orice altă manifestare nevrotică : individul reușește să-și elimine suferința majoră, dar nu reușește să stingă conflictul subiacent și nefericirea latentă. Când travaliul masochist nu găsește un model cultural sau când acesta depășește din punct de vedere cantitativ media de masochism a grupului social din care individul face parte, soluția masochistă nu rezolvă nimic, nici măcar în termeni relativi. El izvorăște dintr-o situație insuportabilă, tinde să o depășească și îl lasă pe individ prins într-o nouă suferință. În cazul în care comportamentul uman ar fi întotdeauna rațional și intențional, masochismul ar fi la fel de inexplicabil ca și manifestările nevrotice în general. Iată totuși ce ne-a învățat studiul tulburărilor emoționale și mentale : comportamentul uman poate fi motivat de travalii care sunt cauzate de anxietăți sau alte stări de spirit de nesuportat ; aceste travalii tind să surmonteze această stare emoțională și totuși abia dacă reușesc să-i mascheze manifestările cele mai vizibile sau nici măcar atât. Manifestările nevrotice se aseamănă comportamentului irațional al omului cuprins de panică. Astfel, un om prins într-un incendiu stă la fereastra camerei sale și strigă după ajutor uitând cu totul că nu-l poate auzi nimeni și că încă ar mai avea timp să se salveze coborând treptele care vor fi și ele în flăcări peste câteva minute. El strigă deoarece vrea să fie salvat și, pentru moment, acest comportament pare să reprezinte un pas înainte pe calea salvării ; de fapt, totul se va transforma într-o catastrofă. În același fel, travaliile masochiste sunt cauzate de dorința de a te elibera de eul tău individual, cu toate neajunsurile, conflictele, pariurile, dubiile și singurătatea sa de nesuportat, dar tot ce reușesc ele este să îndepărteze e suferința cea mai de suprafață, fapt ce poate să conducă chiar către o suferință mai mare. Iraționalitatea masochismului,

precum și a tuturor celorlalte manifestări nevrotice, constă în inutilitatea finală a mijloacelor adoptate pentru a soluționa o situație emoțională de nesuportat.

Aceste considerații trimit la o diferențiere importantă între activitatea nevrotică și cea rațională. În cazul acesteia din urmă, *rezultatul* corespunde *motivației* unei activități – se acționează cu scopul de a obține un anumit rezultat. În travaliile masochiste se acționează datorită unei compulsii ce are, esențialmente, un caracter negativ : fuga dintr-o situație de nesuportat. Eforturile tind în direcția în care soluția există numai în mod fictiv. În realitate, rezultatul vine împotriva a ceea ce persoana vrea să atingă ; compulsia eliberării de un sentiment insuportabil fusese atât de puternică încât persoana nu era în stare să aleagă o linie de acțiune care să conducă la o soluție, alta decât una cu semnificație fictivă. Implicația acestui fapt pentru masochism este aceea că individul este stăpânit de un sentiment de nesuportat al singurătății și insignifianței. El încearcă atunci să-l surmonteze prin descotorosirea de eul său (ca entitate psihologică, nu fiziologică) ; calea aleasă este cea a autodeprecierii, a suferinței, a extremei insignifianțe. Dar durerea și suferința nu sunt ceea ce el își dorește ; durerea și suferința sunt prețul plătit unui scop spre care se îndreaptă compulsiv. Prețul este scump, el trebuie să plătească din ce în ce mai mult, acoperind un împrumut cu altul fără ca niciodată să mai obțină plata pentru ceea ce lucrează : pacea interioară și liniștea.

Am vorbit de perversiunea masochistă pentru că ea dovedește fără îndoială că suferința poate fi obiect al dorinței. Totuși, în cazul perversiunii masochiste, precum și în cel al masochismului real, suferința nu reprezintă adevăratul țel ; în ambele cazuri, aceasta reprezintă mijlocul de a atinge un scop : uitarea de sine. Diferența dintre perversiune și trăsătura masochistă de caracter constă esențialmente în următoarele :

în perversiune, tendința de a te descotorosi de propriul eu se exprimă prin intermediul corpului și este legată de sex. În timp ce, în cazul masochismului moral, tendințele masochiste iau în stăpânire întreaga persoană, tinzând să distrugă toate scopurile pe care eul încearcă conștient să le atingă, în cazul perversiunii, travaliile masochiste sunt mai mult sau mai puțin restricționate la o sferă a corporalului ; mai mult, prin combinarea lor cu sexul, ele participă la descărcarea tensiunii născute în sfera sexuală, astfel, găsesc o oarecare destindere directă.

Anihilarea eului individual și tentativa de a surmonta în acest chip insuportabilul sentiment al neputinței reprezintă doar un aspect al travaliului masochist. Celălalt înseamnă încercarea de a deveni parte dintr-un întreg exterior, mai mare și mai puternic, a se cufunda în el și a participa la el. Această putere poate fi o persoană, o instituție, Dumnezeu, poporul, conștiința sau o compulsie psihică. Devenind parte a unei puteri resimțite ca fiind de nezdruncinat, eternă și strălucitoare, participi la tăria și gloria acesteia. Îți predai eul tău și renunți la toată tăria și mândria legate de el, îți pierzi integritatea ca individ și renunți la libertate ; dar obții un sentiment al securității și o nouă mândrie, dreptul de a participa la puterea în care te-ai cufundat. De asemenea, dobândești siguranță împotriva torturii îndoielii. Fie că are ca stăpân o autoritate exterioară sieși, fie că și-a interiorizat stăpânul – ca și conștiință sau compulsie psihică –, persoana masochistă este salvată de la luarea deciziilor, salvată de la responsabilitatea finală privind destinul eului său și, ca atare, salvată de îndoiala cu privire la hotărârea pe care trebuie să o ia. Ea este, de asemenea, scutită de întrebările cu privire la sensul vieții și al identității sale. Răspunsurile la aceste întrebări sunt date de relația sa cu puterea de care s-a atașat. Sensul vieții sale și identitatea sa sunt determinate de acel întreg în care s-a cufundat.

Legăturile masochiste sunt fundamental diferite de cele primare. Acestea din urmă sunt cele care preced încheierea procesului de individuație. Individul mai face încă parte din lumea „sa” naturală și socială, nu s-a desprins încă în totalitate de ceea ce îl înconjoară. Legăturile primare îi conferă un autentic sentiment al securității și conștiința apartenenței sale. Legăturile masochiste înseamnă evadarea. Eul individual a ieșit la lumină, dar este incapabil să-și înțeleagă libertatea ; este copleșit de anxietăți, îndoieli și de un sentiment de neputință. Eul încearcă să-și regăsească siguranța în „legături secundare”, cum le-am putea numi pe cele masochiste, dar încercarea sa nu poate fi niciodată încununată de succes. Emergența eului individual nu poate cunoaște drum de întoarcere ; în mod conștient, individul se poate simți în siguranță, în sensul unei „apartenențe”, dar fundamental el rămâne un atom lipsit de putere care suferă din cauza aservirii eului. El și puterea de care se agață nu devin niciodată una, între ei perpetuându-se un antagonism principial și, cu aceasta, un impuls, chiar inconștient, de a surmonta dependența masochistă și de a deveni liber.

Care este esența pulsiunilor sadice ? Din nou, dorința de a produce durere nu reprezintă esența. Toate formele de sadism pe care le putem observa se întorc la pulsiunea esențială, anume aceea de a stăpâni total o altă persoană, de a face din ea obiectul neajutorat al voinței noastre, de a-i deveni hegemon absolut, de a-i deveni Dumnezeu, a face cu ea tot ceea ce îți dorești, a o umili, a o înrobi sunt mijloace pentru realizarea acestui țel, iar cel mai radical scop este de-a o face să sufere, de vreme ce nu există o putere mai mare asupra unei persoane decât aceea de a-i provoca durere, de-a o obliga să suporte suferința fără să aibă posibilitatea de a se apăra. Plăcerea de a domina total o altă persoană (sau alte obiecte animate) este însăși esența pulsiunii sadice.

S-ar părea că această tendință de a deveni stăpân absolut asupra altei persoane se opune tendinței masochiste și e aproape de neînțeles cum ar putea fi aceste două tendințe atât de strâns legate una de cealaltă. Fără îndoială că, în ceea ce privește consecințele practice, dorința de a depinde sau de a suferi constituie contrariul celei de a domina și de a-i face pe alții să sufere. Din punct de vedere psihologic însă, ambele tendințe sunt rezultatele unei singure nevoi fundamentale, care-și are originea în incapacitatea individului de a suporta izolarea și slăbiciunea eului individual. Propun să numim țelul care stă atât la baza sadismului, cât și a masochismului *symbiosis*. Symbiosis, în înțeles psihologic, reprezintă comuniunea eului individual cu un alt eu (sau orice altă putere exterioară eului), în așa fel încât să conducă, în ambele cazuri, la pierderea integrității propriului eu și să le facă total dependente unul de celălalt. Persoana sadică are nevoie la fel de mult de obiectul său ca și cea masochistă. Numai că, în loc să-și caute securitatea prin a se lăsa înghițită, ea și-o dobândește devorând pe o alta. În ambele cazuri, integritatea eului individual se pierde. În primul caz, mă dizolv într-o putere exterioară ; mă rătăcesc. În celălalt caz, devin mai mare făcându-l pe celălalt parte din mine însumi și dobândind astfel puterea ce-mi lipsește ca eu independent. Neputința de a suporta solitudinea eului individual este întotdeauna cea care conduce la impulsul de a stabili o relație de symbiosis cu altcineva. Rezultă, evident, de ce înclinațiile sadice și masochiste sunt întotdeauna legate unele de celelalte. Deși la suprafață par contradictorii, în esență ele își au izvorul în aceeași nevoie fundamentală. Un om nu este sadic sau masochist, ci există o oscilație constantă între aspectul activ și cel pasiv al complexului simbiotic, astfel că adeseori este dificil să-ți dai seama care dintre aceste două părți este în funcțiune la un

anumit moment. În ambele cazuri, individualitatea și libertatea sunt pierdute.

Când vorbim despre sadism, avem de obicei în minte distructivitatea strident pus în relație cu acesta. Desigur, un grad mai mic sau mai mare de distructivitate este întotdeauna legată de tendința sadică. Dar acest lucru este valabil și în cazul masochismului. Orice analiză a trăsăturilor masochiste arată această ostilitate. Principala diferență pare să fie aceea că, în cazul sadismului, ostilitatea este de obiecei mult mai bine conștientizată și mai direct exprimată în fapte, pe când în masochism, ostilitatea este în cele mai multe cazuri inconștientă și își găsește o expresie indirectă. Voi încerca să arăt ceva mai încolo că distructivitatea este rezultatul înăbușirii expansivității senzuale, emoționale și intelectuale a individului. Prin urmare, este de așteptat ca ea să izvorască din aceleași condiții care produc nevoia simbiotică. Ceea ce vreau să accentuez aici este faptul că sadismul nu este identic cu distructivitatea, deși este într-o mare măsură legat de ea. Persoana distructivă își dorește nimicirea obiectului, adică să-l anihileze, să se scape de el. Sadicul vrea să-și domine obiectul și, ca atare, suferă o pierdere dacă obiectul său dispare.

Sadismul, în sensul pe care l-am dat noi cuvântului, poate apărea relativ independent de distructivitate, ca o atitudine prietenoasă față de obiectul său. Acest tip de sadism „iubitor” și-a găsit expresia clasică în *Iluziile pierdute* ale lui Balzac, într-o descriere care relevă de asemenea caracteristica specială a ceea ce am înțeles noi prin nevoie de symbiosis. În acest fragment, Balzac descrie relația dintre tânărul Lucien și ocnașul de la Bagno care se dă drept abate. La scurt timp după ce face cunoștință cu tânărul care tocmai încercase să se sinucidă, abatele îi spune : „...tânărul acesta nu mai are nici o legătură cu poetul care a răposat. Eu te-am pescuit, ți-am redat viața, iar dumneata îmi aparții mie, precum creatura aparține

creatorului, precum Afritul din basme aparține geniului care îl stăpânește..., precum trupul aparține sufletului !... Te voi sprijini cu toată forța mea pe drumul spre putere, făgăduindu-ți în același timp o viață de plăceri, de onoruri, de petreceri necurmate. N-o să duci niciodată lipsă de bani... Te vei arăta în lume, vei fi cineva, în timp ce eu, pe brânci, în mocirla de la temelie, îți voi clădi strălucitorul palat al norocului. Mie-mi place puterea pentru putere. Voi fi întotdeauna fericit de plăcerile dumitale, care mie îmi sunt interzise. În sfârșit, eu voi fi dumneata !... Vreau să iubesc o creatură, să o șlefuiesc, s-o plămădesc spre folosința mea, spre a o iubi cum își iubește tatăl copilul. Mă voi plimba cu tine în cabrioleta mea..., mă voi bucura de succesele tale la femei. Voi spune «Tânărul acesta frumos sunt eu». Pe marchizul de Rubempré eu l-am creat și l-am adus în lumea aristocratică ; măreția lui e opera mea, tace și vorbește cum îi spun eu, pe mine mă consultă în orice lucru”[8].

În mod frecvent, și nu numai în terminologia curentă, sado-masochismul este confundat cu dragostea. Sunt privite ca fiind expresii ale iubirii în special manifestările masochiste. O negare totală de sine în beneficiul altei persoane, renunțarea la propriile drepturi și dorințe au fost lăudate ca exemple de „dragoste profundă”. Se pare că nu există dovadă mai bună a „iubirii” decât sacrificiul și disponibilitatea totalei predări în fața persoanei iubite. În realitate, în aceste cazuri, dragostea slujește esențialmente un deziderat masochist, izvorând din nevoia simbiotică a persoanei în cauză. Dacă înțelegem prin dragoste o afirmare pasionată și o raportare activă la esența unei anumite persoane, dacă înțelegem prin dragoste comuniunea cu o altă persoană pe baza independenței și integrității ambelor persoane implicate, atunci dragostea și

8. Vezi H. de Balzac, *Opere*, vol. 6, E.S.P.L.A., București, 1959, p. 682.

masochismul sunt opuse. Dragostea se bazează pe egalitate și libertate. Dacă se bazează pe subordonarea și pierderea integrității unuia din parteneri, atunci nu este vorba decât de o dependență masochistă, indiferent de felul în care relația este raționalizată. Sadismul apare de asemenea în mod frecvent sub masca iubirii. A domina o altă persoană, pretinzând că dorința de stăpânire izvorăște din dragoste, apare adesea ca expresie a iubirii, deși factorul esențial este plăcerea de a domina.

În acest moment al analizei, e firesc ca fiecare cititor să-și fi pus întrebarea : nu este oare sadismul, conform descrierii pe care i-am făcut-o aici, identic cu setea de putere ? Răspunsul la această întrebare este acela că, deși formele distructive de sadism, cele în care intenția este de a răni și de a tortura altă persoană, se dovedesc diferite de voința de putere, aceasta din urmă este cea mai semnificativă componentă a sadismului. Problema a dobândit semnificații sporite în zilele noastre. Încă de la Hobbes, puterea a fost considerată motivația de bază a comportamentului uman. În secolele care au urmat s-a acordat totuși o importanță mai mare factorilor juridici și morali care tind să controleze puterea. O dată cu ascensiunea fascismului, beția puterii și credința în legitimitatea ei au atins noi culmi. Milioane de oameni sunt impresionați de victoriile obținute prin forță, văzând în acestea un semn al tăriei și al siguranței. Dar, cu certitudine, puterea asupra oamenilor este o expresie a unei forțe superioare într-un sens strict material. Dacă am puterea să ucid o altă persoană, înseamnă că sunt mai „puternic” decât ea. Dar, în sens psihologic, *voința de putere își are originea nu în tărie, ci în slăbiciune*. Este expresia neputinței eului individual de a fi singur și de a trăi astfel. Este încercarea disperată de a obține o forță secundară acolo unde cea autentică lipsește.

Cuvântul putere are două semnificații. Înseamnă, pe de o parte, obsesia obținerii unei puteri *asupra* cuiva, capacitatea de a-l domina ; pe de altă parte, înseamnă a avea puterea să faci ceva, a fi în stare, a fi potent. Cea de a doua semnificație nu are nici o legătură cu dominația. Ea exprimă supraordonarea în sensul unei capacități. Dacă vorbim de neputință, avem această semnificație în minte ; nu vedem într-o persoană neputința de a-i domina pe alții, ci neputința de a face ceea ce vrea. Astfel, puterea poate să însemne fie *dominație*, fie *potență*. Departe de a fi identice, aceste două calități se exclud una pe cealaltă. Impotența, folosind termenul nu numai cu privire la sfera sexualității, ci cu privire la toate sferele potențialității umane, generează nevoia sadică de a domina ; în măsura în care un individ este potent, adică în stare să-și realizeze potențialitățile în coordonatele libertății și integrității eului său individual, el nu are nevoie să domine, ci este dezinteresat de putere. Puterea, în sensul dominației, înseamnă pervertirea potenței, tot așa cum sadismul sexual înseamnă pervertirea iubirii sexuale. În fiecare din noi se pot descoperi probabil trăsături sadice sau masochiste. La o extremă se află acei indivizi a căror întreagă personalitate este dominată de aceste trăsături, iar la cealaltă îi găsim pe cei pentru care aceste trăsături sadomasochiste nu sunt caracteristice. Doar luând în discuție această primă extremă putem vorbi de un caracter sado-masochist. Termenul caracter este folosit aici în sensul dinamic în care vorbește Freud despre caracter. Astfel, el nu se referă la o sumă a tuturor modelelor comportamentale caracteristice unei persoane, ci la pulsiunile dominante care îi motivează comportamentul. De vreme ce Freud a presupus că forțele motivaționale fundamentale sunt cele sexuale, el a ajuns la concepte precum caracter *oral*, *anal* sau *genital*. Dacă nu împărtășim aceste presupoziții, suntem forțați să construim alte tipuri caracteriologice. Dar conceptul dinamic

rămâne același. Forțele pulsionale nu sunt în sine conștiente la o persoană al cărei caracter este dominat de ele. O persoană poate fi în întregime dominată de dorințele sale sadice, dar să creadă în mod conștient că este motivată numai de sentimentul datoriei. Se poate ca aceasta să nu comită nici un act evident de sadism, ci să-și înfrâneze pulsiunile suficient pentru a da impresia unei persoane care nu e sadică. Fără îndoială însă că o analiză atentă a comportamentului ei, a fanteziilor, viselor, gesturilor sale, ar releva pornirile sadice operând în straturile mai adânci ale personalității ei. [...]

În românește de
TINU PÂRVULESCU

Julius Evola

METAFIZICA SEXULUI[1]

Voluptate și suferință. Complexul sado-masochist

Am arătat mai sus cum numeroase divinități antice ale dragostei erau în același timp divinități ale morții. Un asemenea fapt poate fi interpretat și într-un context diferit de cel indicat adineauri. Dacă iubirea--impuls sexual îl rănește din punct de vedere metafizic pe individul transcendent, un moment de distrugere, de autodistrugere și de suferință e și psihologic vorbind un element absolut esențial nu numai al dragostei-pasiune, ci chiar al amorului pur fizic, al faptului plăcere sau voluptate redus la formele sale de manifestare cele mai grosolane.

E de notat în primul rând că tema morții nu e o simplă problemă a literaturii romantice, ea figurează și printre numeroșii indici potențiali în însuși limbajul universal al îndrăgostiților : „Mor de tare ce te iubesc”, „te doresc mortal” și așa mai departe, într-o cantitate de variante pe care ar fi banal să le enumerăm și în care, în diferite grade, se reflectă anticul *cupio dissolvi* ca sens limită al experienței. Leopardi, în cunoscuta sa poezie *Amore e morte*, declară că este o „dorință de moarte” „primul efect al unei iubiri adevărate și puternice”. Același conținut ni se revelează însă și la o analiză aprofundată a fenomenului plăcerii. După

1. Fragment din volumul : Julius Evola, *Metafizica sexului*, Editura Humanitas, București, 1994, traducere de Sorin Mărculescu (pp. 141-152).

Metchnikoff, freudismul a trebuit să constate existența, în individ, a unui *Todestrieb*, a unei pulsiuni de moarte, de distrugere, dincolo de „principiul plăcerii" care-i atrăsese într-o primă etapă în exclusivitate atenția. Explicația biologică ce i-a fost dată este irelevantă [2], după cum trebuie respins și antagonismul presupus a exista între acesta și impulsul sexual. Rămâne însă faptul, atestat, al unor forme multiple de amestec între cele două tendințe, una fiind elementul *libido* și plăcere, iar cealaltă tendința distructivă, fapt ce poate fi explicat printr-un substrat comun amândurora. Inscripția antică de pe o fântână, amintită de către D'Annunzio (în *Fecioarele de la Stânci*), ne spune că această idee fusese recunoscută de mult într-o maximă antică : *Spectarunt nuptas hic se Mors atque Voluptas – Unus (fama ferat), quem quo, vultus erat*, „Moartea și Voluptatea s-au oglindit aici în căsătorie, iar cele două chipuri ale lor au devenit un singur chip". În subsidiar, e vorba de relația constantă existentă între sexualitate și durere.

În această privință nu e necesar să ne referim la fapte învecinate cu anormalul patologic. Ar fi banal să amintim, bunăoară, cunoscutele analogii pe care, până și în gemete, în anumite mișcări, în strigăte etc., fenomenologia acuplării și a orgasmului le prezintă cu cea a suferinței. Se mai știe că, mai cu seamă în legătură

---

2. După Freud, în organism instinctul vital ar lupta contra tendinței materiei organice de a reveni la stadiul prevital anorganic, din care ar deriva. Am avea, de o parte, plasma germinală virtual nemuritoare, de alta tot ceea ce produce decăderea și moartea organismului. În mod corespunzător, și instinctele sexului s-ar opune instinctelor morții. Trebuie respinsă încercarea, întreprinsă mai cu seamă de către W. Reich, de a deduce impulsul către distrugere din reprimarea instinctului plăcerii. Printre altele, se ajunge astfel la ignorarea, în experiența sexului, a uneia dintre dimensiunile sale cele mai interesante (n. ed.).

cu femeia, în jargonul intim al amanților, în diferite limbi, se folosește cu exactitate termenul „a muri" pentru punctul în care spasmul e atins în deplinătatea lui, în timp ce, la rândul său, însuși termenul „spasm" prezintă o trimitere specifică și la suferință și durere fizică. E ceva adevărat în afirmația : „Voluptatea este o agonie, în sensul cel mai strict al cuvântului"[3].

Spre a vedea aceste fapte sub o lumină corectă și a le încadra în ordinea generală de idei de care ne ocupăm, e însă necesar să cunoaștem aspectul metafizic al suferinței. Novalis a scris odată că în boli există „transcendență", că ele sunt fenomene ale unei senzații intensificate care tinde să se transforme în forțe superioare, că, în genere, ceea ce prezintă un caracter negativ conține adeseori un stimul de intensificare a pozitivului[4]. În multe cazuri, așa stau lucrurile cu siguranță în domeniul durerii fizice, atâta timp cât aceasta se menține între anumite limite. Oricare i-ar fi cauza, orice durere privită din interior reprezintă modul în care conștiința individului experimentează ceva ce are un caracter mai mult sau mai puțin distructiv, dar care, tocmai datorită acestui fapt, conține un factor de transcendență în raport cu unitatea fixă și închisă a individului finit, astfel încât e oarecum adevărat ceea ce a spus Wordsworth, și anume că

---

3. Mauclair, *Magie de l'amour*, ed. cit., p. 145 ; cf. p. 24 : „Nimic nu seamănă cu amorul fizic mai mult decât moartea. Indiferent dacă e fizică sau morală, dragostea e imaginea pozitivă a morții. Spasmul este o incursiune momentană în domeniul morții, e o încercare a ei pe care natura i-o acordă ființei în viață. Acuplarea e un plonjon în doi în moarte, dar cu posibilitatea de a reveni la viață și de a-ți aminti". În realitate, la marea majoritate a bărbaților și a femeilor, această amintire e mai curând relativă, după cum confuză și periferică le este și conștiința în starea la care au ajuns momentan.
4. Novalis, *Fragmente* (*Nachlese*), ed. Seelig, Zürich, 1946, n. 3080.

suferința are natura infinitului [5]. Caracterul de durere al durerii se datorește faptului că, atunci când se produce alterarea unității existențiale, Eul, aproape de frică, se identifică nu cu forța care alterează și duce în mod virtual dincolo, ci cu ceea ce e supus alterării, nu cu ceea ce lovește, ci cu ceea ce este lovit. Dacă nu ar fi așa, am avea, după cum observă Novalis, trecerea la formele pozitive ale unei senzații intensificate.

Aceasta, printre altele, poate furniza cheia pentru a înțelege utilizarea forței fizice ca resursă extactică, întâlnită în unele forme de asceză aberante. Un exemplu: în legătură cu rănile pe care și le fac în cursul unor rituri frenetice membrii Rufailor, sectă islamică legată de sufismul dervișic, un șeic a declarat că sunt făcute într-o stare în virtutea căreia ele nu produc durere, ci „un soi de fericire care e o exaltare atât a trupului, cât și a sufletului" și că atare practici în aparență sălbatice nu trebuie privite în sine, ci doar ca un mijloc de a deschide o ușă" [6].

Or, în voluptatea erotică avem unul din cazurile de alterare în care pasivitatea e parțial înlăturată, durerea nemaiapărând exclusiv așa cum e, ci amestecată cu plăcerea. Dacă gradul de activitate a amanților ar fi și mai înalt, n-ar mai fi cazul să vorbim despre „voluptate", ci de o beție superioară: de acea beție nefizică despre care am vorbit în repetate rânduri ca despre fondul potențial al oricărui eros, beție care, în acest caz special, în înseși situațiile de „spasm" și de „moarte" ale amorului carnal, nu și-ar pierde calitatea și nici nu s-ar vedea sincopată, ci și-ar atinge intensitatea-limită.

Prin toate acestea, prin complexul voluptate-suferință, prin libidoul ce se amestecă cu instinctul morții

---

5. Cf. *Metafisica del dolore e della malattia*, în *Introduzione alle Magia* (*a cura del „Gruppo di Ur"*), Roma, 1971, ed. a 3-a, vol. II, pp. 162 și urm.
6. Cf. W.B. Seabrook, *Adventures in Arabia*, New York, 1935, p. 238.

și al distrugerii, suntem, așadar, în centrul fenomenologiei transcendenței prezentate de dragoste chiar și în domeniul profan. Secretul ambivalenței divinităților, îndeosebi a celor feminine, care sunt divinități ale dorinței, ale sexului, ale voluptății și, totodată, divinități ale morții (de pildă, Venus ca Libitina, zeița egipteană a dragostei, Hathor, care este și Sekhmet, zeița morții etc.) ni se dezvăluie prin urmare aici sub un al doilea aspect al său.

În acest context e cazul să aprofundăm un element general fundamental al experienței erotice și care constituie fondul atât al momentului posedării, cât și al oricărei dorințe intense. Dorința și posedarea ființei iubite e ceea ce deosebește orice dragoste sexuală de dragostea în general ca „a iubi", ca pură dragoste omenească. Diferența dintre cele două sentimente este limpede : dragostea pură vrea în mod dezinteresat ființa-pentru-sine a obiectului său, ea îl afirmă ontologic pe celălalt ca altul. Modelul său e dragostea Dumnezeului teistic creștin, care îi dă creaturii existența liberă, îi dorește o viață-pentru-sine, fără să tindă să o domine sau să o absoarbă. Dimpotrivă, dragostea sexuală implică dorința ca nevoie de a absorbi, de a mistui ființa iubită, iar posedarea, dacă nu are un caracter deviat, studiat mai sus (§ 19), de compensare pentru nevoia de autoconfirmare și de valorizare, are tocmai această semnificație [7].

Se poate vorbi, așadar, de o ambivalență a oricărui impuls erotic intens, deoarece pe ființa iubită o afirmi, dar în același timp ai vrea și să o distrugi, să o ucizi, să o asimilezi, să o dizolvi în tine însuți ; deoarece

7. Se pot cita aceste cuvinte semnificative : „Erau lupta, cucerirea, capitularea reciprocă, afirmarea și negarea furibundă, senzația iritantă de sine și totala dizolvare a Eului, depersonalizarea și reducerea la o singură ființă, și toate acestea o singură dată și în aceeași clipă." (I.M. Daniel [N.Arzhak], *Qui parla Mosca*, trad. it., Milano, 1966, p. 62).

simți în ea propriul tău complement, ai vrea ca ea să înceteze să mai fie o altă ființă. De aici și un element de cruzime care se unește cu dorința, element deseori atestat chiar de aspecte fizice ale dragostei și de acuplarea propriu-zisă[8]; de aici posibilitatea de a vorbi despre „un delir ostil al iubirii" (Maeterlinck), despre „ura mortală dintre sexe", care constituie „fondul dragostei și care, ascuns sau vizibil, rămâne prezent în toate efectele" (D'Annunzio). Lui Baudelaire îi aparțin cuvntele : „Cruzimea și voluptatea, senzații identice, ca extremul cald și extremul rece"[9]. În realitate, și la numeroase specii animale se poate constata, prin derivație, un instinct de distrugere ce intră în acțiune simultan cu impulsul sexual și e amestecat cu el, instinct care le împinge pe unele animale să-și ucidă obiectul plăcerii chiar în cursul acuplării, fapt care se poate manifesta și la om în cazuri limită ale delirului sadistic criminal. Sunt semnificative în acest sens următoarele versuri ale lui Lucretius :

> Osculaque adfigunt, quia non est pura voluptas,
> et stimuli subsunt, qui instigant laedere id ipsum
> quod cumque est, rabies unde illiaec germina surgunt[10].

8. În *Kāmasụtra* lui Vatsayāna, pe lângă o examinare detaliată a tehnicii mușcăturilor, a utilizării unghiilor și a altor manevre dureroase în dragoste (II, IV-V ; cf. VII – despre aceasta, cf. *Ananga Ranga*, XI, 3 și 4), e interesantă mențiunea despre un posibil efect erotogeno-magnetic obiectiv provocat de vederea semnelor corespunzătoare rămase pe corp.
9. *Œuvres posthumes*, p. 107.
10. *Rer. nat.,* IV, 1081-1083. [„Lungi sărutări le sfărâmă ; plăcere curată-i aceasta ?/ Nu știu ce ghimpi din adânc îl împing să rănească pe-aceea/ Oricine-ar fi, de la care pornit-au ai furiei germeni" (trad. D. Murărașu, *n. trad.*)]. Cf. D'Annunzio (în *Forse che si, forse che no*) : „Invadați de același delir ce-i agită pe amanții înrăiți de ură carnală pe patul zdruncinat, când dorința și distrugerea, voluptatea și tortura sunt o singură febră".

Spengler, care consideră adevărata dragoste dintre bărbat și femeie ca efect al unei polarități și a unei pulsații identice de factură metafizică, o proclamă înrudită cu ura, adăugând că „cine nu este rasat nu cunoaște această dragoste periculoasă” [11]. Și în China, e foarte concludentă expresia curentă ce denumește persoana de care, din dragoste, te-ai legat în mod irezistibil, *yuan-cia*, adică „dușman predestinat”.

În ceea ce privește posesia ca nevoie de a aboli și absorbi ființa iubită, în psihanaliză s-a ajuns să se vorbească despre o fază orală infantilă și una canibalică a libidoului ca niște complexe ce ar continua să acționeze în inconștientul adultului și să stabilească relații între libidoul funcției nutritive (absorbție și asimilare a alimentelor) și al dorinței sexuale. Faptul că toate aceste considerații sunt trase de păr și sofisticate nu trebuie să ne împiedice a recunoaște o analogie legitimă, confirmată de numeroase aspecte ale experienței reale. Lui Bossuet îi aparțin următoarele cuvinte: „Cine oare nu știe că, în pornirea dragostei omenești, ai vrea să-ți încorporezi oricum și să duci cu tine fie și în dinți ființa iubită, ca să te hrănești din ea, să te unești cu ea, să trăiești în ea?” [12] Chiar dacă pe un plan mai înalt, motivul nu e diferit la Novalis, când el asociază misterul iubirii ca sete de nestins cu acela al euharistiei [13]. Punctul însă care, în

11. *Untergang des Abendlandes*, München, 1923, vol. II, p. 198.
12. Citat de Hesnard, *op. cit.*, p. 233 n. – D'Annunzio (în *Il Piacere*): „Ar fi vrut să o înfășoare, să o atragă în el, să o aspire, să o bea, să o posede într-un mod supraomenesc”.
13. *Geistliche Lieder*, VII: „Înțelesul divin/ Al Cinei celei de Taină/ E o enigmă pentru simțurile pământești./ Dar cine o dată/ De pe fierbinți buze iubite/ Suflarea vieții a aspirat-o,/ Cel căruia arșița sacră/ În unde tremurătoare inima i-a topit-o/ Cel ai cărui ochi s-au deschis.../ Va mânca din trupul său/ Și va bea din sângele său/ În veci”.

această ordine de idei, nu e mai niciodată pus în evidență este că alimentul râvnit e totodată un aliment care distruge ; în dorința absolută de a distruge, de a absorbi, este conținută și cea de a fi distruși, de a fi dizolvați. Se caută în femeie o „apă a vieții" care să fie totodată o apă care ucide, o apă de felul acelora care în simbolul alchimic sunt denumite „ape corosive" (despre ele, la locul cuvenit). Și această condiție este realizată mai cu seamă în identitatea freneziei, a orgasmului și a *climax*-ului, în ceea ce, în termeni indieni, se numește *samarasa* acuplării.

Ni se prezintă astfel, din nou, o ambivalență, derivând din potențialitatea de transcedere a erosului în general. În particular, în suferința ce poate însoți dragostea și plăcerea a trebuit să se recunoască efectiv un fapt unic, situat dincolo de opoziția curentă dintre sadism și masochism. Pe această bază Schrenk-Notzing a creat neologismul „algolagnie", de la algoz „durere" și lagnoz „excitat sexual", care vrea să denumească plăcerea prin suferință în erotism : aici trebuie distinsă o algolagnie activă (sadism) de o algolagnie negativă sau pasivă (masochism). În mod analog, în sexologia contemporană se vorbește de un complex sado-masochist, care nu e de competența exclusivă a psihopatiei sexuale, pentru că figurează cu mai mare sau mai mică intensitate și în formele cele mai curente de erotism. În mod normal și la nivelul datelor imediate ale conștiinței celei mai exterioare (nu însă metafizic, deoarece din punct de vedere metafizic și subtil vom vedea că adevărat e tocmai contrariul), se știe că la femeie prevalează predispoziția masochistă, la bărbat cea sadistă. Dar dacă avem în vedere acel stadiu de identificare și de amalgamare a două ființe în lipsa căruia unirea sexuală nu e mai mult decât o întâlnire menită unei satisfacții solitare reciproce cvasi-masturbatorii, devine limpede că o atare antiteză e în bună măsură depășită. În realitate, sadistul erotic nu s-ar comporta ca atare dacă suferința

celuilalt i-ar fi complet străină, dacă ea n-ar avea nici un ecou în el ; dar el se identifică cu durerea celuilalt, o aspiră și o absoarbe și în mod corespunzător aceasta acționează în el ca un excitant, ca un factor pentru propria plăcere exaltată. Ceea ce înseamnă că el e și un masochist, că satisface în același timp nevoia ambivalentă de a suferi și de a-l face pe celălalt să sufere atenuîndu-i contrastul prin repartizarea exterioară într-un subiect și într-un obiect. La fel stau lucrurile pentru masochist sau pentru femeie : aceasta realizează imaginativ și absoarbe ceea ce face sau trăiește celălalt facându-i răul, când acest fapt îi constituie un motiv de îmbătare [14]. E vorba, așadar, în bună măsură, de forme ale unei plăceri „substituite" de suferință. În ceea ce privește conținutul de sadism și masochism într-o acuplare normală, acționează efectiv acel „schimb de fantezii" pe care l-a avut în vedere Chamfort în definiția dată de el dragostei : spre a dezvolta cu reciprocitate tendințele de autotranscendere. Cât despre un asemenea efect, el devine evident în algolagnie, activă sau pasivă, oricum ar fi : pentru că, în general, dacă durerea ajunge să fie trăită ca plăcere, ea, desigur, nu mai este durere. E însă vorba mai mult de transformarea durerii într-o senzație în felul ei pozitivă, transcendentă, despre care am vorbit mai sus.

Aici ni se pare oportun să indicăm pe scurt ceea ce, în complexul sado-masochist, aparține psihopatologiei și perversiunii și ceea ce nu aparține nici uneia, nici alteia. Faptul patologic există atunci când din situații sadiste sau masochiste se dezvoltă condiții indispensabile pentru ca să aibă loc procesul sexual *normal*.

---

14. Expresive, de pildă, aceste cuvinte ale unui poet : „Rărunchii-mi sunt spre tine strigăt .../ Dorința m-a hăcuit, sărutul m-a sângerat/ Sunt rană, jar, foame de noi torturi .../ Sunt rană, sărută-mă, fii arsură" – Ady Endre, *apud* Péret, p. 341.

Ca să luăm un exemplu, e un fapt morbid și aberant, pe care ar trebui să-l raportăm genetic, caz de caz, la diferite cauze ce au puțină însemnătate din punctul nostru de vedere, când numai biciuind o femeie poate ajunge un bărbat la un orgasm sexual care, în privința conținutului, nu se deosebește în nici un fel de acela pe care îl realizează orice cuplu fără a recurge la nici o complicație. Cazul e diferit însă atunci când sadismul și masochismul se prezintă ca hiperestezii și forme macroscopice ale unui element prezent în esența cea mai profundă a erosului. Atunci cazurile „patologice" nu mai reprezintă aberații față de instinctul normal, ci față de formele în care ies la lumină straturile lui cele mai profunde, latente în varietățile cu regim redus ale dragostei sexuale. Pe această bază putem recunoaște o algolagnie utilizată nu sub constrângere de către pervertiți, ci în mod conștient de către ființe perfect normale, pentru a obține o potențare, o prelungire în sens transcendent, eventual extatic, a posibilităților cuprinse în experiențele curente ale sexului. Și vom vedea că, lăsând la o parte cazurile individuale, ea poate fi întâlnită și în unele forme colective sau în ritualuri de erotism mistic.

În același context și-ar putea găsi locul o considerație specială despre ceea ce, în anumite circumstanțe, poate oferi momentul deflorării. Fie din cauza fricii inconștiente și inhibițiilor femeii, fie din cauza primitivității carnale și impulsive ce prevalează aproape întotdeauna la bărbat, unele posibilități excepționale și irepetabile care, mai cu seamă pentru femeie, ar fi oferite de experiența deflorării în raport cu tot ce s-a spus despre algolagnie, ajung să se piardă în mod iremediabil în relațiile sexuale umane normale. Ba chiar acest act de inițiere a femeii la viața sexuală completă, când e săvârșit cu brutalitate, are adeseori asupra ei repercursiuni negative care, exercitându-și ulterior influența, pot prejudicia tot ceea ce e de așteptat de la o relație normală. E însă de presupus că, dacă mai întâi ar fi trezită starea de beție în forma

sa acută, ce conține deja un element distructiv, durerea deflorării, împreunăcu toți factorii subtil corelați cu ea în termeni de fiziologie hiperfizică, ar putea conduce la o bruscă înălțare extremă a potențialului extatic a beției respective, potrivit unei conjuncturi aproape irepetabile; ar putea interveni chiar și o traumă, în sensul unei deschideri a conștiinței individuale în direcția suprasensibilului.

Pentru un domeniu de genul acesta nu e, desigur, ușor să adunăm documentații pozitive. Doar unele rămășițe din medii greu accesibile ne pot autoriza să presupunem că situații precum cea menționată adineauri stăteau la baza unor forme vechi sau exotice de viol ritual al unor fecioare. Realitatea este că, în mod general, sunt atestate în cadrul inițierii femeii cazuri de procedee în care actul sexual e vehiculul destinat transmiterii unei influențe suprasensibile, împrejurare relatată bunăoară în legătură cu anumite medii islamice. Prin inițiere putem înțelege aici tocmai transmiterea unei influențe spirituale din partea bărbatului (*barakah*, conform denumirii islamice), cu efecte pe care cuvintele utilizate de către Göress pentru mistică le redau foarte bine: „O privire și o recunoaștere prin intermediul unei lumi superioare, o acționare și o lucrare prin intermediul unei libertăți superioare, așa cum cunoașterea și fapta obișnuită sunt condiționate de lumina spiritului și de libertatea personală date fiecărui om” [15].

Situația traumatică a deflorării în regimul mai sus indicat reprezintă, însă, evident, cea mai bună condiție preliminară pentru un atare procedeu [16]. În alte cazuri, de bună seamă, se va utiliza, ca echivalent, flagelarea femeii pentru a produce același climat

---

15. În *Christliche Mystik, Prodomus Galaleatus*.
16. E de presupus că se urmărea același scop și în unirile sexuale uzitate în unele temple antice, când fecioare, dar și femei în general, credeau că se împreunează cu un zeu – se știe că profanarea și abuzul de practici de

psihic liminal. Și în această privință, practici continuate în secret până în zilele noastre în anumite cercuri ne îndreptățesc să presupunem existența unui fundament obiectiv analog și pentru rituri sexuale antice astăzi nemaiînțelese și rău famate [17].

Extaze erotice și extaze mistice

Despre formele de sadism care nu au raportări sexuale specifice vom vorbi în cele ce urmează. Aici va mai trebui să relevăm eventuala convertibilitate a senzațiilor dureroase în cele voluptoase, convertibilitate care, pornind de la principiile deja indicate, devine lesne inteligibilă. De exemplu, se citează cazul istoric tipic al Elisabethei de Genton care „de la flagelare venea în starea unei bacante în delir” [18], și chiar acela al carmelitanei Maria Maddalena dei

---

acest gen au dus la Roma, sub Tiberiu, în urma scandalului provocat de patricianul Mundus care, corupându-i pe sacerdoți, a posedat-o în felul acesta pe recalcitranta matroană Paulina, la închiderea templului Isidei prin hotărârea Senatului. Vom reveni la această problemă în capitolul V.

17. Un vechi ritual manuscris, aflat în posesia unei *witch* (vrăjitoare) scoțiene, pe care ni l-a arătat prof. G.B. Gardner, directorul Muzeului vrăjitoriei (*Museum of Witchcraft*) din insula Man, se referă anume la practici de biciuire a femeii într-un context de inițiere sexuală. Prof. Gardner și-a pus întrebarea dacă nu ar fi cazul să plasăm într-un context similar anume scene de inițiere orfică din frescele pompeiene de la Villa dei Misteri, printre care figurează, după cum se știe, și cea cu o tânără femeie biciuită. Ni se pare însă extrem de problematic, pentru că scenele acelea sunt esențial simbolice. Nu excludem însă, în principiu, ambivalența multor simboluri, cu alte cuvinte capacitatea lor de a avea valoare atât pe planul pur spiritual, cât și pe planul real.
18. Vezi Krafft-Ebing, *Psychopathia sexualis*, ed. cit., p. 18.

Pazzi : în timp ce suporta flagelarea, ea vorbea despre o flacără interioară ce amenință să o covârșească și a cărei dimensiune erotică răzbate limpede din strigătele ei precum : „Ajunge, nu mai ințețiți focul ăsta care mă mistuie. Nu asta e moartea ce mi-o doresc, fiindcă-mi dă prea multă plăcere și voluptate !", totul însoțit și de apariția unor viziuni libidinoase. Totodată, din studiul acestor regiuni de frontieră unde e mai bine pus în evidență factorul unei autotranscenderi impuse, adică nu voite în mod liber, s-a ajuns și la relevarea momentelor comune care există în extazele mistice și în cele erotice. Aceste corespondențe au fost deseori subliniate de către psihologi și psihiatri, dar aproape întotdeauna în mod inoportun și cu intenția mai mult sau mai puțin deliberată de a compromite unele forme ale experienței religioase prin raportarea lor la fapte erotico-isterice-aberante.

Obiectiv vorbind, trebuie să recunoaștem că extazele, pentru care pot exista analogiile menționate, prezintă adeseori un caracter impur și suspect și, în afara unor cazuri excepționale, au puțin de a face cu adevărata spiritualitate (despre care însă – și trebuie să o accentuăm bine – cei care se complac în interpretările psihopatologice sus-zise nu au nici cea mai mică idee). Ne găsim într-un domeniu intermediar și aici poate avea loc uneori o inversiune, în sensul că elementul propriu-zis sexual rămâne cel „fundamental", „misticismul" slujind numai ca să alimenteze o formă deviată și exaltată de manifestare [19]. În lumea misticismului creștin, cazul acesta este foarte frecvent.

19. Despre această lume a erotismului mistic, cf. exprimările, mai degrabă extravagante, ale lui E. Lévi, *Le Grande Arcane* (*Il Grande Arcano*, trad. it., Roma, 1954, pp. 77-78) : „Maria Alacoque și Messalina au îndurat aceleași chinuri : dorințele amândurora au fost exaltate dincolo de limitele naturii și satisfacerea lor a devenit imposibilă. Era o deosebire între ele, și anume că Messalina, dacă ar fi putut presimți ceea ce avea să

În același fel în care creștinismului i-a fost caracteristică înomenirea divinului mai mult decât îndumnezeirea umanului, la fel, în mistica menționată, senzualizarea sacrului (corelată cu o frecvență semnificativă a simbolurilor conjugale și erotice) ocupă locul sacralizării sexualității cunoscute, bunăoară de curente dionisiaco-tantrice și inițiatice. După acest criteriu, eventualele fapte extatice ale unei anumite mistici se pot încadra în fenomenologia transcendenței proprie și erosului profan, iar menționatele puncte de contact dintre extazele „mistice" și extazele erotice explică felul cum, atunci când aceste extaze ating o intensitate particulară, „ele pot decurge unul din altul sau unul și celălalt pot apărea în același timp"[20]. Așa se lămurește și prezentarea unor imagini intens erotice ca „ispitiri" la recăderile în păcat ale unor mistici : sunt forme de oscilație în manifestările unei energii unice. Sunt caracteristice, de pildă, unele expresii ale Sf. Ieronim care, chiar și în formele anahoretice ale

---

experimenteze Maria Alacoque, ar fi invidiat-o". „Pasiunea erotică, desprinsă de obiectul ei legitim și exaltată de dorința ei nebunească de a violenta așa-zicând infinitul ... e însetată, ca demența marchizului de Sade, de torturi și de sânge : cilicii, penitențe, mortificări, accese de siterism sau priapism ce te duc cu gândul la o acțiune directă a diavolului." „Delir al călugărițelor, abandonări în voia Mirelui Ceresc, rezistențe ale sucubului încununat cu stele, dispreţuri ale Fecioarei regina îngerilor." E. Lévi conchide : „Buzele care au băut din această cupă fatală vor rămâne alterate și frisonante ; inimile, o dată arse de acest delir, vor găsi apoi că înseși izvoarele reale ale dragostei sunt insipide". Toate acestea sunt însă vederi ciudat de limitate pentru un autor care, ca E. Lévi, se consideră ezoterist, spre a vorbi apoi de „izvoare reale ale dragostei" și, mai mult încă, de „exaltare dincolo de limitele naturii". În realitate, fie și doar sub forme de manifestare deviate, tocmai izvoarele cele mai reale și mai profunde ale erosului sunt cele care produc asemenea „deliruri".

20. Cf. Krafft-Ebing, *Psychopathia sexualis*, ed. cit., p. 9.

ascezei celei mai riguroase și ale postului, își simțea sufletul pârjolit de dorință și flăcările concupiscenței arzându-i carnea „ca pe un rug”.

Unui nivel însă și mai înalt îi aparține faptul că, la multe populații primitive, tehnicile de parvenire la extaz sunt deseori substanțial identice cu cele ale unor rituri erotice. Observația e valabilă, în primul rând, pentru dans, care încă din vremurile cele mai vechi, și nu doar printre sălbatici, a fost una dintre matodele cele mai mult folosite pentru a intra în extaz. De altfel, reflexe degradate ale acestei situații s-au păstrat până și în lumea umanității „civilizate” prin relația vizibilă pe care multe dansuri au păstrat-o cu erotismul. Ne găsim în fața unui fenomen în care diferite forme ale uneia și aceleiași beții tind către același scop, fenomen în care putem însă recunoaște încă un semn al puterii virtuale, aflate în eros, de a conduce dincolo de individ. Cu privire la punctul menționat aici, un Gelāleddĭn Rąmŏ a putut scrie: „Cine cunoaște puterea dansului trăiește întru Dumnezeu, fiindcă știe cum ucide dragostea”[21]. Și în aceasta putem vedea și cheia practicilor unui lanț – sau – școli de mistică islamică, perpetuat de-a lungul secolelor, care-l recunoaște pe Gelāleddĭn Rąmŏ drept maestru.

În românește de
SORIN MĂRCULESCU

---

21. Trad. Rückert (*apud* Klages, p. 68). Într-o operă de Goethe găsim o interesantă mărturie despre senzația stârnită, la apariția sa, de vals, dans în care s-ar putea vedea un reflex destul de mondernizat al tehnicii anticilor *vertiginatores*. Prins în vârtejul acestui dans, protagonistul încearcă o asemenea posibilitate de beție și posesie față de femeie încât ideea că ea l-ar putea dansa cu alții îi pare insuportabilă. Cf., pe un plan moralizant însă, reacțiile lui Byron față de vals.

Gilles Deleuze

O PREZENTARE A LUI SACHER-MASOCH[1]

Cuvânt înainte

Principalele informații asupra vieții lui Sacher-Masoch le datorăm secretarului său, Schlichtegroll (*Sacher-Masoch und der Masochismus*), și primei sale soții, care a luat numele eroinei din *Venus*, Wanda (Wanda von Sacher-Masoch, *Mărturisire despre viața mea*). Cartea Wandei e foarte frumoasă. A fost privită cu severitate de către biografii ulteriori care, totuși, se mulțumeau adesea să o reproducă. S-a întâmplat astfel fiindcă Wanda prezintă despre ea însăși o imagine prea inocentă. O doreau sadică, Masoch fiind masochist. Problema nu poate fi bine pusă, în felul acesta.

Leopold von Sacher-Masoch s-a născut în 1835, la Lemberg, în Galiția. Rădăcinile sale sunt slave, spaniole și boeme. Strămoșii săi, funcționari ai Imperiului Austro-Ungar. Tatăl său, șef al poliției din Lemberg. Scenele de răscoală și de prizonierat la care, copil, a asistat îl marchează profund. Întreaga sa operă rămâne influențată de către problema minorităților, a naționalităților și a mișcărilor revoluționare din Imperiu : povestiri galițiene, povestiri evreiești, povestiri ungurești, povestiri prusace... Va descrie adesea funcționarea comunității agrare și lupta dublă a țăranilor împotriva administrației austriece, dar mai ales împotriva proprietarilor locali. Panslavismul îl antrenează. Geniile sale sunt, alături de Goethe, Pușkin și Lermontov. E numit chiar un Turgheniev al Micii Rusii.

1. Gilles Deleuze, *Présentation de Sacher-Masoch. Le Froid et le Cruel*, Minuit, Paris, 1967.

E mai întâi profesor de istorie la Graz și își începe cariera literară prin romane istorice. Succesul său este rapid. *Femeia divorțată* (1870), unul dintre primele sale romane de gen, a avut un mare ecou, până în America. În Franța, Hachette, Calmann-Lévy, Flammarion vor publica traducerile romanelor și povestirilor sale. Una dintre traducătoare îl va prezenta ca pe un moralist sever, autor al unor romane folclorice și istorice, fără cea mai mică aluzie la caracterul erotic al operei sale. Fără îndoială că fantasmele lui Sacher-Masoch treceau mai bine puse în seama sufletului slav. Și mai trebuie ținut cont de un motiv mai general : condițiile de „cenzură” și de toleranță erau foarte diferite în secolul al XIX-lea față de ale noastre ; era tolerată mai multă sexualitate difuză, cu mai puțină precizie organică și psihică. Masoch vorbește un limbaj în care folclorul, istoria, politica, mistica și erosul se amestecă strâns, formând o perdea pentru loviturile de bici. Nu-i convine, deci, când Krafft-Ebing se servește de numele său pentru a desemna o perversiune. Masoch a fost un autor celebru și onorat ; în 1886, a făcut o călătorie triumfală la Paris ; a fost decorat, sărbătorit de *Le Figaro*, *La Revue des Deux Mondes*.

Gusturile amoroase ale lui Masoch sunt celebre : se juca de-a ursul sau de-a banditul ; se lăsa vânat, legat, pedepsit, umilit și chiar lovit cu putere de către o femeie opulentă, în blană și cu biciul în mână ; se deghiza în valet, aduna fetișuri și travestiuri ; publica anunțuri în ziar, semna „contracte” cu femeia iubită, la nevoie o făcea să se prostitueze. O primă aventură, cu Anna von Kottwitz, inspiră *Femeia divorțată* ; o altă aventură, cu Fanny von Pistor, *Venus în blană*. Mai târziu, o domnișoară pe nume Aurora Rümelin i se adresează în condiții epistolare ambigue, ia pseudonimul de Wanda și se mărită cu Masoch în 1873. Ea va fi însoțitoarea sa, în același timp docilă, exigentă și depășită. Soarta lui Masoch e de a fi decepționat, ca și cum puterea travestiului ar fi și una a confuziei : caută mereu să introducă un terț în propriul menaj, pe cel pe care-l numește „Grecul”. În timpul legăturii cu Anna von Kottwitz, contele polonez s-a dovedit a fi un ajutor de farmacist urmărit pentru furt și periculos de bolnav. Cu Aurora-Wanda începe o aventură stranie ce pare să-l aibă

ca erou pe Ludwig al II-lea al Bavariei. Încă o dată, dedublarea persoanelor, a măștilor, paradele de la o tabără la alta formează un extraordinar balet care sfârșește printr-o decepție. În fine, aventura cu Armand de la „Le Figaro” – pe care Wanda o povestește foarte bine, rămânând ca însuși cititorul s-o mai nuanțeze : acest episod generează călătoria la Paris în 1886, dar și marchează sfârșitul legăturii sale cu Wanda. Se va căsători în 1887 cu guvernanta copiilor săi. Un roman al lui Myriam Harry, *Sonia la Berlin*, face o descriere interesantă a retragerii finale a lui Masoch. Moare în 1895, suferind din cauza uitării în care opera sa căzuse deja.

Această operă este totuși importantă și insolită. O concepe ca pe un ciclu sau, mai degrabă, ca pe o serie de cicluri. Ciclul principal se intitulează *Moștenirea lui Cain* și trebuia să trateze șase teme : dragostea, proprietatea, banii, Statul, războiul, moartea (doar primele două teme au fost terminate, dar și celelalte sunt deja prezente). Povestirile folclorice sau naționale formează cicluri secundare. Două romane negre, printre cele mai bune ale lui Masoch, vorbesc despre niște secte mistice din Galiția și ating un grad de angoasă și de tensiune rar egalat : *Pescărița de suflete* și *Maica Domnului*. Ce înseamnă expresia „moștenirea lui Cain” ? Mai întii, ea pretinde că rezumă patrimoniul de crime și de suferințe care copleșesc omenirea. Însă cruzimea nu este decât aparența unui fond mai ascuns : răceala Naturii, stepa, imaginea înghețată a Mamei în care Cain își descoperă propriul destin. Iar răceala acestei mame severe este mai degrabă o transmutare a cruzimii din care se va naște omul nou. Există deci un „semn” al lui Cain care indică modul de a utiliza „moștenirea”. De la Cain la Christos, este vorba de același semn care conduce la Omul de pe cruce, „lipsit de dragoste sexuală, de proprietate, de patrie, fără mânie, fără muncă, omul care moare din proprie voie, personificarea ideii de umanitate”... Opera lui Masoch adună forțele romantismului german. Niciodată, credem noi, nici un scriitor nu a folosit ca și el resursele fantasmei și ale suspansului. El are un mod foarte special de a „desexualiza” dragostea și, în același timp, de a sexualiza întreaga istorie a umanitații.

Venus în blană, *Venus im Pelz* (1870), este unul dintre cele mai celebre romane ale lui Masoch. Face parte din primul ciclu al *Moștenirii lui Cain*, cel privitor la dragoste.

Soarta lui Masoch este îndoit nedreaptă. Nu pentru că numele său a servit pentru desemnarea masochismului, dimpotrivă. Mai întâi, pentru că opera a căzut în uitare, în vreme ce numele său căpăta o utilizare curentă. Se întâmplă fără îndoială să fie publicate despre sadism lucrări care indică o completă necunoaștere a operei lui Sade. E însă din ce în ce mai rar ; Sade este cunoscut din ce în ce mai bine, iar reflecția clinică asupra sadismului beneficiază substanțial de pe urma reflecției literare asupra lui Sade ; și invers. Or, în cazul lui Masoch, necunoașterea operei sale literare rămâne uluitoare, chiar și în cele mai bune cărți despre masochism. Nu trebuie oare să considerăm că Masoch și Sade sunt mai mult decât niște cazuri clinice oarecare și că ne pot spune ceva esențial, unul despre masochism, iar celălalt despre sadism ? Există și un al doilea motiv care dublează nedreptatea destinului lui Masoch. Acela că, din punct de vedere clinic, el figurează ca un complement la Sade. Nu este acesta motivul pentru care cei interesați de Sade nu au manifestat nici un interes particular pentru Masoch ? Se consideră în mod pripit că e suficient să inversezi semnele, să schimbi sensul pulsiunilor și să ai în minte marea unitate a contrariilor pentru a-l obține pe Masoch plecând de la Sade. Tema unei unități sado-masochiste, a unei entități sado-masochiste, i-a dăunat mult lui Masoch. Nu a suferit, așadar, doar de o nedreaptă uitare, ci și de o nedreaptă complementaritate, de o injustă unitate dialectică.

Fiindcă, îndată ce îl citești pe Masoch, realizezi cu claritate că universul său nu are nimic comun cu universul lui Sade. Și nu e vorba doar de tehnici, ci de probleme și exigențe, de proiecte substanțial diferite. Nu trebuie obiectat că psihanaliza a arătat de mult posibilitatea și realitatea transformărilor sadism-masochism. Ceea ce punem în cauză este chiar unitatea a ceea ce se numește sado-masochism. Medicina face distincția între sindroame și simptome : simptomele sunt semnele specifice ale unei boli, iar sindroamele reprezintă locuri de întâlnire sau de încrucișare care trimit la trasee cauzale foarte diferite, la

contexte variabile. S-ar putea ca entitatea sado-masochistă să fie un sindrom care ar trebui să fie disociat în două trasee ireductibile. Ni s-a spus prea adesea că un același individ e și sadic, și masochist; am început să o credem. Trebuie luat totul de la capăt, reînceput prin lectura lui Sade și a lui Masoch. Fiindcă judecata clinică e plină de prejudecăți, trebuie să reluăm totul dintr-un punct exterior clinicii, *punctul de vedere literar*, din care cele două perversuni au fost numite. Nu e o întâmplare faptul că numele a doi scriitori au servit la numirea aceasta; e posibil ca aceste două științe, critica (în sens literar) și clinica (în sens medical), să fie convinse să intre în raporturi noi, în care una să o îmbogățească pe cealaltă și invers. Simptomatologia este întotdeauna o chestiune de artă. Specificitățile clinice ale sadismului și masochismului nu sunt separabile de valorile literare proprii lui Sade și lui Masoch. Iar în locul unei dialectici unificând în pripă contrariile, trebuie să ne îndreptăm către judecăți critice și clinice capabile să izoleze atât macanismele cu adevărat diferențiale, cât și originalitățile artistice respective.

Sade, Masoch și limbajul lor

„E prea idealist...și,
prin aceasta, crud.”

Dostoievski

La ce slujește literatura? Numele lui Sade și Masoch slujesc cel puțin la desemnarea a două perversiuni de bază. Sunt exemple spectaculoase de eficacitate literară. În ce sens? Se poate întâmpla ca bolnavi tipici să-și dea numele unor boli. Cel mai adesea însă medicii sunt cei care își dau astfel numele (de pildă, boala lui Roger, a lui Parkinson...). Condițiile unor asemenea denominări trebuie analizate îndeaproape: medicul nu a inventat boala. El a disociat simptome până atunci reunite, a grupat simptome

până atunci disociate, pe scurt a constituit un tablou clinic profund original. Iată de ce istoria medicinei este cel puțin dublă. Există o istorie a bolilor, care dispar, regresează, își reiau sau își schimbă forma, conform stării societăților sau a progreselor terapeuticii. Înfășurată în această istorie, mai există însă o a doua, aceea a simptomatologiei, care uneori precede, iar uneori succede transformărilor terapeuticii sau ale bolii : se dau nume, se retrag nume, se grupează altfel simptomele. Progresul, din acest punct de vedere, se face în sensul unei mai mari specificări, a unei simptomatologii mai precise (e limpede că ciuma sau lepra erau odinioară mai frecvente decât astăzi, nu doar din motive istorice sau sociale, ci pentru că se grupa sub numele lor o seamă de afecțiuni astăzi disociate). Marii clinicieni sunt cei mai mari medici. Când medicul își dă numele unei boli, el realizează un act în același timp lingvistic și semiologic foarte important, în măsura în care acest act asociază un nume propriu unui ansamblu de semne sau face ca *un nume propriu să conoteze niște semne*.

Sade și Masoch sunt, în acest sens, mari clinicieni ? E dificil să privești sadismul sau masochismul așa cum privești lepra, ciuma sau boala Parkinson. Cuvântul boală nu se potrivește. Nu e mai puțin adevărat că Sade și Masoch ne prezintă tablouri de simptome și de semne inegalabile. Dacă Krafft-Ebing vorbește despre masochism, e pentru a-l onora pe Masoch pentru reformularea unei entități clinice, definită de scriitor mai puțin prin asocierea durere-plăcere sexuală cât printr-un comportament mai profund de sclavie și umilință (există, de pildă, cazuri de masochism fără algolagnie și chiar de algolagnie fără masochism)[2].

2. Krafft-Ebing semnalează și el posiblitatea existenței unei „flagelări pasive” independente de masochism : cf. *Psychopathia sexualis* (ediție revăzută de Moll, 1923), tr. fr. Payot, pp. 300-301.

Trebuie să ne mai întrebăm și dacă, în raport cu Sade, Masoch nu definește o simptomatologie mai precisă, dând astfel posibilitatea disocierii unor afecțiuni altădată confundate. În orice caz, „bolnavi” sau clinicieni, și amândouă deodată, Sade și Masoch sunt de asemenea mari antropologi, de felul celor care știu să insereze în propria operă o întreagă concepție despre om, despre cultură și natură – mari artiști, de felul celor care știu propune forme noi și crea maniere noi de a simți și gândi, un întreg nou limbaj.

E foarte adevărat că violența este ceva despre care nu se vorbește sau se vorbește puțin, iar sexualitatea ceva despre care se vorbește, în principiu, puțin. Pudoarea nu este legată de o spaimă biologică. Dacă ar fi fost altminteri, ea nu s-ar exprima astfel : mi-e teamă mai puțin să fiu atinsă decât văzută, și văzută mai puțin decât vorbită. Ce înseamnă în aceste condiții această conjuncție de violență și sexualitate într-un limbaj atât de abundent, atât de provocant precum cel al lui Sade sau Masoch ? Cum să interpretezi această violență care vorbește despre erotism ? Georges Bataille, într-un text care ar fi trebuit să reducă la tăcere toate discuțiile asupra legăturilor dintre nazism și literatura lui Sade, demonstrează că limbajul lui Sade este paradoxal fiindcă e în *mod esențial acela al unei victime*. Doar victimele pot descrie torturile, călăii utilizează în mod necesar limbajul ipocrit al ordinii și puterii : „De obicei, călăul nu folosește limbajul unei violențe pe care o exersează în numele unei puteri instalate, ci pe acela al puterii, care aparent îl scuză, îl îndreptățește și îi dă un motiv de a fi superior. Cel violent este tentat să tacă și se împacă bine cu înșelătoria... Astfel, atitudinea lui Sade se opune celei a călăului, constituindu-se în contrariul ei simetric. Scriind, refuzând înșelătoria, Sade se folosește de personaje care în realitate nu ar fi putut decât să tacă, pentru a adresa altor oameni un discurs

paradoxal”[3]. Trebuie să concluzionăm că și limbajul lui Masoch este paradoxal, fiindcă victimele vorbesc la rândul lor ca și călăul pe care îl reprezintă pentru ele însele, cu ipocrizia proprie călăului?

Se numește literatură pornografică o literatură redusă la câteva cuvinte de ordine (fă aceasta, fă cealaltă...), urmate de descrieri obscene. Violența și erotismul se întâlnesc așadar, însă într-o formulă destul de rudimentară. La Sade și Masoch cuvintele de ordine abundă, proferate de libertinul crud sau de femeia tiranică. De asemenea, descrierile (deși ele nu au deloc același sens, nici aceeași obscenitate în cele două opere). Pare că, atât pentru Masoch cât și pentru Sade, limbajul își atinge adevărata valoare acționând direct asupra senzualității. La Sade, *Cele 120 de zile* se organizează conform relatărilor pe care libertinii le solicită „istoricelor”; și nici o inițiativă a eroilor, cel puțin în principiu, nu trebuie să devanseze relatările. Căci puterea cuvintelor culminează atunci când poruncește repetarea trupurilor, iar „senzațiile comunicate de către organul auzului sunt cele care bucură cel mai mult și ale căror impresii sunt cele mai vii”. La Masoch, atât în viața cât și în opera sa, trebuie ca dragostea să fie declanșată prin scrisori anonime sau pseudonime și prin anunțuri de mică publicitate; trebuie ca ea să fie reglată prin contracte care o formalizează, o verbalizează; lucrurile trebuie spuse, promise, anunțate, descrise cu grijă înainte de a fi îndeplinite. Și totuși, dacă opera lui Sade și a lui Masoch nu pot fi considerate pornografice, dacă ele merită un nume mai nobil decât cel de „pornologie”, e fiindcă limbajul lor erotic nu poate fi redus la funcțiile elementare ale poruncii și descrierii.

La Sade asistăm la o dezvoltare din cele mai uimitoare a facultății demonstrative. Demonstrația,

---

3. Georges Bataille, *L’Erotisme*, Ed. De Minuit, Colecția „Arguments”, 1957, pp. 209-210.

ca funcție superioară a limbajului, apare între două scene descrise, în timp ce libertinii se odihnesc, între două cuvinte de ordine. Ascultăm cum un libertin citește un pamflet vehement, dezvoltă teorii inepuizabile, elaborează o constituție. Sau chiar consimte să vorbească, să discute cu victima sa. Asemenea momente sunt frecvente, mai ales în *Justine* : fiecare dintre torționarii săi o face auditoare și confidentă. Intenția de a convinge nu există însă decât în aparență. Libertinul poate să adopte aerul că vrea să convingă și să persuadeze ; poate chiar să se exercite ca „tutore”, formând o nouă adeptă (precum în *Filosofia în budoar*). De fapt, nimic nu e mai străin unui sadic decât intenția de a persuada sau de a convinge, pe scurt – intenția pedagogică. E vorba de cu totul altceva. E vorba de a arăta că raționamentul însuși este o formă de violență, că este de partea celor violenți, cu toată rigoarea, seninătatea și calmul. Nu e vorba nici măcar de a arăta cuiva, ci de a demonstra, printr-o demonstrație care se confundă cu solitudinea desăvârșită și cu atotputernicia demonstratorului. E vorba de a demonstra identitatea dintre violență și demonstrație. Așa încât raționamentul nu trebuie să fie și împărtășit de către auditoriu, după cum nici plăcerea de către obiectul care o procură. Violențele victimelor nu sunt decât imaginea unei și mai mari violențe, despre care mărturisește demonstrația. Printre complicii sau victimele sale, fiecare libertin raționează în cercul absolut al singurătății și unicității sale – chiar dacă toți fac același raționament. Din toate punctele de vedere, „tutorele” sadic se opune „educatorului” masochist.

Și aici Bataille are dreptate în legătură cu Sade : „E un limbaj care neagă relația între cel care vorbește și cei cărora li se adresează”. Dacă este însă adevărat că acest limbaj este cea mai înaltă realizare a unei funcții demonstrative în raportul dintre violență și erotism, celălalt aspect – cuvinte de ordine și

descrieri – capătă o nouă semnificație. El continuă să existe, însă se scaldă în elementul demonstrativ, plutește în el, nu există decât în raport cu el. Descrierile, atitudinile corpurilor nu mai joacă decât rolul de figuri sensibile ilustrând demonstrații abominabile ; iar cuvintele de ordine, imperativele proferate de libertini sunt la rândul lor niște enunțuri de probleme care trimit la înlănțuirea mai adâncă a teoremelor sadice. „Am arătat-o în teorie, spune Noirceuil, să ne convingem acum prin practică...” Trebuie așadar să distingem două tipuri de factori, care formează un dublu limbaj : factorul imperativ și descriptiv, reprezentând *elementul personal*, ordonând și descriind violențele personale ale sadicului, precum și gusturile sale particulare ; există însă și un factor superior care desemnează *elementul impersonal* din sadism și care identifică această violență impersonală cu o Idee a rațiunii pure, cu o înfricoșătoare demonstrație capabilă să-și subordoneze primul element. La Sade se manifestă un straniu spinozism – un naturalism și un mecanicism pătrunse de spirit matematic. De acest spirit se leagă această infinită repetare, acest proces cantitativ reiterat care multiplică figurile și adiționează victimele, pentru a relua înmiit cercurile unui raționament mereu însingurat. În acest sens, Krafft-Ebing a presimțit esențialul : „Există cazuri în care elementul personal se retrage aproape complet... Interesatul resimte excitații sexuale bătând băieți și fete, însă ceva pur impersonal apare și mai limpede... În vreme ce majoritatea indivizilor din această categorie își manifestă sentimentul de putere asupra unor persoane clar determinate, vedem în acest caz un sadism pronunțat care se dezvoltă, în mare parte, din rațiuni geografice sau matematice...”[4]. Și la Masoch cuvintele de ordine și descrierile sunt depășite înspre

4. Krafft-Ebbing, *Psychopathia sexualis*, pp. 209-210.

un limbaj superior. Însă de această dată totul e persuasiune și educare. Nu ne mai găsim în prezența unui călău care își ține victima și juisează cu atât mai mult cu cât ea consimte mai puțin, cu cât e mai puțin persuadată. Suntem în prezența unei victime care caută un călău, care are nevoie să-l formeze, să-l persuadeze și să se alieze cu el pentru o intreprindere din cele mai stranii. Din această cauză, anunțurile de mică publicitate fac parte din limbajul masochist, în vreme ce ele sunt excluse din sadismul veritabil. Tot din acest motiv masochistul elaborează contracte, în vreme ce sadicul urăște și rupe orice contract. Sadicul are nevoie de instituții, iar masochistul de relații contractuale. Într-un mod foarte profund, Evul Mediu distingea două feluri de diabolism : unul prin posedare, iar celălalt printr-un pact de alianță. Sadicul gândește în termeni de posesie instituită, iar masochistul în termeni de alianță contractată. Posesia este nebunia proprie sadismului, pactul este cea a masochismului. Trebuie ca masochistul s-o formeze pe femeia tiranică. Trebuie s-o convingă, s-o facă să „semneze". El e esențialmente un educator. În toate romanele lui Masoch, femeia convinsă păstrează o ultimă îndoială, ca o teamă : să se angajeze sau nu în rolul spre care e împinsă, dar pe care poate nu va reuși să-l joace, greșind prin exces sau prin deficiență. În *Femeia divorțată,* eroina exclamă : „Idealul lui Julian era o femeie crudă, o femeie ca marea Caterina, iar eu, vai, eram lașă și slabă...". Iar Wanda, în *Venus* : „Mi-e teamă că nu voi putea s-o fac, dar vreau să încerc, pentru tine, iubitul meu", sau : „Temeți-vă să nu prind gust".

Intreprinderea pedagogică a eroilor lui Masoch, supunerea față de femeie, suferințele lor, moartea pe care ajung să o cunoască sunt tot atâtea momente ale ascensiunii către Ideal. *Femeia divorțată* are drept subtitlu : *Calvarul unui idealist*. Severin, eroul din *Venus*, își elaborează doctrina, „suprasenzualismul",

și adoptă drept deviză cuvintele lui Mefisto către Faust: „Senzual seducător suprasenzual, o fetișcană te duce de nas.” (*Übersinnlich*, în textul lui Goethe, nu înseamnă „suprasensibil”, ci „suprasenzual”, „supratrupesc”, conform unei venerabile tradiții teologice în care *Sinnlichkeit* desemnează *trupul*, *sensualitas*.) Faptul că masochismul își caută reperele istorice și culturale în probele inițiatice mistico--idealiste nu trebuie deloc să ne mire. Contemplarea corpului gol al unei femei nu este posibilă decât în condiții mistice: așa se întâmplă în *Venus*. Și mai limpede: o scenă din *Femeia divorțată* ni-l arată pe erou, Julian, împins de un prieten suspect, dorind pentru prima dată să-și vadă metresa goală; el invocă mai întâi o „nevoie de observație”, dar se simte cuprins de un sentiment religios, „fără nimic senzual” (acestea sunt cele două momente fundamentale ale fetișismului). De la trup la opera de artă, de la opera de artă la Idei: o întreagă ascensiune care trebuie realizată prin lovituri de bici. Un spirit dialectic îl animă pe Masoch. Totul începe, în *Venus,* printr-un vis care intervine în timpul unei lecturi întrerupte din Hegel. Dar e vorba mai ales de Platon; dacă la Sade există spinozism și o rațiune demonstrativă, la Masoch e vorba de platonism și de o imaginație dialectică. O nuvelă de Masoch se intitulează *Iubirea lui Platon*; ea se află la originea aventurii cu Ludwig al II-lea. Iar platonică nu este doar ascensiunea către inteligibil, ci și întreaga tehnică a răsturnării, a deplasării, a travestiului, a dedublării dialectice. În aventura cu Ludwig al II-lea, Masoch nu știe la început dacă cel cu care corespondează e bărbat sau femeie; la sfârșit, nu știe dacă e unul singur sau doi; în timpul aventurii, nu știe ce rol va juca soția sa – e pregătit însă pentru orice, ca un dialectician care surprinde ocazia, *kairos*. Platon arăta că Socrate părea să fie amantul, însă în profunzime se revela ca fiind cel iubit. Simetric, eroul masochist pare să fie cel educat, format de către

femeia autoritară, însă în profunzime el este cel care o formează, o travestește și-i suflă cuvintele aspre pe care ea i le adresează. Victima este cea care vorbește prin călăul său, fără a se menaja. Dialectica nu înseamnă doar o circulație a discursului, ci transferuri și deplasări de acest gen, care conduc la existența mai multor nivele ale jocului aceleiași scene, conform răsturnărilor și dedublărilor în distribuția rolurilor și a limbajului.

Este foarte adevărat că literatura pornologică își propune înainte de toate să pună limbajul în legătură cu propria lui limită, cu un fel de „non-limbaj" (violența care nu vorbește, erotismul despre care nu se vorbește). Însă acest obiectiv nu poate fi cu adevărat îndeplinit decât printr-o dedublare interioară limbajului : trebuie ca limbajul imperativ și descriptiv să treacă spre o funcție mai înaltă. Trebuie ca elementul impersonal să se reflecteze și să acceadă în impersonal. Când Sade invocă o Rațiune analitică universală pentru a explica aspectele cele mai particulare din dorință, el nu-și dezvăluie doar apartenența la secolul XV : trebuie ca particularitatea, și delirul corespunzător, să fie *și* o Idee a rațiunii pure. Iar când Masoch invocă un spirit dialectic, acelea ale lui Mefisto și Platon reunite, nu trebuie să remarcăm doar marca apartenenței sale la romantism. Și aici, particularitatea trebuie să se reflecte într-un Ideal impersonal al spiritului dialectic. La Sade, funcția imperativă și descriptivă a limbajului este depășită către o funcție pur demonstrativă și instituantă ; la Masoch, ea este depășită către o funcție dialectică, mitică și persuasivă. Această distincție indică diferența esențială a celor două perversiuni ; aceasta este dubla reflecție a monstrului.

Rolul descrierilor

Din aceste două funcții superioare, funcția demonstrativă la Sade și funcția dialectică la Masoch, decurge o mare diferență în ceea ce privește descrierile, adică rolul și valoarea lor. Am văzut că, în opera lui Sade, descrierile se constituie în raport cu o demonstrație mai profundă, deși își păstrează o relativă independență, în starea de figurări ; astfel, ele sunt obscene în ele însele. Sade are nevoie de acest element provocator. Nu la fel se petrec lucrurile în cazul lui Masoch : e neîndoios că o mare doză de obscenitate poate să fie prezentă în anunțurile de mică publicitate sau în contracte. Ea nu e însă necesară. Trebuie chiar să omagiem opera lui Sacher-Masoch în general pentru extraordinara sa decență. Chiar și cenzorul cel mai sever nu ar putea găsi nimic de reproșat lui *Venus*, doar dacă nu ar evoca nu știu ce atmosferă, nu știu ce impresie de sufocare și de suspans care se manifestă în toate romanele lui Masoch. Într-un mare număr de nuvele, este foarte ușor să pui fantasmele masochiste pe seama cutumelor naționale și folclorice, a unor nevinovate jocuri de copii, a unor glume de amantă sau, în sfârșit, a unor exigențe morale sau patriotice. Bărbați, urmând cutuma veche, în căldura unui banchet, beau din pantoful femeilor (*Papucii lui Sapho*) ; tinere fete le cer îndrăgostiților să se joace de-a ursul sau câinele și să se lase înhămați la un mic atelaj (*Pescărița de suflete*) ; o femeie îndrăgostită și pusă pe șotii se preface că folosește o declarație în alb pe care i-o dăduse amantul (*Pagina albă*) ; într-un registru mai grav, o patrioată se duce la turci, își lasă bărbatul ca sclav, se dăruiește ea însăși pașei pentru a-și salva orașul (*Judith din Bialopol*). Pentru bărbatul umilit în diverse feluri există, fără îndoială, în toate aceste cazuri, un fel de „beneficiu secundar”

propriu-zis masochist. Rămâne totuși faptul că Masoch poate să prezinte o mare parte din opera sa într-un registru roz, justificând masochismul prin motivațiile cele mai diverse sau prin necesitățile unor situații fatale și sfâșietoare. (Sade, dimpotrivă, nu înșela pe nimeni când încerca acest procedeu). Iată motivul pentru care Masoch a fost nu un autor blestemat, ci unul sărbătorit și onorat ; chiar și partea inalienabilă de masochism din opera lui poate părea o expresie a folclorului slav sau a sufletului ucrainean. Un Turgheniev al Micii Rusii, se spunea. S-ar putea spune de asemenea : o contesă de Ségur. Este adevărat că Masoch prezintă el însuși versiunea neagră a operei sale : *Venus, Maica Domnului*, *Apa tinereții fără bătrânețe, Hiena din Pustă* dau motivației masochiste rigoarea și puritatea ei primare. Însă, negre sau roz, descrierile nu sunt mai puțin decente. Corpul femeii--călău rămâne acoperit de blănuri ; cel al victimei rămâne într-o stranie indeterminare pe care o sfâșie parțial loviturile primite. Cum să explici această dublă „deplasare” a descrierii ? Revenim la întrebarea : de ce funcția demonstrativă a limbajului la Sade implică descrieri obscene, în vreme ce funcția dialectică pare să le excludă – sau cel puțin nu le presupune în mod esențial ?

Ceea ce este în joc în opera lui Sade este negația în toată întinderea sa, în toată profunzimea sa. Însă trebuie să distingem două niveluri : negativul ca proces parțial și negația pură ca Idee totalizantă. Aceste niveluri corespund distincției sadiste dintre cele două naturi, a căror importanță a fost arătată de Klossowski. Natura secundă este o natură aservită propriilor ei reguli și legi : negativul se manifestă peste tot, însă nu tot este negație. Distrugerile sunt încă reversul creațiilor sau al metamorfozelor ; dezordinea este o altă ordine, putrefacția morții este și formare a vieții. Negativul este pretutindeni, însă doar ca proces parțial de moarte și de distrugere. De aici provine

decepția eroului sadic, fiindcă această natură pare să-i arate că crima absolută e imposibilă: „Da, urăsc natura...” El nici măcar nu se va consola cu gândul că durerea altora îi produce plăcere: această plăcere a Eului indică din nou că negativul este atins doar ca revers al unei pozitivități. Iar individuația, nu mai puțin decât conservarea unui regn sau a unei specii, mărturisesc despre limitele strâmte ale naturii secunde. Acesteia i se opune ideea unei naturi prime, purtătoare a unei negații pure, deasupra regnurilor și legilor, eliberată până și de nevoia de a crea, de a conserva și de a individua: fără fundament dincolo de orice fundament, delir originar, haos primordial făcut doar din molecule furioase și sfâșietoare. Cum spune un personaj, „criminalul care ar putea tulbura trei regnuri în același timp, nimicindu-le și pe ele și puterile lor creatoare, va fi cel care va fi slujit cel mai fidel Natura”. Însă această natură originară nu poate fi dată: doar natura secundă formează lumea experienței, iar negația nu este dată decât în procesele parțiale ale negativului. Din această cauză, natura originară este în mod necesar obiectul unei Idei, iar pura negație un delir, însă un delir al rațiunii ca atare. Raționalismul nu este nicidecum „adăugat” operei lui Sade. Trebuia ca el să meargă până la ideea unei delir propriu rațiunii. Și se va remarca faptul că distincția dintre cele două naturi corespunde și ea celei dintre elemente și o fondează: elementul personal, care întrupează puterea derivată din negativ, care reprezintă felul în care Eul sadic participă încă la natura secundă și produce acte de violență imitând-o; și elementul impersonal, care trimite la natura primă ca ideea delirantă a negației și care reprezintă felul în care sadicul neagă natura secundă *precum și propriu său Eu*.

În *Cele 120 de zile*, libertinul se declară excitat nu de către „obiectele care sunt aici”, ci de către Obiectul care nu e aici, adică de „ideea răului”. Or, această idee a ceea ce nu este, această idee a lui Nu sau a negației,

care nu este nici dată și nici nu poate fi dată în experiență, nu poate fi decât obiect de demonstrație (în sensul în care matematicianul vorbește despre adevăruri care își păstrează întregul sens chiar dacă dormim, chiar dacă nu există în natură). Din această pricină eroii sadici sunt dezamăgiți și furioși să-și vadă crimele lor reale atât de neînsemnate în raport cu această idee pe care nu pot să o atingă decât prin atotputernicia raționamentului. Ei visează la o crimă universală și impersonală sau, cum spune Clairwil, o crimă „al cărei efect veșnic să acționeze chiar când eu nu voi mai acționa, în așa fel încât să nu fi existat nici o clipă a vieții mele, până și în somn, în care să nu fi fost cauza unei sminteli.” Pentru libertin este vorba așadar să umple distanța dintre cele două elemente, cel de care dispune și cel pe care-l gândește, derivatul și originalul, personalul și impersonalul. Un sistem ca și cel al lui Saint-Fond (care, între toate textele lui Sade, dezvoltă cel mai adânc delirul pur al rațiunii) întreabă în ce condiții „o durere B”, provocată în natura secundă, ar putea de drept *să se repercuteze și să se reproducă la infinit în natura primă*. Acesta este sensul repetiției la Sade și al monotoniei sadice. Practic, însă, libertinul e constrâns să-și ilustreze demonstrația totală prin procese inductive parțiale împrumutate de la această natură secundă : el nu poate decât să accelereze și să condenseze mișcările violenței parțiale. Accelerarea se face prin multiplicarea victimelor și a suferințelor lor. Cât despre condensare, ea pretinde ca violența să nu se risipească urmând inspirații sau elanuri, să nu se lase dirijată nici măcar de plăcerea anticipată, elemente care ne-ar înlănțui de natura secundă ; violența trebuie condusă cu sânge rece și condensată chiar prin această răceală – răceala gândirii demonstrative. Aceasta e faimoasa *apatie* a libertinului, sângele rece al pornologistului, pe care Sade le opune deplorabilului „entuziasm” al pornografului. Este chiar ceea ce-i reproșează lui

Rétif ; și nu s-a înșelat când a spus (ca întotdeauna în justificările lui publice) că cel puțin el, Sade, nu a prezentat o imagină agreabilă sau surâzătoare a viciului ; a prezentat o imagine apatică. Și, fără îndoială, din această apatie rezultă o plăcere intensă ; dar nu mai e vorba de plăcerea unui Eu care participă la natura secundă (chiar și a unui eu criminal participând la o natură criminală), ci, dimpotrivă, de plăcerea de a nega natura în eu și în afara eului și de a nega Eul însuși. Într-un cuvânt, este o plăcere a demonstrației.

Dacă se iau în considerare mijloacele de care dispune sadicul pentru a-și conduce demonstrația, se vede că funcția demonstrativă se subordonează funcției descriptive, o accelerează și o condensează cu răceală, însă nu poate deloc să se lipsească de ea. Trebuie să existe o minuție cantitativă și calitativă a descrierii. Această precizie va viza două puncte : actele de cruzime și actele dezgustătoare, pe care sângele rece al libertinului le transformă în tot atâtea surse ale plăcerii. „Două lucruri neobișnuite, spune călugărul Clement în *Justine*, te-au mirat în ceea ce ne privește ; te miri de senzația picantă resimțită de către unii dintre confrații noștri pentru lucruri considerate de plebe drept fetide sau impure și mai ești surprins de faptul că facultățile plăcerii ne pot fi stimulate prin acțiuni care, după tine, nu poartă decât semnul ferocității...”. În aceste două moduri, prin intermediul descrierii și al repetiției accelerante și condensante, funcția demonstrativă poate să-și atingă efectul maxim. Este așadar vădit că prezența descrierilor obscene este fundamentată pe întreaga concepție a negativului și a negației la Sade.

În *Dincolo de principiul plăcerii*, Freud face o distincție între pulsiunile vieții și pulsiunile morții, între Eros și Thanatos. Însă această distincție nu poate fi înțeleasă decât printr-o alta, mai profundă : între pulsiunile morții sau ale distrugerii și *instinctul* morții. Fiindcă pulsiunile morții și ale distrugerii sunt

date sau prezentate în inconștient, însă întotdeauna în amestecul lor cu pulsiunile vieții. Combinarea cu Eros este într-un fel condiția „prezervării” lui Thanatos. În așa fel că distrugerea, negativul din distrugere, se prezintă în mod necesar ca inversul unei construcții sau al unei unificări supuse principiului plăcerii. În sensul acesta, Freud poate să afirme că nu există un Nu (negație pură) în inconștient, fiindcă acolo contrariile coincid. Când vorbim însă despre instictul morții, îl desemnăm pe Thanatos în stare pură. Or, Thanatos nu poate fi *prezent* ca atare în viața psihică, chiar în inconștient : cum o spune Freud în câteva texte admirabile, el e în mod esențial tăcut. Și totuși, trebuie să vorbim despre el. Trebuie să vorbim fiindcă, o să vedem, el poate fi determinat drept fundament, și mai mult decât fundament, al vieții psihice. Trebuie să vorbim fiindcă totul depinde de el, însă nu putem să o facem decât în manieră speculativă sau mitică. Pentru a-l desemna trebuie să apelăm la substantivul „instinct”, singurul capabil să sugereze o atare transcendență sau să desemneze un astfel de principiu „transcendental”.

Acestă distincție între pulsiunile de moarte sau de distrugere și instictul morții pare să corespundă distincției sadiste dintre cele două naturi sau dintre cele două elemente. Eroul sadic apare aici ca acela care își ia drept sarcină a gândi instictul de moarte (negație pură), sub specii demonstrative, și care nu poate să o facă decât multiplicând și condensând mișcarea pulsiunilor negative sau distructive parțiale. Însă întrebarea devine : nu mai există și o altă „modalitate” decât modalitatea sadică speculativă ?

Găsim la Freud analiza rezistențelor care, sub forme foarte diverse, implică un proces de *dezmințire* (acele *Verneinung*, *Verwerfung*, *Verleugnung* a căror importanță a arătat-o Jacques Lacan). Ar putea părea că o dezmințire este în general mult mai superficială decât o negație sau chiar decât o distrugere parțială.

Însă nu e deloc așa ; e vorba de o cu totul altă operațiune. Poate că dezmințirea trebuie înțeleasă ca punctul de plecare al unei operațiuni care nu constă în a nega sau în a distruge, ci mai degrabă în a contesta pertinența a ceea ce este, în a afecta ceea ce este printr-un soi de suspendare, de neutralizare în stare să ne deschidă, dincolo de ceea ce este dat, un nou orizont non-dat. Cel mai bun exemplu invocat de Freud este acela al fetișismului : fetișul este imaginea sau substitutul falusului feminin, adică un mijloc prin care dezmințim ideea că femeia e lipsită de penis. Fetișistul și-ar alege ca fetiș ultimul obiect pe care l-a văzut, copil fiind, înainte de realiza absența penisului (pantoful, de pildă, pentru o privire care urcă de-a lungul piciorului) ; iar revenirea la acest obiect, la acest punct de plecare, i-ar permite să mențină valabilă existența organului contestat. Fetișul nu ar fi, așadar, un simbol, ci un soi de plan fix și înghețat, o imagine oprită, o fotografie la care s-ar reveni mereu pentru a conjura urmările neplăcute ale mișcării, descoperirile supărătoare ale unei explorări : el ar reprezenta ultimul moment în care credința era încă posibilă... Se manifestă astfel faptul că fetișismul este mai întâi dezmințire (nu, femeia nu e lipsită de penis) ; în al doilea rând, el este și neutralizare defensivă (fiindcă, contrar a ceea ce s-ar întâmpla într-o negație, cunoașterea situației reale subzistă, însă într-un anumit fel, suspendată, neutralizată) ; în al treilea rând, fetișul este și o neutralizare protectoare, idealizantă (fiindcă, dinspre partea sa, credința într-un falus feminin se simte pe sine ca valorizând drepturile idealului în raport cu cele ale realului, se neutralizează sau se suspendă în ideal, pentru a anula mai eficace loviturile pe care cunoașterea realului ar putea să i le dea).

Fetișismul, definit astfel prin procesul de dezmințire și de suspendare, aparține în mod esențial masochismului. Întrebarea : aparține oare și sadismului ? e foarte complexă. E sigur că multe crime sadice sunt

însoțite de ritualuri, de pildă de o sfâșiere a veșmintelor care nu se explică prin luptă. E greșit însă să vorbim despre o ambivalență sado-masochistă pe care fetișistul ar prezenta-o în raport cu fetișul său ; ne-am furniza astfel o entitate sadic-masochistă. Avem prea mult tendința de a confunda două violențe foarte diferite, o violență posibilă față de fetiș și o altă violență care guvernează doar alegerea și constituirea fetișului ca atare (cum ar fi la „tăietorii de codițe")[5]. Ni se pare, în orice caz, că fetișul nu aparține sadismului decât într-un fel secundar și deformat : adică doar în măsura

5. A tăia o codiță, o meșă nu pare să implice, în acest sens, vreo ostilitate față de fetiș ; e vorba mai degrabă de o condiție pentru constituirea fetișului (izolare, suspendare). Nu putem să facem aluzie la tăietorii de codițe fără a semnala o problemă de psihiatrie, importantă din punct de vedere istoric. *Psychopathia sexualis*, de Krafft--Ebing și revăzută de Moll, este marele inventar al perversiunilor celor mai abominabile, pus la dizpoziția medicilor și juriștilor, după cum indică subtitlul. Atentatele și crimele, bestialitățile, spintecările, necrofiliile sînt relatate, însă, întotdeauna cu sîngele rece științific necesar, fără patimă sau judecăți de valoare. Or, survine observația 396, pagina 830. Tonul se schimbă : „Un periculos fetișist al codițelor răspîndea neliniște la Berlin...". Și comentariul : „Acești oameni sînt atît de periculoși încît ar trebui internați pe o perioadă lungă într-un azil, pînă la vindecarea lor eventuală. Ei nu merită defel o milă nelimitată..., și cînd mă gîndesc la imensa durere provocată într-o familie în care tînăra fată a fost astfel lipsită de minunatul ei păr, îmi este imposibil să înțeleg de ce acești oameni nu sînt ținuți pe termen indefinit într-un azil... Să sperăm că noua lege penală va aduce o ameliorare în această chestiune". La o asemenea explozie de indignare împotriva unei perversiuni, totuși, modeste și benigne, e imposibil să nu crezi căa autorul a fost inspirat de puternice motivații personale care îl îndepărtează de metoda sa științifică obișnuită. Trebuie să concluzionăm ca, la observația 396, pe psihiatru l-au lăsat nervii ; ar trebui să fie o lecție pentru toată lumea.

în care s-a rupt de raportul esențial cu dezmințirea și suspendarea, pentru a trece în cu totul alt context, acela al negativului și al negației, și pentru a sluji condensării sadice.

În schimb, nu există masochism fără fetișism în sens prim. Felul în care Masoch își definește idealismul sau „supra-senzualismul" pare la prima vedere banal : nu este vorba, spune el în *Femeia divorțată*, de a crede că lumea e perfectă, ci dimpotrivă de „a-ți pune aripi" și de a părăsi această lume în vis. Nu este deci vorba de a nega lumea sau de a o distruge, nici de a o idealiza ; este vorba de a o dezminți, de a o suspenda dezmințind-o, pentru a te deschide unui ideal el însuși suspendat în fantasmă. Se contestă îndreptățirea realului pentru a face să apară un pur fundament ideal : o asemenea operațiune e perfect conformă cu spiritul juridic al masochismului. Nu e surprinzător că acest spirit conduce direct la fetișism. Fetișurile principale ale lui Masoch și ale eroilor săi sunt blănurile, încălțămintea, biciul însuși, căștile stranii cu care îi plăcea să-și îmbrace femeile, travestiurile din *Venus*. În scena din *Femeia divorțată* despre care vorbeam mai sus se dezvăluie dubla dimensiune a fetișului și dubla suspendare care îi corespunde : o parte a subiectului cunoaște realitatea, însă își suspendă această cunoaștere, în vreme ce cealaltă parte se suspendă în ideal. Dorință de observație științifică, iar apoi contemplație mistică. Mai mult, procesul de dezmințire masochistă merge atât de departe încât afectează plăcerea sexuală ca atare : întârziată la maxim, plăcerea este marcată de o dezmințire care îi permite masochistului, în momentul în care o resimte, să îi dezmintă existența pentru a se identifica pe sine cu „omul nou lipsit de sexualitate".

În romanele lui Masoch, totul culminează în suspans. Nu este exagerat să spunem că Masoch este cel care introduce în roman arta suspansului ca resort romanesc în stare pură : nu doar pentru că riturile

masochiste ale supliciului și suferinței implică suspendări fizice reale (eroul e agățat, crucificat, suspendat) ; ci fiindcă femeia-călău adoptă niște poze fixe care o identifică unei statui, unui portret sau unei fotografii. Fiindcă ea își suspendă gestul de a lovi cu biciul sau de a îndepărta marginile hainei de blană. Fiindcă se reflectă într-o oglindă care îi fixează poza. Vom vedea că aceste scene „fotografice”, aceste imagini reflectate și fixe sunt de cea mai mare importanță dintr-un dublu punct de vedere, acela al masochismului în general și acela al artei lui Masoch în particular. Ele reprezintă una dintre contribuțiile creatoare ale lui Masoch la arta romanului. Tot într-un soi de cascadă înghețată sunt reluate, la Masoch, aceleași scene pe planuri diferite : astfel se întâmplă în *Venus*, unde marea scenă a femeii-călău este visată, pusă în practică cu seriozitate, repartizată și plasată altor personaje. Suspansul estetic și dramatic din opera lui Masoch se opune reiterării mecanice și acumulante care apare la Sade. Vom mai remarca faptul că arta suspansului ne face să fim întotdeauna de partea victimei, ne obligă să ne identificăm victimei, în timp ce rapiditatea în repetiție ne forțează să trecem mai degrabă de partea călăilor, să ne identificăm călăului--sadic. Repetiția are așadar în sadism și în masochism două forme cu totul diferite, după cum își extrage sensul din accelerarea și condensarea sadice sau din „fixarea” și suspansul masochiste.

Aceasta ajunge pentru a explica absența descrierilor obscene la Masoch. Funcția descriptivă se menține, însă orice formă de obscenitate e dezmințită și supendată, toate descrierile sunt, într-un anume fel, deplasate, de la obiectul însuși la fetiș, de la o parte a obiectului la alta, de la o parte a subiectului la alta. Se mai menține doar o atmosferă apăsătoare, stranie, ca un parfum prea greu, care se răspândește prin suspans și care stăruie în ciuda tuturor deplasărilor. Despre Masoch, contrar lui Sade, trebuie să se

spună că nu s-a mers niciodată atât de departe cu atâta decență. Acesta este celălalt aspect al creației romanești a lui Masoch : un roman de atmosferă, o artă a sugestiei. Decorurile lui Sade, castelele sale se găsesc sub legea brutală a umbrei și a luminii, care accelerează gesturile cruzilor lor locuitori. Decorurile lui Masoch, însă, cu tapiseriile lor grele, cu înghesuiala lor intimă, budoare și draperii, fac să domnească un clar-obscur în care se profilează doar gesturi și suferințe în suspans. Există două arte, ca două limbaje cu totul diferite, la Masoch și la Sade. Să încercăm să rezumăm primele diferențe : în opera lui Sade, poruncile și descrierile sunt depășite către o funcțiune demonstrativă mai înaltă ; această funcțiune demonstrativă se bazează pe ansamblul negativului ca proces activ și a negației ca *Idee* a rațiunii pure ; ea operează prin păstrarea și accelerarea descrierii, încărcând-o de obscenitate. În opera lui Masoch, poruncile și descrierile sunt depășite de asemenea către o funcțiune mai înaltă, mitică sau dialectică ; această funcțiune se bazează pe ansamblul dezmințirii ca proces reactiv și a suspansului ca *Ideal* al imaginației pure ; astfel încât descrierile se păstrează, însă deplasate, fixe, sugestive și decente. Distincția fundamentală a sadismului și masochismului apare î*n cele două procese comparate, a negativului, pe de-o parte, și a dezmințirii și a suspansului, de cealaltă parte*. Dacă primul proces reprezintă maniera speculativă și analitică de a surprinde instinctul de moarte în aceea că el nu poate fi niciodată dat, cel de-al doilea reprezintă o cu totul altă manieră, mitică și dialectică, imaginară.

Până unde merge complementaritatea lui Sade și a lui Masoch ?

Cu Sade și cu Masoch, literatura servește la numirea nu a lumii, fiindcă ea s-a și făcut, ci a unui fel de dublu al lumii, capabil de a-i prelua excesul și violența. Se spune că ceea ce este excesiv într-o excitație este, într-o manieră oarecare, erotizat. De unde, aptitudinea erotismului de a servi drept oglindă lumii, de a-i reflecta excesele, de a-i extrage violențele, pretinzând că le „spiritualizează" cu atât mai mult cu cât le pune în slujba simțurilor (Sade, în *Filosofia în budoar*, distinge două feluri de răutăți, una stupidă și diseminată în lume, alta, epurată, gândită, devenită „inteligentă" prin senzualizare). Iar cuvintele acestei literaturi, la rândul lor, formează în limbaj un fel de dublu al limbajului, apt să îl facă să acționeze nemijlocit asupra simțurilor. Lumea lui Sade este într-adevăr un dublu pervers, în care toată mișcarea naturii și a istoriei trebuie să se reflecteze, de la origini până la Revoluția din '89. În străfundurile castelelor lor izolate și zidite, eroii lui Sade pretind că reconstituie lumea și că reproduc „istoria inimii". Ei invocă natura și cutuma ; adună puterile amândurora, în Africa, Asia, în Antichitate, peste tot, pentru a desprinde adevărul sensibil sau finalitatea propriu-zis senzuală. În mod ironic, ei merg până la a susține efortul de care francezii nu sunt încă în stare pentru a deveni „republicani".

Aceeași ambiție la Masoch : toată natura și istoria întreagă trebuie să se reflecte în dublul pervers, de la origini până la revoluțiile din '48 în Imperiul Austriac. „Dragostea crudă de-a lungul epocilor...". Minoritățile Imperiului Austriac sunt pentru Masoch o rezervă inepuizabilă de cutume și de destine (de unde, povestirile galițiene, ungurești, poloneze, evreiești, prusace care formează cea mai mare parte a operei sale). Sub

titlul generic de *Moștenirea lui Cain*, Masoch a conceput o operă „totală”, un ciclu de nuvele reprezentând istoria naturală a umanității, cuprinzând șase mari teme : dragostea, proprietatea, banii, Statul, războiul și moartea. Fiecare dintre aceste puteri trebuia redată în cruzimea ei sensibilă imediată ; iar sub semnul lui Cain, în oglinda lui Cain trebuia să se vadă cum prinți, generali și diplomați meritau temnița și eșafodul, la fel ca asasinii[6]. Masoch visa pentru slavi o conducătoare nemiloasă și puternică, o țarină teribilă, pentru a asigura triumful revoluțiilor din ’48 și pentru a unifica panslavismul... Slavi, încă un efort, dacă doriți să fiți revoluționari.

Până unde merge complicitatea, complementaritatea lui Sade și a lui Masoch ? Entitatea sado-masochistă nu a fost inventată de către Freud ; o găsim la Kraff-Ebing, la Havelock Ellis, la Féré. Toți memorialiștii și medicii au presimțit că există un raport straniu între plăcerea de a face rău și plăcerea de a suferi. Mai mult, „întâlnirea” sadismului și a masochismului, apelul pe care și-l lansează unul altuia pare să fie clar înscris, atât în opera lui Sade, cât și în cea a lui Masoch. Există un fel de masochism la personajele lui Sade : *Cele 120 de zile* detaliază supliciile și umilințele pe care libertinii și le provoacă ; Saint-Fond, în *Juliette*, se lasă atacat de către bărbații pe care i-a tocmit să-l biciuiască ; iar Borghèse exclamă : „Aș dori ca rătăcirile mele să mă conducă ca pe ultima dintre făpturi către soarta potrivită abandonului lor, eșafodul însuși ar fi pentru mine tronul voluptăților”. Invers, există un fel de sadism în masochism : la sfârșitul pățaniilor sale, Severin, eroul lui *Venus*, se declară vindecat, biciuie și tortureză femeile, se dorește „ciocan” în loc de „nicovală”.

---

6. Scrisoare din 8 ianuarie 1969, către fratele sau Charles (citată de către Wanda).

Este însă remarcabil faptul că, în amândouă cazurile, răsturnarea survine la capătul tentativei. Sadismul lui Severin e un final : s-ar putea spune că, fiindcă a expiat și și-a satisfăcut nevoia de a expia, eroul masochist își permite în sfârșit ceea ce pedepsele trebuiau să-i interzică. Puse înainte, suferințele și pedepsele fac posibilă exercitarea răului pe care trebuiau să o interzică. „Masochismul" eroului sadic, la rândul său, apare la capătul exercițiilor sadice, ca limită extremă a lor și ca sancțiune de infamie glorioasă care le încununează. Libertinul nu se teme să i se facă ceea ce el face altora. Durerile pe care le produce îi devin ultime plăceri, și nu pentru că ele ar trebui să satisfacă nu știu ce nevoie de ispășire sau vreun sentiment de culpabilitate, ci dimpotrivă, pentru că ele îl întăresc într-o putere inalienabilă și îi dau o certitudine supremă. Injuriat și umilit, în mijlocul durerilor, libertinul nu ispășește ci, spune Sade, „se bucură în sinea sa că a mers destul de departe pentru a merita să fie astfel tratat". Maurice Blanchot a desprins toate consecințele unui asemenea paroxism : „Din această pricină, și în ciuda analogiei descrierilor, pare să fie îndreptățită atribuirea paternității masochismului doar lui Sacher-Masoch, iar a sadismului doar lui Sade. Eroilor lui Sade plăcerea umilirii nu le alterează niciodată controlul, iar abjecția îi face superiori ; toate aceste sentimente care se numesc rușine, remușcare, gust al pedepsei le rămân cu totul străine"[7].

Pare așadar dificil să vorbim despre o răsturnare între sadism și masochism în general. Există mai degrabă un fenomen dublu și paradoxal : o producție umoristică a unui anume sadism la capătul masochismului, o producție ironică a unui anume masochism la capătul sadismului. Este foarte îndoielnic însă ca

7. Maurice Blanchot, *Lautréamont et Sade*, Ed. De Minuit, Colecția „Arguments", 1963, p. 30.

sadismul masochistului să fie acela a lui Sade, iar masochismul sadicului – acela al lui Masoch. Sadismul masochismului se realizează prin ispășire ; masochismul sadismului – cu condiția să nu existe ispășire. Prea repede afirmată, unitatea sado-masochistă riscă să fie un sindrom grosier, nerăspunzând exigențelor unei adevărate simptomatologii. Sado-masochismul nu face oare parte dintre acele tulburări despre care vorbeam înainte, care nu au decât o coerență aparentă și care trebuie disociate prin tablouri clinice reciproc exclusive ? Nu trebuie să se creadă prea repede că problemele legate de simptome s-au rezolvat. Se întâmplă să trebuiască să reluăm chestiunea de la zero, pentru a disocia un sindrom care amesteca și unea în mod arbitrar simptome foarte diverse. În acest sens, ne întrebăm dacă nu putem vedea în Masoch un mare clinician, mai pătrunzător decât Sade însuși, furnizând tot felul de argumente și de intuiții în stare să disocieze pseudounitatea.

La baza credinței în unitate nu se află întâi și întâi echivocuri și superficialități deplorabile ? Căci poate să pară evident că un sadic și un masochist trebuie să se întâlnească. Faptul că unuia îi place să chinuie iar celuilalt să fie chinuit pare să indice o complementaritate atât de evidentă încât ar fi păcat ca o asemenea întâlnire să nu se producă. Astfel, o istorioară povestește cum se întâlnesc un sadic și un masochist. Masochistul implor ă : „Chinuie-mă !". Iar sadicul răspunde : „Nu !". Între toate istorioarele, aceasta este cu deosebire stupidă : nu doar fiindcă e imposibilă, ci și pentru că e marcată de o suficiență tâmpită în evaluarea lumii perversiunilor. Însă e și imposibilă. Niciodată un adevărat sadic nu ar suporta o victimă masochistă (una dintre victimele călugărilor din *Justine* spune : „Ei vor să fie siguri că toate crimele lor aduc plânsete și ar trimite-o înapoi pe aceea care li s-ar da de bunăvoie"). Dar nici un masochist n-ar suporta un călău cu adevărat sadic. El are neîndoios

nevoie de o anumită natură pentru femeia-călău, însă trebuie să formeze această „natură”, să o educe, să o convingă conform proiectul său celui mai secret, care ar eșua deplin cu un sadic. Wanda Sacher-Masoch se înșela când se mira că Sacher-Masoch simțea foarte puțină atracție pentru una dintre prietenele lor sadice : invers, criticii se înșală când bănuiesc că Wanda ar minți când propune, nu fără o oarecare șiretenie și stângăcie, o imagine vag inocentă despre sine. Există, fără îndoială, și personaje sadice care joacă un rol în ansamblul situației masochiste. Romanele lui Masoch, vom vedea, oferă numeroase exemple. Însă acest rol nu e niciodată direct și nu poate fi înțeles decât într-o situație de ansamblu care îi preexistă. Femeia-călău nu are încredere în personajul sadic care îi propune ajutorul, ca și cum ar simți incompatibilitatea dintre cele două intreprinderi. În *Pescărița de suflete*, eroina Dragomira îi spune limpede crudului conte Boguslav Sotyk, care o crede și pe ea sadică și crudă : „Tu chinui din cruzime, în vreme ce eu pedepsesc și ucid în numele lui Dumnezeu, fără milă, dar și fără ură”.

Într-adevăr, avem prea mult tendința de a neglija această evidență : dacă, în masochism, femeia-călău poate fi sadică, e tocmai fiindcă ea se găsește în contextul masochist, fiindcă e parte integrantă din situația masochistă, element realizat al fantasmei masochiste : ea aparține masochismului. Nu în sensul că ar avea aceleași preferințe ca și victima sa, ci fiindcă manifestă acel „sadism” de neîntâlnit la un sadic și care e dublul sau reflectarea masochismului. Vom spune aceleași lucruri și despre sadism : dacă victima nu poate să fie masochistă, aceasta nu se întâmplă doar fiindcă libertinul ar fi dezamăgit de plăcerile ei eventuale, ci fiindcă victima sadicului aparține în întregime sadismului, este parte integrantă din situație și apare, straniu, ca dublu al călăului sadic (mărturie, la Sade, stau cele două cărți care se reflectă reciproc și în care vicioasa și virtuoasa, Juliette și

Justine, sunt surori). Când sunt amestecate sadismul și masochismul înseamnă că s-a început prin abstragerea a două entități, sadicul independent de lumea sa, masochistul independent de a sa, și că s-a ajuns pur și simplu la concluzia că cele două abstracțiuni se potrivesc, o dată private de *Umwelt*, de carnea și sângele lor.

Nu se poate spune nici că victima sadicului este ea însăși sadică ; nici că femeia-călău este și ea masochistă. Trebuie să refuzăm alternativa, prezentă încă la Krafft-Ebing : sau călăul este o adevărată sadică, sau se preface a fi. Vom spune că femeia-călău aparține în întregime masochismului, că nu e desigur un personaj masochist, ci că este un pur element al masochismului. Distingând într-o perversiune subiectul (persoana) și elementul (esența), putem înțelege cum o persoană se sustrage destinului său subiectiv, însă nu o face decât parțial, jucând rolul de element într-o situație pe gustul ei. Femeia-călău se sustrage propriului ei masochism, făcându-se „masochizantă” în această situație. Eroarea este de a crede că ea este sadică sau chiar că se joacă de-a sadica. Eroarea este de a crede că personajul masochist întâlnește, printr-o fericită întâmplare, un personaj sadic. Fiecare persoană a unei perversiuni nu are nevoie decât de „elementul” aceleiași perversiuni, și nu de o persoană a celeilalte perversiuni. De fiecare dată când se face o observație cu privire la tipul femeii-călău din cadrul masochismului, apare cu limpezime că ea nu e nici o adevărată sadică, nici o falsă sadică, ci cu totul altceva, care aparține în mod esențial masochismului, fără a realiza și subiectivitatea masochistă, care întrupează elementul lui „a face să sufere” într-o perspectivă exclusiv masochistă. De unde și faptul că eroii lui Masoch, și Masoch însuși, se găsesc în căutarea unei naturi feminine greu de găsit : masochistul-subiect are nevoie de o anumită „esență” a masochismului, realizată într-o natură de femeie care renunță la propriul

masochism subiectiv; el nu are nevoie de un alt subiect sadic.

Firește, când se vorbește despre sado-masochism, nu se face aluzie doar la o întâlnire exterioară între persoane. Nu este totuși exclus ca această temă a întâlnirii exterioare să continue să acționeze, fie doar și ca un „cuvânt de duh" plutind în inconștient. Când reia ideea sado-masochistă, cum procedează Freud pentru a o dezvolta, pentru a o înnoi? Primul argument este acela al unei *întâlniri interioare*, în aceeași persoană, între instincte și pulsiuni. „Aceluia care, în raporturile sexuale, îi produce plăcere provocarea unei dureri este capabil și de a juisa din cauza unei dureri resimțite. Un sadic este întotdeauna în același timp un masochist, ceea ce nu împiedică predominanța părții active sau a părții pasive a perversiunii, iar acest fapt ar caracteriza activitatea sexuală prevalentă."[8] Al doilea argument este acela al unei *identități de experiență*: sadicului, fiind sadic, nu i-ar putea produce plăcere să provoace dureri decât pentru că, înainte, ar fi trăit experiența legăturii între plăcerea sa și durerile suportate de el însuși. Acest argument este cu atât mai curios cu cât Freud îl enunță în perspectiva primei sale teze, potrivit căreia sadismul precede masochismul. El distinge totuși două feluri de sadism: unul, de pură agresivitate, care caută doar triumful; altul, hedonist, care caută doar durerea celuilalt. Între acestea două se inserează experiența masochistă, legătura trăită între propria durere și plăcerea pricinuită: persoanei sadice nu i-ar trece niciodată prin gând să-și găsească plăcerea în durerea altei persoane dacă nu ar fi probat „masochistic" legătura dintre durere și plăcere.[9] Prin

8. Freud, *Trois Essais sur la sexualité*, tr. fr., Colecția „Idées", NRF, p. 46.
9. Freud, „Les pulsions et leurs destins" (1915), tr. fr., în *Métapsychologie*, NRF, p. 46.

aceasta schema lui Freud este mai complexă decât pare, punând în joc următoarea ordine: sadism de agresivitate – întoarcere către sine – experiență masochistă – sadism hedonist (prin proiecție și regresie). Vom remarca faptul că argumentul unei identități de experiență a fost deja invocat de către libertinii lui Sade, care își aduc astfel contribuția la pretinsa unitate sado-masochistă. Îi revine lui Noirceuil să explice de ce libertinul simte propria durere în raport cu o excitație a „fluidului său nervos": ce e uimitor prin urmare dacă un om astfel constituit „se gândește să acționeze asupra obiectului care îi slujește plăcerea prin mijloacele de care este el însuși afectat"?

Al treilea argument este *transformist*: el constă în a arăta că pulsiunile sexuale, atât în ceea ce privește scopurile, cât și în ceea ce privește obiectele lor, pot să treacă unelele în altele sau să se transforme direct (schimbare în contrariul său, întoarcere împotriva sa...). Și în această chestiune, este cu atât mai curios cu cât Freud are o atitudine în general extrem de rezervată față de transformism: pe de-o parte, nu crede în existența unei tendințe evolutive; pe de altă parte, dualismul la care va ține întotdeauna în contextul teoriei pulsiunilor limitează drastic posibilitatea transformărilor, care nu se fac niciodată dintr-un grup de pulsiuni în altul. Astfel, în *Eul și Sinele* Freud refuză explicit ipoteza unei transformări directe a dragostei în ură și a urii în dragoste, în măsura în care aceste instanțe depind de pulsiuni calitativ distincte (Eros și Thanatos). De altfel, Freud este mult mai aproape de Geoffroy Saint Hilaire decât de Darwin. Formule precum „nu devii, ci rămâi un pervers" sunt calchiate după cele ale lui Geoffroy privitoare la monștri; iar cele două mari concepte de fixație și regresie provin direct din teratologia lui Geoffroy („oprirea dezvoltării" și „retrogradarea"). Or, punctul de vedere al lui Geoffroy exclude orice evoluție realizată sub forma unei transformări directe: există doar o ierarhie

a tipurilor și formelor posibile, în care ființele se opresc mai curând sau mai târziu și regresează mai mult sau mai puțin. La fel și la Freud : combinațiile celor două tipuri de pulsiuni reprezintă o întreagă ierarhie de figuri, în ordinea cărora indivizii se opresc mai devreme sau mai târziu și regresează mai mult sau mai puțin. E încă mai remarcabil faptul că, în legătură cu perversiunile, Freud pare să dea un întreg polimorfism și posibilități de evoluție și de transformare directă, pe care le exclude în altă parte, în domeniul formațiunilor nevrotice și al formațiunilor culturale.

Cu alte cuvinte, tema unității sado-masochiste prin prisma argumentelor lui Freud este problematică. Chiar și noțiunea de pulsiune parțială este periculoasă în această privință, fiindcă poate conduce la uitarea specificității tipurilor de comportament sexual. Uităm faptul că întreaga energie disponibilă a unui subiect este mobilizată în intreprinderea cutărei sau cutărei perversiuni. Sadic sau masochist, e posibil ca fiecare să joace o dramă suficientă și completă, cu personaje diferite, fără ca nimic să le poată face să comunice, nici din interior, nici din exterior. Doar normalul e comunicant, de bine de rău. La nivelul perversiunilor, ne înșelăm confundând formațiunile, expresiile concrete și specifice, cu o „grilă” abstractă”, ca un soi de material libidinal comun care ar trece dintr-o expresie în alta. E un fapt, se spune, că o persoană simte plăcere la durerile pe care le produce și la cele pe care le suferă. Mai mult : e un fapt, se spune, că persoana căreia îi place să producă durere resimte în adânc legătura dintre plăcere și propria sa suferință. Întrebarea e dacă aceste „fapte” nu sunt doar niște abstracțiuni. Se abstrage legătura plăcere-durere din condițiile formale concrete în care ea se stabilește. Se consideră că amestecul plăcere-durere este un fel de materie neutră, comună sadismului și masochismului. Se izolează chiar o legătură încă mai particulară „plăcerea sa – durerea sa proprie”, care se

presupune că e de asemenea trăită, trăită în mod identic și de sadic și de masochist, independent de formele concrete din care această legătură *rezultă* în cele două cazuri. Nu printr-o abstracție se pleacă de la o „materie” comună, care justifică dinainte toate evoluțiile și transformările ? Dacă e adevărat, și e neîndoielnic, faptul că sadicul resimte plăcere și la durerile pe care la suferă, acest lucru se petrece oare în același fel ca și în cazul unui masochist ? Iar dacă masochistul resimte și el plăcere la durerile pe care le produce, acest fapt se realizează în maniera sadică ? Revenim mereu la problema sindromului : există sindromuri care nu sunt decât numele comune ale unor tulburări ireductibile. Din biologie aflăm câte precauții trebuie luate înainte de a afirma existența unei linii evolutive. O *analogie* între organe nu implică în mod necesar o trecere de la unul la altul ; și e supărător să faci „evoluționism” înlănțuind pe aceeași linie rezultate aproximativ continui, care implică însă formațiuni ireductibile, heterogene. Un ochi, de exemplu, poate fi reprodus în mai multe feluri diferite. Nu se întâmplă la fel cu sadismul și masochismul și în privința complexului plăcere-durere ca organ presupus comun ? Sadismul și masochismul nu sunt oare de o asemenea natură încât întâlnirea lor nu e decât analogie, procesul și formarea lor cu totul diferite, iar organul lor comun, „ochiul” lor, nu se uită oare cruciș ?

Masoch și cele trei femei

Eroinele lui Masoch au toate forme opulente și ferme, un caracter disprețuitor, o voință imperioasă, o anumită cruzime, chiar în momentele de tandrețe și de naivitate. Curtezana orientală, țarina înfricoșătoare, revoluționara maghiară sau poloneză, slujnica-stăpână, țăranca sarmată, mistica rece, tânăra de familie bună participă la același fond. „Prințesă sau

țărancă, îmbrăcată în hermină sau în blană de miel, întotdeauna această femeie în blănuri și purtând bici, care face din bărbat un sclav, este în același timp creația mea și adevărata femeie sarmată.” Însă, sub aparenta monotonie, apar trei tipuri, tratate într-un mod foarte diferit de către Masoch.

Primul tip este femeia păgână, grecoaica, hetaira sau Afrodita, generatoare de dezordine. Ea trăiește, spune ea, pentru dragoste și frumusețe, doar în domeniul clipei. Senzuală, iubește pe cine-i place și se dăruie cui îi e drag. Ea se reclamă din independența femeii și din scurtimea relațiilor amoroase. Invocă egalitatea femeii și a bărbatului : este hermafrodită. Însă Afrodita, principiul feminin, este cea care învinge, după cum Omfala îl efeminează și îl travestește pe Hercule. Fiindcă egalitatea nu e concepută de către ea decât ca acel punct critic în care dominația trece de partea sa : „Bărbatul tremură de îndată ce femeia îi devine egală”. Modernă, ea denunță în căsătorie, morală, Biserică și Stat niște invenții ale bărbatului, care trebuie distruse. Ea este cea care apare într-un vis, încă de la începutul lui *Venus*. La începutul *Femeii divorțate*, ea este cea care face o lungă profesiune de credință. În *Sirena*, ea apare sub chipul Zenoviei, „suverană și cochetă”, bulversând o familie patriarhală, inspirând femeilor casei dorința de a domina, aservindu-l pe tată, tăind părul fiului într-un straniu botez și travestind pe toată lumea.

La cealaltă extremă, cel de-al treilea tip este femeia sadică. Îi place să producă suferință, să tortureze. Este însă remarcabil faptul că ea acționează incitată de către un bărbat sau cel puțin în raport cu un bărbat, a cărui victimă riscă mereu să devină. Totul se petrece ca și cum grecoaica primitivă și-ar fi găsit grecul, elementul său apolinic, pulsiunea sa virilă sadică. Masoch vorbește adesea despre cel pe care-l numește Grecul, sau chiar Apolo, și care apare ca terț pentru a incita femeia să se comporte cu sadism. În

Apa tinereții fără bătrânețe, contesa Elisabeth Nadasdy chinuie tineri în compania amantului ei, înfricoșatorul Ipolkar, cu ajutorul uneia dintre rarile mașinării care apare în opera lui Masoch (o femeie de oțel între brațele căreia este legată victima, „iar frumoasa neînsuflețită își începu lucrarea, sute de lame ieșiră din pieptul, din brațele și din picioarele sale..."). În *Hiena din Pustă*, Anna Klauer își exercită sadismul în alianță cu un șef de tâlhari. Chiar *Pescărița de suflete*, Dragomira, însărcinată să-l pedepsească pe crudul Boguslav Soltyk, se lasă convinsă de faptul că este „de același neam" cu el și se aliază cu acesta.

În *Venus*, eroina Wanda începe prin a se considera grecoaică și încheie prin a se crede sadică. La început, într-adevăr, ea se identifică femeii din vis, este Hermafrodita. Într-un frumos discurs, ea declară : „Senzualitatea senină a grecilor este pentru mine o bucurie lipsită de dureri, un ideal pe care încerc să-l realizez în viața mea. Căci nu cred în această dragoste pe care o propovăduiesc și creștinismul, și modernii cavaleri ai spiritului. Da, uitați-vă bine la mine, sunt mai rea decât o eretică, sunt păgână...". „Au eșuat toate tentativele care au dorit să introducă – prin ceremonii sacre, prin jurăminte sau contracte – durata în ceea ce e mai schimbător, în mijlocul schimbării ființei umane, în dragoste. Ați putea nega oare că lumea noastră creștină este în descompunere ?..." Însă, la sfârșitul romanului, ea se comportă ca o sadică. Sub influența Grecului, ea face ca Severin să fie biciuit chiar de acesta : „Mor de rușine și de deznădejde. Iar ceea ce e cel mai nedem e că simt un fel de plăcere fantastică și suprasenzuală în această situație demnă de milă, abandonat biciului lui Apolo și batjocorit de râsul crud al Venerei mele. Însă Apolo mă eliberează de orice poezie, o lovitură urmându-i alteia până când, în sfârșit, strângând din dinți din pricina mâniei neputincioase, mă blestem pe mine și închipuirea mea voluptuoasă, precum și femeia și

dragostea". Wanda fuge cu Grecul cel crud în căutare de noi cruzimi, în vreme ce Severin se face el însuși sadic sau, cum o spune chiar el, „ciocan".

Și totuși, e limpede că nici femeia-hermafrodită, nici femeia-sadică nu reprezintă idealul lui Masoch. În *Femeia divorțată*, păgâna egalitară nu este eroina, ci prietena ei ; iar cele două prietene, spune Masoch, sunt ca „două extreme". În *Sirena*, imperioasa Zenovie, hetaira care aduce dezordinea peste tot, este la sfârșit învinsă de tânăra Natalia, nu mai puțin imperioasă, dar de un cu totul alt tip. La celălalt pol, femeia-sadică nu este mai satisfăcătoare : în *Pescărița de suflete*, pe de-o parte, Dragomira nu are un temperament sadic, iar pe de altă parte, fiindcă se aliază cu Soltyk, decade, își pierde rațiunea de a fi și va fi învinsă și ucisă de către tânăra Anitta, care reprezintă un tip mai conform și mai fidel visului lui Masoch. În *Venus*, se vede clar că, dacă totul începe prin tema hetairei și dacă totul se încheie în cheie sadică, esențialul se petrece între cele două, într-un alt element. Aceste două teme, de fapt, nu exprimă idealul masochist, ci mai degrabă limitele între care se mișcă și se supendă acest ideal, precum amplitudinea unui pendul. Ele exprimă limita înainte de care masochismul nu și-a început încă jocul și limita după care masochismul își pierde rațiunea de a fi. Mai mult, în ceea ce o privește pe femeia-călău însăși, aceste limite exterioare exprimă un amestec de teamă, de respingere și atracție, semnalând faptul că eroina nu e niciodată sigură că se va putea conforma rolului pe care masochistul i-l insuflă, indicând faptul că ea riscă în fiecare clipă să cadă în hetairismul primitiv sau să dea în sadismul final. Astfel, Ana, în *Femeia divorțată*, se declară prea slabă, prea capricioasă – capriciu hetairic – pentru a îndeplini idealul lui Julian. Iar Wanda, în *Venus*, nu devine sadică decât fiindcă nu poate să mai joace rolul pe care Severin i-l impune („Dumneata ești cel care mi-ai înăbușit

sentimentele prin devoțiunea dumitale romanescă și prin patima dumitale nebună...”).

Care este deci, între cele două limite, elementul masochist esențial în care tot ce este important se găsește ? Care este cel de-al doilea tip de femeie, între hetairă și sadică ? Ar trebui să strângem toate notațiile lui Masoch pentru a schița acest protret fantastic și fantasmatic. Într-o poveste roz, *Estetica urâtului*, Masoch descrie astfel o mamă de familie : „O femeie impunătoare, cu un aer sever, cu trăsături accentuate, cu o privire rece ; și totuși, nu-și iubește odraslele mai puțin”. Iar *Martscha* : „Asemenea unei indience sau unei tătăroaice din deșertul mongol, Martscha avea în același timp inima blândă a unei porumbițe și pornirile crude ale rasei feline”. Iar *Lola*, căreia îi place să chinuie animalele și dorește să asiste sau chiar să participe la execuții : „În ciuda gusturilor sale atât de ciudate, această fată nu era nici brutală, nici excentrică ; era, dimpotrivă, rațională, blândă, părând chiar la fel de gingașă și de delicată ca o sentimentală”. În *Maica Domnului*, Madonna, blândă și veselă, și totuși severă, rece și stăpână a chinurilor : „Chipul său frumos era aprins de mânie, însă ochiul său albastru strălucea blând”. *Niera Baranoff* era o infirmieră trufașă cu o inimă de gheață, care însă se mărită cu un muribund și moare ea însăși sub zăpadă. În fine, *Clar de lună* ne dezvăluie secretul naturii : Natura în sine e rece, maternă, severă. Aceasta este triada visului masochist : rece-matern-sever, înghețat-sentimental--crud. Aceste determinări ajung pentru a distinge femeia-călău de „dubletele” sale, hetaira și sadica. Senzualității lor i se substituie această sentimentalitate suprasenzuală ; căldurii, focului lor, această răceală și aceste ghețuri ; dezordinii lor, o ordine riguroasă.

Eroul sadic, nu în mai mică măsură decât idealul feminin al lui Masoch, se reclamă totuși de la o răceală esențială, pe care Sade o numește „apatie”. Însă una dintre problemele noastre este tocmai de a ști dacă,

din punctul de vedere al cruzimii înseși, nu există o diferență absolută între apatia sadică și răceala idealului masochist și dacă, încă o dată, o asimilare prea facilă nu ar alimenta abstracția sado-masochistă. Nu este vorba defel de aceeași răceală. Una, aceea a apatiei sadice, se exercită mai ales împotriva sentimentului. Toate sentimentele, chiar și (sau mai ales) acela că faci rău, sunt acuzate că produc o dispersie periculoasă, împiedicând energia să se condenseze, să se adune în elementul pur al unei senzualități impersonale demonstrative: „Încearcă să transformi în plăcere tot ce îți neliniștește inima...". Toate entuziasmele, chiar sau mai ales acela al răului, sunt condamnate fiindcă ne înlănțuie la natura secudă și reprezintă încă resturi de bunătate. Eroii sadici sunt priviți cu neîncredere de către adevărații libertini, atâta vreme cât manifestă elanuri de asemenea natură încât, chiar în mijlocul răului, ar arăta că ar putea fi „convertiți la prima nenorocire". Răceala personajului masochist are un cu totul alt sens : nu o negare a sentimentului, ci mai degrabă o dezmințire a senzualității. De această dată, totul se petrece ca și cum sentimentalitatea ar fi cea care și-ar asuma rolul superior al elementului impersonal, iar senzualitatea, cea care ne-ar menține prizonieri ai particularităților și imperfecțiunilor unei naturi secunde. Idealul masochist are drept funcție să facă să triumfe sentimentalitatea în îngheț și prin răceală. S-ar spune că răceala refulează senzualitatea păgână, după cum ține la distanță senzualitatea sadică. Senzualitatea este dezmințită, ea nu mai există ca atare ; de aceea, Masoch anunță nașterea omului nou, „lipsit de dragoste sexuală". Răceala masochistă este un punct de congelare, de transmutare (dialectică). Divină latență care corespunde catastrofei glaciare. Ceea ce supraviețuiește răcelii este o sentimentalitate suprasenzuală, înconjurată de gheață și protejată de blană ; iar această sentimentalitate, la rândul său, strălucește

prin gheață ca un pricipiu al ordinii generatoare, ca o mânie, o cruzime specifice. De unde și această triadă de răceală, sentimentalitate și cruzime. Răceala este în același timp mediu protector și mijloc, cocon și vehicol : ea protejează sentimentalitatea suprasenzuală ca viață interioară și o exprimă ca ordine exterioară, ca Mânie și Severitate.

Masoch l-a citit pe contemporanul său Bachofen, mare etnolog și jurist hegelian. Nu în lectura lui Bachofen, la fel ca și în cea a lui Hegel, își găsește oare punctul de plecare visul inițial din *Venus* ? Bachofen distingea trei stadii. Primul este stadiul hetairic, afroditic, format în haosul mlaștinilor luxuriante, făcut din relații multiple și capricioase între femeie și bărbat, dar în care principiul feminin domină, tatăl nefiind „Persoană" (acest stadiu, reprezentat mai ales de către curtezanele domnitoare ale Asiei, va supraviețui în instituții ca prostituția sacră). Al doilea moment, demeterian, își are începutul în societățile de amazoane ; el instaurează o ordine ginocratică și agricolă severă, în care mlaștinile sunt secate ; tatăl sau bărbatul dobândesc un statut, dar se află tot sub dominația femeii. În fine, sistemul patriarhal sau apolinic se impune, nu fără a conduce la degenerarea matriarhatului în forme corupte, amazonice sau chiar dionisiace[10]. În cele trei stadii se regăsesc cu ușurință cele trei tipuri feminine ale lui Masoch : primul și cel de-al treilea sunt propuse de Masoch ca limite între care oscilează al doilea, în splendoarea și perfecțiunea lui precare. Fantasma găsește aici materia de care are nevoie, o structură teoretică, ideologică, structură care dă valoare unei concepții generale a naturii umane și a lumii. Definind

10. Cf. Bachofen, *Das Mutterrecht*, 1861. Se mai poate cita, ca mărturisind o inspirație care îi datorează încă mult lui Bachofen, frumoasa carte a lui Pierre Gordon, *L'Initiation sexuelle et l'évolution religieuse* (PUF, 1946).

arta romanului, Masoch spunea că trebuie mers de la „figură" la „problemă" : a pleca de la fantasma obsedantă pentru a te ridica până la problemă, până la structura teoretică în care problema se pune.

Cum se trece de la idealul grec la idealul masochist, de la dezordine și senzualitatea hetairică la noua ordine, la sentimentalitatea ginecocratică? Evident, printr-o catastrofă glaciară, care mărturisește în același timp refularea senzualității și acțiunea severității. În fantasma masochistă, blana își păstrează funcția utilitară : „mai puțin din pudoare cât de teama unei răceli"... „Venus, obligată să se strecoare într-o blană largă pentru a nu răci în țările noastre abstracte din Nord, în creștinismul nostru înghețat". Eroinele lui Masoch strănută frecvent. Corp de marmură, Venus de gheață sunt sintagmele favorite ale lui Masoch ; iar personajele sale își fac cu plăcere ucenicia cu o statuie rece, sub clarul de lună. Femeia din vis, la începutul lui *Venus*, exprimă în discursul său nostalgia romantică a lumii grecești ca lume pierdută : „Dragostea ca bucurie desăvârșită și seninătate divină nu mai valorează nimic pentru voi, oameni moderni, fii ai reflecției. De îndată ce vreți să fiți naturali, deveniți grosieri..." „Rămâneți în cețurile voastre nordice și în fumul tămâiei creștine ; lăsați lumea noastră păgână să se odihnească sub lavă și ruine, nu dezgropați nimic. Nu pentru voi au fost construite Pompei, vilele noastre, templele și băile noastre. Voi nu aveți nevoie de zei ! Murim de frig la voi !" Acest discurs exprimă tocmai esențialul : catastrofa glaciară a acoperit lumea greacă și a făcut ca Grecia să fie imposibilă. O dublă repliere s-a realizat : omul nu mai are decât o natură grosieră și nu mai are valoare decât prin reflecție ; femeia a devenit sentimentală în fața reflecției, severă împotriva caracterului grosier. Răceala, gheața a făcut totul : ea a făcut din sentimentalitate obiectul reflecției omului, din cruzime pedeapsa caracterului său grosier. În alianța

lor rece, sentimentalitatea și cruzimea feminine îl fac pe bărbat să reflecteze și constituie idealul masochist.

La Masoch, ca și la Sade există două naturi, însă repartizate cu totul altfel. Natura grosieră este acum marcată de către particularitatea capriciului : violența și viclenia, ura și distrugerea, dezordinea și senzualitatea sunt pretudindeni active. Însă dincolo de ele începe marea Natură impersonală și calmă, sentimentală și suprasenzuală. În prologul *Povestirilor galițiene*, un „rătăcitor" acuză natura rea. Natura însăși este însă cea care răspunde pentru a ne spune că nu ne este ostilă, că nu ne urăște, nici măcar în moarte, ci că îndreaptă către noi chipul său triplu, rece, matern, sever... Natura este stepa însăși. Descrierile stepei, la Masoch, sunt de o mare frumusețe. Mai ales cea care apare la începutul lui *Frinko Balaban* : în identitatea stepei, a mării și a mamei, e vorba întotdeauna de a face simțit că stepa este, în același timp, ceea ce îngroapă lumea greacă a senzualității și ceea ce respinge lumea modernă a sadismului, ca o putere de răcire care transformă dorința și transfigurează cruzimea. Este mesianismul, idealismul stepei. Nu vom crede, totuși, că cruzimea idealului masochist ar fi mai mică decât cruzimea primitivă sau sadică, mai mică decât cruzimea capriciului sau decât cea a răutății. E adevărat că masochismul lasă întotdeauna acea impresie de teatru pe care nu o regăsim în sadism. Însă caracterul teatral nu înseamnă că durerile ar fi mimate sau ușoare, nici că cruzimea ambiantă ar fi mai puțin mare (analele masochiste relatează adevărate suplicii). Ceea ce definește masochismul și teatralitatea sa este mai curând forma singulară a cruzimii întruchipată de femeia-călău : această cruzime a Idealului, acest punct specific de congelare și de idealizare.

Cele trei femei, potrivit lui Masoch, corespund celor trei imagini fundamentale ale mamei : mama primitivă, uterină, hetairică, mamă a mlaștinilor –

mama oedipiană, imagine a amantei, cea care va intra în raport cu tatăl sadic, fie ca victimă, fie ca și complice, iar între ele, mama orală, mamă a stepelor și mamă hrănitoare, aducătoare de moarte. Această a doua mamă poate la fel de bine să apară la urmă, fiindcă, orală și mută, ea are ultimul cuvânt. La urmă, așa o prezintă Freud în *Alegerea celor trei cutii*, conform cu numeroase teme mitologice și folclorice: „Mama însăși, amanta pe care bărbatul o alege după chipul ei, este până la urmă Marea-Mamă Gaia care îl ia din nou... Doar a treia dintre fiicele destinului, tăcuta zeiță a morții, îl va primi în brațele sale." Însă locul său adevărat este între cele două, cu toate că e deplasat printr-o inevitabilă iluzie de perspectivă. Din acest punct de vedere, credem că teza generală a lui Bergler este în întregime fundamentată: elementul propriu masochismului este mama orală[11] – ideal de răceală, de solicitudine și de moarte, între mama uterină și mama oedipiană.

În românește de
CĂTĂLIN LAZURCA

---

11. Cf. E. Bergler, *La Névrose de base* (1949), tr. fr. Payot.

În colecția **A TREIA EUROPĂ**

au apărut:

1. Adriana Babeți, Cornel Ungureanu (coord.) – *Europa Centrală. Nevroze, dileme, utopii*
2. Jacques Le Ridier – *Mitteleuropa*
3. Carl E. Schorske – *Viena, sfârșit de secol*
4. Michael Pollak – *Viena 1900. O identitate rănită*
5. Andrei Corbea – *Paul Celan și „meridianul" său*
6. Adriana Babeți, Cornel Ungureanu (coord.) – *Europa Centrală. Memorie, paradis, apocalipsă*
7. Vladimir Tismăneanu, Mircea Mihăieș – *Vecinii lui Franz Kafka*
8. *** – *Caiete: Sacher-Masoch*

în pregătire:

William Johnston – *Spiritul vienez. O istorie socială și intelectuală, 1848-1938*
*** – *Dicționarul romanului central-european din secolul XX*
*** – *Seminar: Michael Heim*
*** – *Seminar: Tony Judt*
*** – *Caiete: Otto Weininger*

Bun de tipar: ianuarie 1999. Apărut: 1999
Editura Polirom, B-dul Copou nr. 3 • P.O. Box 266,
6600, Iași • Tel. & Fax (032) 214100; (032) 214111;
(032) 217440 (difuzare); E-mail: polirom@mail.dntis.ro
București, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7;
Tel.: (01) 3138978 E-mail: polirom@dnt.ro

Tiparul executat la Polirom S.A. 6600 Iași
Calea Chișinăului nr. 32
Tel.: (032) 230323; Fax: (032) 230485